

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI**

**GELİBOLULU MUSLİHUDDİN MUSTAFA B. ŞABAN
SÜRÛRÎ'NİN RAVZU'R-REYYÂHİN FÎ-HİKÂYÂTİ'S-
SÂLİHİN TERCÜMESİ ADLI ESERİ
(İNCELEME-METİN)**

**Hazırlayan
Rıdvan KABAK**

**Danışman
Prof. Dr. Ali ÇAVUŞOĞLU**

Yüksek Lisans Tezi

**Nisan 2017
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI**

**GELİBOLULU MUSLİHUDDİN MUSTAFA B. ŞABAN
SÜRÛRÎ'NİN RAVZU'R-REYYÂHİN FÎ-HİKÂYÂTİ'S-
SÂLİHİN TERCÜMESİ ADLI ESERİ
(İNCELEME-METİN)**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Rıdvan KABAK**

**Danışman
Prof. Dr. Ali ÇAVUŞOĞLU**

**Nisan 2017
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Rıdvan KABAK

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

**GELİBOLULU MUSLİHUDDİN MUSTAFA B. ŞABAN SÜRÛRÎ'NİN
RAVZU'R-REYYÂHİN FÎ-HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHİN TERCÜMESİ ADLI ESERİ
(İNCELEME-METİN)** adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez
Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Rıdvan KABAK

Danışman

Prof. Dr. Ali ÇAVUŞOĞLU

İslam Tarihi ve Sanatları ABD Başkanı

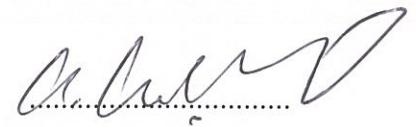
Ad Soyad İmza

Prof. Dr. Ali ÇAVUŞOĞLU danışmanlığında **Rıdvan KABAK** tarafından hazırlanan “**Gelibolulu Muslihuddîn Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin Ravzu'r-Reyyâhîn fî-Hikâyâti's-Sâlihîn Tercümesi Adlı Eseri (İnceleme-Metin)**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **İslam Tarihi ve Sanatları** Anabilim Dalında **yüksek lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

07.10.2017

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Ali ÇAVUŞOĞLU



Üye : Prof. Dr. Sebahattin SAMUR



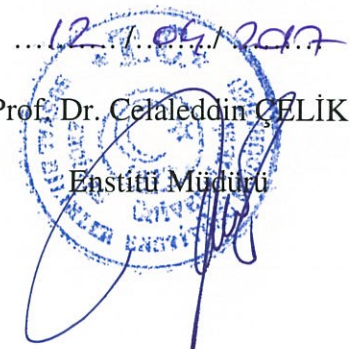
Üye : Yrd. Doç. Dr. Yusuf YILDIRIM



ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 12/04/2017 tarih ve10..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

12.04.2017
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK
Enstitü Müdürü



ÖN SÖZ

Bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin konusuna, amacına, önemine ve araştırmada takip edilen metoda değinilmiştir. Birinci bölümde Sürûrî'nin hayatı, edebi ve tasavvufî kişiliği ve eserleri ele alınmıştır.

İkinci bölümde tercüme edilen metnin Arapça aslı ve onun müellifi hakkında kısa bir değerlendirmeden sonra tercümenin telif sebebine, incelenen metnin yazma nüshasına, dil ve üslup özelliklerine değinilmiştir.

Üçüncü bölüm ise tezimizin ana omurgası olan *Ravzu'r-Reyyâhîn fi-Hikâyâti's-Sâlihîn Tercümesi*'nin transkripsiyonundan oluşmaktadır.

Tezimizin transkripsiyonunda genel olarak Türkiye Diyanet Ansiklopedisi tarafından benimsenen üsüle uyulmuştur.

Çalışma boyunca yardımlarını ve yönlendirmelerini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Ali ÇAVUŞOĞLU'na teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Rıdvan KABAK

Muş, Nisan 2017

**GELİBOLULU MUSLİHUDDİN MUSTAFA B. ŞABAN SÜRÛRÎ'NİN
'RAVZU'R-REYYÂHÎN FÎ-HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHİN TERCÜMESİ' ADLI ESERİ
(İNCELEME-METİN)**

Rıdvan KABAK

**Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Nisan 2017
Danışman: Prof. Dr. Ali ÇAVUŞOĞLU**

ÖZET

Hicri VI. y.y.'nin önemli tasavvufi kişiliklerinden olan Abdullah b. Es'ad el-Yafi'î'nin *Ravzu'r-Reyyâhîn* adlı eseri, XVI. y.y. âlimlerinden Muslihuddîn Mustafa b. Şaban Sürûrî tarafından tercüme edilmiştir. Birçok alanın yanı sıra Türk İslam Edebiyatında bıraktığı eserlerle bugüne kadar etkisini hissettiren Sürûrî'nin yaptığı bu tercümeyi inceleyip transkripsiyonunu yapmak çalışmamızın temelini oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci ve ikinci bölümlerinde Sürûrî'nin hayatı, edebi, tasavvufi kişiliği ve eserlerine; ayrıca eserin Arapça aslının müellifine ve eseri telif etmesine gerekçe teşkil eden hususlara yer verilmiştir. Üçüncü bölüm ise çalışmamızın esasını teşkil etmekte olup *Ravzu'r-Reyyâhîn* adlı eserin transkripsiyonunu ihtiva etmektedir. Eser, İmâm Gazalî, Ebû'l-Kasım el-Küşeyrî, Şihâbeddîn Sühreverdî, İbni Kudâme el-Makdisî ve Zünnûn Mısırî gibi âlim ve mutasavvıf şahsiyetlerin hikâyelerinden oluşmaktadır. Eserin müellifi, evliyâ ve salih şahsiyetlerin menkıbevi hayat hikâyelerini, okuyucuların bu şahsiyetleri örnek almaları ve onları salih amelde bulunmaya teşvik etmeleri için kaleme almıştır. İçeriği itibariyle oldukça etkileyici olan bu hikâyelerin, müellifin amacına uygun bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir.

Müellif, hikâyeleri zaman, mekân ve şahıs gibi unsurlara bağlı kalmadan aktarmıştır. Hikâyeler genel olarak zühd, takva, fakirliğin faziletleri, evliyâ ve salih şahsiyetlerin kerametleri, rüya ve keşf yoluyla salih amelde bulunanların öteki dünyada elde edecekleri mükâfatlar gibi tasavvufî hayatın çok farklı düşünsel ve tecrübi eğilimlerini konu edinmiştir. Müellife göre zühd ve takvayı esas almadan sürdürülen bir hayatın dünya ve ahirette kişiye huzur ve kurtuluş vermesi mümkün değildir. Bu tespite uygun olarak verdiği bütün hikâyelerde dünyaya mesafe koyan insanların hayatlarını

modelleştirmiş ve insanların bunlardan ibretlik dersler çıkarmalarını sağlamaya çalışmıştır.

Temel İslam Bilimlerinden, Felsefe ve Din Bilimlerine ve gramere kadar çok farklı alanda eserler veren Sürûrî'nin kullandığı dil ve tercüme üslubu, dönemin ilmi ve edebi seviyesiyle ilgili önemli ipuçları vermektedir. Bu çerçevede mütercimim tasavvufî literatürü, eserin esas hedef kitlesi olarak halkı seçen müellifin tercihine bağlı kalarak basit ve anlaşılır bir şekilde kullanmaya özen göstermiştir.

Anahtar Terimler: Ravzu'r-Reyyâhîn, Sürûrî, Hikâye, Tasavvuf.



**GELIBOLULU MUSLİHUDDİN MUSTAFA B. ŞABAN SURÛRÎ'S STUDY
NAMED 'RAVZU'R-REYYÂHÎN FÎ-HİKÂYÂTÎ'S-SÂLİHÎN TERCÜMESİ'
(INQUIRY-TEXT)**

Rıdvan KABAK

**Erciyes University, Institute for Social Sciences
Master's Thesis, April 2017
Supervisor: Prof. Dr. Ali ÇAVUŞOĞLU**

ABSTRACT

Abdullah b. Es'ad Yafi'i is one of the most important sufi characters lived in Hijri 6th century. His *Rawdhu'r-Rayyaheen*, translated by Muslihuddin Mustapha b. Şaban Sururi one of the most important scholars of the 16th century. Sururi left several works in many areas beside Turkish Islamic Literature. Evaluation and transcription of his influential translation constitutes the base for my study.

In this study, in the first and second chapters, the life of Sururi, his literary, mystical personality and his woks have been taken place. Also information was given about the author of the work and justification for the copyright of it. The third part constitutes the basis of our work including transcription of the work named *Rawdhu'r-Rayyaheen*. The study consists of scholar and mystics (sufi) stories such as Imam Ghazali, Ebü'l-Kasim al-Kushayri, Şihabuddin Sühreverdi, ibn al- Qudamah, al-Maqdisi, Dhul-Nun al-Misri. The study was penned to be imitated these figures and make readers commit good deeds. It can be said that these stories which are very influential in their content is suitable for author's purpose.

The author has been quoted the stories without being adhered to variables like time, person or sect. The stories, in general, contain intellectual and experiential tendencies of mystic life such as piety, taqwa, the virtues of poverty, the miracles of saints and righteous and the rewards that those who work righteous deeds will obtain in the hereafter. According to author, life that is not based on zuhd and taqwa is not possible to give peace and salvation both in the world and in the hereafter. From this determination, in all of the stories, he has tried to make model person who separated

themselves from the world life. Moreover he tried to make sure that people take a lesson from those exemplary stories.

Sururi has given scholarly works in very different areas from basic Islamic Sciences to Philosophy and Religious Sciences and Grammar. His language and translation style gives significant clue about that period's scientific and literary level. Author's and his study's target group is public. Because of this, translator in his mystic study uses a simple and understandable language.

Key words: Rawdhu'r-Rayyaheen, Sururi Story, Mysticism.



İÇİNDEKİLER

GELİBOLULU MUSLİHUDDİN MUSTAFA B. ŞABAN SÜRÛRÎ'NİN 'RAVZU'R-REYYÂHÎN FÎ-HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHÎN TERCÜMESİ' ADLI ESERİ (İNCELEME-METİN)

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	ii
ONAY:	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Konusu	1
B. Araştırmanın Amaç ve Önemi.....	1
C. Araştırmada Takip Edilen Metot.....	1

I. BÖLÜM

SÜRÛRÎ'NİN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. HAYATI.....	4
1.2. EDEBİ VE TASAVVUFİ KİŞİLİĞİ	5
1.3. ESERLERİ	6
1.3.1. Dîvân	7
1.3.2. Bahrü'l-Ma'ârif	7

1.3.3. Ahkâm-ı Nücûm	7
1.3.4. El-Hikâyetü'l-Garîbe.....	7
1.3.5. Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'Azîz	8
1.3.6. Tefsîr-i Süre-i Yûsuf	8
1.3.7. Tercüme-i Ravzu'r-Reyyâhîn fi-Hikâyâti's-Sâlihîn.....	8
1.3.8. Tercüme-i Risâle-i Çûb-i Çinî.....	8
1.3.9. Tercüme-i Acâib-i Mahlûkât	8
1.3.10. Tercüme-i Zâhîretü'l-Mülûk	8
1.3.11. Şerhu'l-Binâ	9
1.3.12. Şerhu'l-Emsile.....	9
1.3.13. Şerhu'l-Kâfiye	9
1.3.14. El-Miftâh fi-Şerhi Merâhi'l-Ervâh	9
1.3.15. Şerhu'l-Misbâh fi'n-Nahv	9
1.3.16. Şerh-i Îsâgucî.....	10
1.3.17. Şerhu'l-Câmi'u's-Sahîh li'l-Buhârî.....	10
1.3.18. Şerh-i Mesnevî	10
1.3.19. Şerh-i Bostân	10
1.3.20. Şerh-i Divân-ı Hâfız	10
1.3.21. Şerh-i Gülistân.....	11
1.3.22. Şerh-i Mu'ammâyât-ı Mîr Hüseyin.....	11
1.3.23. Şerh-i Mu'ammâyât-ı Câmi	11
1.3.24. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl.....	11
1.3.25. Şerh-i Mûcez mine't-Tıb.....	11
1.3.26. Hâşiyetü'l-Hidâye	12
1.3.27. Hâşiye alâ Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Tevîl	12

II. BÖLÜM

ESERİN ASLININ VE TERCÜMELERİNİN İNCELENMESİ

2.1. TERCÜME EDİLEN METİN: MÜELLİFİ YÂFİ'Î VE ESERİ RAVZU'R-REYYÂHÎN FÎ-HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHÎN.....	14
2.1.1. Yâfi'î'nin Hayatı	14
2.1.2. Ravzu'r-Reyyâhîn fî-Hikâyâtî's-Sâlihîn	14
2.1.3. Eserin Matbu Tercümeleri.....	15
2.2. RAVZU'R-REYYÂHÎN FÎ-HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHÎN TERCÜMESİ .	15
2.2.1. Telif Sebebi	15
2.2.2. İncelenen Metnin Nüshası ve Özellikleri	16
2.2.3. Tercümenin Arapça Aslı ile Mukayesesi	17
2.2.4. Dil ve Üslup Özellikleri	18
2.2.5. Eserde Bulunan Şiirlerin Tasnifi	19
2.2.6. Eserde Yer Alan Hikâyeler	23

III. BÖLÜM

RAVZU'R-REYYÂHÎN FÎ-HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHÎN TERCÜMESİ

ÇEVİRİ-METİN

3.1. RAVZU'R-REYYÂHÎN FÎ-HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHÎN TERCÜMESİ ...	31
SONUÇ	308
EKLER	310
KAYNAKÇA	311
ÖZ GEÇMİŞ	316

KISALTMALAR

a.c.	: Azze ve celle
a.s.	: Aleyhisselam
b.	: İbn/bin
Bkz.	: Bakınız
c.c.	: Celle Celaluhu
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi
Haz.	: Hazırlayan
Ktp.	: Kütüphane
mm.	: Milimetre
nr.	: Numara
Ö	: Ölüm
r.a	: Radiyallahu anhu
S.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve selem
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
St	: Sütun
v.dğr.	: Ve diğerleri
vr.	: Varak
Yk	: Yaprak
y.y	: Yüzyıl
thk.	: Tahkik
tsz.	: Tarihsiz

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu

Araştırmamızın asıl konusunu, Muslihuddîn Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin *Tercümetü Ravzu'r-Reyyâhin fî-Hikâyâti's-Sâlihîn* adlı eserinin incelemesi teşkil etmektedir. Bununla beraber Sürûrî'nin hayatı, tasavvufî kişiliği ve eserlerine; tercüme edilen esere ve yazarı Yâfi'i'nin kısaca hayatına da değinilmiştir. Tezimizin özellikle Sürûrî'nin hayatı ve eserlerinden oluşan birinci bölümünü hazırlarken en eski kaynaktan başlamak üzere o dönemden günümüze kadar mevcut olan kaynaklardan kronolojik sıralamaya tabi tutularak istifade edilmiştir. Âşık Çelebi'nin *Tezkire'si*, Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Künhü'l-Ahbar*'ı, Kınalızade'nin *Tezkire'si*, Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri*, Kâtip Çelebi'nin *Keşfü'z-Zünûn*'u kaynaklarımız arasında yer almaktadır. Ayrıca başta İsmail Güleç'in *Gelibolulu Muslihuddîn Sürûrî, Hayatı, Kişiliği, Eserleri ve Bahrû'l-Ma'ârif İsimli Eseri* adlı makalesi olmak üzere son dönem ansiklopedi, tez ve makalelerden de yararlanılmıştır.

B. Araştırmanın Amaç ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, *Ravzu'r-Reyyâhin fî-Hikâyâti's-Sâlihîn* adlı eserin tercümesi olan *Tercümetü Ravzu'r-Reyyâhin fî-Hikâyâti's-Sâlihîn* adlı eser üzerinde gerekli incelemeyi yapmaktır. Bu kapsamda Kanûnî Sultan Süleyman dönemi meşhur âlimlerinden biri olan Muslihuddîn Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin bu tercümesi ile o dönemin Türkçesine nasıl katkıda bulunduğunu tespit etmek ve günümüz araştırmacılarına somut bir örnek sunmak istenmiştir. Bir yazma halinde olan bu tercümeyi akademik bir usülle ele alarak ilim dünyasına kazandırmanın ve içerdiği menkıbeler ile de tasavvufî hikâyelere ilgi duyanların beğenisine sunmanın bizim için önemli bir gaye olduğunu ifade etmemiz gerekir.

C. Araştırmada Takip Edilen Metot

Çalışmamızın özünü oluşturan Muslihuddîn Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin *Tercümetü Ravzu'r-Reyyâhin fî-Hikâyâti's-Sâlihîn* adlı eserinin metin incelemesini yaparken takip ettiğimiz metodu şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Kitaptan daha iyi istifade etmek için noktalama işaretleri konuldu.
2. Eserde geçen âyet, hadis ve Arapça atasözü ve deyimler Arapça yazıldı. Âyetler parantez (), hadisler tırnak işareti “”, Arapça ifadeler ise herhangi bir işaret kullanılmadan verildi. Bunlardan tercümesi yapılmamış olanların dipnotta tercümesi yapıldı. Ayetlerin buldukları sure ve ayet numaraları, hadislerin ise kaynakları dipnotta verildi.
3. Varak numaraları koyu köşeli parantez [] içinde verildi.
4. Uzatma harfleri şapka (^) işareti ile gösterildi.
5. Eserden istifadeyi kolaylaştırmak için paragraflar yapıldı.
6. Kitap isimleri ve şiirler italik olarak verildi.
7. Kelimeler dönemin okunuşuna göre yazılarak metnin orijinaline büyük ölçüde bağlı kalındı.
8. Gördüm, gördim; bunun, bunun; tut, dut; nice, niçe gibi farklı yazılan kelimelerin yazımlarından biri tercih edilerek çalışmada yazım birliği sağlanmaya çalışıldı.
9. Eserde hatalı yazılan kelimelerin dipnotda doğru yazımları verildi.
9. ‘Aleyhi’s-selâm’ ve ‘aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm’ı, (a.s.); ‘sallallahu aleyhi vesellem’ ve ‘sallallahu Teâlâ aleyhi ve sellem’i, (s.a.v.) şeklinde kısaltılarak yazıldı.

I. BÖLÜM

SÜRÛRÎ'NİN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

HAYATI

Sürûrî mahlasıyla bilinen müellifin asıl adı Muslihuddîn Mustafa b. Şaban'dır. Sürûrî, 897/1492-1493 senesinde, Çanakkale iline bağlı bir ilçe olan Gelibolu'da doğmuştur.¹

Sürûrî, ilim tahsiline memleketi Gelibolu'da başlamış ve daha sonra İstanbul'a gelmiştir. Talebelik yıllarında babasından sürekli maddî ve manevî destek gören Sürûrî, devrinin ileri gelen âlimlerinden ders almıştır. Nihâlî, Ca'fer Çelebî, Bursa'da Kasımpaşa müderrisi Kara Dâvud Efendi, Kadrî Efendi, İstanbul'da Taşköprülüzâde Mustafa Efendi, Abdülvâsi Efendi ve Fenârîzâde Muhiddîn Efendi Sürûrî'nin ders aldığı hocalarıdır.²

Fenârîzâde Muhiddîn Efendi 927/1520-1521 senesinde, İstanbul kadısı olduğu sırada Sürûrî'ye "bâb nâibliği"³ görevi verdi.⁴ Sürûrî daha sonra 929/1522-1523'de Anadolu kazaskeri olan Muhiddîn Efendi'nin mahiyetinde "tezkirecilik"⁵ hizmetini yerine getirmeye başladı. Fakat yeni işinde fazla çalışmadı. Bu makama ait gizli bilgileri sadaretle çalışan oğlu vasıtasıyla eski hocası Abdülvâsi Efendi'ye bildirmekle suçlandı ve bunun üzerine görevinden istifa edip Emir Buhârî zaviyesinin şeyhi Nakşibendî Mahmut Efendi'den el alarak dervişliğe intisap etti.⁶ Bir müddet sonra hacca giden Sürûrî, dönüşünde Muhiddîn Efendi'den iltifat gördü ve 930/1523-1524'te 20 akçe ile Gelibolu'da Sarıca Paşa medresesine müderris oldu. 933/1526-1527'da Piri Paşa zaviyesi medrese olarak vakfedilince budafa 25 akçe ile bu medresenin ilk müderrisi oldu. Burada on bir yıl çalışan Sürûrî, 40 akçe ücret ödeneceği anlamına gelen

¹ Mustafa Âli Gelibolulu, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, (haz. Mustafa İsen), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1994, s. 229; Âşık Çelebi, *Meşâirü's-Şu'arâ*, (haz. Filiz Kılıç), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2010, s. 964; Nev'îzâde Atâî, *Zeyli Şakâyık*, Matbaa-i Âmire, İstanbul tsz. s. 23; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuarâ*, (haz. Aysun Sungurhan Eydurhan), Ankara 2009, s. 376; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993, III, 866; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, (haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen) İstanbul 1972, II, 347; Hayreddin Ziriklî, *el-'Âlâm*, Beyrut 2002, VII, 235.

² Atâî, s. 23; Ziriklî, s. 235.

³ Bâb nâibleri, İstanbul kadı yardımcılığını yapar, vekâleten dâva dinler ve karar verirdi. Bkz. Mehmet İpşirli, "Bab Mahkemesi", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, IV, 362.

⁴ Atâî, 24; Ömer Fâruk Akün, "Sürûrî", *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, XI, 249.

⁵ Eskiden resmi dairelerde yazı işleriyle vazifeli bulunanlar için kullanılan tabir. Bkz. Abdulkadir Karahan, "Tezkire", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, XII, 226.

⁶ Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, İstanbul 1311, III, 12.

rütbe-i erba'în'e kadar terfi etti. 944/1537-1538 senesinde de, 50 akçe ile Vezir Güzelce Kasım Paşa'nın Galata'da kendi ismiyle anılan semtte yaptırmış olduğu ve aynı zamanda kendi ismini taşıyan medresenin ilk müderrisi oldu.⁷ Buradaki görevinin yaklaşık onuncu senesinde yani 954/1547-1548'de, hocası Fenârîzâde Muhiddîn Efendi vefat etti. Bundan dolayı büyük bir üzüntüye kapılan Sürûrî, müderrisliği bıraktı ve Emir Buhârî zaviyesinin şeyhi Abdüllatîf Efendi'ye intisap ederek tekrar dervişliğe döndü.⁸ Fakat bu sırada Mora'da sancakbeyi olan Güzelce Kasım Paşa, ona bir mektup yazarak ısrarla hocalığa devam etmesini istedi. Sürûrî bu aşırı ısrar karşısında derviş kıyafetini muhafaza ederek her cuma günü ikindiden sonra Kasım paşa camiinde *Mesnevî* okutmak ve sadece haftanın belirli günlerinde ders vermek üzere müderrisliğe devam etti.⁹

955/1548-1549'da Kanuni Sultan Süleyman'ın büyük oğlu Şehzâde Mustafa'nın hocalığına davet olunan Sürûrî, bu vazifeyi kabul ederek Karaman'a şehzâdenin yanına gitti.¹⁰ Sürûrî, halk ve askerler tarafından sevilen, etrafına seçme fikir adamlarını toplayan, edebiyat ve ilme büyük alaka gösteren Şehzâde Mustafa'nın edebiyat alanında yetişmesi için çok çalıştı ve birçok eserini ona ithaf etti.¹¹ Fakat 25 Şevval 960/4 Ekim 1553'te, Şehzâde Mustafa saray dâhilindeki entrikalar sonucu babasının emriyle katlettilirdi. Bu acı olayın ardından İstanbul'a dönen ve gösterdiği tepki, takındığı tavır hoş gitmeyen Sürûrî Efendi vefatına kadar resmî gelirden mahrum olmuş, sadece kitaplarının geliri ve çeşitli yardımlarla geçimini sağlamak zorunda kalarak dokuz yılmaş almadan bu şekilde yaşamıştır.¹² Hayatı boyunca hiç evlenmeyen Sürûrî,¹³ 7 Cemaziyelevvel 969/13 Ocak 1562'de vefat etmiştir.¹⁴

EDEBİ VE TASAVVUFİ KİŞİLİĞİ

Kaynakların kendisinden edip, fakih, müfessir, muhaddis, nahvî, sarfî, usûlî ve mantıkî¹⁵ olarak bahsetmesi Sürûrî'nin çok yönlü bir âlim olduğunu göstermektedir. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazmasına ve mürettep bir divanı olmasına rağmen

⁷ Atât, s. 24.

⁸ Âşık Çelebi, s. 965.

⁹ Âşık Çelebi, s. 965.

¹⁰ Âşık Çelebi, s. 965.

¹¹ Akün, XI, 249.

¹² Kınalızâde, s. 377.

¹³ Âşık Çelebi, s. 96; Şemsettin Sami, *Kâmûsu'l-A'lâm*, İstanbul 1311, IV, 2558.

¹⁴ Âşık Çelebi, s. 965; Kehhâle, s. 866; Ziriklî, s. 235.

¹⁵ Kehhâle, III, s. 866.

şairliğinden çok *Mesnevî* üzerine yazdığı büyük şerhi, Sürûrî'nin “Şârih-i Mesnevî” ünvanıyla şöhret bulmasını sağlamıştır. Ayrıca şiir sanatlarından ve edebiyat terimlerinden bahseden *Bahrü'l-Ma'ârif* adlı eseri büyük bir rağbete mahzar olmuş ve Türk edebiyatında asırlar boyunca sahasında yegâne eser olarak değerini muhafaza etmiştir.¹⁶ Sürûrî'nin usta bir şair olmamakla beraber,¹⁷ islami ilimlerde yetkin bir şahsiyet olduğu söylenebilir.¹⁸

Daha önce Sürûrî'nin hayatı kısmında belirtildiği üzere kendisi ilk olarak, Emir Buhari'nin damadı ve Abdullah-i İlahî'nin halifesi şeyh Nakşibendi Mahmud Çelebi'den inabe alarak tasavvufa yönelir ve ardından hacca gider. 933/1526-27 yılında Pir Mehmed Paşa Medresesi'nin ilk müderrisliğine getirilir ve burada rütbe-i erbaine kadar terfi etmekle birlikte zaviyenin seccade nişanlılığını de üstlenir. 944/1537-38'de tayin edildiği Kasımpaşa Medresesi'nde zahir ve batın ilimleriyle meşgulken Fenarîzâde'nin vefatı üzerine (954/1548) bütün malını satıp evinin yakınlarında bir mescit yaptırır, kendisi de inzivaya çekilir. Daha sonra hocalığını yaptığı Şehzâde Mustafa'nın öldürülmesi üzerine tekrar inzivaya çekilen Sürûrî hayatının geri kalanını bu şekilde sürdürür.¹⁹

Sürûrî'nin tasavvufi kişiliği telif, tercüme ve şerh ettiği eserlerine de yansımıştır. Çünkü eserlerinin takriben yarısı doğrudan ya da dolaylı olarak tasavvufu konu edinmiştir. Bunun yanında hayatı boyunca hiç evlenmemiş olması da bu tasavvufi kişiliğinin bir yansıması olarak görülebilir.

ESERLERİ

Müellifin eserlerinin büyük çoğunluğu şerh, hâşiye ve tercümelerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra *Bahrü'l-Ma'ârif*, *Ahkâm-ı Nücûm*, *el-Hikâyetü'l-Garîbe* ve *Divân* gibi telif eserleri de vardır. Kaynaklarda eserlerinin sayısı hakkında çeşitli rakamlar zikredilmektedir. *Şerhu'l-Emsile* dışında matbu eseri bulunmamaktadır. *Emsile*'nin en güzel ve en eski şerhlerinden olan bu eser, *Mukayyed Sarf Cümlesi* kenârında basılmıştır (İstanbul 1316). Ayrıca Sürûrî'nin bu eseri, *Şerhu'l-Emsileti'l-Muhtelifi fi's-Sarf* adıyla Muhammed Abdülvahhâb eş-Şehhâte tarafından 2000

¹⁶ Akün, XI, 250.

¹⁷ Bursalı, II, s. 347.

¹⁸ İsmail Güleç, “Gelibolulu Muslihuddin Sürûrî, Hayatı, Kişiliği, Eserleri ve Bahrü'l-Ma'ârif İsimli Eseri”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 21, 2001, s. 221.

¹⁹ Âşık Çelebi, s. 965; Atâî, s. 24.

senesinde Kahire’de neşredilmiştir.²⁰ Müellifin kaynaklarda adı geçen eserlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1.3.1. Dîvân

Dîvân-ı Sürûrî diye bilinen bu eserde yer alan şiirler daha çok tasavvufî mahiyette şiirler bulunmaktadır.²¹ Eserin yazma nüshaları şu kütüphanelerde bulunmaktadır: Süleymaniye Hacı Mahmut 3777, Millet Ali Emiri Manzum 200, Bursa Yazma Eserler Genel 2182. Bunun dışında iki divanı daha bulunmaktadır.²²

1.3.2. Bahrü’l-Ma’ârif

Sürûrî’nin en meşhur ve hemen hemen her kütüphanede bir nüshası bulunan eseridir.²³ Eserdeki faydalı ve aydınlatıcı bilgiler bilhassa yazıldığı dönemin görüşlerini yansıtması ve konuya âlimler tarafından nasıl bakıldığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. *Bahrü’l-Ma’ârif* 11 Safer 956/11 Mart 1549 Pazartesi günü tamamlanmıştır. Bu tarihte Sürûrî Şehzâde Mustafa’nın hocası olarak Amasya’da bulunmaktadır.²⁴

1.3.3. Ahkâm-ı Nücûm

İki yazma nüshası olan ve her ikisinin de Tire Halk Ktp., Necip Paşa Vakfı NP 467 ve DV 1102’de kayıtlı bulunan eserin konusu Astronomi, dili ise Türkçedir.²⁵

1.3.4. El-Hikâyetü’l-Garîbe

Müellif bu eserinde Kur’ân-ı Kerîm’in Yusuf kıssasını küçük hikâyelerle açıklamıştır. Arapça olan bu eser bir mecmua içindedir ve Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2195’de bulunmaktadır. Vr. numaraları 130b-137a’dır.²⁶

²⁰ Rashadat Hidayatov, “Gelibolulu Muslihiddîn Mustafa b. Şaban Sürûrî’nin Şerhu’l-Bina Adlı Eserinin Edisyon Kritiği”, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2009 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 8.

²¹ Bu eser üzerine Niyazi Ünver bir doktora tezi hazırlamıştır: Niyazi Ünver, “Gelibolulu Sürûrî ve Divanı”, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 2010 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

²² Şemsettin Sami, IV, s. 2558.

²³ Bulunduğu kütüphaneler ve geniş bilgi için bkz. İsmail Güleç, s. 235.

²⁴ Güleç, s. 224.

²⁵ Güleç, s. 218.

²⁶ Rashadat, s. 10.

1.3.5. Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'Azîz

Umûr Paşa adına kaleme aldığı Türkçe bir tefsîr kitabıdır.²⁷ Sürûrî'nin bu eserine verdiği isim *Tefsirü'l-Azime*'dir. Nuruosmaniye 226/317 (Mikrofilm arşivi 4173)'de kayıtlıdır.²⁸

1.3.6. Tefsîr-i Süre-i Yûsuf

Yûsuf suresinin tefsiridir. Bu eser Arapça olarak kaleme alınmıştır. Yazma nüshalarından biri Süleymaniye Ktp., İsmihan Sultan, nr. 37'de bulunmaktadır.

1.3.7. Tercüme-i Ravzu'r-Reyyâhîn fî-Hikâyâti's-Sâlihîn

Üzerine çalıştığımız bu eser hakkında ileride ayrıntılı bilgi verilecektir.

1.3.8. Tercüme-i Risâle-i Çûb-i Çinî

Risâle-i çûb-i çinî adlı eserin tercümesidir. Yazarı İmaduddîn Mahmud eş-Şîrâzî veya Nûrullah Alauddîn'dir. Konusu tıptır. Eserin aslı Hintçedir ve Türkçeye Farsça tercümesinden çevrilmiştir.²⁹ Yazma nüshalarından biri Süleymaniye Ktp. Lala İsmail nr. 389/5'te dir.

1.3.9. Tercüme-i Acâib-i Mahlûkât

Eserin diğer adı *Tercüme-i Kitâbi'l-'Acâib ve'l-Garâib*'dir. Müellif eseri Arapçadan tercüme etmiştir. Bir nüshası Topkapı Sarayı Ktp., Revan Köşkü, nr.1088'de dir.³⁰

1.3.10. Tercüme-i Zâhîretü'l- Mülûk

Alî b. Şihâbuddîn b. Muhammed Hemedânî'nin (Ö. 786/1385-1386) siyasetname türünde Farsça kaleme aldığı *Zâhîretü'l- mülûk*'un tercümesidir.³¹ Bir vaaz kitabı olan bu eser on bölümden ibarettir. Yazma nüshalarından biri Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2858'de bulunmaktadır.

²⁷ Bursalı, II, s. 348.

²⁸ Güleç, s. 223.

²⁹ Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn 'an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, Daru'l-ihyâi et-Turâsu'l Arabî, Beyrut tsz., I, 858.

³⁰ Geniş bilgi için bkz: Gülhan Başkan, "Manisa İl Halk Kütüphanesinde 45 Hk. 5355 No'da Kayıtlı Sürûrî Çevirisi Acaibü'l-Mahlûkat Adlı Eserin Minyatürlerinin İncelenmesi", Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri 2007 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi); Ünver, s. 46.

³¹ Tahsin Yazıcı, "Hemedânî, Emîr-i Kebîr", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2001, XVII, 186.

1.3.11. Şerhu'l-Binâ

Medreselerde okutulan kaynak kitaptır. Arapça yazılmıştır.³² Bulunduğu kütüphaneler şunlardır: Süleymaniye Hacı Mahmut 6038, Hafid Ef 413/1, Süleymaniye 979/1.³³

1.3.12. Şerhu'l-Emsile

Arapça kelimelerin çekimini konu edinen sarf ilminin Osmanlıdan günümüze kadar medreselerde okutulmuş, müellifi bilinmeyen *el-Emsile*'nin en eski şerhlerindendir.³⁴ Süleymaniye Lala İsmail 3068 kayıtlı bulunduğu kütüphanelerden biridir.

1.3.13. Şerhu'l-Kâfiye

İbnü'l-Hâcib'in (Ö. 646/1249) Arap gramerine dair kaleme aldığı, kısa ve öz olmasına rağmen nahivle bağlı hemen hemen bütün konulardan bahseden meşhur eseri *el-Kâfiye*'nin³⁵ şerhidir. Bir nüshası Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş, nr. 585'de kayıtlıdır.

1.3.14. El-Miftâh fî-Şerhi Merâhi'l-Ervâh

Ahmed b. Ali b. Mes'ûd'un konusu sarf ilmi olan *Merâhu'l-Ervâh* adlı eserine yazdığı şerhtir. Hem metin hem şerh Arapçadır. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Aşir Efendi, nr. 619'da kayıtlıdır.³⁶

1.3.15. Şerhu'l-Misbâh fî'n-Nahv

El-Misbâh fî'n-Nahv, Mutarrizî'nin (Ö. 610/1213), oğlu Cemâleddîn Ali'ye Arap dilini öğretmek amacıyla Abdülkahir el-Cürçânî'nin *Mi'etü 'Âmil, el-Cümel fî'n-Nahv* ve *et-Tetimme* adlı gramer kitaplarından ihtisar ederek meydana getirdiği bir

³² Bu eser üzerine Rashadat Hidayatov bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Rashadat Hidayatov, "Gelibolulu Muslihiddîn Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin Şerhu'l-Bina Adlı Eserinin Edisyon Kritiği", Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2009 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),

³³ Güleç, s. 222.

³⁴ İsmail Durmuş, "el- Emsile", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2001, XI, 166-167.

³⁵ Hulusi Kılıç, "el-Kâfiye", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2001, XXIV, 153-154.

³⁶ Hüseyin Okur, "Muslihiddîn Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin Şerhu'l-Misbah Adlı Eserinin Edisyon Kritiği" Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya 2011 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 18; Ali Bağcı eser üzerine bir Yüksek Lisan Tezi hazırlamıştır: Ali Bağcı, "Muslihiddîn Musatafa b. Şaban Sürûrî'nin Şerhu Merâhi'l-Ervâh Adlı Eserinin Edisyon Kritiği", Yalova Üniversitesi SBE, Yalova 2015.

gamer kitabıdır.³⁷ Sürûrî'nin şerhi bu eser üzerine yazılan şerhlerin en meşhurlarındandır.³⁸

1.3.16. Şerh-i Îsâgucî

Konusu mantık olan, Furfûriyûs (Porphyrios) tarafından Aristo'nun *Kategoriler*'ine giriş olarak yazılmış *Îsâgucî*'nin şerhidir.³⁹

1.3.17. Şerhu'l-Câmiu's-Sahîh li'l-Buhârî

Sürûrî, Buhârî'nin (Ö. 256/870) Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kitap olarak kabul edilen, sahih hadisleri toplayan *el-Câmi'u's-Sahîh*'inin yaklaşık yarısına kadarını şerh etmiştir.⁴⁰

1.3.18. Şerh-i Mesnevî

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin (Ö. 672/1273) tasavvuf anlayışını içeren İslâm kültürünün en önemli eserlerinden biri olan *Mesnevî*'nin şerhidir.⁴¹ Anadolu'da *Mesnevî* üzerine yazılmış ilk tam şerh⁴² özelliğini de taşıyan eserin yazma nüshalarından bazıları Konya Mevlana Müzesi, 2043, 2045, 2046, 2047, 2048, 2050'de kayıtlıdır.

1.3.19. Şerh-i Bostân

İranlı büyük şair Sa'dî'nin (Ö. 691/1292) ünlü eseri *Bostân*'nın şerhidir. Farsça kaleme alınan bu eser Şehzâde Mustafa'ya ithaf edilmiştir. Yazma nüshalarından biri Süleymaniye Ktp., Serez, nr. 2568'de kayıtlıdır.⁴³

1.3.20. Şerh-i Divân-ı Hâfız

İran'ın önde gelen lirik şairlerinden olan ve Hâfız Şirâzî diye bilinen Hâce Şemseddîn Muhammed'in (Ö. 792/1390 [?]) *Divân*'ına yazdığı şerhtir.⁴⁴ Bu şerh *Divân-*

³⁷ Eser üzerine Hüseyin Okur bir Yüksek Lisan Tezi hazırlamıştır. Hüseyin Okur, "Muslihiddîn Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin Şerhu'l-Misbah Adlı Eserinin Edisyon Kritiği" Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya 2011 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

³⁸ Kâtib Çelebi, II, s. 1709.

³⁹ Abdülkuddüs Bingöl, "Îsâgucî", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2001, XXII, 488.

⁴⁰ Bursalı, II, s. 348.

⁴¹ Orhan Baştürk bu eserin vr. 1b-40b'yi kapsayan bir Yüksek Lisans Tezi hazırlamıştır: Orhan Baştürk, *Sürûrî'nin Mesnevî Şerhi (Tanıtım-İndeks-Tenkitledi Metin)*, Selçuk Üniversitesi, SBE, Konya 1997. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁴² Semih Ceylan, "Mesnevî", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2001, XXIX, 331.

⁴³ Okur, s. 20.

ı *Hâfiz*'a yazılan en eski şerhtir. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr.4056'da kayıtlıdır.⁴⁵

1.3.21. Şerh-i Gülistân

Sa'dî b. Abdillâh eş-Şîrâzî'nin (Ö. 691/1292) meşhur eseri olan *Gülistân*'a yazdığı şerhtir. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Serez, nr. 2545'de kayıtlıdır.⁴⁶

1.3.22. Şerh-i Mu'ammâyât-ı Mîr Hüseyin

Mîr Hüseyin b. Muhammed el-Hüseyinî en-Nisabûrî'nin *Risâle-i Muammâ* adlı eserinin şerhidir. Eserin bir nüshası Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 1707'de kayıtlıdır.⁴⁷

1.3.23. Şerh-i Mu'ammâyât-ı Câmî

Nûrüddîn Abdurrahman b. Nizâmiddîn Ahmed b. Muhammed el-Câmî'nin (Ö. 898/1492) *Risâle-i Muammâ*'sının şerhidir. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr.1866'da kayıtlıdır.⁴⁸

1.3.24. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl

Fettâhî en-Nisabûrî'nin *Şebistân-ı Hayâl* adlı eserinin şerhidir. Edebi sanatları konu edinen bir eserdir. Yazma nüshalarından biri Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 1667'de kayıtlıdır.⁴⁹

1.3.25. Şerh-i Mûcez mine't-Tıb

İbn Sînâ'nın yaklaşık bir milyon kelimeyle büyük bir tıp ansiklopedisi olan *el-Kânûn* isimli kitabın bir bölümünün şerhidir. Bulunduğu kütüphaneler şunlardır: Süleymaniye Ktp., Fatih, nr. 3542; Ayasofya, nr. 3662; Serez, nr. 2741.⁵⁰

⁴⁴ Tahsin Yazıcı, "Hâfiz-ı Şîrâzî", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2001, XV, 106; Sürûrî'nin bu esri üzerine iki yüksek lisans tezi yapılmıştır: Ahmet Faruk Çelik, "Sürûrî'nin Hâfiz Divânı Şerhi'nin İncelenmesi", Selçuk Üniversitesi, SBE, Konya 1994 ve Meral (Ortaç) Oğuz, "Sürûrî'nin Şerh-i Divân-ı Hâfiz'i", Ege Üniversitesi, SBE, İzmir 1998.

⁴⁵ Hidayatov, s. 12.

⁴⁶ Okur, s. 21.

⁴⁷ Güleç, s. 222.

⁴⁸ Güleç, s. 223.

⁴⁹ Geniş bilgi için bkz: Bilal Elbir, "Sürûrî'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayal'i Metin-İnceleme", Ege Üniversitesi SBE İzmir 2003.

⁵⁰ Bağcı, s. 16.

1.3.26. Hâşiyetü'l-Hidâye

İbn Şihne'nin Burhâneddîn el-Merginânî'nin (Ö. 593/1197) Hanefî fikhına dair meşhur eseri *el-Hidâye*'ye yazdığı şerhin haşiyesidir. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., İsmihan Sultan, nr. 128'de kayıtlıdır.

1.3.27. Hâşiyе alâ Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Tevîl

Bu eser Kadî Beyzâvî'nin *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Tevîl* adlı eserinin haşiyesidir. Arapça kaleme alınan bu eser Şehzâde Mustafa'ya ithaf edilmiştir. Yazma nüshalarından biri Süleymaniye Ktp. Şehit Ali Paşa, nr. 236/2'de kayıtlıdır.



II. BÖLÜM

ESERİN ASLININ VE TERCÜMELERİNİN İNCELENMESİ

TERCÜME EDİLEN METİN: MÜELLİFİ YÂFİ'Î VE ESERİ RAVZU'R-REYYÂHÎN Fİ-HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHÎN

2.1.1. Yâfi'î'nin Hayatı

Abdullah b. Es'ad b. Ali el-Yâfi'î, (Ö. 768/1367) Yemen doğumlu tarihçi, araştırmacı, mutasavvıf bir şahsiyettir.⁵¹ Cemâleddîn Muhammed b. Ahmed ez-Züheybî ve Aden Kadısı Şerefeddîn Ahmed b. Ali el-Harrâzî'den ders almıştır. Bassâl'in şeyhi Ömer İbnü's-Saffâr ile görüşmüş ve 712'de (1313) hacca gitmiştir. Aden'e döndükten sonra dağlarda inzivâya çekildiği sırada aynı zamanda bir fakih olan Şeyh Mes'ûd el-Câvî onu kendisine intisap etmeye davet etmiştir Ardından Şeyh Ali b. Abdullah el-Yemenî et-Tavâşî'nin çevresine dahil olmuştur. Bu dönemde ilim tahsiliyle riyâzet hayatı arasında tercih konusunda tereddütte kalan Yafi'î okuduğu bir şiir sayesinde ilme yönelmiştir. 738(1337)'de Yemen'e yaptığı ziyaretin ardından Medîne'ye dönen Yafi'î, daha sonra Mekke'ye yerleşmiştir. Bundan sonraki hayatı eser yazmak ve hadis okutmakla geçen ve "Mekke'nin kutbu" olarak tanınan Yâfi'î'nin mânevî rehberliğini talep edenler arasında Ni'metullahiyye tarikatının pîri Ni'metullah-ı Velî de bulunmaktadır.⁵² 20 Cemâziyelâhir 768 (21 Şubat 1367) tarihinde Mekke'de vefat etmiştir.⁵³

2.1.2. Ravzu'r-Reyyâhîn fî-Hikâyâti's-Sâlihîn

Ravzu'r-Reyyâhîn fî-Hikâyâti's-Sâlihîn, Yafi'î'ye ait, evliyâ ve salihler hakkında hikâyeler içeren naif bir kitaptır.⁵⁴ Elimizde bulunan Beyrut 2000 baskılı nüsha Halil 'İmrân el-Mansûr tarafından 435 sayfa olarak yayımlanmıştır. Eser mukaddime, 500 hikâye ve hatimeden oluşmaktadır. Kitabın mukaddime kısmını iki fasıla ayırıp ilk fasılda Kur'an ve Hadislerden deliller getirerek evliyâ ve salihlerin faziletlerine ayetler ve hadisler ışığında açıklık getiren müellif, ikinci fasılda kerametın ispatına dair akli ve nakli deliller sunmuştur. Eserin hatime kısmı da üç fasıla ayrılmıştır: İlk fasıl, fakihlerin

⁵¹ Zirikli, IV, s. 72.

⁵² Derya Baş, "Yafî", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2013, XLIII, 175.

⁵³ Kehhâle, II, s. 230.

⁵⁴ Abdullatif Riyâdîzâde, *Esmâu'l-Kütüb el-Mütemmim li-Keşfü'z-Zünûn*, Kahire 1975, s. 173; İsmail Başa el-Bağdadî, *Hediyetü'l-'Arifin Esmâu'l-Müellifin ve Âsâru'l-Musannifin*, İstanbul 1951, I, s.466.

tasavvuf çevresine yönelttikleri eleştirilere cevap niteliği taşımaktadır. İkinci fasıl, tasavvuf ehlinin Allah tasavvuruna ve akîdevi inançlarına dair bir takım tespit ve nakiller içerir. Üçüncü fasıl ise müellifin Hz. Peygamberi konu edindiği şiirlerden oluşmaktadır. Eseri ilk olarak Gelibolulu Mustafa Muslihuddîn Sürûrî (Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 850), ondan sonra da Müezzinzâde Ahmed Çelebi (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4534) Türkçe'ye çevirmiştir. Ahmed Çelebi tercümesi *Evliyâlardan Dinî Hikâyeler* ismiyle yayımlanmıştır (İstanbul 2008). Ayrıca İtalyancaya da çevrilmiş bulunan (Roma 1965)⁵⁵ eser, son olarak *Salihlerin Hikâyeleri* Adıyla Ali Rıza Kaşeli ve Bekir Sırmabıyıkoglu tarafından Türkçeye tercüme edilerek İlk Harf Yayınevi tarafından 783 sayfa olarak basılmıştır.

2.1.3. Eserin Matbu Tercümelere

Daha önce ifade edildiği üzere eserin, biri Müezzinzade'nin yazma halinde bulunan tercümesinden uyarlanmış, öteki Ali Rıza Kaşeli ve Bekir Sırmabıyıkoglu tarafından yapılmış iki tercümesi bulunmaktadır. Bunlardan Müezzinzade tercümesinin gerekli araştırmadan sonra yeni baskısının yapılmadığını söyleyebiliriz. Ali Rıza Kaşeli ve Bekir Sırmabıyıkoglu tarafından yapılmış olan tercüme ise tahkikli, eserde geçen ayet ve hadis kaynakları dipnotta verilmiş, gerekli görülen açıklamalar da aynı şekilde dipnotta gösterilip titizlikle hazırlanmış bir tercümedir. Tercüme, aslında bulunan mukaddime, 500 hikâye ve hatimenin yanı sıra mütercimlerin önsözünden ibarettir. Mütercimler hikâye numaralarıyla beraber hikâyelerin içeriğine uygun bir de başlık koymuşlardır. "8. Hikâye, Zahid Gencin Rüyası" gibi.

RAVZU'R-REYYÂHÎN Fİ-HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHÎN TERCÜMESİ

2.1.4. Telif Sebebi

Mütercim Sürûrî tercümesinin baş kısmında hamdele ve salveleden sonra kendisini böyle bir çalışmaya iten sebebi açıklama sadedinde şunu kaydetmektedir:

"Ammâ ba'dü bu müteşsebih-i süllâki tarîk-i hüda ve müteşâbih-i müllâki milk-i taqvâ 'iş-i cihândan dil-gîr Sürûrî-i fakîr u haqîr şöyle taqrîr ider ve taqrîrin taqrîr eyler ki pâdişâh-ı dervîş-sîret ve şâh-ı velî-şîfat Sulţân Bâyezid b. Muhammed Han ('aleyhi'r-

⁵⁵ Baş, s. 176.

rahmetü ve'l-gufrân) zamânında imâm-ı enâm ve muqtedâ-yı hümâm İmâm Alî dimekle ma'rûf kâzî-'asker var idi ki 'ilm ü 'amel ile ittîşâfî ve 'âmme-i enâma inşâfî var idi ve zîkr olan kâzî-'asker'in oğlu Mûsâ'l-ism Muhammedü'r-resm الولد سر ابيه hasebince 'ilm ü kemâl ile ârâste ve şalâh u felâh ile pîrâste olup "اوليائي تحت قبائي لا يعرفهم غيري" mûcebince şûret-i sipâhda kendüsini tesettür idüp qalbi Hâk ile ve qâlîbî halk ile olup bir gün bu fakîri teşrîf idüp ve *Ravzu'r-Reyyâhîn* nâm kitâbı ta'rîf idüp ve anı tercüme itmek recâ ve şerh kılmak istid'â kılip bu fakîrün kesret-i eşgâli ve teferruk-ı bâli olup re'sen müsâ'ade itmeyüp def'aten taşaddî eyleyüp ammâ ol cenâb-ı şerîfün şıdk u ihlâşî ve bu ma'nâ zuhûruna teveccüh-i hâşşî bu fakîre şevk ve ol hâlden zevk virüp imtinâ'dan rücû' ve şerh u beyâna şürû' eyledüm."⁵⁶

Metinden anlaşılacağı üzere Mütercim Sürûrî, II. Bayezid zamanında kazasker olan İmam Ali adlı şahsın oğlu olan çok değerli bir dostunun *Ravzu'r-Reyyâhîn* adlı kitabı tercüme etmesi yönündeki isteğini başta çok meşgul olduğu gerekçesiyle reddetmiş, ancak ısrarlara dayanamayıp tercümeye başladığını ifade etmiştir.

2.1.5. İncelenen Metnin Nüshası ve Özellikleri

Yaptığımız araştırmalar neticesinde eserin Süleymaniye Kütüphanesine kayıtlı nüshasının dışında bir başka nüshasına rastlamadık. Mikrofilm şeklinde temin ettiğimiz eserin kimlik bilgileri şu şekildedir:

Eser Adı:	Ravzu'r-Reyyâhîn fi-Hikayâti's-Sâlihîn Tercemesi
Yazar:	Es-Sürûrî, Muslihuddîn Mustafa b. Şaban el-Geliboli
Fiziksel Nitelik:	165 yk., 19 st.; 230*164,173*103 mm
Konu Başlıkları:	Hadis
Sınıflama:	297.3
Demirbaş:	00850
Bölüm :	Yazma Bağışlar
Özellikler:	[Kitap] [El Yazısı : Kağıt] [Nesih : Türkçe] Cilt/Kopya

Karton bir kapak içerisinde olan eserin kapaktan sonraki sayfasında, muhtemelen eser müstensihinin ya da daha sonra esere sahip olanların önemli

⁵⁶ Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 850, vr. 1.

gördükleri altı hikâyenin fihristi not düşülmüştür; “Hazret-i Ali Efendimiz, 56” gibi. Sonraki sayfada vakfeden kişinin kim olduğuna dair şöyle bir not bulunmaktadır: Merhûme, magfûre, muhtâc ilâ rahmeti Rabb’ihi el-Gafûr Nefise Hanım’ın vakfı, Hikâye-i Sâlihîn.

Eserin aslı mukaddime, beş yüz hikâye ve hatimedden ibaret iken, sadece mukaddime ve iki yüz dokuz hikâye tercüme edilmiştir. Eserin ilk 23 vr.’ı mukaddimenin geri kalanı ise hikâyelerin tercümesinden müteşekkildir. Eserin mukaddime kısmını oluşturan iki fasıldan ilki Âyetler ve Hadisler ışığında Evliyâ ve salihlerin faziletlerinden söz eder. İkinci fasılda, aynı şekilde Kur’an ve Hadis’ten delil getirilerek kerametın ispatına yer verilmiştir. Eser, Hazâ kitâbu *Tercümetü Ravzu’r-Reyyâhîn fi-Hikâyâti’s-Sâlihîn* başlığıyla başlar.

2.1.6. Tercümenin Arapça Aslı ile Mukayesesi

Tercüme, elimizde bulunan Beyrut 2003 baskılı Arapça aslı ile karşılaştırıldığında aslının mukaddime kısmında bulunan hemen hemen bütün şiirlerin Türkçeye aktarılmadığı görülecektir. Mamafih tercümede bulunan bazı şiirler Arapça aslında bulunmamaktadır. Örneğin [3a], [3b]’de bulunan kıt’a ve beyitler Arapça aslında bulunmamaktadır. Aynı şekilde [8a]’da Sürûrî tarafından tercüme edilen hadisten sonra “Ve bilgil ki” diye başlayan paragrafın Arapça aslında öncesi ve sonrası mevcut iken mütercim tarafından sadece o kısım tercüme edilmiştir.

Bunun yanısıra mukaddime kısmında bulunan Ayet ve Hadisler çoğu zaman Tercümede Arapçası verildikten sonra tercüme ediliyor iken, bazen Arapçası verilmeden sadece tercümesi ile yetinilmiştir. Yine eserde bulunan şiirleri genelde Arapçasını vermeden tercüme eden Sürûrî nadiren de olsa Arapçasını aktardığı altına tercümesini eklediği şiirler de bulunmaktadır; [26a].

Yapılan mukayeseden hareketle, eserin aslı mukaddime, 500 hikaye ve hatimedden oluşurken tercümenin sadece mukaddime ve 209 hikayeden ibaret oluşu, bunun yanında aslında bulunup tercümede bulunmayan şiirler istisna edilecek olursa Sürûrî tercümesinin bazı basım farklılıklarından kaynaklanmış olabilen ekleme ve çıkarmalar dışında göze çarpan herhangi bir eksiklik bulunmadığı söylenebilir.

2.1.7. Dil ve Üslup Özellikleri

Terğîb ve Terhîb türü hikâyelerden oluşan eserin muhatap kitlesi sıradan halk olduğundan herkesin anlayabileceği basit bir dille yazılmıştır. Cümlelerin Arapça yapısı değiştirilmeden yapılan tercüme, mütercimmin Türkçe devrik cümleler kullanmasına yol açmıştır. Eseri elimizde bulunan Arapça aslı ile mukayese ettiğimizde eserin aslında bulunan uzun şiirlerin tercüme edilmediğini, kısa şiirlerin ise genelde vezinli tercüme edilmeye çalışıldığını görüyoruz. Ayet ve hadisler çoğu zaman Türkçeye tercüme edilirken, Arapça deyimler ve bazı kalıplar olduğu gibi tercüme edilmeden aktarılmıştır.

2.1.7.1. Kelime Türleri

Deyimler

Eserde kullanılan deyimlere örnekler:

Zevk vermek [2a], Cem etmek [2a], Kavî olmak [2b], Kıssa etmek [2b], Sabit kılmak [2b]

Arkaik Kelimeler

Eserde günümüzde arkaik durumuna düşen kelimeler mevcut.

Ancılayın [34b], Yalabır [90b], Yırağ [148a], Urtılmış [136b], Karanu [20b]

Tamlamalar

Eserde Arapça, Farsça ve Türkçe tamlamalara örnekler bulmak mümkün.

Ravzu'r-Reyyahîn [1b], Hüdât-ı subul [1b], Sürûrî-i fakîr u hakîr [1b], Bu kitabı [2a], Evliyâullah muhabbeti [3b]

İkilemeler

Eserde “dürlü dürlü”, “sala sala” gibi ikilemeler bulunmaktadır.

2.1.7.2. İmla Özellikleri

Ünsüz Uyumu

Yazıldığı dönemde henüz bir ünsüz uyumu endişesinin görülmediği anlaşılmaktadır.

Yokdur [3a], Hakdan [3b], Velâyetden [3b], Allah'dan [4a], Sabahda [5a]

“t, d” Değişimi

Türkçede yaygın olarak görülen “t,d” değişimi eserde çoğunlukla “d” sesinin tercih edilişiyle ortaya çıkmıştır.

Dürlü [154a], Dutdı [6a], Yasdık [15b], Ditrer [79b], Depe [80a]

“e, i” Değişimi

Eserde bugün “e” ile söylenen birçok kelimenin “i” sesiyle yazıldığı görülmüştür.

İdüp [1b], Virmek [28b], İrmek [87a], Dimek [1b], Biş [2b]

“cak-cek” Zarf-fiil Eki Kullanımı

Günümüz Türkçesinden farklı kullanımı olan zarf-fiil ekleri mevcut.

Olıcak [31b], İşidicek [76b], Görücek [75a], Gelicek [82a], Tizcek [117a]

Diğer bazı hususiyetler:

“گ” harfi keşidesiz olarak “ک” şeklinde yazılmıştır.

“Gördüm”, “Oldum” kelimeleri bazen “Gördüm”, “Oldum” bazen de “Gördim”, “Oldım” şeklinde harekelenmiştir.

Çoğu zaman noktasız ک harfi ile gösterilen kaf-ı nûni ve g harfi, bazen de üç noktalı گ ile gösterilmiştir. اوچرلر, اوگات (v.77a)

Bazen bazı kelimeler hatayla iki kez yazılmıştır. “olan olan” (v.47a) “razı razı” (v.86a).

صوصامق kelimesi bazen ص ile bazen de س ile صوصامق şeklinde yazılmıştır. (v.81b)

2.1.8. Eserde Bulunan Şiirlerin Tasnifi

Eserin tüm şiirleri Kıt’a, Beyit, Gazel, Rübâ’i, Nazım ve Mesnevi nazım şekilleri ile yazılmışlardır.

Kıt’a: “Parça” anlamına gelen kıt’a iki ya da daha fazla beyitten oluşan nazım şeklidir.⁵⁷ Eserde hem iki beyitlik kıt’lar hem de Kıt’a-ı Kebîreler bulunmaktadır.

İki beyitlik kıt’a:

⁵⁷ Mehmet Aça, Haluk Gökalp ve İsa Kocakaplan, *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yayınları, Üçüncü Baskı, Ankara 2012, s. 214.

Nefs ü şehvet ki cünd-i şeytândur

Kalb sultânına çûn ide hücûm

Evliyâ zikridür cünûd-i Hudâ

Def'aten cümlesin ider mehzûm

Kıt'a-ı kebîre:

Müjde olsun saña irişdüñ ğinâyâ tâ ebede

Cennet-i hulda varursın ravza-i cennâtda

Bil bizi şol leyler kim uyanık olmuş idüñ

Oқыyup Kur'ânı sen tercî' ile rennâtda

Şol hasânuz biz ki hıfıbe iderdüñ giceler

Korqu içinde hurkatlar ile zeferâtda

Müjde olsun saña ki irişdüñ recâ itdigüñe

Şâh-ı muhsinden saña efzâl ile ferhâtda

Kurbuna varup idersin şükrini müdhâtda

Çün tecellî ide yarın görürsin bî-hicâb

Beyit: Aynı vezinle yazılmış, anlamca birbirine bağlı iki dizeden oluşan nazım birimidir.⁵⁸ Eserde bulunan 142 beytin üçü iki beyitten oluşurken geriye kalanların tamamı Müfret Beyit şeklindedir.

Müfret beyit:

Hak'dan i'raz idene budur nişân

Evliyâyâ ta'n ider ol her zamân

İki Beyitli:

Vardur bizden aña çok qadr u bâl

⁵⁸ İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, 23. Baskı, İstanbul Ekim 2013, s. 69.

Hali olmamışdur andan nevâl

Buldı kırbet hem teraqqî kıldı ol

‘Âliye olmuşdur fî-küllî hâl

Rübâ’î: “Dörtlük” anlamına gelen Rübâ’î, kendine özgü aruz kalıplarıyla yazılan dört mısradan oluşur.⁵⁹

Şunlar ki Hâk’da ideler iqbâlî bi’t-tamâm

Terk idü ben bu fânî cihânî ‘alâ’-d-devâm

Hâk’dan olur bulara kemâliyle feyz-i fâzî

Bâkî cihândan anlara olur fütûh-ı tâm

Gazel: Divân şiirinde sık kullanılan nazım şekillerinden biri olan gazel “hanımlar için söylenen âşıkâne güzel sözler” anlamına gelir.⁶⁰

Hâk’dan dile kıl sa’yiñ ile hûb bu hâlî

Sensin baña çirkin iden eşkâl-i cemâli

Gice uyuma eyle ‘ibâdet ger uyursañ

Bunlar da bozar buncılayın şekl ü mişâli

Bizler ferahuz her kim ola şâd ‘amelde

Gice korqusunda bulur menzil-i ‘âlî

İyilik diledi Hâk saña va’z itdi bizüm ile

Şâd ol saña haqqıñ virmiş hûb hayâlî

Şol kim cennât ile ğilmân ile hûrî

Neyler bu cihân içre dağı mâl ü menâli

Nazm: Birinci beyti kafiyeli kıt’alara nazm denir.⁶¹

⁵⁹ Aça; Gökalp; Kocakaplan, 2012, s. 231.

⁶⁰ Aça; Gökalp; Kocakaplan, 2012, s. 196.

⁶¹ Aça; Gökalp; Kocakaplan, 2012, s. 217.

Nedür ceze‘ ü nedür ğazâ ne nu‘mân

Sen olmazsîñ tuvaylı‘ dâhi hem bân

Ne fâ‘ide ider ‘aķık ve sükkân

Muħaşşal ger ‘amel kılmazsañ iy cân

Ħimâda görmezisem sizi sükkân

Saña ğayrdan olmaz feyz-i Raħmân

Mesnevî: “İkişer, ikili” anlamına gelen mesnevî, kendi arasında kafiyeli beyitlerden oluşan nazım şekline denir.⁶²

Vâ‘iz oldur kim ide te’sîr va‘zı kendüye

‘Âmil ola kendü anuñ ile kim ħalka diye

Daħı ħavf-ı Ħaķ‘dan ol kim cân vire olur şehîd

Raħmet-i Raħmân anuñdur evvelâ ki oldur sa‘îd

Bu nazım şekillerin yanı sıra eserde nazım şeklinin belirtilmediği, Arapçası verilip tercümesinin yapıldığı, “kelamun müseccce”, “bu şi‘ri okudı”, “bu mazmunı okudı” gibi ibareler ile verilen şiirler de mevcuttur.

Eserde bulunan şiirlerin nazım şekillerine göre tablosu şöyledir:

Nazım Şekilleri	Şiir Sayısı
Kıt’a	168
Müfred Beyit	142
Rübâ‘i	24
Gazel	20
Nazm	5
Mesnevi	1

⁶² Aça; Gökalp; Kocakaplan, 2012, s. 220.

Toplam	360
---------------	-----

2.1.9. Eserde Yer Alan Hikâyeler

Eserde bulunan iki yüz dokuz hikâyenin numara ve kısa içeriği şöyle:

1	Zünnûn-i Mısrî ve Genç Zâhid Yemenli Bir Şeyhe Gidiyorlar
2	Zünnûn-i Mısrî'nin Zâhid Gence Nasihati
3	Zünnûn-i Mısrî ve Çocuk
4	Hızır (a.s.)'ın Cüneyd-i Bağdâdî'yi Tebrik Etmesi
5	Şeyh Abdulvâhid'in Rüyası
6	Şeyh Abdulvâhid ve Rüyasındaki Cariye
7	Şeyh Sadi'nin Rüyasındaki Müjde
8	Zâhid Gencin Rüyası
9	Dervişin Uykusunu Kaçıran Rüya
10	Cüneyd-i Bağdâdî'nin Seriyü's-Sakatî ile olan Sohbeti
11	Şeyh Abdulvâhid ile Canını ve Malını Allah Yoluna Bağışlamış Olan Genç
12	Kırk Yıllık Âbidin Mükâfâtı
13	Şeyh Abdulvâhid ve Adadaki Putperst
14	Şeyh Ebû Abdullah el-Kureşî'nin Yediği Şeyden Dolayı Kendinden Geçmesi
15	Mâlik b. Dinâr ile Padişahın Cariyesi Arasındaki Konuşma
16	Mâlik b. Dinâr ile Zengin Genç
17	Duyduğu Nağme ile Hidâyeti Bulan Zengin Genç
18	Harun Reşid ve Zâhid oğlu
19	Harun Reşid ile Behlül'ün Konuşması
20	Sâdûn-i Mecnûn'un Halife Harun Reşid ile Sohbeti
21	Muhammed b. Sabbâh'ın Yağmur Duası Yapmaya Giderken Sâdûn-i Mecnûn ile Karşılaşması
22	Mâlik b. Dinâr ile Sâdûn-i Mecnûn
23	Zünnûn-i Mısrî'nin Kâbe'de Mecnûn Bir Adamla Karşılaşması
24	Sâdûn-i Mecnûn Basra Sokaklarında
25	Ebü'l Cevvâl el-Mağribî Sâlih Bir Zat ile Beyt-i Makdis'de

26	İbnü'l Kassâb es-Sûffî'nin Hastahannede Cezbeye Tutulmuş Genç ile Sohbeti
27	Abdulvâhid b. Zeyd'in Cennetteki Eşini Göstermesi İçin Allah'a Yalvarması
28	Muhammed b. Münkedir, Sâbit el-Bünânî ve Mecnûn-i Reyhâne
29	Atebe-i Gulâm ve Bedevî Cariyesi
30	Zünnûn-i Mısrî Lukam Dağı Yolunda
31	Zünnûn-i Mısrî Mukattam Dağı Yolunda
32	Fudayl b. İyâz Küfe Camisi'nde İnzivâda
33	Şiblî'nin Çölde Behlül ile Karşılaşması
34	Seriyyü's-Sakatî ile Behlül'ün Sohbeti
35	Cariyenin Gözyaşları
36	Şiblî ve Mecnûn
37	Kendini Zincire Vurmuş Genç
38	Gündüz Mecnûn Gece Âbid
39	Lübnan Dağında Nasihat
40	Öldüren Sevgi
41	Kadının Makamı
42	Allah'tan (c.c.) Sevgi İste
43	Birbirlerini Sevenler ve Sevmeyenler
44	Sevginin Beyitleri
45	İsyân Beldelerinden Kaçan Kadın
46	Kalp On Parçadır
47	Günâh Hastalıklarının İlacı
48	Dünya ve Ahiret Tabibi
49	Günâhların İlacı
50	Gerçek Tabip
51	Dünya Unutturdu Hesaba Çekilmeyi
52	Salihlerin Şehri
53	Süt ve Bal Veren Koyun
54	Duası Makbul Kadın
55	Bir Vaazla Vefat Eden Baba ve Kızı
56	Çocuktan İbretli Sözler
57	Yetmiş Yıl Boyunca Başını Semaya Kaldırmamış

58	Yol Azığı
59	Zünnûn Mısırî ve Çölün Ortasındaki Genç
60	İbrahim b. Mühelleb'in Kâbe'de Bir Cariye ile Olan Sohbeti
61	Âbid İhtiyar Kadın
62	Mâlik b. Dinâr ve Umutsuz Genç
63	Hacca Giden Salih Kul
64	İbrahim el-Havvâs Hac Yolunda
65	İbrahim el-Havvâs'ın Bir Genç ile Sohbeti
66	Tüccarlardan Bir Cemaat Hacca Giderken
67	Altı Yüz Bin Kişiden Haccı Kabul Edilen Altı Kişi
68	Ali b. Muvaffak'ın Kâbe'de Gördüğü Rüya
69	Zemzem Kuşunun Başındaki İhtiyar
70	Sehl b. Abdullah'ın Allah Dostlarıyla Olan Muhabbeti
71	Hişam b. Abdülmelik Hacer-i Esvede Dokunmak İsterken
72	Ebu Cafer Kâbe'de Ağlıyor
73	Ebu Kubeys Dağında
74	Zan Yapma Sakın
75	Mescidi Haram Fakirleri
76	Ceylan Kadar Olmak
77	İyi Dost Edinmek
78	Rızkıma Rabb'im Kefil
79	Beni Hızır Yedirdi
80	Hac Yoluna On Evvel Çıkan Kötürüm
81	Dirinin Ölüye Telkinimi, Ölünün Diriye Telkini mi?
82	Can Çekişen Genç
83	Bir Saatlik Yolculuk
84	Hızır İkrâmı
85	İbrahim b. Ethem'in Fedakarlığı
86	Ebû Bekr ed-Dehhâk (r.a) Nefsine Hâkim Olması
87	Sözüm Söz
88	Salavatların Dostluğu
89	Belalardan Sonra Elde Kalan Yalnızlık
90	Ekmeğin Yarısı

91	İssız ölde
92	Yaya Hacılar
93	Yarısı Susuzlukla Gitti Yarısı da İdrardan Kurtulmak İçin
94	Balıklara Emanet Mücevherler
95	İbrahim el-Havvâs'ı Şaşırtan Yaşlı Kadın
96	Dört Haslete Yapıştım
97	Bir Tavafım Varmış
98	On gün Vadide Dolaştım Ama Rızkım Denizden Geldi
99	Azığımı Tek Bir Kelimeyle Bıraktım
100	Muhabetullah'ı Anlat Bize
101	Ağlamak ve Haykırmak
102	İkramı Geri Çevirme, O da Allah'tandır
103	Hepsinin Bir Hali Var
104	Gerçek Muhabbet
105	Yol Azığın Nerede
106	Hiç Kimse Yalnız Başıma Değildir
107	İbrahim el-Havvâs'ın Hırsızın Gözlerini Kör Etmesi
108	Sultanın Oğlu
109	Elbisenin Vaazı
110	Ceylanın Tevekkülü
111	Kölenin Kerameti
112	Nasibi Olmayan Kalpler
113	Allah Rızası Söz Konusu Olunca
114	Cimri mi Değil mi?
115	İbretli İki Yemek
116	Birkaç Satır ve İslam ile Müşerref Olmak
117	Kuyudaki Tefekkür Anları
118	Asi Olan Şu Kafaya Vur
119	Bu Köleye Hizmet Edilir
120	Bir Cariye ve Bin Öğüt
121	Cariyenin Sabrı ve Mecûsi'nin İslam'la Müşerref Olması
122	Hatanın Acısı
123	Tevbenin En Sağlamı

124	Sûfi'nin Elbisesi
125	Mısralar
126	Kur'an'ın Dostluğu
127	İblisin Tuzağı
128	Kalpten Bile Gıybet Etme
129	Nefsin Arzusunun Acıları Ahirette Hissedilir
130	İbrahim el-Havvâs'ın Feraseti
131	Yahudi Gencin Müslüman Oluşu
132	Cüneyd'in Feraseti
133	Hıristiyan Tabibin Hidayete Ermesi
134	Doktor mu Hasta Yoksa Hasta mı Doktor
135	Doğruluk ve Güzel Ahlak
136	Çok Dolaştım Ama Sûfi Tekkesinde Buldum
137	O Topluluk
138	Deniz Kenarı Benimle Onların Ayrılık Yeri
139	Azad Ettim Ama Hep Hasretini Çekerim
140	Üç Ayıplı Köle
141	Kölenin Vaazı
142	Köpekteki On Haslet
143	Köpekteki Alçak Gönüllülük
144	Aşağılık İnsanlar Yerine Köpekleri Örnek Alan Zahid
145	Köpekle Mukayese
146	Cennetlik Eş
147	Kalp Düzelince Zahir Ona Uyar
148	Zayıf Olduğu Halde Kuvvetliye Asi Olmak
149	İbrahim b. Ethem'in Tevbesi
150	Şahın Tevbesi
151	Malik b. Dinâr'ın Tevbesi
152	Kabrin Dehşetinden Kaçınılmaz
153	Kefen Hırsızının Tevbesi
154	Mincâb Hamamı
155	Nasıl Yaşarsan Öyle Ölürsün
156	Kabirdeki Annenin Oğlunun Ziyaretinden Duyduğu Memnuniyet

157	Okuna Kur'an'ının Ölülere Faydası
158	Nûr Örtülü Kap
159	Ölen Gencin Annesinin Sadakası
160	Allah'ın Fazlu Kereminin Genişliği
161	Özellğine Göre Oturma Yeri
162	Kabrimi Kimse Bilmesin
163	Hakkıyla Korkmak
164	Rahatlık
165	Bir Ağladı Bir de Tebessüm Etti
166	Tartışılmaz Sevgi
167	Kabir Hayatı
168	Tevbeyi Bozmam Nöbeti
169	İzinsiz Toprak Parçası
170	Aşamam Gereken Altı Yokuş
171	Sakın Para Vereyim Deme
172	Sular Çekildi
173	Ayakta Vefat Etti
174	Tebessüm Etti
175	Alacaklarımın Rehiniyim
176	Vaktim Kalır mı?
177	Âlimi Takip
178	Kabrin Dehşeti
179	Azim ve Kurtuluş
180	Ölçü ve Tartıda Hile Daha Ölmeden Sıkıntı Verdi
181	Kur'an'a Hürmet
182	Anneye İyi Davranmanın Ödülü
183	Bişr'in Sevgisinin Karşılığı
184	Şehitler Ölmez
185	İsmimle Hitap Et
186	İhtiyarken Hidayet Geldi
187	Nûrdan Tabakalar
188	Ahmed b. Ebi'l-Havârî'ye Nasihat Eden Bedevî
189	Şâ'vâne Hatun (Rahmetullahi Aleyha)

190	Habîb el-Acemî'nin Hanımının Kendisini İkaz Etmesi
191	Gündüzleri Sâim, Geceleri Kâim
192	Şahın Kızının Şaşırtan Tevekkülü
193	Üç Kısım İbadet
194	Aza Kanaat Etmek
195	Cüneyd-i Bağdâdî'ye Verilen Emanet
196	İlk Önce Hapis Sonra İkrâm
197	Kısa Ama Büyük Bir Nasihat
198	Sadece Abdest Al
199	Benim Dileğim Sadece Allah'tan
200	Niye Kerameti Araştırıyorsun
201	Hadi Bana Bir Delil Göster
202	Sevgili Seyrederse
203	Beş İnsandan Sakın
204	Çöl Bedevinin Vaazı
205	Bir Gerekçe Var
206	Dört Dua Etti
207	Ecel Gelince
208	Sadakanın Faydası
209	İmtihanın Sebebi

III. BÖLÜM

RAVZU'R-REYYÂHÎN FÎ-HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHÎN TERCÜMESİ
ÇEVİRİ-METİN

3.1. RAVZU'R-REYYÂHÎN FÎ-HİKÂYÂTİ'S-SÂLİHÎN TERCÜMESİ

Hamd ol Aḫad'e ki enbiyâyı hüdât-ı sübül ve evliyâyı nevvâb-ı rüsül kıldı. Ve's-şilâtı şalavât hâdî-yi her güm-râh Muḫammed Resûlullah ḫazretine olsun ki şerî'ati ḫabl-ı ḫavîm ve ṭarîkati minhâc-ı müstakîmdür ve teslîmât-ı zâkiyât aşḫâbına olsun ki her ferdi mürşid-i ṭarîkatdür ve taḫiyyât-ı vâfiyât âline olsun ki her biri mûşıl-ı ḫakîkatdür.

Ammâ ba'dü bu müteşşebih-i süllâki ṭarîḫ-i hüdâ ve müteşâbih-i müllâki milk-i taḫvâ 'îş-i cihândan dil-gîr Sürûrî-i faḫîr u ḫakîr şöyle taḫrîr ider ve taḫrîrin taḫrîr eyler ki pâdişâh-ı dervîş-sîret ve şâh-ı velî-şîfat Sulṭân Bâyezid b. Muḫammed Ḥan ('aleyhi'r-raḫmetü ve'l-ḡufrân) zamânında imâm-ı enâm ve muḫtedâ-yı hümâm İmâm Alî dimekle ma'rûf ḫâzî-'asker var idi ki 'ilm ü 'amel ile ittişâfı ve 'âmme-i enâma inşâfı var idi ve zîkr olan ḫâzî-'asker'in oḡlı Mûsâ'l-ism Muḫammedü'r-resm ⁶³ الولد سر ابیه ḫasebince 'ilm ü kemâl ile ârâste ve şalâḫ u felâḫ ile pîrâste olup ⁶⁴ "اوليائي تحت قبابي لا يعرفهم غيري" mücebince şûret-i sipâhda kendüsini tesettür idüp ḫalbi Ḥaḫ ile ve ḫâlîbı ḫalḫ ile olup bir gün bu faḫîri teşrîf idüp ve *Ravzu'r-Reyyâḫîn* [2a] nâm kitâbı ta'rîf idüp ve anı tercüme itmek recâ ve şerḫ kılmak istid'â kılip bu faḫîrün keşret-i eşḡâlî ve teferruḫ-ı bâli olup re'sen müsâ'ade itmeyüp def'aten taşaddî eyleyüp ammâ ol cenâb-ı şerîfüñ şidḫ u ihlâşı ve bu ma'nâ zuhûruna teveccüh-i ḫâşşı bu faḫîre şevḫ ve ol ḫâlden zevḫ virüp imtinâ'dan rücû' ve şerḫ u beyâna şürû' eyledüm.

İmdi bilgil ki, kitâb-ı mezbûrun câmi'i Abdullah b. Es'ad el-Yâfi'î dimiş: "Vaḫtâki ben muḫibb-i evliyâ-i şâliḫîn ve 'âşîḫ-ı şûfiyye-i 'ârifîn oldum ise anlaruñ muḫabbeti beni anlaruñ zikrine bâ'îş olup bir kitâb cem' itmek toḫmı ḫalbidemde ḫârîş olup bu kitâba "*Ravzu'r-Reyyâḫîn ff-Hikâyâti's-Sâliḫîn*" deyü ad virüp ve bu kitâbı e'imme-i kibâr ve 'ulemâ-i ebrâr kitâblarından cem' kıldum ve her birinüñ zikrini ḫalbidemde şem' kıldum ki anlardan biri İmâm-ı Enâm Ḥüccetü'l-İslâm Ebû Ḥâmid-i

⁶³ Çocuk babasının sırrıdır. (Babasına benzer.)

⁶⁴ Evliyâlarım kubbemin altında saklıdır, benden başkası onları bilmez.

Ġazzâlî'dür ve biri İmâm-ı Üstâd Ebü'l-Kâsım el-Ġuşeyrî'dür ve biri Şeyh İmâm Şeyh Şihâbeddîn es-Sühreverdî'dür ve biri Şeyh İmâm Ebû Abdullah Muḥammed b. İbrâhîm el-Hîrî'dür ve biri Şeyh İmâm Tâceddîn b. Atâullah eş-Şâzefî'dür ve biri Şeyh İmâm Ebü'l-'Abbas Ahmed b. Alî el-Kaşâlânî'dür ve biri İmâm-ı 'Âlim Ebü'l-Ferec b. El-Cevzî'dür ve biri İmâm-ı 'Âlim Ebû Abdullah b. Ġudâme el-Maḳdisî'dür ve biri İmâm-ı 'Âlim Ebü'l-Leys Naşr b. Muḥammed es-Semerḳandî'dür ve biri İmâm-ı 'Âlim Ebü'l-'Abbâs Ahmed b. Alî'dür ki İbnü'l-'Aṭreyânî demekle ma'rûfdur ve bu andan ġayrıdır [2b] (raziyallahu te'âlâ 'anhum ecma'in) ve bu kitâbda vedî'at kıldum biş yüz ḥikâyet ve biş faşl ve biş faşluñ ikisi muḳaddimedür ve ikisi ḥâtimedür ve biri ḥâtim-i ḥâtimedür.

Faşl-ı evvel, muḳaddimeden evliyâ vü şâlihîn ve fuḳarâ vü mesâkîn fazâ'ilinüñ ba'zındadır. Faşl-ı şânî, işbât-ı kerâmât-ı evliyâ ve sâdât-ı aşfiyâdadur. Faşl-ı evvel ḥâtimeden cevâbdadır, ba'zı fuḳahâ inkârından. Faşl-ı şânî mezhepleri ve 'aḳîdeleri beyânındadır. Faşl-ı âhir tevḥîd-i Raḥmân ve taraf-ı cinân ve medḥ-i ḥâtem-i enbiyâ ve tâc-ı aşfiyâdadur (s.a.v.).

Bilgil ki, evliyâ vü şâlihîn ve meşâyih u 'ârifin ve bunlardan meczûb ve sâlikîn ve maḥbûb ve vâsılîn ḥikâyetlerinden intifa' ider zühhâd u 'ubbâd u ehl-i dîn ve ḳavî olur bu ḥikâyeler ile ḳulûb-ı mürîdîn, nitekim Tâcü'l-'ârifin ve Ġuṭbü'd-dîn Seyyidü't-tâ'ifeti ve senedü'l-hâ'ifeti Ebü'l-Kâsım Cüneyd'den su'âl itmişler ki: "Mürîdlere ne fâ'ide vardur mücâzât-ı aḥkâmda ve ḥikâyât-ı aḳvâmda?" Cüneyd, ceyyid demiş: الحكايات جند من جنود الله تعالى يقوى بها قلوب المريرين Ya'nî, "Ḥikâyât-ı meşâyihillahi Te'âlâ 'askerlerden bir 'askerdür ki ḳavî olur anuñ sebebi ile mürîdlerüñ ḳalpleri." Ve añâ demişler: "Buña ḥiç şâhid var mıdır?" Cevâb virüp demiş: "Buña delîl kelâm-ı celîldür ki Ḥaḳ Te'âlâ buyurmuşdur: ⁶⁵ (وكلا نقص عليك من أنباء الرسل ما نثبت به فؤادك) Ya'nî, "Ḳışşâ iderüz senüñ üzerine her ḥaberi peygamberler ḥaberlerinden anı ki şâbit ḳılavuz anuñ [3a] sebebi ile senüñ ḳalbüñi."

Ḳıṭ'a:

⁶⁵ Hud 11/120.

Nefs ü şehvet ki cünd-i şeytândur

Kalb sulţânına çün ide hüçûm

Evliyâ zikridür cünûd-i Hudâ

Def'aten cümlesin ider mehzûm

Ve buncılayın hikâyet olunur Şeyh-i kebîr 'ârif-i habîr Ebû Süleyman-ı Dârânî (r.a.) hazretinden ki demiş: “Vâ'izlerden ba'zınuñ meclisine vardım anuñ kelâmı kalbime te'sîr eyledi, ammâ kâlıkâç andan eşer kalmadı. Girü geldüm ve anuñ kelâmın işitdim, bu kere kelâmından eşer kaldı, lâkin yolda zâ'il oldu. Girü geldüm anuñ kelâmından gönlümde eşer şâbit kaldı. Evüme gelüp âlât-ı muhâlefâtı kesr idüp tarîk-i Hakk'a sülûk eyledüm.” Ebû Süleyman-ı Dârânî bu kıssayı Şeyh-i 'ârif, vâ'iz-i vâkıf Yahyâ b. Mu'âz'dan hikâyet idüp ol muhâbelede demiş: “Serçe turnayı şikâr itmiş.” Serçe didüğü ol vâ'iz; turna didüğü Ebû Süleyman-ı Dârânî'dür ve buncılayın bize irişmişdür bu haber ki: “إن الرحمة تنزل عند ذكر الصالحين” Ya'nî, “Rağmet nâzil olur, şâlihleruñ zikri katında müstemi' olanlara.” Ve muşannif-i kitâb demiş: “Ben hazf itdüm esânîd-i hikâyâtı ihtişâr için ve buña 'ilm olduğıçün. Şol kimsenüñ ki i'tikâdı yokdur aña esânîd müfid olmaz, ammâ mu'takid olan kişi işitdüğüyle müntefi' olur ve hikâyât, esânîd-i kaviiyyeye mevķûf degildür, ahâdîs-i nebeviyye mevķûf olduğı gibi. Zîrâ bunlara ahkâm-ı şer'iyeye müterettib olmaz, bilgil ki mücerred hikâyât-ı va'ziyyedür, lâyıkdur ki naşîhat dutulup inkâr olunmaya.” Ve meşâyih demişlerdür: “Şâlihlere münkir olanlaruñ ‘uķûbâtınuñ [3b] ‘eķalli anlaruñ bereketinden maħrûm olmaķdur.” Dimişlerdür, sû-i hâtıme havfı vardır el-'iyâzu billah ve Şeyh-i 'ârif Ebû Tûrâb-ı Nahşî (r.a.) demiş: “Kaçan kalb me'lûf ve me'nûs olsa hazret-i Hakk'dan i'râza, evliyâullah ta'nı ile muşâhib ve muķârin olur.”

Beyt:

Hakk'dan i'raz idene budur nişân

Evliyâyâ ta'n ider ol her zamân

Ve Şeyh-i ‘ârif Ebü’l-Fevâris Şâh b. Şücâ‘-ı Kirmânî (r.a.) demiş: “Bir ‘âbid ‘ibâdet itmemiştir evliyâullah muhabbetinden ekber, zîrâ evliyâullah muhabbeti muhabbetullah delîlidir.”

Beyt:

Dostu sevmek delîli bu durur

Dostuñ dostu ile ol ola dost

Ve Üstâd Ebü’l-Ğâsım Cüneyd (r.a.) demiş: “Bizüm ‘ilmimize taşdıķ velâyetdür. Ya‘nî, velâyet-i şuğrâdur.”

Beyt:

Evliyâ ‘ilmine taşdıķ eyleyen

Ol velâyetden budur hişşe bulan

Ve muşannif-i kitâb demiş: “Nâs dört kısımdur, kısım-ı evvel oldur ki, anlara ‘ilm hâşıl ola evliyâullah ‘ilmine ve ‘ilm hâşıl ola anlaruñ tarîķine ve zevķ hâşıl ola mübeşşirlerinden ve aḥvâllerinden ve kısım-ı şânî oldur ki, anlaruñ ‘ilmine taşdıķ hâşıl ola ve tarîķlerîne ‘ilm ola ammâ zevķ olmaya ve kısım-ı şâliş oldur ki, anlaruñ ‘ilmine taşdıķ hâşıl ola ammâ tarîķlerine ‘ilm ve zevķ hâşıl olmaya ve kısım-ı râbi‘ oldur ki, anlar için bu üçden biri hâşıl olmaya ⁶⁶نعوذ بالله من الحرمان ونسأله التوفيق والغفران

Faşl-ı evvel muḳaddimededen evliyâ vü şâliḥîn ve fuḳarâ vü mesâkîn fazâ‘ilinüñ ba‘zındadır. Kur‘ân ve aḥbâr ve âşâr getirdüklerinden ki Ḥaḳ Te‘âlâ buyurmuş: (فأولئك مع الذين أنعم الله عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين وحسن أولئك رفيقا ذلك الفضل من الله ⁶⁷(ومن يطع الله ورسوله) Ya‘nî, “Şol kimseler ki Allah ve Resûlüne muḥî‘ olalar, anlar Allah’uñ in‘âm itdükleri ile olurlar ki anlar nebîlerdür, şiddîkilerdür ve şühedâdur ve şâliḥlerdür ve ne gökçek yoldaşlardır anlar ve ol ecir ki muḥî‘lere olur fazıldur Allah’dan. Allah kâfidür, ‘âlim olmaḳ cihetinden muḥî‘ olanlaruñ ḥizâsına ve maḳâdîr fazlına.” Daḥı Ḥaḳ Te‘âlâ buyurmuş: (الا ان اولياء الله لا خوف

⁶⁶ Mahrum olmaktan Allah’a sığınır, O’ndan tevfiķ ve bağışlanma dileriz.

⁶⁷ Nisâ 4/69.

الكتاب امة قانيمة يتلون آيات الله اثناء الليل وهم يسجدون يؤمنون بالله واليوم الآخر يأمرون بالمعروف وينهون
 73(عنه) عن المنكر ويسارعون فالخيرات واولئك من الصالحين) vardur, oqurlar Allah âyetlerin gice sâ'atlerinde ve secde iderler ve îmân getürürler
 Allah'a ve yevm-i kıyâmete ve emr-i ma'rûf ve nehy-i münker iderler ve hayrâta isti'câl
 iderler ve anlar şâlihlerdendir." Dağı Hâk Te'âlâ buyurmuş:

(واصبر نفسك [5a] مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه ولا تعد عيناك عنهم)⁷⁴

Hâk Te'âlâ Resûlullah (a.s.)'a emr ider ki: "Şâbit kııl nefsini şunlar ile ki, Rab'lerine
 du'â ya'nî 'ibâdet iderler dâ'imen ya şabâhda ve ağışamda dilerler Rab'lerinin zâtını ve
 rızasını ve gözün giçürme anlardan, ya'nî, anlardan nazarı tecâvüz itdirüp ağıniyâyı
 gözleme." Dağı Hâk Te'âlâ buyurmuş: (اللفقراء الذين أحصروا في سبيل الله لا يستطيعون ضربا في
 75(إنفك ve Ya'nî, الأرض يحسبهم الجاهل أغنياء من التعفف تعرفهم بسيماهم لا يسألون الناس إلحافاً)
 şadâkatuñızı fuqarâçün kıluñ, şol fuqarâ ki gâzâçün mağbûs oldılar kesb-i ma'âşdan
 kâdir olmazlar yirde yürüyüp kesb itmeye. Anların hâlini bilmeyen anları ağıniyâ şanur,
 ihtirâzları için dilenmekden. Bilürsin anları sîmâları ile nâsdan dilenmezler ibrâm
 ile." Ve muşannif-i kitâb demiş: Bu on âyettür bunuñ üzerine iktişâr itdük ve ağıbârdan
 dağı on hadîş-i şâhih üzre iktişâr idelüm. Hadîş-i evvel, bize rivâyet olınandır *Şâhih-i*
Buğârî'de Ebû Hüreyre'den (r.a.) ki demiş: Resûl (a.s.) demiş: (إن الله تعالى قال: من عادى لي
 وليا فقد آذنته بالحرب، وما تقرب إلي عبدي بشيء أحب إلي مما افترضت عليه، وما يزال عبدي يتقرب إلي
 بالنوافل حتى أحبه، فإذا أحببته كنت سمعه الذي يسمع به، وبصره الذي يبصر به، ويده التي يبطش بها، ورجله
 التي يمشي بها، وإن سألني لأعطينه، ولئن استعاذني لأعيذنه،"
 "Şol kim düşmen ola benim dostuma [5b] ben aña bildürürin cengi. Ya'nî, ben anuñla cenk itsem gerekdür ve
 baña kıulum kıarîb olmaz bir nesne ile ki baña sevgilü ola ben aña farz itdügimden.
 Ya'nî, farzımı edâ ile taqarrub cümleden sevgilü ve evlâdur ve zâ'il olmaz kıulum baña
 kıarîb olmağdan nevâfil ile. Ya'nî, nâfile 'ibâdet itdükçe baña kıarîb olur. Hattâ ben ol
 kıulumı severin kıaçan ben kıulumı sevem, ben anuñ sem'i olurım ki anuñla işidür ve

⁷³ Âli İmran 3/113-114.

⁷⁴ Kehf 18/28.

⁷⁵ Bakara 2/273.

başarı olurun ki anuñla görür ve eli olurun ki anuñla dutar ve ayağı olurun ki anuñla yürür ve benden isterse virürin ve baña sığınursa ben anı sığındururın.”⁷⁶

Hadîs-i şânî, rivâyet olunandır *Şahîh-i Müslim*'de Ebû Hüreyre'den (r.a.) ki demişdür: Resûlullah (s.a.v.) didi: “رب اشعث مدفوع بالأبواب لو اقسام على الله لا يبره” “Nice saçı tağılmış ve kapulardan def' olunmış vardır ki, kâsemitse Allah'a ya and virse Allah'a, Allah anı kâseminde gerçek ider.”⁷⁷

Hadîs-i şâlis, bize rivâyet olunandır *Şahîhayn*'de, Ebû Sa'îd-i Hüdri'den (r.a.) demiş: Bir recül didi: “Nâsuñ kângısı efzaldur yâ Resûlallah?” Resûl (a.s.) didi: “من” “Şol recüldür ki gâzâ ide Allah yolında nefsi ile ve mâlî ile.” Ol recül didi: “Andan soñra kimdür?” Resûlullah didi: “رجل يعتزل في شعب من الشعاب” “Bir recüldür ki ‘uzlet ide tağ yarıklarından birinde.” “يعبد ربه” “Rabb'ine ‘ibâdet ide.” Ve bir rivâyetde, “يتقي الله ويدع الناس من شره” “Korğa Allah'dan ve nâsı terk eyliye şerri ecliyiçün”⁷⁸

Hadîs-i râbi', bize rivâyet olunandır *Şahîh-i Buhârî*'de İbn Ömer'den (r.a.) [6a] ki demiş: “Resûl (a.s.) iki omuzlarım dutdı ve didi: “كن في الدنيا كأنك غريب أو عابر سبيل” “Ol dünyâda gârib gibi ve yoldan geçici gibi.”⁷⁹ Ve İbn Ömer dirmiş: “Kaçan ahşama dâhil olsañ şabâha muntazır olma.” Ya'nî, te'hîr-i 'ibâdet kılma ve ahz kıl şihhatiñden maraziñ için ve hayâtıñdan mevtiñ için.

Hadîs-i hâmis, bize rivâyet olunandır *Kitâb-ı Tirmizî*'de. Ebû Hüreyre'den (r.a.) ki demiş: “Resûl (a.s.) didi: “يدخل الفقراء الجنة قبل الأغنياء بخمسائة عام” “Fağîrler dâhil olurlar cennete ağıniyâdan evvel biş yüz yıl.”⁸⁰

⁷⁶ Buhârî, Muhammed b. İsmâil, *el-Câmi'u's-Sahîh*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki-Muhiddin el-Hatib, el-Mektebetü's-Selefiyye, Kahire 1400/1980, Rikâk, 38.

⁷⁷ Müslim, Ebu'l-Hüseyn el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbüri, *el-Câmi'u's-Sahîh*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrût tsz., Birr, 138.

⁷⁸ Buhârî, Cihâd ve's-Siyer, 2; Müslim, İmâre, 122.

⁷⁹ Buhârî, Rikâk, 3; İbn Hanbel, Ahmed, *el-Müsned*, thk. Şuayb Arnavûd v.dğr., Müessesetü'r-Risâle, Beyrût 1421/2001, VIII, 383.

⁸⁰ Tirmizî, Ebû İsa Muhammed İsa, *el-Câmi'u's-Sahîh (Sünen)*, thk. Ahmed Muhammed Şakir v.dğr., Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrût 1398/1978, Zühd, 37; Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Alî, *Şü'abü'l-İmân*, thk. Dr. Abdülaliyy Abdülhamid Hamid, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1423/2003, XIII, 23.

Hadîs-i sâdis, bize rivâyet olındur *Şahîḥayn*'de Üsâme'den (r.a.) Resûl'den rivâyet eyleyüp ki dimiş: **”قمت على باب الجنة، فكان عامة من دخلها المساكين، وأصاحب الجَدِّ: محبوبسون، غير أن أصحاب النار قد أمر بهم إلى النار. وقمت على باب النار، فإذا عامة من دخلها النساء“** Ya'nî, “Ben ıurdum cennet ıapusu üzre, aña dâḥil olanuñ ekşeri miskînler idi ve aşḥâb-ı ğınâ maḥbûslar idi ‘araşâtda, ıul-i ḥisâbları içün, keşret-i mâlları sebebi ile illâ eḥl-i nâr, ya'nî, küffâr emr olunmuşlar idi nâra ve ben ıurdum cehennem ıapusu üzre aña dâḥil olanuñ ekşeri ḥatunlar idi.”⁸¹

Hadîs-i sâbi‘, bize rivâyet olındur *Şahîḥayn*'de Sehl b. Sa'd es-Sâ'idi'den (r.a.) ki dimiş: “Bir recül mürûr eyledi ve Resûl (a.s.) kendü ıatında oturan bir recüle didi: **”ما رأيك في هذا؟“** “Re'yiñ nedür bunda?” Ol recül didi: “Bu bir recüldür, eşraf-ı [6b] nâsdan, bu vallahi lâyııdur eger evlenmek dilese nikâḥ olunur ve şefâ'at eylese şefâ'ati maḥbûl olur.” Resûl (a.s.) sükût eyledi, andan soñra bir recül mürûr eyledi, Resûl (a.s.) ol ıatında olan recüle didi: “Re'yin nedür bunda?” Ol recül didi: “Yâ Resûlallah, bu bir recüldür fuıarâ-i müslimînden, bu, lâyııdur evlenmek dilese nikâḥ olmaya ve şefâ'at eylese şefâ'ati ıabûl olmaya ve söylese sözi diñlenmeye.” Resûl (a.s.) didi: **”هذا خير“** “Bu ḥayırdur arz ıolusu ıadar anuñ mişlinden”⁸²

Hadîs-i şâmin, bize rivâyet olındur *Şahîḥayn*'de Ebû Mûsâ Eş'arî'den (r.a.), Resûl (a.s.) didi: **”انما مثل المجلس الصالح وجليس السوء كحامل المسك ونافخ الكير فحامل المسك اما ان تجد ربحا منتنة“** Ya'nî, “Şâliḥ müşâḥib ve yaramaz müşâḥib meşeli, mişk⁸³ getüren ve körük üfüren gibidür. Mişk getüren ya saña virür ya andan şatun alursın ya andan râ'iḥa-i tayyibe bulursın ve körük üfüren ya ıaftâniñ yaıar ya murdâr ıoıu bulursın.”⁸⁴

Hadîs-i tâsi‘ bize rivâyet olındur *Kitâb-ı Tirmizî*'de Mu'az'dan (r.a.) ki dimiş: **”المتحابون في جلالي لهم“** “Ben işitdim Resûl'den (a.s.) didi ki: “Ben işitdim Allah (a.c.) didi: **”المتحابون في جلالي لهم“** Ya'nî, “Biribirin sevenler [7a] benim celâlimde, anlar

⁸¹ Buhârî, Nikâḥ, 83; Müslim, Rikâk, 93.

⁸² Buhârî, Rikâk, 16; İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, *Sünen*, thk. Şuayb Arnavûd v.dğr., Dârü'r-Risâle el-Alemiyye, Beyrût 1430/2009, Zühd, 5.

⁸³ Misk

⁸⁴ Buhârî, Zebâih ve's-Sayd, 31; Müslim, Birr ve's-Sıla, 146.

içün minberler vardur nûrdan, anlara ğıbtâ ider nebîler ve şehîdler.”⁸⁵ Ve İmâm Mâlik (r.a.) *Muvattâ* nâm kitâbında isnâd-ı şahîh ile demiş: **يقول الله تبارك وتعالى: وجبت محبتي** “Allah Tebâreke ve Te‘âlâ dir: **للمتحابين في والمتجالسين في والمتزاورين في والمتبازلين في**” “Benim muhâbbetim vâcibdür benim için muhâbbet idenlere ve benim için biribiri ile muşâhabet idenlere ve benim için birbirin ziyâret idenlere ve benim için birbirine bezl idenlere.”⁸⁶

Hadîs-i ‘aşir, bize rivâyet olındur *Şahîhâyın*’de Ebû Hüreyre’den (r.a.) ki rivâyet eylemiş Resûl (a.s.)’dan: **سبعة يظلمهم الله في ظله يوم لا ظل إلا ظله، إمام عادل وشاب نشأ في عبادة الله عزوجل، ورجل قلبه معلق بالمساجد، ورجلان تحابا في الله اجتمعا عليه وتفرقا عليه، ورجل دعته امرأة ذات منصب وجمال فقال إني أخاف الله، ورجل تصدق بصدقة فأخفاها حتى لا تعلم شماله ما تنفق يمينه، امرأة ذات منصب وجمال فقال إني أخاف الله، ورجل ذكر الله خالياً ففاضت عيناه،** “Yedi kimseyi Allah gölgelendirür kendü ‘arşı gölgesinde, şol günde ki gölge yoqdur illâ anuñ gölgesi vardur; sultân-ı ‘âdildür ve şol yigitdür ki Allah (a.c.) ‘ibâdetinde büyüye ve bir recüldür ki qalbi mescidlere müte‘allik ola ve iki recüldür ki Allah için biribirin seveler, anuñ üzerine cem‘ olalar ve anuñ üzerine ayrılalar ve bir recüldür ki anı bir manşıb ve cemâl issi hatun da‘vet ide, ya’nî zinâya ve ol diye: “Ben qorqarım Allah’dan.” ve bir recüldür ki taşadduq ide bir şadaqa ile [7b] ve anı ihfâ ide hattâ şolı bilmeye şağı infâk itdüğünü ve bir recüldür ki Allah’ı zikr ide hâlî olduğı hâlde ve gözleri aqa ya’nî ağlaya.”⁸⁷

Bilgil, bu on hadîsden ğayrı hadîşler vardur ki e’imme-i dîn kitâblarda esânîdle zikretmişlerdür. Bir hadîs, rivâyet itdükleridür Enes b. Mâlik’den (r.a.) ki Resûl (a.s.) demiş: **بدلاء امتي أربعون اثنان وعشرون بالشام ، وثمانية عشر بالعراق ، كلما مات منهم واحد ابدل الله** “بدلاء امتي أربعون اثنان وعشرون بالشام ، وثمانية عشر بالعراق ، كلما مات منهم واحد ابدل الله” “Benim ümmetim büdelâsı kırqdur. Yirmi ikisi Şâm’dadur ve on sekizi ‘Irâk’dadur her bârî ki biri vefât ide Allah anuñ mekânına âhiri bedel kıılır, kaçan emr ya’nî kıyâmet gelse kabz olırlar.”⁸⁸

⁸⁵ Tirmizî, Zühd, 53.

⁸⁶ Mâlik, İbn Enes, *el-Muvatta*’, thk. M. Mustafa A’zamî, BAE 1425/2004, Babu mâ Cae fi’l-Mütehâbbîn Fillâh, V, 1391; İbn Hanbel, *el-Müsned*, XXXVI, 399.

⁸⁷ Buhârî, Ezân, 36; Müslim, Zekât, 91.

⁸⁸ Süyûtî, Abdullah b. Ebî Bekr, *Câmiu’l-Ehâdis*, tertib: Abbâs Ahmed Sakar-Ahmed Abdülcevâd, Dârü’l-Fikr, Beyrût 1414/1994, IV, 14; Süyûtî, *el-Leâliu’l-Masnûa fi’l-Ehâdisi’l-Mevzûa*, Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrût tsz. II, 280.

Ve bir hadîs, rivâyet itdükleridür İbn-i Mes‘ûd’dan ki demiş Resûl (a.s.) didi: **“إن** الله في الارض ثلاثمائة قلوبهم على قلب آدم وله أربعون قلوبهم على قلب موسى وله سبعة قلوبهم على قلب إبراهيم وله خمسة قلوبهم على قلب جبريل وله ثلاثة قلوبهم على قلب ميكائيل وله واحد قلبه على قلب إسرائيل فإذا مات الواحد أبدل الله مكانه من الثلاثة وإذا مات من الثلاثة أبدل الله مكانه من الخمسة وإذا مات من الخمسة أبدل الله مكانه من السبعة وإذا مات من السبعة أبدل الله مكانه من الأربعين وإذا مات الأربعين أبدل الله مكانه من الثلاثمائة وإذا مات من الثلاثمائة أبدل الله مكانه من العامة يدفع الله بهم البلاء من هذه الامة تحقيقاً،” Allah için yirde üç yüz vardır, qalbleri [8a] qalb-i Âdem üzeredir ve Allah için kırk vardır, qalbleri qalb-i Mûsâ üzeredir ve Allah için yedi vardır, qalbleri qalb-i İbrâhîm üzeredir ve Allah için biş vardır, qalbleri qalb-i Cebrâ’il üzeredir ve Allah için üç vardır, qalbleri qalb-i Mikâ’il üzeredir ve Allah için bir vardır, qalbi qalb-i İsrâfil üzeredir. Kaçan bir vefât itse Allah anuñ mekânına bedel kıılır üçden ve kaçan üçden vefât itse Allah anuñ mekânına bedel kıılır bişten ve kaçan bişten vefât itse Allah anuñ mekânına bedel kıılır yediden ve kaçan yediden vefât itse Allah anuñ mekânına bedel kıılır kırkıdan ve kaçan kırkıdan vefât itse Allah anuñ mekânına bedel kıılır üç yüzden ve kaçan üç yüzden vefât itse Allah anuñ mekânına bedel kıılır ‘amme-i nâsdan. Allah def’ ider anlarıñ sebebi ile belâyı bu ümmetden.”⁸⁹

Ve bilgil ki, ol mezkûr bir qutubdur ki gavsudur ve anuñ mekânı evliyâdan noqtadur dâ’ireden ki, ol bu dâ’irenüñ merkezidir anuñ ile olur şalâh-ı ‘âlem. Ba‘zılar demiş: “Resûl (a.s.) kendü qalbini zıkr itmedi, zîrâ Hâk Te‘âlâ ‘âlem-i hâk u emirde anuñ qalbinden e‘az ve eşref hâk itmedi.”

Ve bir hadîs, rivâyet itdükleridür Alî’dan (r.a.) ki demiş: “Büdelâ Şâm’da ve Nücebâ Mışır’da ve ‘Aşâyib ‘Irâk’da ve Nükabâ Hırâsân’da ve Evtâd sâ’ir arzda olur ve Hızır (a.s.) seyyid-i kavmdur.”

Ve bir hadîs Ebü’d-Derdâ’dan (r.a.) rivâyet itdükleridür ki demiş:

“إن الله عبادا يقال لهم الأبدال لم يبلغوا ما بلغوا بكثرت الصوم والصلوة والتخشع وحسن الحلية ولكن بلغوا بصدق الورع [8b] وحسن النية وسلامة الصدور والرحمة لجميع المسلمين اصطفاهم الله بعلمه واستخلصهم لنفسه وهم أربعون رجلا على مثل قلب إبراهيم عليه السلام لا يموت الرجل منهم حتى يكون الله قد انشاء من

⁸⁹ İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed, *Kitabu'l-Mevzûât*, thk. Abdurrahmân Muhammed Osman, el-Mektebetü's-Selefiyye, Medine 1386/1966, III, 150; Süyûtî, *el-Leâli'*, II, 279.

يخلفه واعلم انهم لا يسبون شيئاً ولا يلعنون ولا يؤذون من تحتهم ولا يحقرونه ولا يحسدون من فوقهم اطيب الناس خيرا والينهم عريكة واسخاهم نفسا لا تتركهم الخيل المجراة ولا الرياح العواصف فيما بينهم وبين ربهم انما قلوبهم تصعد في السقوف العلى ارتياحا الى الله تعالى في استبان الخيرات. ”الانك حزب الله الا ان حزب الله هم المفلحون“ وهذا بعض كلامه“

“Taḥkîken Ḥaḡ Te‘âlâ’yiçün kullar vardır, anlara abdâl dirler, anlar irişmediler irişdiklerine keşret-i şavm ve şalât ve tekellûf-i ḥuşû‘ ve zînet ve şûret gökçekligi ile velâkin irişdiler şıdk-ı zühd ve ḥüsn-i niyyet ve selâmet-i şadırlar ve cemî‘i Müslimânlara rahmet ile. Allah anları ihtiyâr kıldı ‘ilmi ile ve kendü nefesine ḥâş kıldı ve anlar kırk kimsedür İbrâhîm (a.s.) ḳalbi meşeli üzre. Anlardan bir recül olmaz ḥattâ Allah îcâd ider anuñ ḥalefi olacağı ve sen bil ki anlar bir nesneye sögmezler ve la‘net itmezler ve kendülerden aşığa olana îzâ itmezler ve taḥkîr itmezler; kendülerin fevkinde olana ḥased itmezler, nâsîñ gökçegidür ḥayr cihetinden ve yumuşağıdır ṭabî‘at cihetinden ve ḡâyet saḥîsidür nefis cihetinden. Anlara irmez yürüyen atlar ve eser yeller, kendüleri ile Rab’leri ortasında. Anların ḳalbleri şuşûd ider yüce saḳifde ya‘nî feleklere, Allahu Te‘âlâ’ya neşât için ḥayrâta [9a] öğretmekde anlar Allah Te‘âlâ’nuñ cemâ‘atıdır âḡâh olıña Allah Te‘âlâ cemâ‘ati bunlardır. Bu anuñ kelâmınıñ ba‘zıdır.”⁹⁰

Ve bir ḥadıṣ, Berâe b. ‘Âzib’den (r.a.) rivâyet itdükleridür ki dimiş: “Resûl (a.s.) didi: “Taḥkîken Allah Te‘âlâ için ḥavâş vardır, anları sâkin ider mekân-ı refî‘de cennetlerden. Anlar nâsîñ ziyâde ‘âḳilidür” Berâe b. ‘Âzib dimiş: “Biz didük yâ Resûlallah, nice anlar nâsîñ ziyâde ‘âḳili oldılar?” Didi: “Anların ḥırışı Rab’lerine öğretmek idi ve Rab’lerini râzî idicek nesneye ivmek idi ve dünyâda ve ziyâdesinde ve

⁹⁰ Süyûtî, *el-Câmiû’s-Saḡîr fî-Eḥâdisi’l-Beşîri’n-Nezîr*, Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrût 1425/2004, I, 182.

riyâsetinde ve na'îminde zühd itdiler ve dünyâ anlara hafîf ve kalîl oldu azıcık şabr itdiler ve tavîl istirâhat itdiler.”⁹¹

Ve bir hadîş Enes b. Mâlik'den (r.a.) rivâyet itdükleridir ki dimiş: “Fuçarâ gönderdiler Resûl (a.s.)'a bir resûl, ol resûl didi: “Yâ Resûlallah ben fuçarânîñ resûliyin saña.” Resûlullah didi: “Merhabâ saña ve yârenlerinden⁹² geldükleriñe, sen bir kavm katından gelmişsin ki Allah anları sever.” Ve ol resûl didi: Yâ Resûlallah, “Fuçarâ saña dirler: “Ağniyâ hayrın küllîsi ile gtdiler; anlar Hacc ider biz aña kâdir degiliz ve anlar sadağa iderler biz aña kâdir degiliz ve âzâd iderler biz aña kâdir degiliz ve hasta olsalar mâllarınıñ fazlını gönderürler kendülere azık için.” Resûl (a.s) didi:

”بلغ الفقراء عني ان لمن صبر [9b] واحتسب منهم ثلاث خصال ليس للاغنياء منها شيء. اما الخصلة الاولى: فان في الجنة عرفا من ياقوت احمر ينظر اليها اهل الجنة كما ينظر اهل الدنيا الى النجوم, ولا يدخلها الا نبي فقير او شهيد فقير او مؤمن فقير والخصلة الثانية يدخل الفقراء الجنة قبل الاغنياء بنصف يوم وهو مقدار خمسة مائة عام والخصلة الثالثة اذا قال الفقير سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر مخلصا وقال الغني مثل ذلك لم يلحق الغني بالفقير في فضله وتضاعف الثواب وان انفق الغني معها عشرة الآف درهم فرجع الرسول فاخبرهم بذلك فقالوا رضينا يا رب رضينا“

“Yetişdür fuçarâyâ benden, taḥkîken şabr idüp ve şevâb recâ iden için vardur fuçarâdan üç ḥaşlet ki ağniyâ için ol ḥaşletlerden biri yokdur. Ammâ ḥaşlet-i ûlâ oldur ki; cennetde çardağlar vardur yâkût-i aḥmerden, anlara nazar ider ehl-i cennet nitekim ehl-i dünyâ yılduzlara nazar ider ve ol çardağlara girmez illâ nebi-yi faḳîr ya şehîd-i faḳîr ya mu'min-i faḳîr ve ḥaşlet-i şâniye oldur ki fuçarâ cennete dâhil olur ağniyâdan evvel yarım gün ve ol biş yüz yıldur ve ḥaşlet-i şâlişe oldur ki kaçan faḳîr dise ”سبحان الله“ muḥlişan ve ganî dise bunuñ mişlini ganî faḳîre lâhik olmaz fazılta ve şevâb kat kat olmağda egerçi ganî anuñla on biñ dirhem taşadduk iderse [10a] dahı ve buncılayındur cemî'i a'mâl-ı iḥsân ve taḳvâ. Resûl rücû' kıldı fuçarâyâ bunu ḥaber virdi, “râzî olduk yâ Rabbî, râzî olduk” didiler.⁹³

⁹¹ İbn Arrâk, Ali b. Muhammed el-Kinânî, *Tenzîhu's-Şerîati'l-Merfûa ani'l-Ahbâri's-Şeniati'l-Mevzûa*, thk. Abdulvehhâb Abdullatif-Abdullah Muhammed es-Siddîk, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrût tsz. I, 216.

⁹² Yanlarından.

⁹³ Rivayet bu şekilde hadis kaynaklarında bulunamadı.

Ve bir hadîs Hasan-ı Başrî'den (r.a.) rivâyet itdükleridür ki, rivâyet itmiş Resûlullah'dan (s.a.v.) ki demiş: “اكثرُوا من معرفة الفقراء واتخذوا عندهم الايادي فإن لهم دولة” “Çok kılnıñ fuqarâdan ma‘rifeti ve ittiḥâz idüñ anlarıñ katında ni‘metleri, taḥkîken anlar için devlet vardır.”⁹⁴ Aşḥâb didiler: “Yâ Resûlallah, anlarıñ devleti nedür?” Resûl (a.s.) didi: “Kaçan kıyâmet günü ola anlara dinür, nazâr idüñ size bir pâre it‘âm idene ve size şevb giydürene ve size bir şerbet içürene, dünyâda dutıñ anuñ elini andan soñra dökülüñ cennete.”

Ve bir hadîs daḡı girü Hasan-ı Başrî (r.a.) rivâyet itdükleridür, rivâyet ider Resûlullah'dan (a.s.) ki demiş: “يؤتى بالعبد الفقير يوم القيامة فيعتذر الله عزوجل إليه كما يعتذر الرجل الى الرجل في الدنيا فيقولو عزتي وجلالى ما زويت الدنيا عنك لهوانك على ولكن لما أعددت لك من الكرامة والفضيلة اخرج يا عبدى الى هذه الصفوف وانظر الى من أطعمك في أوكساک اراد بذلك وجهى فخذ بيده فهو لك” “Getürilür ‘abd-i faḡîr kıyâmet güninde, ‘özrider Allah (a.c.) aña, nitekim bir recül bir recüle ‘özr ider dünyâda ki dir: “‘İzzetim ve celâlim ḡaḡkı için senden dünyâyı dürmedim [10b] sen baña ḡûr olduḡıñ için, lâkin saña ḡazırladıḡım için kerâmetden ve fazîletden. Çık İy benim ḡulum bu şaflara ve nazâr kılnı seni it‘âm idene ve kisvelendürene ve anuñla benim zâtım dileyenlere ve dut elini ol seniñ olsun, şol ḡâlde ki nâsıñ aḡzına çıḡmışdur ter ki şaflar şaflar içine girür nazâr ider buña öyle idene dünyâda ve elini dutar ve cennete idḡâl ider.” Ve rivâyet eylediler ki ḡaḡ Te‘âlâ vaḡiy eyledi Mûsâ’ya (a.s.) ki: “Yâ Mûsâ, taḥkîken benim ḡullarımdan ol kimse vardır ki benden cennet istese küllisi ile ben aña virürem ve eger benden bir ḡamçı baḡın istese dünyâdan virmezim ve ol baña ḡûr olduḡı için degildür, lâkin ben dilerem anuñçün zaḡîre kılam kerâmetimden ve anı ḡıfz idem dünyâdan nitekim çoban ḡoyunun ḡıfz ider yaramaz otlaklardan.”⁹⁵

⁹⁴ İbn Kayyım el-Cevziyye, Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbelî, *el-Menâru’l-Münîf fi’s-Sahîhi ve’d-Da’îf*, thk. Abdulfettâh Ebû Guḡde, Dâru’l-Besâiru’l-İslamiyye, Beyrût 1425/2004, s. 140.

⁹⁵ İrâkî, Ebü’l-Fazl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdirrahmân, *el-Muḡnî an Hamli’l-Esfâr, fi’l-Esfâri fi-Tahrîcî mâ fi’l-İhyâi mine’l-Aḡbâr*, thk. Eşref Abdülmaksud, Mektebetü Taberiyye, Riyad 1415/1995, II, 1086.

Bir hadîs İbn Ömer'den (r.a.) rivâyet itdükleridir ki demiş: “Resûl (a.s.) didi: “Her nesneniñ miftâhı vardır, cennetiñ miftâhı miskînleri sevmekdür ve şabr idici fakîrler Allah’uñ celîsleridir yevm-i kıyâmetde.”⁹⁶

Bir hadîs, Resûl hazretinden (a.s.) rivâyet itdükleridir ki demiş: **“اللهم احيني مسكينا”** Muşannif demiş: “Miskînlere bu şeref yeter idi ki, Resûl (a.s.) diyeydi, **“واحشرني في زمرة المساكين”** fekeyfe ki **قاد قالة**, **“واحشرني في زمرة المساكين”** ya’nî Resûl (a.s.) du’â idüp didi; “Yâ Rabbî beni miskîn dirgür ve miskîn öldür ve beni miskînler zümresinde haşr kıl.” Eger miskînleri benim zümremde haşr kıl diyeydi, miskînlere bu şeref yeter idi [11a] fekeyfe ki beni miskînler zümresinde haşr kıl.” didi. Ve rivâyet eylediler ki bir hadîs-i meşhûr ki, Resûl (a.s.) demiş: **“ان النور اذا وقع في القلب انشرح وانفسح”** Ya’nî, “Kaçan nûr vâki’ olsa qalbde, qalb münşarih olur, giñ olur.” Didiler: “Yâ Resûlallah, bunuñ ‘alâmeti var mıdur?” Didi: **“التجافى عن دار الغرور”** “Dâr-ı gurûrdan ya’nî, dünyâdan ba’îd olmak ve dâr-ı hulûda rücû’ kılmaq ve mevte hazırlanmaq nâzil olmazdan evvel.”⁹⁸ Muşannif didi: “Ben dirin, bu nûr olmaz illâ şol qalbe olur ki dünyâdan zâhid ola.” Dağı hadîs-i hasen vardır *Tirmizî*’de ve ğayrıda Şeddâd b. Edes’den⁹⁹ (r.a.) ki Resûl (a.s.)’dan rivâyet kılmış ki demiş: **“الكيس من دان نفسه وعمل لما بعد الموت والعاجز من اتبع نفسه هواها وتمنى على الله”** “Zeki oldur ki nefsiñ muhâsebesin ala ve mevtden şoñrası içün ‘amel kıla; ‘âciz oldur ki nefsiñ hevâsına tâbi’ kıla ve temennâ ide Allah’a.”¹⁰⁰ Muşannif demiş: “Ulemâ didiler: “Dâne nefsehu’nıñ ma’nâsı, “nefsiniñ muhâsebesin gördi” dimekdür.” Ammâ *Şihâh*’da “dâne” zelîl kıldı ve ‘abd kıldı ma’nâsın beyân itdüğü yirde bu hadîsi getürmiş.

Bir hadîs Zeyd b. Eslem (r.a.)’dan rivâyet olındur ki didi: Resûl (a.s.) didi: **“اذا اخرج رجل من عرض ماله مائة الف درهم فتصدق بها واخرج رجل درهما واحدا من درهمين لايمك غيرهما”** “Kaçan bir kişi mâlî

⁹⁶ Süyûtî, *el-Leâli*, II, 273.

⁹⁷ İbnü’l-Cevzî, *Mevzûât*, III, 142; Süyûtî, *el-Leâli*, II, 274.

⁹⁸ Beyhakî, *Şü’abü’l-İmân*, XIII, 133.

⁹⁹ Evs’den.

¹⁰⁰ Tirmizî, *Sıfatü’l-Kıyâme*, 25; İbn Mâce, *Zühd*, 31.

metâ'ından biñ aqçe çıkarsa ve anı taşadduq eylese ve bir kişi iki aqçesinüñ birin [11b] çıkarsa ol ikiden ğayrıya mâlik olmasa, tîb-i nefside çıkarsa dirhem-i vâhid şâhibi efzal olur biñ dirhem şâhibinden.”¹⁰¹ Muşannif demiş: “Bunu te’yîd ider Resûl (a.s.) kavli ki demiş: “سبق درهم مائة الف درهم” Ya’nî, “Bir dirhem geçti yüz biñ dirhemi.” Ve delâlet ider fakîr şadaqasınınñ fazlına Hâk Te’âlâ kavli, ¹⁰²(والذين لا يجيدون الا جهدهم) dağı Resûl (a.s.) kavli, “افضل الصدقة جهد المقل” Ya’nî, “Efzal-i şadaqa fakîrün meşakqati ve tîkatıdır.” Ve muşannif demiş: “Ağbâr fuqarânınñ fazâ’ilinde haşırdan hâricdür, ya’nî çokdur ve biz bu miqdâr üzre kaşır idelim.”

Ve ammâ selefden aşâr bî-şümârdür biz andan bir miqdâr zıkr idelim; Zâhâk (r.a.) demiş: “Bir kimse çârsûya girse, bir müştehi nesne görse ve aña kâdir olmasa ve şabr eylese ve ecr recâ eylese, aña hayr olur biñ filori taşadduq ve şarf itmekden fi-sebîlillah.” Ve Ebû Süleyman-ı Dârânî demiş: “Fakîrün şabrı şehvet katında, efzaldur ğanîniñ iki biñ yıl ‘ibâdetinden.” Ve Bişr b. Hâriş demiş: “‘İbâdet fakîrden, çevher buğmağ gibidür güzel ‘avrat boynında; ve ‘ibâdet ğanîden yeşil ağaç gibidür mezbele üzre.” Ve İbn-i Vehb demiş: “Mâlik b. Dînâr maħallesinde harîk vâki’ oldu, maħalle yigitleri didiler Mâlik b. Dînâr evi, ya’nî yandı. Mâlik b. Dînâr anlaruñ üzerine çıkdı bir haşır fuğa dutmuş ve elinde bir mağâra var ve dir: **نجا المخفقون نجا المخفقون** kırtuldu yüki hafif olanlar, kırtuldu yüki hafif olanlar. Ya didi: **فاز المخفقون** zafer buldu yüki hafif olanlar. **نحن وانتم** biz ve siz. Ya didi: **منا ومنكم يوم القيامة** bizden ve sizden yevm-i [12a] kıyâmetde ve didi: **فان العيش عيش الآخرة** İy aĝniyâ cemâ’ati, **موتو كمد** ölüñ ğuşşa ile. **فان العيش عيش الآخرة** taħkîken dirlik âhiret dirliğidür. Ya didi, ‘iş âhiretdedür ve didi, fakîrün aqçesi ziyâdedür Allah katında ğanîniñ filorisinden.”

Ebü’d-Derdâ’ (r.a.) demiş: “Ehl, emvâl ekl iderler ve biz ekl iderüz ve içerler ve biz içerüz ve libâs giyerler ve biz giyerüz ve anlaruñ zâ’id mâlları var nazar iderler ve biz de nazar iderüz anlar ile ve anlar ol fuzûl emvâl üzre hisâb olınurlar biz hisâbdan beriyüz.” Ve demiş: “Biz inşâf itmezüz aĝniyâ karındaşlarımız ile anlar bizi severler

¹⁰¹ Irâkî, *el-Muğni*, II, 1092.

¹⁰² Tevbe 9/79. “Güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanlar”

fillah ve bizden ayrılurlar dünyâda ve bir gün gelür anlar isterler bizüm menzilemizde olmağı ve biz istemezüz anlar menzilesinde olmağı.”

Kıt'a:

Bir gün olur âhîretde kim ğanî

Ehl-i fakre çok taħassür ider ol

Bir gün olmaz kim fakîr olan kişi

Ârzû ide ola ne mâlı pûl

Ve Ebü'd-Derdâ'dan rivâyet olunur kim, bir gün evinde oturur idi, ğatunı gelüp aña didi: “Bunlaruñ ortasında oturursın, vallahi evde yoħdur bir dâne ve bir avuç un.” Didi: “İy Ğatun! Öñümüzde şarb ‘akabe vardur, ğurtulmaz ondan illâ yüki ğafif olan.” Ğatun rücû‘ eylemiş râziye olduğı ğâlde ve ba‘zı meşâyih-i kibârdan rivâyet olunur, aña bir insân geldi ve didi: “Benim için du‘â kıl, taħķîken baña ‘iyâl zarar eyledi.” Ol şeyħ didi: “Ğaçan saña ‘iyâliñ bizüm ğatımızda, un yoħ, ekmek yoħ diseler Allah’a du‘â kıl taħķîken du‘âñ ol sâ‘atde ezcâdur benim saña du‘âmdan.” Ve ba‘zı meşâyihden rivâyet olunur ki, aña evlâdı aħşam ta‘âm yoħ diseler dir imiş: “Biz Allah ğatında ‘azîz degiliz ki [12b] bizi aç ğoya, Allah eħibbâsını ve evliyâsını aç ğor.” Ve ba‘zı meşâyihâ şordılar; Resûl (a.s) fakrdan isti‘âze ider idi, hâlbuki fakrıñ şevâbından bize ğaber virdi. Ol Şeyħ didi: “Murâd fakr-ı ğalbdur, fakr-ı yed degildür nitekim ğmâ, ğmâ-yı ğalbdur, ğmâ-yı yed degildür.” Üstâd Ebü'l-Ğâsım Cüneyd'den rivâyet olunur; bir kimse aña biş yüz dirhem getürdi ve anuñ öñinde ğoyup bunu fuğarâya taşadduğ eyle didi. Cüneyd didi: “Seniñ bundan ğayrı dağı mâliñ var mıdur?” Didi: “Benim çok filorilerim vardur.” Cüneyd didi: “Dağı ister misin?” Didi: “Ne‘am.” Cüneyd didi: “Al bunu, zîrâ sen bizden muħtâğrek imişsin.”

Kıt'a:

Kifâyet ider baña bir pâre nân

Bir içüm şu dağı beni ğandurur

Tonum gönlegim hem libâs-ı haşin

Öliceğ baña hâzır ekfân durur

Rivâyet olunur İbrahim b. Ahmed'e bir kimse on biñ dirhem getirüp ol qabûl itmeyüp benim ismümi on biñ dirhemile fuqarâ defterinden mahv mı itmek istersin? Dimiş. Abdullah b. Mübârek'e su'âl itdiler ki; nâs kimdür? Didi: "Ulemâdur" ve didiler, pâdişâhlar kimdür?" Didi: "Zühhâddur" ve didiler, âvânî kimdür? Didi: "Dîni ile ekl idendür." İbrâhîm b. Edhem'den rivâyet olunur ki, dimiş: "Ebnâ-ı dünyâ râhatı dünyâda taleb itdiler, haţâ itdiler ve eger bileler idi, melik biz olduğumuz idügin bizüm ile kıtâl iderler idi kılıç ile." Zünnûn-i Mısrî'den rivâyet olunur ki, dimiş: "Zühhâd mülûk-i âhiretdür ve anlar fuqarâ-i 'ârifindür." Şeyh-i Kebîr Ebû Medyen-i Şehir dimiş: "Mülk ikidür; biri mülk-i bilâddur, biri mülk-i qulûb-ı 'ibâddur ve mülûk 'ale'l-ḥaḳîḳa zühhâddur." Ulemâdan bir cemâ'at ki İmâm-ı Şafi'î anlardandur [13a] dimişler: "Bir kimse mâlını nâsîñ ziyâde 'âḳiline vaşiyet iylese zühhâd fi'd-dünyâyâ şarf olma." Şeyh-i Kebîr Ebû Abdullah el-Ḳureyşî dimiş: "Fevâ'id-i fakrdan ve anuñ semerâtındandur, açlık ve çıplaklık elemiñi duymak ve anlar ile mütelezziz olmak." Ebû Yezîd-i Bestâmî dimiş: "Ḳaḳ Te'âlâ'nıñ kulları vardur, eger anları maḥcûb kılsa cennetde, kendü rü'yetinden feryâd iderler idi cennetden nitekim ehl-i nâr feryâd iderler nârdan."

Beyt:

Bu Sürûrî'ye görünmez ise eger didâr-ı yâr

Dostlar olur cehennem ravza-ı rızvân aña

Şeyh-i Kebîr Ebû Oşmân-ı Mağribî dimiş: "Ârife envâr-ı 'ilm tamâm virilür, anuñla 'acâyib-i ğayba nazâr kıılır." Ve Şeyh-i Kebîr Ebû Sa'id-i Ḳezzâz dimiş: "Ḳaçan Ḳaḳ Te'âlâ kullarından bir quluna muḥabbet kıılsa, anuñ üzerine bâb-ı zıkrî fetḫ ider. Ḳaçan zıkr lezzetin bulsa, anuñ üzerine bâb-ı qurbî fetḫ ider. Andan soñra anı ref' ider mecâlis-i ünse. Andan soñra anı câlis ider kürsi-yi tevḫîd üzre. Andan soñra andan ḥicâbı ref' ider ve anı dâḫil kıılır dâr-ı ferdâniyyete ve keşf ider anuñçün ḥicâb-ı celâli

ve ‘azameti. Kaçan başarı celâl ve ‘azamet üzere vâkı’ olsa kendüliksiz bâkî qalır ol hînde ‘abd kötürüm ve fânî olur ve Hâk Te‘âlâ’nın hıfzında olur ve kendü nefsi da‘vâlarından berî olur.” İbrahim b. Edhem bir kimseye demiş: “İster misin ki Allah için velî olasın?” Ol kimesne demiş: “Ne‘am.” İbrahim b. Edhem demiş: “Dünyâdan ve âhiretten bir nesneye rağbet eyleme ve nefsüni fâriğ kııl Allah için ve vechiñ ile teveccüh kııl Allah’a; tâ ki ol saña iqbâl ide ve muhabbet kııla.”

Şeyh Ebû Naşr-ı Serrâc demiş: “Nâs edebde üç tabaka üzredür; ammâ ehl-i dünyânın ekşer edebleri, feşâhatde ve belâgatde ve [13b] hıfz-ı ‘ulûmda ve pâdişâhlar hikâyâtında ve ‘arab eş‘ârındadır ve ammâ ehl-i dîn ekşer edebleri, riyâzet-i nüfûsda ve te’dîb-i cevârihde ve hıfz-ı hudûtda ve terk-i şehvetdedür ve ammâ ehl-i huşûşiyetiñ ekşer edebleri, tahâret-i kulûbda ve ri‘âyet-i esrârda ve ‘ahdlere vefâda ve hıfz-ı vakıtda ve hevâtıra kıillet-i iltifâtda ve hüsn-i edebdedür mevâkıf-ı talebde ve evkât-ı hüzürdä ve maqâmât-ı kurbda.” İmam-ı Kebîr Sehl b. Abdullah demiş: *اعمال البر كلها في صحايف الذاهدين* Ya‘nî, “A‘mâl-ı taqvânın cem‘isi zâhidler şâhîfelerindedür.” Muşannif demiş: “Bu ‘ârif-i şiddik kelâmıdır. Nihâyet-i tahkîkde bunuñ beyân-ı muhtaşarı budur ki, ehl-i dünyânın ba‘zı mâlınıñ, ba‘zını a‘mâl-ı taqvânın, ba‘zında çıkarur hâlbuki, keşret-i mâlî ve vüs‘atını ister ve bunuñ ile fakîre ta‘arruz ider ve anı envâ‘-ı tâ‘atden meşgûl ider. Zâhidler küllisinden çıkarlar Allah için fi‘l ile ve niyyet ile dünyâyâ buğz için ve tâ‘ât-ı seniyyeye fâriğ olmağ için ve cem‘ iderler ‘ibâdât-ı kalbiyye ve bedeniyye ve mâliyyeyi ve Hâk Te‘âlâ nazar kııldı anlarıñ kalblerine ve anlarda gayr muhabbetin bulmadı anlara ikrâm eyledi kurbî ile ve anlara hibe itti ‘ağıllar fehm itmedüğünü fazlından ve hayrından.”

Ve İmâm-ı Kebîr Hâriş-i Muhâsibî demiş dünyâyâ mâ‘il olan ‘ulemâyı zikr itdükden sonra: “Bunlar zu‘m iderler ki Resûl (a.s.) aşhâbınıñ mâlları var idi, mağrûr olanlar mütezeyyin olurlar zikr-i şâhâbe ile tâ ki nâs anları ma‘zûr duta cem‘-i mâl üzere ve Şeytân bunları da‘vet ider bilmezler vâ y saña iy meftûn, seniñ ihticâcını Abdurrahmân b. Avf mâlî ile mekirdür Şeytân’dan, söyler lisânın üzere tâ seni helâk ide zîrâ sen, eger zu‘m idersen aşhâb uluları mâlî tekâşür ve şeref ve zînet için istedilerse

taḥkîken [14a] ğıybet itmiş olursın ululara ve emr-i ‘azîme nisbet itmiş olursın anları ve eger zu‘m iderseñ ki ḥelâl mâl cem‘ itmek a‘lâ ve efzaldur terkinden, taḥkîr itmiş olursın Resûl (a.s.) Ḥazretini ve resûlleri (şalavâtullahi ‘aleyhim ve selâmuhu) ve cehle nisbet itmiş olursın anları, zîrâ anlar cem‘-i mâl itmediler, seniñ cem‘ itdügiñ gibi eger zu‘m iderseñ ki mâl-ı ḥelâl cem‘ itmek a‘lâdur terkinden, taḥkîken zu‘m itmiş olursın ki, Resûl (a.s.) ümmetine naşîhat itmiş ve ḥayr şanmamış ola ki, anları nehy eyledi cem‘-i mâldan, pes yalan söyleyüp iftirâ itmiş olursın Resûl Ḥazretine (a.s.) ki, ümmetine nâşîh idi ve anlara müşfik ve raḥîm idi vây saña iy meftûn, Abdurrahmân b. ‘Avf fazlı ve taḫvâsı ve envâ‘-i iḥsânı ve bezl-i mâlî ile fî-sebîlillah ve muşâḥabeti ile Resûlullah (s.a.v.), ya‘nî, şahâbi iken ve cennete beşâret olunmuş iken ‘araşa-i kıyâmetde ve anda olan ḥavf ve ḥaşyetde duraklasa gerekdür mâl-ı ḥelâl kesb itdügiçün; ta‘affuf içün ve şanâyî‘ iḥsân içün ve andan infâk eyledi, kaşden ve i‘tâ kıldı fî-sebîlillah seḥâen, men‘ olındı fuḫarâ-i muḥâcirîn ile cennete girmekten, anlardan soñra gitse gerekdür. Pes zannıñ nedür bizüm gibi dünyâ fitnelerine ğarḫ olanlara ve bundan soñra ‘acebdür küllî ‘aceb her meftûndan ki aġtaticıdur şübühât ifsâdında ve ḥarâmalarında ve şıçrar nâsuñ çirklerine ve münkalib olur şehevâtde ve zînetde ve müfâḥarâtda ve dünyâ fitnelerinde andan soñra ihticâc ider Abdurrahmân b. ‘Avf ile.” Ve Muḥâsibî kelâm-ı tavîl hüsn zıkr itdükden soñra zıkr itdi şahâbeyi (raziyallahu ‘anhum) didi ki: [14b] “Anlar muḥîb idiler miskînile ve emîn idiler ḥavf-ı faḫrdan ve i‘timâdları var idi Allah Te‘âlâ’ya rızıklarında ve masrûrlar idiler maḫâdîrillah ile ve râzîler idiler belâda ve şâkirler idiler reḥâda ve şâbırlar idiler zarrâda ve ḥâmidler idiler serrâda ve mütevâzî‘lar idiler Allah içün ve ihtiyâr iderler idi ğayrı kendüleriñ üzerine ve müteverri‘ler idiler ḥubb-i ğulûḫ-ı tekâşürden. Kaçan dünyâ kendülere teveccüh eylese maḫzûn olurlar idi ve faḫr teveccüh eylese, merḥabâ şâlihler şî‘ârına dirler idi. Saña and virürin sen öyle misin? Vallahi sen anlara müşâhebetden ba‘îdsin, ḥâlîñ anlarıñ ḥâliniñ zıddıdır, ğınâ katında azarsın, reḥâ katında tekebbür idersin ve serrâda feraḫ olursın ve şükr-i na‘mâdan ğâfil olursın ve zarrâ katında ümîd kesersin ve belâ katında ğazab idersin ve każaya râzî olmazsın ve fuḫarâyâ buġz idersin ve miskînlükden ‘âr idersin ve cem‘-i mâl idersin tena‘‘um-i dünyâ içün ve şehevâtı ve lezzâtı içün ve aşḫâb Ḥaḫ Te‘âlâ ḥelâl

itdüginden zühd iderler idi seniñ Allah Te‘âlâ haram itdüginden zühdünden artuğ ve anlar şağireleri ‘azîm ‘add iderler idi, seniñ kebîrei ‘azîm itdüginden artuğ. Nolaydı seniñ mâlınıñ atyebi ve ziyâde helâli anlarıñ mâllarınıñ şübhelüleri gibi olaydı nolaydı sen günâhlarıñdan korka idüñ anlar haseneleriniñ kabûl olmamasından korkdıkları gibi ve nolaydı seniñ şavmiñ anlarıñ iftârı gibi olaydı ve seniñ uyanıklığıñ anlarıñ nevmi gibi olaydı ve nolaydı seniñ cümle hasenâtiñ anlarıñ hasenâtınıñ biri gibi olaydı vây saña ve lâyığ idi saña [15a] râzî olaydı kalîle ve ‘ibret alayduñ şâhib-i mâl olanlardan ki, anlar tevekkûf itdürülür su‘âl için ve sebkat idesin sen cemâ‘at-ı ûlâyla zümre-i Muştafâ‘da (a.s.) saña habs olmaya ve hisâb olmaya.” Taḥkîken Resûl (a.s.) buyurmuşdur: “Fuḡarâ dâhil olur cennete ağniyâdan biş yüz yıl evvel.” Muḡasibî kelâmı tamâm oldu ve bu ba‘zî kelâmıdır.

Ve ba‘zî şüyûḡ-ı kibâr demiş: “Ben Resûl (a.s.) Ḥazretini düşte gördüm ki, fuḡarâ fazâ‘ilin söyler idi ve faḡrıñ ġinâ üzerine şerefin beyân eylerdi, ḡıfz eyledüm kavlini ki didi: “Saña bu yeter ki, Aişe (r.a.) cennete dâhil olur ağniyâdan evvel biş yüz yıl ve kızım Fatımâ (r.a.) cennete dâhil olur Aişe‘den kırk yıl evvel, zîrâ ol dünyâya irişdi Aişe‘den aḡal. Ve rivâyet kıldı bize Şeyḡ-i ‘ârif Ebû Abdurrahmân Ḥâtem-i Eşam‘den (r.a.) ki ol Rey şehrine dâhil olmuş ve anuñla üç yüz yirmi kimse bile imiş, ḡacc dilerler imiş ve anlarıñ üzerinde şûfdan cübbeler var imiş ve anlar ile ta‘âm ve şarâb yoğ imiş. Tüccârdan bir recül üzre dâhil olmuşlar ki nafağa ve ḡırğa ile iktifâ idermiş ḡubb-i mesâkîn sebebi ile ol gice anları ziyâfet eylemiş. İrtesi ol tâcir Ḥâtem-i Eşam‘a demiş: Ḥâcetiñ var mıdır ben bir faḡîḡ ‘iyâdetin dilerin ki ḡastedür? Ḥâtem demiş, ‘iyâdet-i marîzde fazl ve şevâb vardur ve faḡîhe nazar ‘ibâdetdür ben daḡı seniñle bile gideyin. Ve ol ḡasta Muḡammed b. Muḡâtil imiş ki, Rey [15b] şehriñiñ ḡâzîsi imiş, çün ḡapusuna gelmişler, ḡapusu yalabır imiş, ḡüsnine Ḥâtem mütefekkir ḡalmış ki, ‘âlim ḡapusu bu ḡâl üzre olmağ ne ‘acebdür demiş. Ba‘dehu izin olmuş bunlara, dâhil olmuşlar görmüşler bir dâr ki vüs‘atı var ve anda perdeler var. Ḥâtem mütefekkir ḡalmış. Ba‘dehu Ḥâzî olduğı meclise dâhil olmuşlar ki, döşek ve yaşdığ var, Ḥâzî anuñ üzerine yatmış ve başı yanında bir ġulâm ḡurmuş elinde yelpaze var, ol tâcir-i zâ‘ir oturmuş, Ḥâtem ayğ

üzere kalmış, Kâzî aña otur deyü işâret itmiş, Hâtem oturmazam dimiş, Kâzî, hâcetiñ var ola? Hâtem dimiş, ne'am. Kâzî dimiş, hâcetiñ nedür? Hâtem dimiş, su'âlim var. Kâzî dimiş, su'âl kııl, Hâtem dimiş, kâlkup otur tâ ki su'âl idem. Kâzî kâlkup oturmuş, Hâtem dimiş, bu 'ilmiñi kimden ahz itdüñ? Kâzî dimiş, şikâtdan ki hadîs rivâyet itdüler. Hâtem dimiş, şikâtdan kimden itdüler? Kâzî dimiş, aşhâb-ı resûlden, Hâtem dimiş, aşhâb-ı resûl kimden? Kâzî dimiş, Resûl (a.s.) hazretinden ve Cibrîl Allah Tebâreke ve Te'âlâ'dan. Hâtem dimiş, nice edâ eyledi Cibrîl Hâk Te'âlâ'dan Resûl Hazretine ve Resûl Aşhâbına ve Aşhâb şikâta ve şikâtdan saña ve nice işitdüñ 'ilmde bir kimse evinde emir olsa ve evinde ğinâ ve metâ'ı hasen olsa ve evi vâsi' olsa anuñ Allah katında menzilesi ekber olur mı? Kâzî dimiş, yok. Hâtem dimiş, nice işitdüñ? Kâzî dimiş, işitdim ki bir kimse dünyâda zühd eylese ve âhirete [16a] ragbet kılsa ve âhireti için taqdim eylese ve miskînlere muhabbet kılsa anuñ için Allah Te'âlâ katında menzile olur. Hâtem dimiş, imdi sen kime iktidâ kılduñ, Resûl Hazretine mi ve aşhâb-ı şâlihîne mi yohsa Fir'avn ve Hâmân'a mı? Ya 'ulemâ-i sû' sizüñ mişliñizi dünyâyâ tâlîb ve anda râğib olan görüp dir, 'âlimiñ bu hâl evinde olacağ ben ondan şerlü olmazam. Pes Hâtem anuñ katından çıkmış, Muhammed b. Mükâtil marazı ziyâde olmuş.

Kit'a:

Her kim ki mülk ü mâlî kalîl ve hağîr ola

Oldur huzûr-ı Hâk'da 'azîzem 'azîz olan

Bâkîye ile ragbeti 'aklîñ tamâm ise

Fânîye ragbet eylemez ehl-i temyiz olan

Muşannif dimiş: "Zikr olan Hâtem-i Eşam meşâyih-i şûfiyye ulularındandır ve İmâm Ahmed b. Hanbel (r.a.) anuñla cem' olup ve kelâmın istimâ' idüp ve andan su'âl eyleyüp ve ol buña cevâbını istihsân eyledi ve 'ulemâ-i şulehâ zâ'il olmamışdur tâ'ife-i şûfiyyeye i'tikâd itmekden ve anları ziyâret itmekden ve anlarıñ mücâleseti ile ve du'âları ve eşerleri ile teberrük itmekden. Bundandır hikâyet olınan ki, İmâm-ı Kebîr Süfyân-ı Şevrî, Râbi'a ile mücâleset idüp anuñla te'eddüb ider idi ve bundandır hikâyet

olunan ki İmâm Şafi‘î ve İmâm Ahmed b. Hanbel mücâleset iderler idi Şîbân-ı Râ‘î ile (raziyallahu ‘anhum) ve anuñ hikâyet-i meşhûresi bunlar ile. Rivâyet olındı ki İmâm-ı Aḥmed İmâm-ı Şafi‘î katındaydı Şîbân-ı Râ‘î geldi İmâm-ı Aḥmed ve İmâm-ı Şafi‘î’ye didi: “Ben dilerin ki tenbîh eyleyem bu kimseye noḡsan-ı ‘ilmi üzre tâ ki ba‘zı ‘ulûm [16b] taḡşîline meşḡûl ola.” İmâm Şafi‘î aña didi, eyleme. İmâm Ahmed ḡanâ‘at itmedi Şîbân Râ‘î’ye didi: “Ne dirsın, şol kimse ḡaḡkında ki bir vaḡt namâzı biş vaḡt namâzdan edâ itmedi, ammâ ḡanḡı vaḡt idüḡin bilmez anuñ üzerine vâcib nedür yâ Şîbân? Şîbân didi: “Bu bir ḡalbdur ki Allah’dan ḡâfil olmuşdur, vâcibdür ki te’dîb olına ḡattâ mevlâsından ḡâfil olmaya.” Ba‘dehu İmâm Ahmed bundan ḡaşy oldı ve bir rivâyetde didi ki: “Vâcibdür aña te’dîb olına biş vaḡt namâzıñ i‘âdesiyle” İmâm Ahmed ifâḡat bulup ya‘nî kendüye gelicek İmâm Şafi‘î aña didi: “Ben saña dimedim mi bunı taḡrîk iyleme?” Ve bir rivâyetde İmâm Ahmed aña zekâtıdan su‘âl itmiş ki ne miḡdar vâcib olur? Şîbân dimiş: “Ammâ sizüñ mezhebiñizde deveniñ bu ḡadarında bu ḡadar ve baḡarıñ bu miḡdârından bu miḡdâr ve ḡanemiñ bu ḡadarında bu miḡdâr ve ḡümüşüñ bu miḡdârında bu ḡadar ve altunuñ bu deñlüsinde bu miḡdâr ve ammâ benim mezhebimde küllîsidür ve gelse gerekdür anuñ hikâyeti bundan şoñra Süfyân-ı Şevrî şol vaḡtda ki anlara arḡurı geldi, arslan ḡarîḡ-i ḡacda.

Ve buncılayın rivâyet olındıḡ biz ki, bir faḡih ekâbir-i fuḡahâdan Câmî‘i Manşürde bir ḡalḡada idi ki anuñ ḡalḡası Şeyḡ-i Kebîr Şiblî (r.a.) ḡalḡasınıñ yanında idi ve ol faḡîḡa Ebû ‘İmrân dirler idi, aña ve aşḡâbına kelâm müte‘atḡıl olur idi Şiblî kelâmı sebebiyle. Ebû ‘İmrân aşḡâbı bir ḡün su‘âl itdiler Şiblî’ye bir mes‘elede ḡayzdan ve anı ḡacîl itmek ḡaşd itdiler. Şiblî, ol mes‘elede olan maḡâlâtı ve iḡtilâfâtı beyân eyledi. Ebû ‘İmrân ḡurup Şiblî’niñ başını [17a] öpdı ve didi: “Müstefid oldum, bu mes‘elede on maḡâle ki işitmiş idim ve benim ḡatımda seniñ didüḡün maḡâlâtdan üç ḡavl var idi.” Ve buncılayın rivâyet olındıḡ biz ki Ebü’l-‘Abbâs b. Süreyc ki bâz-i eşheb ya‘nî aḡḡoḡan dimekle mûlaḡḡab idi, Cüneyd meclisine mürûr itdi ve anuñ kelâmın işitdi ve aña didiler: “Ne dirsın bunuñ ḡaḡkında?” didi: “Bilmezın ne diyeyın, velâkin görürın bu kelâm içün şavlet ki ehl-i buḡlân olanda bu şavlet ve heybet olmaz ve ba‘zılar didi: “Ben

hazır oldum Ebü'l 'Abbâs b. Süreyc meclisine, furû'da ve uşûlda söyler idi kelâmı hasen ile 'acebe geldüm andan, benim i'câbım gördi, didi: "Bilür misin kıandandur bu? Ebü'l-Kâsım Cüneyd mücâleseti bereketindendir." Ve dinildi, Abdullah b. Sa'id b. Kilâb'a, sen her kimsenün kelâmına söz söylersin, bunda bir recül vardır Cüneyd dirler, aña nazar kııl i'tirâz idebilür misin? Pes anuñ halkasına hâzır oldu ve Cüneyd'e tevâhîdden su'âl kııldı, Cüneyd aña cevâb virüp Abdullah mütehayyir olup didi, i'âde kııl didügiñi, ya'nî tekrâr söyle, Cüneyd tekrâr söyledi lâkin evvelki 'ibâret ile degil, Abdullah didi, bu gayrı nesne ancak hıfz idemedüm bir dağı i'âde kııl, Cüneyd i'âde kııldı ammâ evvelki 'ibâret ile degil, Abdullah didi, baña mümkün olmadı didügiñ hıfz itmek yazı vir baña, Cüneyd didi, icrâ idersem yazayım, Abdullah kıalkup anuñ fazlına kıâ'il olup 'ulüvv-i şânına ikrâr kııldı." Ve dinildi Cüneyd'e, bu 'ulûmı kimden istifâde itdün? Didi, Hâk Te'âlâ öñinde otuz yıl şu derece altında oturmağdan ve evinde bir dereceye işâret eyledi ve Cüneyd dimiş: "Eger ben bileydim Allah'ın bir 'ilmi vardır semâ sahtaynı altında [17b] bu 'ilimden eşref ki söylerin, aşhâbım ve ihvânım ile aña sa'y ve kıaşd ider idim." Ve Cüneyd dimiş: "Biz taşavvufi kıâl u kıılden almadık, lâkin açlığdan ve terk-i dünyâdan ve kıat'-ı me'lûfât ve müstahsenâtdan aldık.

Rivâyet olındı ki, İmâmü'l-Hâremeyn bir gün ders ider idi, mescidde şabâh namâzından soñra ba'zı meşâyih-i şûfiyye aşhâbı ile anda uğradı ki ba'zı mevâzı'a da'vet olınmışlar idi. İmâmü'l-Hâremeyn kendü nefsinde didi, bunların şıglı degildür illâ yimek ve rakş itmek. Ol şeyh da'vetten rücû' idüp anda uğrayup didi, iy fakîh! Ne dîrsin anuñ hakkında ki, şabâh namâzın kııla cünüb olduğı hâlde ve mescide otura, ders-i 'ulûm ide ve nâsı gıybet ide? İmâmü'l-Hâremeyn aındı ki kendü üzerine ğusl lâzım imiş. Andan soñra tâ'ife-i şûfiyyeye i'tikâdı gökçek oldu. Rivâyet olındı ki İmâm Ahmed b. Hânel (r.a.) celâlet-i kıadri ile ba'zı şûfiyye-i 'ârifine çok gelür idi. Aña didiler, bu şeyh kıatına rivâyet-i hadîs için mi gelürsin? Cevâb virdi ki, anuñ kıatındadır işin başı ya'nî takvâ ve hâşyet, hâk yâhûd ma'rifetullah. Ve buncılayın, bir tâ'ife şûfilerden bir hâlifeye yaramazlığla 'arz olındılar. Ol hâlife, bunları kıatı itmek emr idüp ammâ Cüneyd fıkh ile tesettür itdi ki, Ebü Şevr mezhebi üzre fetvâ virür idi. Lâkin Şihâm ve

Rikâm ve Nûrî dutıldılar ve niṭa‘ döşendi bunların boynun urmak için Ebü’l-Hüseyn-i Nûrî taḫaddüm itdi. Cellâd aña didi, bilür misin niye mübâderet ve isti‘câl idersin? Didi, ne‘am. Cellâd didi, seni ne nesne isti‘câl itdirür? Didi, ḫayâtdan bir sâ‘at ile aşḫâbım ihtiyâr iderin. Cellâd müteḫayyir olup ḫalîfeye i‘lâm kıldı. [18a] Ḫalîfe ve yanında olanlar ta‘accüb itdiler ve ḫâzî ḫalîfe ḫatındaydı, ḫalîfeden izin ṭaleb eyledi ki anların yanına varup anlar ile bahş ide ve anların ḫâllerin imtiḫân ide. Ḫalîfe izin virdi ve ḫâzî anların yanına geldi ve didi, biriñüz baña gelüp oradan çıksun tâ ki anı ile bahş ideyin. Ebü’l-Hüseyn-i Nûrî, çıkup ḫâzî yanına geldi, ḫâzî aña bir nice mesâ’il-i fiḫhiyye su‘âl kıldı. Ebü’l-Hüseyn-i Nûrî sağına iltifât itdi, andan şoluna iltifât eyledi, andan bir sâ‘at başın aşğa idüp ba‘dehu cemî‘isine cevâb virdi. Andan sonra söze şürû‘ eyledi ki Allah Te‘âlâ’nın ḫulları vardır ḫaçan ḫâ‘im olsalar Allah ile ḫâ‘im olurlar ve söyleseler Allah ile söylerler ve sözi ulaştırdı ki ḫâzîi aglatdı. Andan ḫâzî aña iltifâtından su‘âl itdi, Nûrî didi, benden ki mesâ’il su‘âl itdün ben anlara cevâb bilmezidim, anları sağımda olan ferîşteden su‘âl itdüm bilmezem didi, andan şolda olan ferîşteden su‘âl itdüm bilmezem didi, andan ḫalbime su‘âl itdüm ḫalibim baña Rabb’imden ḫaber virdi saña anı ile cevâb virdim. Ḫâzî, ḫalîfeye ḫaber gönderüp eger bunlar zındıklar ise yeryüzünde Müslimân yoğmuş didi. Ve buncilayın fuḫahâ-ı Yemenden bir cemâ‘at Şeyḫ-i Kebîr Baḫr-i Ḫaṭîr Ebü’l-Ġays b. Cemîl ḫuzûrına anı imtiḫân için gelüp aña ḫarîb olduklarında Şeyḫ bunlara merḫabâ ḫulum ḫulları diyüp bunlar anı isti‘zâm ya‘nî ‘azîm ‘add idüp şeyḫu’t-ṭarîḫayn imâmü’l-ferîḫayn İsmail b. Muḫammed el-Ḫazremî’ye buluşup Şeyḫ Ebü’l-Ġays bunlara didüĝiñ ḫikâyet idüp Şeyḫ İsmail gülüp gerçek dimiş ki, siz hevâ ḫulısız ve hevâ anı ḫulıdır dimiş ve mezkûr Şeyḫ Ebü’l-Ġays [18b] ümmî idi ve anı meclisine fuḫahâ cem‘ olurlar idi ve andan mesâ’il-i daḫîḫa su‘âl iderler idi ve ol anlara cevâb virür idi. Meşâyiḫ ile fuḫahânın ḫikâyatı ṭavîletü’z-zıkrdür, biz andan bir miḫdâr ḫikâyat kitâbda zıkr itsek gerekdür.

Ve İmâm Ebü’l-Ḫâsım Ḫuşeyrî (r.a.) risâle-i meşhûresinde dimiş: “Ammâ ba‘d taḫḫîḫen Allah bu ṭâ‘ife-i şafveti evliyâsı kıldı ve bunları kâffe-i ‘ibâdı üzre tafzîl itdi ki, rüsûlden, enbiyâdan sonra efzâl bunlardır ve bunların ḫulûbını ma‘âdin-i esrârı kıldı ve

ümme't ortasından t'avâli'-i envârın bunlara muhtaş kıldı ve bunları şâfi eyledi kudûrât-ı beşeriyyeden ve bunları yüce kıldı müşâhedât mahallerinden haqâyıq-ı ahadiyyet tecellisiyle ve bunlara tevfiğ itdi âdâb-ı 'ubûdiyyet kıyâmına ve bunlara müşâhede itdü'di ahkâm-ı rübûbiyyet mecârîsin" ve bu ba'zı kelâmıdır, andan soñra âhîr-i risâlede didi: "Nâs ya aşhâb-ı naql ve eşerdür ya erbâb-ı 'aql ve fikirdür ve bu tât'ifeniñ süyûhu yücediler bu cümleden ki nâs için ğayb olan bunlara zuhûrdur ve halk için ma'ârif maqşûd bunlar için haqdan mevcûddur bunlar ehl-i vişâl ve nâs ehl-i istidlâldur."

Qıt'a:

Gicem yüzüñ ile münevver olur

Vefî nâsa zulümâtı sârî durur

Qarañlığ içinde durur gerçi nâs

Baña lîk zav-i nehârî durur

Ve İmâm Quşeyrî demiş: "A'sârdan bir 'aşr olmamışdur müddet-i İslâmda illâ anda bir şeyh var idi bu tât'ife süyûhından ki anuñçün 'ulüvv-i derece var idi tevhi'dde ve imâmet-i kavmda illâ ol vaqtiñ 'ulemâdan olan imâmları itâ'at iderler idi ol şeyhe ve tevâzu' iderler idi aña ve teberrük iderler idi anuñla.

Beyt:

Bu mahz-ı hikmet ü lütf-ı Hudâ'dur

Ola dâ'im cihânda mürşid-i dîn

[19a] Faşl-ı şânî, kerâmât-ı evliyâ işbâtındadır. Bilgil ki, evliyâdan kerâmât zuhûri câ'izdür 'aqlen ve vâqi'dür naqlen. Ammâ 'aqlen cevâzı budur ki; muhâl degildür kudretullahda bilgil ki, mümkinât qabilündendür mu'cizât-ı enbiyâ zuhûri gibi ve bu ehl-i sünnet mezhebidür. Meşâyih-i 'ârifinden ve nezzâr-ı usûliyyînden ve fuqahâ ve muhâdişinden (raziyallahu 'anhum ecma'in) ve bunlaruñ taşnîfleri buña nâtıqdur şarķen ve ğarben, 'acemen ve 'araben ve andan soñra qavl-i şahîh u muhtâr cumhûr-ı muhaqqıķın qatında budur ki; enbiyâ için câ'iz olan mu'cizât gibidür evliyâ için câ'iz

olan kerâmât, ‘adem-i taḥaddî şartı ile. Buña Qur’ân ile nakz vârid olmaz zîrâ anda taḥaddî ve mu‘âraza şartdur ve şahîḥ olmaz şol kimsenün kavli ki didi, zuhûr-ı kerâmât câ’iz olursa mu‘cizât ile iştibâh olur. Biz dirüz, mu‘cize nebîye vâcibdür ki anuñ ile taḥaddî ve mu‘âraza ide ve anı iẓhâr kıla. Kerâmât velîye vâcibdür ki anı ihfâ ve setr ide illâ zarûret kıatında, ya izin olduḡda ya ḥâl gâlib olduḡda ki anda ihtiyâr olmaya ya taḳviyet-i yakîn için ola ba‘zı mürîdlere. Nitekim ba‘zı meşâyiḥ havâdan ‘asel qarvayup mürîdüñ aḡzında ḳodı ve biri Ka‘be’yi gösterdi ġayra ki tavâf ider idi ve biz işitdük semâ‘-ı muḥaḳḳaḳ ile ki bir cemâ‘atı Ka‘be tavâf itdüğü müşâhede olındı tavâf-ı muḥaḳḳaḳ ile ve Üstâd Ebû İshak zâhib olduğı ba‘zı kerâmâtıñ işbâtına ba‘zınıñ degil, cumhûr mezḥebine muḥâlifdür. Ammâ naklen vuḳû‘ı ya‘nî kerâmâtıñ zuhûrı Kur’an’da ve aḡbâr’da ve âşâr’da vârid oldı isnâd ile ki ḥaşırdan ḥâricdür. Bundandır Qur’ân’da Ḥaḳ Te‘âlâ haber virdüğü Meryem’den (r.a.) [19b] **كَلِمًا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا** ¹⁰³ (كَلِمًا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا) ya‘nî ki, “Her bârif Zekerıyyâ Meryem üzre dâḡil olur idi, miḥrâbda anuñ kıatında rızḳ bulur idi yazın kış yemişlerin, kışın yaz yemişlerin, dir idi, yâ Meryem, saña kıandandır bu? Meryem dir idi, Allah kıatındandır ve Ḥaḳ Te‘âlâ kavli Meryem’e: ¹⁰⁴ (وَهَٰزِي إِلَيْكَ بِجِزْعِ النَّخْلَةِ تَسَاقُطُ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا) ya‘nî depret saña ḡurma budaḡın döker seniñ üzere ki tâze ḡurma vaḳti degil iken dimekdür ve bundandır Ḥaḳ Te‘âlâ haber virdüğü ‘acâyib Ḥızır elinde Mûsâ ile (şalavâtullahi ‘aleyhimâ ve selâmuhu) ve bu didüğü sûre-i keḡfedür. Evveli, ¹⁰⁵ (فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا) dür ve buncılayındır Zü’l-Karneyn kışşası ve Ḥaḳ Te‘âlâ aña virdüğü kıudret ki ġayra virmedı, bu kışşa daḡı sûre-i keḡfedür evveli, ¹⁰⁶ (وَيَسْئَلُونَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ) dür ve buncılayındır Aşḡâb-ı Keḡf kışşası ve ol ‘acâyib ki zâḡir oldı anlaruñ üzre kelâm gelüp ve anuñ ġayrı gibi ve buncılayındır Âşaf b. Berḡiyâ kışşası Süleyman (a.s.) ile Belkııs’ıñ taḡtı ḡuşuşında Ḥaḳ Te‘âlâ kıavlinde, **قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ** ¹⁰⁷ (قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ) ve bunlaruñ küllisi enbiyâ degıldür ve bundandır ḡadıḡ-i şahîḡ-i meşḡurda

¹⁰³ Âli İmrân 3/37.

¹⁰⁴ Meryem 19/25.

¹⁰⁵ Keḡf 18/65. “Kullarımızdan bir kulu buldular.”

¹⁰⁶ Keḡf 18/83. “Sana Zü’l-Karneyn’i soruyorlar.”

¹⁰⁷ Neml 27/40. Kitaptan bilgisi olan biri, “Ben onu gözüñü kapayıp açmadan sana getiririm” dedi.

vâkı' olan hadîs-i Cüreyc-i Râhib ki aña zinâ isnâd olunup bu tıfl seniñ zinâdan veledindür dinilüp ol dağı beşikde olan tıfla, babañ kimdür? diyüp ol tıfl, babam fülân çobandur deyü cevâb virdi ve bundandur hadîs-i aşhâb-ı gâr ki, bir cemâ'at bir tağda giderken yağmur vâkı' olup bunlar da mağaraya girüp tağdan bir büyük [20a] taş yuvalanup mağaranıñ ağızın dutıp bunlar mağara içinde kalup her biri ihlâsile olan 'amel-i hayrın zıkr idüp du'â eyleyüp taş yâb yâb açılup yuvalanup gidüp bunlar çıkup gitdiler. Ve bundandur hadîs-i bakara ki şâhibi aña yük yükletdi yâhûd üzerine bindi ihtilâf-ı rivâyet üzre, bu bakara iltifât idüp ben bunuñ için halk olunmadım, ekin için halk olındım diyüp nâs, subhânallah bakara söyler mi? diyüp Resûl (a.s.), buña inanurum ben, dağı Ebû Bekir dağı Ömer didi ve bundandur hadîs-i şahîh Ebû Bekir'le konuşma hakkında ki, didi, yeminim Allah'adur, biz bir lokma yimedük illâ kalardı altından andan ekşer, hattâ toydılar evvelkiden ziyâde oldu. Ebû Bekir aña nazar idüp hatununa, yâ benî firâs kızkarındaşı! Bu nedür? diyüp ol dağı gözüm nûrî haqqıçün bu evvelkiden üç artıkdur didi ve bundandur hadîs-i şahîh ki, Resûl (a.s.) didi: "Sizden evvel olan ümmetlerde muhaddeşler var idi ya'nî, zann-ı şâdık ve hağdan mülhem kimseler var idi, benim ümmetimde bir kimse varise Ömer'dür" ve bundandur Ömer'den (r.a.) vuğû'ı şahîh olan Sâriye adlu kimsei ser-'asker idüp gâzâyâ gönderüp anlar Nihâvend nâm mevzi'e varup tağ tarafında 'adüvniñ pususu olup Ömer cum'a gün minber üzerinde iken görüp ¹⁰⁸يا سارية الجبل diyüp aña işitirdü ki bunda hazreti Ömer'e iki kerâmet vardır; biri 'askeriniñ ve 'adüvniñ ahvâlini gördüğü, biri âvâzın mesâfe-i ba'ideye yetişdüdüğü ve bundandur Sa'id b. Ebî Vakkaş hakkında olan haber ki, Kûfe kavminden Ebû Sa'd'a aña iftirâ idüp ol beddu'â [20b] idüp du'âsı müstecâb olup Ebû Sa'd'a dir imiş, baña Sa'd'ın da'veti irişdi ve bundandur Sa'id b. Zeyd b. Ömer Nüfeyl hakkında olan haber ki, bir 'avrat anuñ üzerine da'va idüp benim arzımdan bir miğdâr yir aldı didi ve Sa'id dağı, yâ Rabbî, eger ol 'avrat yalan ise gözün kör eyle ve anı yerinde katl kıl didi. Ol 'avrat kör olup ve bir zamânda yerinde yürürken çukura düşüp fi'l-hâl helâk oldu ve bundandur ol haber ki, Buğârî dimiş, bir 'avrat dimiş, vallahi ben

¹⁰⁸ Ey Sâriye! Dağa...

Hubeyb'den hayırlu esîr görmedim. Vallahi ben anı buldum bir gün bir salkım üzüm yer idi ve ol demür ile bağılı idi ve ol vaqt Mekke'de yemiş yoğıdı ve ol 'avrat dir idi, ol rızık idi ki Allah Hubeyb'i rızıqlardurdu. Ol 'avratdan murâd Hâriş b. 'Âmr b. Nevfel kıızıdır ve bundandır girü Buĥârî hadîsi ki dimiş, Üseyd b. Huzayr ve 'Ubbâd b. Bişr (raziyallahu 'anhumâ) hakkında ki didi, bu ikisi Resûl (a.s.) atından arañu gicede gitdiler ıup anlaruñ õñünce iki ıra gibi var idi birbirinden müfâreat idicek her biri anlaruñ her biri ile gitdi, tâ evlerine geldiler ve bundandır hadîs-i şahîh ki, bir recül saĥâbda bir âvâz işitdi ki fülânîñ bâğçesin soyur ve bundandır vârid olan Abdullah b. Ömer'den (raziyallahu 'anhumâ) ki, bir arslan yolda durup nâsı men' ider idi. İbn-i Ömer aña yoldan git diyüp ol aña uyruk bulayup yoldan gidüp nâs geçdiler. İbn-i Ömer didi, şadaa Resûlullah ki didi: ¹⁰⁹“من خاف من الله خوف الله منه كل شيء” Ya'nî, bir kimse Allah'dan orarsa Allah andan her nesneyi orudur ve bundandır haberde gelen ki, Resûl (a.s.) 'Alâ-ı Hazremî'yi gönderdi bir ğazâya 'asker ile bunlar ile [21a] varılacak mevzi' ortasında deñiz hâ'il idi, 'Alâ (r.a.) ism-i a'zam oıdı deñiz üzerinde yürüyüp gitdiler ve bundandır haberde gelen ki, Selmân ile Ebü'd-Derdâ (raziyallahu 'anhumâ) õñinde bir ana var idi tesbîh itdi bu ikisi işitdiler ve bundandır haberde gelen ki, 'İmrân b. el-Huşeyn (r.a.) melekleruñ selâmın işidür idi birbirine ki itdürdi ol hâl andan muĥtebes oldu bir yıl midârı, andan sonra girü i'âde ıldı ve bundandır hadîs-i şahîh ki Müslim zıkr itmişdür, “رب اشعث مدفوع بالابواب لو اقسام على الله لابره” “Nice saı arışık apularda redd olunur vardır ki Allah'a asemitse Allah anı yemininde şâdi eyler.”¹¹⁰ Muşannif dimiş, “Eger bu hadîsden ğayrı olmasa bu kifâyet ider idi.” Ve taĥķien vârid olmuşdur selefden, ya'nî şahâbe ve tâbi'inden ve anlardan sonra olanlardan, şol nesne ki hadd-i şöhrete irişmişdür ve taĥķien 'ulemâ beyân-ı kerâmetde bunda kitâblar te'lif itmişlerdür ve Üveys hadîsi gelse gerekdür ve hikâyât-ı keşîre selefden ve halefden kerâmâtda zıkr olnsa gerekdür. Eger su'âl olunursa, şahâbe irişdügi kerâmât-ı keşîre meşhûr olmamışdur ba'dehu olan evliyâdan meşhûr olan gibi? Biz ayduruz cevâb buña Ahmed b. Ħanbel didügidür ki, aña didiler ya Ebâ Abdullah!

¹⁰⁹ Rivayet bu şekilde hadis kaynaklarında bulunamadı.

¹¹⁰ Müslim, Birr, 138.

Şahâbeden rivâyet olunmuşdur ol kadar kerâmât ki evliyâ vü şâlihînden rivâyet olunduğı gibi, niçün böyledir? Ol didi, şahâbeniñ îmânları kavî idi, ziyâde nesneye muhtâc degiller idi ve ğayrılaruñ îmânı za‘îf idi anlaruñ îmânı mertebesine irmemişler idi, pes kavî kılındılar anlara izhâr-ı kerâmât ile. Muşannif demiş, bu ma‘nîde ba‘zı meşâyih-i kibâr demiş, Meryem b. ‘İmrân [21b] kerâmâtında ki evvel hâlinde ħarḳ-ı ‘âde bi-ğayrı sebep aña bildirilür ve virilür idi, îmânını takviyet ve yakînini tekmîl için her bârî ki Zekeriyâ anuñ üzerine dâhil olur idi mihrâbda rızḳ bulur idi anuñ katında vaqtâki îmânı kavî ve yakîni kâmil oldu ise sebebe redd olındı ki aña dinildi, وهزي اليك بجزع النخلة (وهزي اليك بجزع النخلة) ¹¹¹(تساقط عليك رطباً جنياً) ve buncılayın didi Şeyh İmâm-ı ‘ârif-i billah şeyhu’t-tarîkati sulṭânü’l-ḫaḳîkati Şeyh Şihâbuddîn es-Sühreverdî (r.a.), ħarḳ-ı ‘âde keşf olunur şol yirde ki mükâşifiñ yakîni za‘îf ola, bu rahmetdür Allah Te‘âlâ’dan ‘âbid kullarına ve bunlaruñ fevkinde bir kavm vardur ki hicâblar ref’ olunmuşdur anlaruñ qalblerinden ve anlaruñ bâṭınları mülâbis olmuşdur rûḥ-ı yakîne ve ma‘rifet-i hâlişa öyleye anlaruñ ḫâceti yoḳdur muḫavvefât-ı ‘âdâtdan bir ne bu ma‘na için naḳl olunmamışdur aşḫâb-ı resûlden çok kerâmet belki naḳl olunmuşdur qalil ve naḳl olunmuşdur müteâḫḫirînden meşâyih u şâdikînden aşḫâbdan ekşer zîrâ aşḫâb, (rızvânullahi te‘âlâ ‘aleyhim ecma‘in) Resûlullah (a.s.) muşâḫabeti bereketi ile ve nüzûl-i vahiy mücâvereti ile ve melâ’ikenîñ tereddüdi ve hubûṭı ile bâṭınları nûrlanmışdı ve âḫireti mu‘âyeneten bilmişler ve dünyâda zâhid olmuşlar ve nefislerini terk itmişler ve ‘âdetlerinden soyulmuşlar idi ve qalbleri mir’âtları şayḳallanmış idi. Pes anlar müstağnî oldılar virülen kerâmet görmekten ve envâr-ı ḳudret bilinmesinden. Lâ-cerem, şol kimse ki ḳuvvet-i yakînden bu meblağa irişe ‘âlemi ḫikmet eczâsında görür ğayrılar gördüğü ḳudreti ve muḫkem görür belki rûşen görür ḫikmet perdesinde ve şeyḫ-i mezkûr [22a] demiş, taḫḳîken olur evliyâ için envâ’-ı kerâmât; havâdan hâtif işitmek gibi ve bâṭınlarından nidâ işitmek gibi ve ṭayy-ı mekân olmak gibi ve gâḫ olur a‘yân anlara münqalib olur ḫacer zeheb olmak gibi ve gâḫ olur ğayruñ zamîri anlara münkeşif olur ve ba‘zı ḫavâdişi bilürler vâḳi’ olmazdan evvel. Resûl (a.s.) ḫazretine mütâba‘at sebebi ile ve nâsiñ naşîbi cihetinden evferi Resûlullah

¹¹¹ Meryem 19/25. “Hurma ağaçlarını kendine doğru silkele ki sana hurma dökülsün”

(a.s.) hâzretine mütâba‘atı evfer olandır. Hâk Te‘âlâ buyurmuşdur: **قل ان كنتم تحبون الله** (a.s.) hâzretine mütâba‘atı evfer olandır. Hâk Te‘âlâ buyurmuşdur: **قل ان كنتم تحبون الله** ¹¹² **فاتبعوني يحبكم الله** ve şeyh-i mezbûr demiş, kerâmât-ı evliyâ, mu‘cizât-ı enbiyâ tetimmesindendir ve her resûlîñ ümmeti vardur anlardan, anlara kerâmet zâhir oldı ve Üstâd İmâm Ebü’l-Ğâsım Kûşeyrî (r.a.) demiş, her nebî ki ümmetinden biriniñ kerâmeti zâhir olur ol nebîye cümle-i mu‘cizâtdan ma‘dûddur ve kerâmet gâh icâbet-i da‘vet olur gâh izhâr-ı ta‘âm olur vaqt-i hâcetde sebep-i zâhirsiz ya şu hâşıl olur zamân-ı ‘atşde ya mesâfe-i ba‘ide kaç‘ olur müddet-i kalîlede ya ‘adüvvdan tahlîş olur ya semâ‘-ı hîtâb olur hâtifden ve bunlaruñ emşâli hark-ı ‘âde hâşıl olur eger su‘âl olunursa; kerâmet sihre müştebih olur? Biz ayduruz, sihr fâsıklar ve zındıklar ve kâfirler yedinde zâhir olur ammâ kerâmet mü‘minler ve şâlihler ve sünnete ittibâ‘ idenler ve ahkâm-ı şerî‘ata ve âdâbına mütâba‘at idenler yedinde zâhir olur. Pes fark zâhirdür ve kerâmet ile mu‘cizât farkı yukarıda beyân olınmışdur.

Muşannif demiş, nâs kerâmet hüşûşında muhteliflerdür; ba‘zı, kerâmât-ı evliyâyâ muṭlakân inkâr iderler anlar tevfiğden maşrûf olanlar mezhebidür ve ba‘zı, zamân-ı evliyâsı kerâmetini tekzîb ider zamânında olmayanlaruñ kerâmâtin [22b] taşdığ ider, Ma‘rûf-ı Kerhî ve Sehl-i Tüsterî ve Şiblî ve bunlaruñ emşâli gibi (raziyallahu ‘anhum) ve Şeyh Ebü’l-Ğâsım-ı Şâzilî (r.a.) demiş, vallahi bu degildür illâ ta‘ife-i isrâilîyyedür ki Mûsâ (a.s.)’ı taşdığ itdiler ve Muḥammed (s.a.v.) hâzretini tekzîb itdiler, zîrâ anuñ zamânına irişdiler ve bunlardan ba‘zı vardur evliyâ için kerâmât vardur dirler ammâ bir şahş-ı mu‘ayyen için vardur dimezler kendü zamânları ehlinden, bunlar daḥı maḥrûmlardur, zîrâ vâhid-i mu‘ayyeni teslîm itmeyen bir ferdden müntefi‘ olmaz.

Muşannif demiş, ‘aceb ve küllî ‘aceb ol kimseden ki kerâmâta inkâr ider, taḥkîken gelmişdür âyât-ı kerîmât ve ahâdis-i şâhîhât ve âşâr-ı meşhûrât ve hikâyât-ı müstenfeyâzât ki şâdirâtdur ‘ayân ve müşâhedâtdan selefden ve ḥalefden ve irişmişdür keşretde ve şöhretde cemî‘-i bilâdda bir meblağa ki ḥâricdür ḥaşr ve ta‘dâtdan andan soñra münkirleriñ çoğı eger evliyâ ve şâlihîni havâda uçar görseler, dirler idi bu sihrdür ve bunlar şeyâfîndür ve şek yokdur ki tevfiğden maḥrûm olan ḥaḥkı tekzîb ider gayben

¹¹² Âli İmrân 3/31. “De ki eğer Allah’ı seviyorsanız bana tabi olun ki Allah’da sizi sevsin.”

ve hadşen ve anı tekzîb ider ‘ayânen ve hıssen. Nitekim Hâk Te‘âlâ ki aşdeku’l-
 (ولو انزلنا عليك كتابا في قرطاس فلمسوه بأيديهم لقال الذين كفروا ان هذا الا سحر
 113) (مبين) ve muşannif demiş, vâ-‘aceba nice nisbet olunur sihr ve fi‘l-i şeyâfîn evliyâyâ ki
 muşarrebîn dürürler ve ebrâra ki, şâlihîn, zâhidîn, ‘âbidîn, şâbirîn, şâkirîn, hâ’ifîn, râcîn,
 müttakîn ve râ‘în, mütevekilîn, râzîn, muhibbîn, ‘ârifîn dürürler, muţahhirlerdür şifât-ı
 mezmûmâtдан, mütecellîn dürürler maḥâsin-i şifât-ı maḥmûdât ile ve müteḥallikîn
 dürürler ahlâk-ı mevlâ ile celle ve ‘alâ. [23a] Ve şıganmışlardur şâ‘atullahda ve
 müte‘eddibler dürürler âdâb-ı şerî‘at-i şerîfe ve sünnet-i ğarrâ ile mürtefi‘lerdür
 ruşşatlar ḥazîzinde, ‘azimetler ma‘âlîsi zirvesine müteveccihlerdür mevlâyâ ve
 ma‘rizlerdür dünyâdan, belki uhrâdan anlar anlardur ki nefislerinde süpürilmişdür
 mezbeleler zîrâ anlar imâtet itmişlerdür nefislerini tâ ḥayy ola pes iḥyâ itmişdür Ḥayy-ı
 Ḳayyûm anlaruñ nefislerini ve anuñ celâli, cemâli tecellî itmişdür anlaruñ ḳulûbuna.
 Zîrâ anlar cihâd itmişlerdür fillah, ḥaḳḳ-ı cihâd ile. Pes Hâk Te‘âlâ va‘desin incâz
 itmişdür ki va‘de itmişdür: 114 (والذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا) Nolaydı benim ‘ilmim olaydı
 kim evlâdur bu âyete daḥı Hâk Te‘âlâ’nıñ bu ḳavline: (وبشر المحبتين الذين اذا ذكر الله وجلت
 115) (انما المؤمنون الذين اذا ذكر الله وجلت قلوبهم) daḥı Hâk Te‘âlâ’nıñ bu ḳavline: 116 (وعلى ربهم يتوكلون) daḥı
 Hâk Te‘âlâ’nıñ (وعلى ربهم يتوكلون) didüĝi ḳavline varıncaya dek daḥı Resûl (a.s.)’ın
 Şaḥîḥayn’de olan ḳavline ki 117 “الذين لا يرقون ولا يسترقون ولا يتطيرون وعلى ربهم يتوكلون” ve
 bunlar mıdur ehl-i ‘azâyim yoḥsa bunlar müterahḥişûn midür? Daḥı Resûl (a.s.) ḳavline,
 vaḳtâki Muş‘ab b. ‘Umeyr’i (r.a.) gördi çıplak bir ḳoç derisinde didi, Allah ve
 Resûlullah muḥabbeti bunı da‘vet itdi bu gördüĝünüz ḥâle, daḥı Resûl (a.s.) ḳavline ki
 su’âl olındı iḥsândan, didi: 118 “ان تعبد الله كأنك تراه فان لم تراه فانه يراك” ve bu degildür illâ

¹¹³ En’am 6/7. “Eğer sana kağıda yazılı bir kitap indirseydik, onlar da elleriyle ona dokunsalardı, yine o inkar edenler “Bu, apaçık büyüden başka bir şey değildir” diyeceklerdi.”

¹¹⁴ Ankebut 29/69. “Bizim uğrumuzda cihad edenler var ya, biz onları mutlaka yollarımıza iletteceğiz”

¹¹⁵ Hacc 22/34-35. “Alçak gönüllüleri müjdele. Onlar Allah anıldığı zaman kalpleri ürperen kimselerdir.”

¹¹⁶ Enfal 8/2. “Mü’minler o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir.”

¹¹⁷ Onlar ki muska yapmaz, yapılmasını talep etmezler ve uğursuzluk’a inanmaz, Rablerine tevekkül ederler. Müslim, İmân, 374.

¹¹⁸ Allah’ı görür gibi O’na ibadet etmendir; sen O’nu görmeden de O seni görür. Buhârî, İmân, 34; Müslim, İmân, 1.

mürâkibîn hâzirîn içündür, dahı Resûl (a.s.) kavline ki didi: [23b]¹¹⁹ “ان البذاذة من الايمان”¹¹⁹ Resûl (a.s.) bezâzet ile diler; hey’et kötilügin ve libâs-ı fâhîr terkin, bu degildür illâ müttakîler, zâhidler ve bunların gibi için. Üveys (r.a.) haberi gibi ve anda olan hâl kötilügi ve tevaḥḥuş ve in’izâl ve bunlardan ğayrı şol ki anı ihâta itmek olmaz anıñ tafşîlini bu kitâb. İmdi kim evlâdur bu mezkûrâta ve bunuñ emşâline ve kimdür meşkûr, memdûh olan bu ḥüsn-i şenâ ile evşâf-ı mezkûrât, maḥmûdât olan mıdur yoḥsa bunların azdâdı şifât-ı mezmûmât olan mıdur? Ve kaçkı fırka evlâdur hidâyete; ehl-i mücâhede mi ya ğayrılar mı? Taḥkîken Ḥaḳ Te’âlâ buyurdi: *انه ليس له سلطان على الذين امنوا وعلى ربهم* (انه ليس له سلطان على الذين امنوا وعلى ربهم)¹²⁰ (رجال) (رجال) kaçkı fırka evlâdur recûliyyete ki Ḥaḳ Te’âlâ anların ḥaḳķında didi: *لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله*¹²¹ (الهائم التكاثر)¹²² (الهائم التكاثر) kaçkı fırka evlâdur Resûl (a.s.) ḥadîş-i şaḥîḥinde didüğüne: *ما ذنبا ن*¹²³ (الهائم التكاثر) kaçkı fırka evlâdur *جائعان ارسلنا في غنم بافسد لها من حرص المرء على المال والشرف لدينه*¹²³ (الهائم التكاثر) kaçkı fırka evlâdur fesâd-ı dîne, ehl-i ḥırş ve ṭama’ mı yoḥsa ehl-i zühd ve vera’ mı? Ve kaçkı fırka evlâdur Ḥaḳ Te’âlâ’nıñ kavline: *ان الانسان ليطغى ان رآه استغنى*¹²⁴ (ان الانسان ليطغى ان رآه استغنى) Agniyâ mı fuḳarâ mı? Ve kaçkı fırka evlâdur Resûl (a.s.) kavline ki: *ان الاكثرين هم الاقلون يوم القيامة*¹²⁵ (ان الاكثرين هم الاقلون يوم القيامة) Ehl-i mâl ve ğınâ mı yoḥsa ehl-i faḳr ve ‘anâ mı? Ve kaçkı fırka ‘ibâdu’r-rahmândur ki Melik-i Mennân Sûre-i [24a] furķanda zıkr itmişdür ve kimlerdür Melik-i Mennân didüği: *ان عبادي ليس*¹²⁶ (ان عبادي ليس) kaçkı fırka ‘abîd-i dünyâ ve şeytân-ı la’îndür ki Ḥaḳ Te’âlâ anların ḥaḳķında dimiş: *ومن يعيش عن ذكر الرحمن نقيض له شيطاننا فهو له قرين*¹²⁷ (ومن يعيش عن ذكر الرحمن نقيض له شيطاننا فهو له قرين) dahı anlar ki Resûl (a.s.) anların ḥaḳķında dimiş: *تعس عبد الدينار والدرهم*¹²⁸ (تعس عبد الدينار والدرهم) kaçkı fırka evlâdur; ittibâ’-ı

¹¹⁹ Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş’as es-Sicistânî, *Sünen*, thk. Şuayb Arnavûd-Muhammed Kamil, Dârü’r-Risâle el-Alemiyye, Beyrût, 1430/2009, Teraccül, 1.

¹²⁰ Nahl 16/99. “Şeytan’ın inanan ve yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde bir hâkimiyeti yoktur.”

¹²¹ Nur 24/37. “Hiçbir ticaretin, hiçbir alışverişin kendilerini Allah’ı anmaktan alıkoymadığı birtakım adamlar...”

¹²² Tekasür 102/1. “Mal, mülk çokluğuyla övünmeniz sizi oyaladı.”

¹²³ Mala, makama hırsı olanların dîne verdiği zararı, iki aç kurt bir koyun sürüsüne veremez. Tirmizî, Zühd, 43; İbn Hanbel, *el-Müsned*, XXV, 85.

¹²⁴ Alak 96/6-7. “İnsan kendini yeterli gördüğü için mutlaka azgınlık eder.”

¹²⁵ Dünyada mal çokluğu kıyamet günü azlıktır. Buhârî, İstikrâd, 3; Müslim, Zekât, 31.

¹²⁶ Hicr 15/42. “Kullarım üzerinde senin hiçbir hâkimiyetin yoktur.”

¹²⁷ Zuhrûf 43/36. “Kim Rahmân’ın zikri’ni görmezlikten gelirse, biz onun başına bir şeytan sararız. Artık o, onun dostu olur.”

¹²⁸ Dinar ve dirhem kölelerine yazıklar olsun. Taberânî, Ebü’l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu’cemü’l-Evsat*, thk. Tarık b. İvâdullah-Abdülmuhsin b. İbrahim, Dârü’l-Harameyn, Kahire 1415/1995,

sünnete ve iktidâ-i şerî'ate, ehl-i zühd ve cid dağı 'azâim-i refî'a hîzâ iden mi, yoğsa ruşatlar ve kâhillük ehli mi ve dünyâ-yı deniyye muhibbi mi? Ya'nî anlar ki şanurlar sünnet-i mütâba'at huzûz-ı nefsiyyedür ve bilmezler ki eşref-i ittibâ' terk-i dünyâ ve ittîşâf-ı şîfât-ı seniyyedür. Nice kimse vardur kendüni zu'm ider ki, sünnete muqtedî ve müttebi'dür hâlbukim târik ve muzayyî'-ı furûzdu. Nitekim Seyyid-i Celîl Bişr b. el-Hâriş'e (r.a.) didiler, nâs dirler sen târik-i sünnetsin, ya'nî tezevvüc itmedün? Ol didi: Ben farza meşgûlin sünnetden ve farz-ı müte'ayyin izâle-i şîfât-ı zemîmedür kalbden ya'nî, hıkd ve hased ve riyâ ve 'ucb ve kibr ve emel ve ğıybet ve nemîme ve kizb ve taşannu' ve süm'a ve huyulâ ve şuh ve nifâk ve bunlardan ğayrı rezâyîl-i ahlâk ki müte'tahhir oldı anlardan ehl-i havf ve işfâk. Dağı ezkiyâ ve hüzzâk yoğsa farz-ı mezkûr, ma'rifet-i buyû' ve tâlâk sâ'ir mu'âmelât mıdır? Dağı nûr-ı zühd ve hüdâ ile maşukûla olan kulûb mir'âtında mı olur, yoğsa zünûb ve 'uyûb ve pas ile müzlime olan kulûbda mı olur ve beraber olur mı zemme ki, ¹²⁹ (ولا تطع من اغفلنا قلبه عن ذكرنا) kavlinedür ve medih ki, ¹³⁰ (الذين يذكرون الله قياما وقعودا وعلى جنوبهم) kavlinedür. Dağı beraber olur mı, dîni dünyâyâ şatan [24b] ve nefsinı hevâyâ bezl iden ve lisân-ı hâli bunı diyen:

Bezt:

Bez l eyledüm bu nefsimi câh ü ma'âliye

Şarf eyledüm bu 'ömrümi bâb-ı a'âliye

Ve dünyâyı dîne şatan ve nefsinı Mevlâ'ya bezl iden ve lisân-ı hâli bunı diyen:

Bezt:

Mey l eylemez bu kalb cihâna ve mâlına

Eyler fedâ revânını yârîñ cemâline

Muşannif dimiş: Tamâm oldı muqaddime-i mev'ûda ve ibtidâ iderim hikâyât-ı 'ubbâd-ı maħmûda ve îrâd-ı hikâyâtda tertîb-i faşl ve zamâna ri'âyet kılmadım belki

X, 467; Heysemî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, thk. Abdullah Muhammed ed-Derviş, Dârü'l-Fıkr, Beyrût, 1414/1994.

¹²⁹ Kehf 18/28. "Kalbi bizi anmaktan gafil olana tabi olma"

¹³⁰ Âli İmran 3/191. "Ayakta, oturarak, uzanarak Allah'ı zikreden o kimseler var ya..."

hikâyâtîñ şîğarın ve şahş-ı vâhîdden şudûrın mülâhaza eyledüm ve dilerim Allah'dan beni şâlihîn zümresinde haşr idüp 'umûm rahmetin baña dağı neşr idüp fâ'izîn-i evvelin fırçasında maşşûr ve merhûm olam ve rahmet-i Kerîm ü Rahîm bulam ve cümle hikâyet biş yüzdür.

Hikâyet-i ûlâ, rivâyet olunur Ebü'l-Feyz ve'l-Fazl Zünnûn-i Mışrî (r.a.)'den ki baña vaşf olındı bir racûl-i büzürg-vâr Yemen diyârında ki zuhûr itdi zümre-i hâ'ifin üzre ve gâlib oldı cümle-i müctehidîn üzre, sîmâsı ile beyne'n-nâs ma'rûf ve evşâf-ı marziyye ile mevşûf. Bir kere hacc kılop ve andan fâriğ olup ol 'azîziñ ziyâretine niyyet ve kelâmı ile müntefi' olmağa 'azîmet kıldum ve nâsdan bir tâ'ife benim ile muvâfık olup şeyh-i mezkûruñ cemâline 'âşık olup refîk-i tarîk ve şadîk-i şefîk oldılar ve bizüm ile bir yigit var idi ki, sîmâ-i şâlihîn üzerinde zâhir ve hey'ât-ı hâ'ifin şeklinde bâhir idi. Beñzi şaru idi marazsız ve gözleri ma'lûl idi remedsiz muhibb-i halvet ve mürîd-i vahdet idi. Biz anı görür idük ke'ennehu qarîbü'l-'ahddür muşîbete ya mübtelâ [25a] dur 'azîm mihnete ve biz anı melâmet idüp ve çok naşîhat kılop nefsine rıfık eylegil anı istirâhat ile toylağıl dir idük. Pendimiz aña te'sîr itmeyüp mücâhedesin ziyâde kılop dir idi:

Beyt:

'Ârif oldur kim baña nuş itmeye cânân için

Baña cânânım gerek hergîz gamım yok cân için

Ve ol yigit bizüm zümremizde olup tâ Yemen'e vardık, menzil-i şeyhi şorduk, menziline irşâd itdiler, kapusın gösterüp bizi şâd itdiler, daqq-ı bâb itdük. Şeyh bize çıkdı, ke'ennehu ehl-i kubûrdan haber virür idi ve biz anuñ ile cülûs itdük ve bir lahza neks-i rûûs itdük. Evvelâ ol yigit selâm ve kelâm ile ibtidâ idüp muşâfağa kılop ve şeyh aña beşâset izhâr eyleyüp merhabâ didi ve bizüm cümlemiz dağı selâm virüp ikrâm kıldık. Ba'dehu ol yigit taqaddüm idüp didi: Yâ seyyidî, Haq Te'âlâ seni ve emşâliñi emrâz-ı kulûba etîbbâ kıldı ve evcâ'-ı zünûba mu'âlecîn eyledi ve benim cürhüm var

fâsid olmuş ve marazım var temekkün ve iştîdâd bulmuş ve eger re'yin olursa ba'zı merhemleriñ ile lütf eylegil. Şeyh bunuñ mazmûnını oğdu:

Kıt'a:

Göñül derdi dâdur be-gâyet 'azîm

Benim nice olur 'aceb dâ-ı zembüm

Dağı hacletim hüznüm âhir ne olur

Su'âl idicek yevm-i mevkıfda Rabb'im

Cevâbım olur munkaatı' 'özre yok tâkatim

Katı müşkil olur benim anda hatbim

Ol yigit evvelki kelâmı tekrâr diyüp şeyh didi: Su'âl kıl saña zâhir olanı. Ol yigit didi: Allah'dan havf 'alâmeti nedür? Şeyh didi: Allah havfı mûnisüñ ola, her havfden ya'nî, havfiñ hemân Allah'dan ola. Ol yigit müteharrik oldu feryâd ile andan soñra bir sâ'at bayıldı, kendüye gelicek şeyhe, raḥimekellah diyüp su'âl kıldı ki, 'abdiñ Allah'dan [25b] havfı nice müteyakken olur? Şeyh didi, kaçan nefsinı hasta menzilesine tenzîl kılsa ve her ta'âmdan perhîz kılsa tûl-i maraz havfinden ve şabr kılsa devâ meşakkatine tûl-i za'afdan korğduğıçün. Ol yigit bir feryâd itdi ki, rûhı çıkdı zann eyledük. Andan soñra ol yigit didi, Allah'a muḥabbet 'alâmeti nedür? Şeyh didi, iy ḥabîbim! Muḥabbet derecesi refi'adur. Ol yigit didi, dilerin ki anı baña vaşf idesin. Şeyh didi, benim ḥabîbim, Allah'ın muḥibleriniñ kalblerinden hicâb keşf olunur ve anlar nûr-ı kalble görürler maḥbûbuñ 'azamet-i celâlini öyleye anlaruñ ervâhı melâ'ike-i rûḥâniyye olur ve kableri ḥücûbiyye ya'nî estâr-ı esrâr-ı ilâhiyye ile mestûr olur ve 'ağılları semâviyye olur ki melâ'ike-i kirâm şaflarında sâriḥa olurlar ve umûrı müşâhede iderler yakîn ve 'ayân ile. Haqq'a işk ve şevk ile 'ibâdet iderler, cennete tama' için degil ve nârdan havf için degil. Ol yigit bir na'râ urdı ve teslîm-i rûh kıldı (raḥmetullahi 'aleyh). Şeyh şürû' kıldı anı döndürmege ve ağlayup dir idi, bu maşra'-ı ḥâ'ifndür ve derece-i muḥibbîndür, bu bir rûhdur ki şevk-nâk olup enîn kıilup ḥaber istimâ' idüp müştâk olup na'ra urup rûhını revân eyledi.

ıt'a:

'İlm ¼adrince olur H¼a¼'dan ¼avf

Anın¼ün 'âlim olan oldu ¼â'if

Olur câhil anuñ mekrinden âmin

Olur ¼â'if velî iy dost 'ârif

H¼ikâyet-i şâniye, girü Zünnûn (r.a.)'dan rivâyet olunur ki dimiş, bir zamânda ben seyr ider idim nevâhi Şâm'da. Nâ-gâh bir yeşil bâğçeye vâ¼i' oldum. Ortasında bir yigit namâz ¼ılır bir elma a¼acı altında ta¼addüm itdim, aña selâm virdim redd-i selâm itmedi ya'nî selâmum almadı girü selâm virdim namâzını muhtaşar idüp ba'dehu [26a] barmâ¼ı ile yir üzerinde yazdı:

Şi'r:

منع اللسان من الكلام لانه

كهف البلاء وجالب الأفات

فإذا انطقت فكن ذاكرا

لا تنسه واحمده في الحالات

Tercüme:

Men' olındı dil kelâmdan ¼ünküml ol

Âlet olmışdur ¼amu âfâtta

Söyler iseñ ¼a¼¼ı zikr it dâ'imen

Da¼ı şükr it her ¼âlâtta

Zünnûn dimiş, ¼o¼ a¼ladım ve barmâ¼ımla yirde yazdım:

Şi'r:

وما من كاتب الا سييلا

ويبقى الدهر ما كتبت يداه

فلا تكتب بكفك غير شيء

يسرك في القيمة ان تراه

Tercüme:

Gider kâtib kalır haıttı cihânda

Bu dünyâ ehli iderler mürûrı

Şu haıttı yaz ki maşşer yazusunda

Göriccek kalbünüñ arta sürûrı

Zünnûn demiş, ol yigit bir feryâd idüp dünyâdan müfârekat kıldı, ben durdum ki anuñ ğasline ve defnine şürû‘ idem, nâ-gâh bir kâ‘il baña didi, ço anı, Hâk Te‘âlâ va‘de itmişdür ki aña mübâşir olmaya illâ melekler. Zünnûn demiş, ben bir ağaca meyl eyledüm, anuñ katında birkaç rek‘at namâz kıldum andan soñra ol yigit vefât itdügi yere geldüm anuñ için eşer bilmedim ve andan haber bulmadım (rahmetullahi ‘aleyh).

Hikâyet-i şâlîse, girü Zünnûn (r.a.)’dan rivâyet olunur ki demiş, ben Beytü’l-mağdis tağlarınıñ ba‘zında seyr ider idim, nâ-gâh bir şavt işitdim ki dir idi, gitdi âlâm ebdân-ı hüddâmdan ve ol ebdân tâ‘at ile za‘îf oldu şarâbdan ta‘âmdan ve ebdân-ı hüddâm me’nûs oldu tûl-i kıyâma Melîk-i ‘allâm öñinde. Ol şavta tâbi‘ oldım, ya’nî ol şavt tarafına gitdim. Nâ-gâh bir şâbb-ı emred ya’nî, yalıñ yüzlü yigit, anuñ yüzine ğâlib olmuş şarulık ve ol yigit egilür idi berki yel budağı eydügi gibi ve bir kilimi izâr ya’nî iç kaftânı idinüp birini üzerine libâs itmiş. Cünki beni gördi ağaç arasına gizlendi. Ben didim, yâ ğulâm, cefâ ahlâk-ı mü‘minînden degildür. [26b] baña söyle naşîhat kı. Secdeye varup didi, bu saña ta‘avvuz ideniñ ve ma‘rifetiñ, mâ-i menî kılanıñ ve muhabetiñ ile me’nûs olanuñ mağâmıdır iy kulûbıñ ve anda olanuñ ilâhı, ‘azamet-i celâliñ için beni setr kı senden beni kâtı‘ olanlardan. Andan soñra benden ğâ‘ib oldu.

Beyt:

Hâk ile me’nûs olan kes ğayrdan ‘uzlet diler

Anınçün dâ‘imâ ol vahdet ve halvet diler

Zünnûn (r.a.) demiş, ben seyr ider idim Şâm tağlarında, nâ-gâh bir pîr gördüm bir depe üzerinde. Kaşları gözleri üzerine düşmüş pîrlikten. Aña selâm virdim, redd-i selâm kıldı ve münâcâta şürû‘ eyledi ki bu mazmûnı didi:

Kıt‘a:

İy ki ‘âşîler du‘â idür saña

Kendülere buldılar Rabb’i karîb

Dağı zâhidler kamuyı terk idüp

Zât-ı hûbuñ bildiler yâ Rab habîb

Dağı saña ‘arz-ı hâcet eyleyen

İztırârında seni buldı mücîb

Hikâyet-i râbi‘a, Üstâd Ebü’l-Ğâsım el-Cüneyd (r.a.) demiş, ben hâzır oldım erenlerden ba‘zı abdâl ya‘nî evliyâullah, hatunlardan ba‘zı abdâlı imlâkine ya‘nî nikâhlandırmasına ve hâzır olan cemâ‘atdan bir kimse yoğıdı illâ elin havâyâ urup bir nesne alup ortaya bırağur idi incüden, yâkûtdan ve buña benzeyenlerden. Cüneyd demiş, ben dağı elümi havâyâ urdım, za‘ferân dutup bıraktım. Baña Hızır (a.s.) didi, senden gayrı kimse ziyâde hidâyet bulucı olmadı düğüne şâlih olur nesneye. Ba‘zı ‘ârifler demiş, baña keşf oldu kırk hûrî gördüm anları havâda giderler üzerlerinde gümüşden ve altundan ve cevherden libâslar var. Ben anlara bir nazar kıldum kırk gün ‘itâb olındım. Andan sonra seksen hûrî baña keşf oldu ol kırk hûrîden ziyâde hüsünde ve cemâlde ve baña didiler nazar kııl bunlara ben secde eyledüm ve gözüm [27a] yumdım ve didim, şîğınuram saña seniñ gayruñdan benim hâcetim yoğdur buña ve ben zâ‘il olmadım taşarru‘ kıılmağdan hattâ Hağ Te‘âlâ anları döndürdi benden.

Hikâyet-i hâmise, Şeyh Abdulvâhid b. Zeyd (r.a.) demiş, benim baldurıma bir marâz irişdi ben meşakkat ihtiyâr ider idim namâz için ve gice namâza tırdım ve katı meşakkatlendim ağrıdan andan sonra cülûs itdim ve izârımı dürdüm mihrâbımda ya‘nî anı yaşdığ idindim ve başımı anuñ üzerine kıodum ve nâ‘im oldım. Ol zamânda ki ben

böyle idim, nâ-gâh ben bir kız gördüm, şalınur müzeyyene kızlar ortasında hattâ durdu benim üzerimde ol kızlar anuñ ardında idiler ve anlaruñ ba'zına didi, kalduruñ bunu ammâ uyandırmañ. Benim cânibime teveccüh itdiler ve beni getürdiler ve ben nazar ider idim bunlara uyķuda. Andan sonra ol kız didi ğayrılara kendü ile olan kızlardan, buña döşek yayuñ ve düzeldüñ ve yaşıdıķ vaz' idüñ. Şeyh-i mezkûr dimiş, benim elüme yedi içi tölmiş döşek döşediler anlaruñ mişlin görmedim dünyâda ve benim başım altına mirfaķalar ya'nî yaşıdıķlar kodılar ki yeşil ve güzel idiler. Andan sonra ol kız beni götüren kızlara didi, bunu döşek üzerine yapķa yapķa koñ ve incitmeñ ve beni ol döşekler üzerinde ķodılar ve ben aña nazar ider idim daķı benim haķķımda ne emr ider dir idim. Andan sonra didi, anı bürüñ reyhânile pes yâsemîn getürildi ve döşekleri taldurdılar anuñ ile. Andan sonra baña dürdi ve elin marazım yerine ķodı ve anı şıģadı eli ile andan sonra didi, *قم شفاك الله الى صلوتك غير مضرور*, ya'nî tır namâzuña zararlız Allah saña şifâ viridi. Hemân uyandım vallahi ke'ennehu benden boşandım ol [27b] giceden sonra ol marazdan incinmedim daķı benim ķalbimden ğitmedi anuñ sözüniñ lezzeti ki, *قم شفاك الله الى صلوتك غير مضرور* didi.

Beyt:

Gice namâzına olur 'ivaz çü vuşlat-ı hûr

Gice şabâha değin ğaflet ile durma tâ'ate dur

Hikâyet-i sâdise, Abdulvâhid b. Zeyd el-Mezbûr (r.a.) dimiş, bir gice uyudum virdümden, düşümde bir kız gördüm ki andan vech-i ahsen görmedim, üzerinde yeşil libâs-ı harîr var ve iki ayaklarında iki na'l var tesbîh iderler ve kıyışları taķdîs iderler. Baña didi, iy Zeydoğlı! Cidd ü sa'y kıl benim talebimde zîrâ ben seniñ talebindeyim. Andan sonra didi, bu mazmûnı:

Beyt:

Her kimki beni meskenimi şatun alursa

Olmaz aña bey'inde şirâsında ğabn

Didim, iy Cârîye! Seniñ bahân nedür? İnşâ idüp didi:

Beyt:

Allah'a muhabbet hem dağı aña 'ibâdet

Hem tûl-i fikr kim aña halı ola hazen

Didim, sen kimüñsin iy Cârîye? Didi:

Beyt:

Bir mâlûñ kim ben ki şemen reddini kılmaz

Ger kız dileyen aña getürse şemen

Râvî demiş, Abdolvâhid uyandı ve yemin itdi ki gice uyumaya, ol cemâ'atden oldı ki şabâh namâzını kıldılar yatsı abdesti ile kırk yıl.

Qıt'a:

Şorarsañ nice irmişdür erenler

Şol Allah'a şafâ ile erenler

Huzûrı terk idüp haq istediler

Bulardur 'aqlını başa derenler

Hikâyet-i şâbi'a, rivâyet olındı Şeyh Muṭahhar es-Sa'dî (r.a.) Haq Te'âlâ'ya şevkinden altmış yıl ağladı ve düşünde gördi, gûyiyâ bir ırmağ kenârındadır ki misk-i ezfer ağıdır, iki yanları incü ağaçları ve altun budaqları ve nâ-gâh müzeyyene kızlar gördi dirler idi bir şavṭ ile:

سبحان المسبح بكل لسان [28a] سبحانه سبحان الموجود بكل مكان سبحانه سبحان الدائم في كل الزمان

سبحانه¹³¹

Şeyh didi, ben anlara didim sizler kimlersiz? Didiler, biz bir halkız Allah halkından sübhânehu. Didim, bunda neylersiz? Didiler:

Qıt'a:

¹³¹ Her dilde tesbih edilen Allah, her mekanda mevcut olan Allah ve her zaman daim olan Allah bütün noksanlardan münezzehtir.

Yaratdı bizi İlâh-i enâm Rabb-i Muhammed

Şu kavm için ki giceler olur kıyâm ola

Tazarru' ideler anlar gice Hudâ'larına

Şu demde kim çoğı nâsuñ o dem niyâm ola.

Hikâyet-i şâmine, Şeyh Ebû Bekir Zârîr (r.a.)'den rivâyet olunur ki demiş, benim civârımda bir yigit var idi yüzi güzel ki, gündüz şâ'im olur iftâr itmez ve gice kâ'im olur nâ'im olmaz idi. Bir gün baña geldi didi, iy Üstâd, ben uyudım bu gice virdümdem ve gördüm ke'ennehu mihrâbım yarıldı ve ke'ennehu kızlar çıktılar mihrâbdan, ben anlardan vech-i ahsen görmedim. Nâ-gâh gördüm içlerinde bir kabîha mütehayyire var, andan akbah görmedim manzar cihetinden ben didim, kimüñsiz siz ve kimüñdür bu çirkin? Didiler, biz geçmiş giceleriñüz ve bu, bu giceñdür ve eger bu gice vefât itsen bu seniñ naşîbin olur idi ve ol kabîha inşâ idüp didi:

Ġazel:

Hağ'dan dile kııl sa'yiñ ile hûb bu hâli

Sensin baña çirkin iden eşkâl-i cemâli

Gice uyuma eyle 'ibâdet ger uyursañ

Bunlar da bozar buncılayın şekl ü mişâli

Bizler ferağuz her kim ola şâd 'amelde

Gice korğusunda bulur menzil-i 'âlî

İyilik diledi Hağ saña va'z itdi bizüm ile

Şâd ol saña Hağğ'ın virmiş hûb hayâli

Şol kim cennât ile ğilmân ile hûrî

Neyler bu cihân içre dağı mâl ü menâli

Aña cevâb virdi güzellerden bir kız ve didi:

Ꞗıı' a:

Müjde olsun saña iriřdüñ ğınâya tâ ebede

Cennet-i ħulda varursın ravza-i cennâtda

Bil bizi şol leyller kim uyanık olmış idüñ

Okıyup Ꞗur'ânı sen tercî' ile rennâtda

şol ħasânuz biz ki ħııbe iderdiñ giceler

[28b] *Ꞗorķu içinde ħurķatlar ile zeferâtda*

Müjde olsun saña ki iriřdüñ recâ itdigüñe

řâĥ-ı muĥsinden saña efzâl ile ferĥâtda

Ꞗurbuna varup idersin şükrini müdhâtda

Çün tecellî ide yarın görürsin bî-ĥicâb

Andan řoñra ol yigit na'ra urup düşüp vefât itdi (raĥmetullahi 'aleyhi raĥmeten vâsi'aten).

Ĥikâyet-i tâsi'a, ba'zı 'âriflerden rivâyet olunur ki demiş, ben uyudum ĥızbimden, ya'nî virdümden. Düşde bir kıız gördüm ki, andan yüzi güzel ve andan kıoķusı gökçek görmedim. Baña sundı elinde olan ruķ'aı ve oķı didi. Anı oķıdum ki, anda bu mazmûn yazılmış:

Ꞗıı' a:

Bir uyķu ile fevt itdiñ şu 'işi

Kim ola cinân içre ğılmân ile

Ebed 'işi ola anda mevt olmaya

Beķâ bulasın ĥûrla cân ile

Uyan uyķudan ĥayrdur bil saña

Teheccüd namâzı çü Ꞗur'ân ile

Pes korkuyula uyandım, vallahi her bârî ki anı yâd idem uykuum uçar.

Hikâyet-i ‘aşire, rivâyet olunur ki, Şeyh Seriyî-i Saķatî ağlar imiş. Ebü’l-Kâsım el-Cüneyd (r.a.) mezkûruñ üzerine girmiş, aña dimiş, niye ağlarsın? Seriyî-i Saķatî (r.a.) dimiş, baña bu gice kızcugazım geldi ve didi, iy baba, bu gice ıssıdur şu bardağı aş şuraya. Ben dağı açdım ve uyku beni götürdi, ya’nî uyudum. Düşümde bir kıız gördüm aĥsen-i ĥalkdan gökden indi, ben didim, sen kimüñsin? Didi, şol kimsenüñ ki, bardağlarda şuvıyan şuyı içmez. Ben dağı bardağı aldım yire urdum. Cüneyd dimiş, ben çanak bardağ pâresin gördüm, Seriyî anı kıaldurmayup anuñ üzerine toprak dökerdi.

Ƙıt’a:

Terk-i âcil râĥat ister bendeden

Virmek için râĥat-ı ’âcil Hudâ

Tâ ki terk idüp kıalîli şimdilik

Çok ’ivaz bulup kıala anda taña

Şeyh Ebü Süleyman-ı Dârânî dimiş, ben uyudım virdümden [29a] nâ-gâĥ bir ĥûrî gördüm, dir idi, يا ابا سليمان تمام وانا اربي لك في الخيام منذ خمسمائة عام Ya’nî, yâ Ebâ Süleyman, uyursın ĥâlbuki seniñ için terbiyyet olınuram ĥaymelerde biş yüz yıldan berü.

Beyt:

Çekmeden hiç zaĥmeti ummaķ Hudâ’dan cenneti

Bir cünûndur bu ki itmez bunı degme cinneti

Hikâyet-i ĥâdiyeti ‘aşere, Şeyh Abdulvâhid b. Zeyd (r.a.)’den rivâyet olunur ki dimiş, bir zamânda biz bir gün bu meclisimizde idük, ĥâzırlanmış idük gazâyaya çıkmağa ve ben emr itmiş idim ařĥâbıma ĥâzır olalar iki âyet kırâ’atına ve bir recül bizüm meclisimizde oğudı, ¹³²(ان الله اشترى من المؤمنين انفسهم واموالهم بان لهم الجنة) Bir ĥulâm ki on

¹³² Tevbe 9/111. “Şüphesiz Allah, Mü’minlerden canlarını ve mallarını kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır.”

biş yaş miqdârında ya bunuñ gibi var idi. Ayağ üzerine durdı ve babasından çok mâl mîrâş almış idi. Didi, yâ Abdolvâhid, taḥkîken Allah mü'minlerden şatun alır mı nefislerini anlara cennet olmak sebebi ile? Ben didim, ne'am. Didi, ben seni şâhid iderem ki ben şatdum nefsimi ve mâlımı baña cennet olmak sebebi ile. Ben didim aña, kılıç keskinliği bundan eşeddür ve sen şabîsin ve ben korğarın ki şabr itmeyesin ve andan 'âciz olasın. Didi, yâ Abdolvâhid, cennet mübâya'asın iderem, andan soñra 'âciz mi olurım, ben işhâd iderin Allah'ı ki taḥkîken ben anuñla mübâya'a itdim ya bunuñ gibi bir söz didi. Abdolvâhid demiş, bizüm nefsimiz bize taḥşîr isnâd ider oldı ki dir idük, bir şabî ta'aḳkul ider biz ta'aḳkul itmezüz ve ol mâlınıñ küllisinden çıkdı ve anı taşadduk kıldı illâ atını ve silâhını ve nafağasın degil. Çün ğazâya çıkacak gün oldı evvel kimse ki bize göründi ol ğulâm idi, es-selâmu 'aleyke yâ Abdolvâhid didi. Ben didim ve 'aleyke's-selâm ve bey' fâ'ide ider inşallah. [29b] Andan soñra gitdük ve ol bizüm ile idi. Gündüz şâ'im ve gice kâ'im olur idi ve bize ve bizüm dâbbelerimize ḥidmet ider ve biz uyısağ ol ḥîrâset ider idi ḥattâ dâr-ı Rûm ser-ḥaddine irişdük. Bir zamân da biz kendü ḥâlimizde idük, hemân nâ-gâh anı gördük teveccüh itdi ve nidâ idüp dir idi,¹³³ *وأشوقاه الى العينا المرضية* benim aşhâbım didiler, bu ğulâma vesvese olmuş 'aḳlı maḥlûṭ ve dimâğı muḥtel olmuş. Ben didim, benim ḥabîbim, kimdür bu 'Aynâ-ı Marziyye? Didi, ben bir pâre uyudım, düşümde gördüm ke'ennehu baña bir kimse geldi didi, yüri 'Aynâ-ı Marziyye'ye nâ-gâh beni bir bâğçeye ilette ki anda bir ırmağ aḳar mâ-i ğayrı âsinden. Nâ-gâh gördüm ırmağ kenârında kızlar var, anlaruñ üzerinde bezekler, ḥülleler var ki ben kâdir degilin vaşfına. Vaḳtâki beni gördiler birbirine beşâret itdiler ve didiler, bu 'Aynâ-ı Marziyye'niñ zevcidür. Ben anlara selâm virdüm ve didim, sizde midür 'Aynâ-ı Marziyye? Didiler, biz anuñ ḥidmet-kârları ve câriyeleriyüz yüri önüñe. Ben önüme gitdim, nâ-gâh bir ırmağ gördüm südden ki ta'mı müteğayyir olmamış bir bâğçede ki anda her zînetden var ve anda kızlar var. Anları göricek anlaruñ ḥüsnüne meftûn oldım ve anlar beni göricek birbirine müjde idüp didiler, vallahi budur 'Aynâ-ı Marziyye'niñ zevci. Ben anlara selâm virdim ve didim, sizde midür 'Aynâ-ı Marziyye?

¹³³ Ah "Aynâ-i Marziyye" arzusu!

Selâmum alup didiler, yâ veliyellah, biz anuñ hizmet-kârları ve câriyeleriüz taqaddüm kııl öñüñe. Ben taqaddüm kııldum öñüme, nâ-gâh bir ırmağ gördüm hamrdan ve ırmağ kenârında kızlar var ki baña unutturdılar girüde qoduqlarım kızları ve anlara selâm virdim ve didim, ‘Aynâ-ı Marziyye sizde midür? Didiler yok, biz anuñ hizmet-kârları ve câriyeleriüz yüri öñüñe ve ben gitdüm, nâ-gâh bir [30a] ırmağ gördüm ‘asel-i muşaffâdan ve anuñ üzerinde kızlar var nûrdan şöyle ki baña unutturdu girüde qoduğım. Ben anlara selâm virdim ve didim, sizde midür ‘Aynâ-ı Marziyye? Didiler, yâ veliyellah, biz anuñ câriyeleri ve hizmet-kârlarıuz yüri öñüñe. Ben gitdim öñüme, bir çadura irişdim aq incüden ve çadur qapusı öñünde bir câriye var ol câriye üzerinde bezekden ve hüllelerden şol nesne var ki ben qâdir degilin anuñ vaşfına. Ol câriye beni göricek beşâretlendi ve nidâ eyledi çadur içinde olana ki eyyetühe’l-’Aynâ-ı Marziyye, işte zevcün taqkiken geldi ve ben qarib oldım çadura ve içerü girdim ve gördüm anı, gördüm bir altun taht üzre ki, muraşsa‘ idi lü’lü’ ve yâqût ile. Anı göricek meftûn oldım ve ol dir idi, merhabâ saña yâ veliyerraqmân, qarib oldu saña geliñ bize. Ben gitdim anuñ boynuna qol şalmağa. Ol didi, qatlan dağı saña vaqt olmadı baña mu‘ânaqa kıılmağa, zîrâ sende rûh-ı hayât vardur ve sen bu gice bizüm qatımızda iftâr idersin inşallah ve ol gulâm didi, uyandım şabrım yok yâ Abdulvâhid ve Abulvâhid dimiş, bizüm kelâmımız tamâm olmadın bize ‘adüvvdan bir ‘asker görüñdi ve gulâm hamle kııldı. Şaydım ‘adüvvdan toquz kimse qatl eyledi ve onıncı kendüsi oldu ve ben aña mürûr itdim, qatında depinür ve ağızı tolu zıhık ider idi hattâ dünyâdan müfârekat eyledi (r.a.)

Qıt‘a:

İy ki dünyâyı qucarsın yok bu aña saña

Gice ve gündüz geqer maqrûrsın qarrârsın

Terk iderseñ ger bu dünyânıñ mu‘ânaqasını

Cennet içinde mu‘ânaqa iden ebkârsın

İster iseñ cenneti terk it hevâ vü şehveti

İtmez iseñ ğâfil olma anda ehl-i nârsın

[30b] **Hikâyet-i şâniyeti ‘aşere**, hikâyet olunur ba‘zı şâlihlerden ki ‘ibâdet eyledi Hâk Te‘âlâ’ya kırk yıl ve ba‘zı gicelerde anı ıztırâb dutıp Hâk Te‘âlâ’ya didi, İlâhî, göster baña ne hâzırladuñ benim için cennetde mağfiretten soñra ve haber vir baña ne hâzırladuñ benim için güzel hûrîlerden. Ol kimse sözün tamâm itmeden mihrâb yarıldı, bir hûrî çıktı ki eger dünyâya çıksa fitnelendirür idi. Ol şâlih kimse ol hûriye didi, insiyye misin sen? Ol hûrî inşâ idüp didi:

Rübâ‘î:

Şikâyet eylediñ ol Hâk’a bildi şekvâyı

Recâñi virdi seniñ itdi keşf-i belvâyı

Beni saña gönderdi ins gibi idüp

Gice içinde deyim tâ ki saña necvâyı

Ol şâlih kimse ol hûriye demiş, kimüñsin sen? Ol hûrî demiş, seniñ. Ol kimse demiş, ne kadar vardur baña seniñ gibi hûrî? Demiş, yüz hûrî vardur ve her hûrîniñ yüz hâdimesi vardur ve her hâdimeniñ yüz vaşîfesi ya‘nî, bülûğa ırmamış vardur ve vaşîfeniñ yüz kahrâmânesi ya‘nî, emri yerine ileticisi vardur. Ol kimse ferâh oldu ve didi, iy hûrî, hiçbir kimseye bu hûrîden benden ziyâde virilmiş midür? Ol hûrî didi, iy miskîn, saña virilen bahtâllara virilendür ki anlar estağfirullah dirler, Allah anlara mağfiret kıılır andan soñra estağfirullah dirler şems gurûb idicek Allah anlara mağfiret kıılır. Andan soñra ol hûrî inşâ idüp didi:

Kıt‘a:

Haşları vardur Hudâ’niñ hubb ile muhtârlar

İhtiyâr itmiş oları sâlif-i ezmânda

Halkı yaratmazdan evvel anları kıılmış güzîn

Olmış anlar ‘ilm ü hikmet ma‘deni bürhânda

[31a] **Hikâyet-i şâlişeti ‘aşere**, Şeyh Abdolvâhid b. Zeyd (r.a.)’den rivâyet olunur ki dimiş, ben bir gemiye binmiş idim, yel bizi bir cezîreye atdı. Nâ-gâh anda bir recül gördük şaneme ‘ibâdet ider. Biz aña didük, iy recül, neye ‘ibâdet idersin? Ol şaneme işâret eyledi. Biz aña didük, seniñ bu ma‘bûduñ maşnû‘dur, bizüm katımızda anuñ mişlin işler vardur, bu ilâh degildür ki ma‘bûd ola. Ol didi, siz neye ‘ibâdet idersiz? Biz didük, biz ibâdet iderüz aña ki, semâdadur ‘arşî ve arzdadur batşî ve ahyâda ve emvâtdadur kazâsı, muğaddesdür esmâsı ve celfıldür ‘azamet ve kibriyâsı. Ol recül didi, ‘ilmiñiz nedür buña, ya‘nî buni neden bildiñüz? Biz didük, ol Melîk bize Resûl-i kerîm gönderdi, ol bize böyle haber virdi. Ol recül didi, ol Resûl’i neyledi? Biz didük, risâleti tamâm idicek ol Melîk anı kabz eyledi ve anı kendü katında ihtiyâr eyledi. Ol recül didi, sizün katıñızda ‘alâmet kodu mı? Biz didük, bizüm katımızda ol Melîk kitâbın terk eyledi. Ol recül didi, baña gösteriñ Melîk kitâbını, zîrâ lâyıkdur ki mülûk kitâbları hisân ola. Biz aña muşhaf getürdük. Didi, ben buni bilmezim. Biz aña bir sûreden oğıduğ, ağlamağdan zâ’il olmadı hattâ sûrei tamâm itdük. Didi, lâyıkdur bu kelâmıñ şâhibi ‘âşî olunmamağa. Andan sonra İslâma geldi ve İslâmı gökçek oldı ve biz aña şerâyi‘-i dîn ve Kur’ân’dan sûreler ta’lîm itdük. Çün gice oldı, yatsu namâzın kılduğ ve yataklarımız düzdük ol recül didi, yâ kavm, bu ilâh ki beni aña delâlet itdiñüz, uyur mı? Biz didük, yok yâ Abdullah. Ol ‘azîm ve kayyûmdur, ¹³⁴(لا تأخذ سنة ولا نوم) Didi, pes yaramaz kullar imişsiz, [31b] siz uyursız mevlâñiz uyumaz. Biz anuñ sözün ‘acebledük. Çün ‘Ubbâdân’a geldük ben didim aşhâbıma bu qarîbü’z-zamândur İslâma pes aqçeler getürdük aña ve ‘atâ itdük. Didi, bu nedür? Biz didük, aqçedür, harçlanasun. Didi, lâ ilâhe illallah beni delâlet itdiñüz bir tarîqe, ammâ siz ol tarîqe sülûk itmediñüz, ben deñiz cezîrelerinde olur idim ve şaneme ‘ibâdet ider aña itmez idim beni zâyî‘ itmedi, hâlbuki ben anı bilmez idim, pes nice zâyî‘ ider beni şimdi hâlbuki ben anı bilürin.

Beyt:

Düşmene rızkın viren Hâk dostlarını kırmaz aç

Aña muhtâç olanı ol gayra kılmaz muhtâç

¹³⁴ Bakara 2/255. O’nu ne uyuklama tutabilir ne de bir uyku.

Ve üç günden sonra baña didiler ol kimse hâlet-i nezi' dedür. Ben aña geldüm ve didim, hâcetiñ var mıdır? Didi, benim havâycim kaçâ eyledi şol kimse ki sizi cezîreye getürdi. Şeyh Abdolvâhid dimiş: Baña nevm gâlebe itdi, anuñ katında uyudım. Bir yeşil bâğçe gördüm, anda bir kûbbe var ve ol kûbbede bir taht var ve ol taht üzerinde bir güzel kız var ki, andan güzel görülmüş degil ve ol kız dir, âgâh oluñ ki ta'cîl itmediñüz anı baña, ben katı müştâk oldım aña. Ben uyandım gördüm ol recül dünyâdan müfârekat kılmış. Ben anı yudum, kefenledim ve defn kıldım. Gice olcağ düşde gördüm ol bâğçei ki anda kûbbe var ve ol kûbbede bir taht var ve ol taht üzre ol güzel kız var ve ol kızın yanında ol recül bu âyeti okur,¹³⁵ (والملائكة يدخلون عليهم من كل باب سلام عليكم بما صبرتم فنعم عقبى الدار)

Hikâyet-i râbi'ati 'aşere, Şeyh Ebû Abdullahi'l-Kureyşî (r.a.)'den rivâyet olunur ki dimiş, ben Şeyh [32a] Ebû İshâk b. Tarîf katında idim, aña bir adam geldi su'âl kıldı ki, câ'iz midür insâna ki kendü üzerine bir 'ağd ide ve ol 'ağdı hâll itmeye illâ maflûbına irişmek ile? Şeyh didi ne'am ve istidlâl eyledi Ebû Lübâbe-i Enşârî (r.a.) hadîsi ile kıssa-i Benî Kûrayza'da dañı Resûl (a.s.) kavli ile ki didi, eger baña geleydi ben anuñcün mağfiret taleb ider idim velâkin çünki itmiş anı kendü nefsi ile koñ, tâ Allah hükm ide anda. Şeyh Abdullah dimiş, çünki ben bu mes'elei işitdim, kendü nefsim üzre 'ağd itdim ki bir nesnei ekl itmeme illâ izhâr-ı kudret ile ya'nî Haq Te'âlâ'nın kudreti ve hikmeti zâhir olmağla. Üç gün eglendim ve ben ol vaqt 'amel ider idim şan'atımı dükkânda ve bir zamân da ben kürsi üzerinde oturur idim, bir şahş zâhir oldı baña ki, elinde bir nesne var, bir çanağda. Baña didi, 'işâya dek şabr kılm ki bundan ekl idesin. Andan sonra benden gâ'ib oldı. Ben virdim üzere idim, ağışam ile yatsu ortasında. Nâ-gâh divâr yarıldı, baña bir hûrî zâhir oldı elinde ol çanağ var ki ol şahsuñ elinde idi, içinde 'asele beñzer nesne var, taqaddüm eyledi baña ve andan yalattı baña üç kere. Ben na'ra urdum ve bayıldım, çün ifâkat buldım, ya'nî kendüme geldüm ol hûrî gitmiş. Baña andan sonra hiçbir ta'am gökçek gelmedi, benim kalbimi esîr eyledi ol şûret, andan sonra hiçbir şahşı istihsân itmedim, ya'nî beğenmedim ve halkın

¹³⁵ Ra'd 13/23-24. Melekler de her bir kapıdan yanlarına girerler (ve şöyle derler): "Sabretmenize karşılık selam sizlere. Dünya yurdunun sonucu (olan cennet) ne güzeldir!"

kelâmından mütemekkin olmadım, ya'nî karar kırup eğlenmedim ve bunun üzerine bir müddet mu'âm oldım.

Beyt:

Her ki Haqq'ın kudretine râstî ikrâr ider

Buncılâyın hâlete ol hergîz inkâr eylemez

Hikâyet-i hâmiseti 'aşere, [32b] Mâlik b. Dînâr (r.a.) Başra soğaklarında gider imiş, nâ-gâh bir câriye görmüş pâdişâh câriyelerinden at üzerinde ve anuñ ile hizmet-kârlar var. Mâlik b. Dînâr anı göricek dimiş, iy Cârîye, efendiñ seni şatar mı? Cârîye dimiş, ne dirsın yâ Şeyh? Şeyh dimiş, efendiñ seni şatar mı? Cârîye dimiş, eger şatsa seniñ gibi kimse beni şatun alır mı? Şeyh ne'am, dahı senden hayırluyı. Cârîye gülmiş ve bunu saraya götürün deyü emr kılmış ve câriye efendisi üzere girdükde bunu haber virüp pâdişâh güler içerü götürün deyü emr ider. Mâlik b. Dînâr içerü giricek pâdişâhın kalbine andan heybet düşüp Mâlik-i Dînâr'a dimiş, hâcetiñ nedür? Ol dimiş, bu câriyei baña şat. Pâdişâh dimiş, semenine kâdir misin? Mâlik dimiş, bunun bahâsı benim katımda iki kurd yemiş çekirdekdür. Hâzır olanlar gülmişler. Pâdişâh dimiş, neden bahâsı seniñ katında budur? Mâlik dimiş, keşret-i 'uyûbı olduğün. Pâdişâh dimiş, 'uyûbı nedür? Mâlik dimiş, eger 'itr isti'mâl itmese koçar ve eger misvâk isti'mâl itmese ağzı koçar ve eger saçın taramasa ve yağ dürtünmese kehlelenür ve saçı kırış murış olur ve azacığ mu'ammere olursa 'acûz olur ve hayz ve bevl ve necis ve hüzn ve gam ve keder şâhibidür ve ben zann iderin ki saña vidâdı degildür illâ nefsi içündür ve saña hubbi degildür illâ tena'umı içündür. Seniñ 'ahdüñe vefâ itmez ve saña vidâdında şâdıka degildür senden soñra bir gayrı seniñ gibi görür ve ben alurın sen câriyen için istediğini bahâsız bir câriye ki şâfi kâfûrdan ve miskden ve cevherden ve nûrdan halk olunmuşdur. Eger anuñ tükrüğü qarışsa [33a] tuzlu deñiz gökçek olur ve eger anuñ sözi ile da'vet olınsa meyyit cevâb virür ve eger zâhir olsa anuñ bilegi güneşe, güneş kararup dutılır ve eger karañulıqda zâhir olsa zulümât anuñ ile nûrlanur ve eger teveccüh eylese afâka bezegi ve hülleleri ile afâk anuñla mu'aştar olup müzeyyen olur ve câriye nâşî olmuşdur misk ve za'ferân bâğçeleri ortasında ve yâkût ve mercân budakları arasında ve

na'ım çadurları içinde maḥfûzadur ve ğidâlanmışdur mâ-i tesnîm ile 'aḥdine ḥulf itmez ve muḥabbetini tebdîl kılmaz, ḳanḳısı aḥaḳdur ziyâde bahâya? Pâdişâh dimiş, ol vaşf itdüĝiñ ve mâliñ aḥaḳdur. Mâlik dimiş, ol mevcûdetü's-şemendür ve ḳarînetü'l-ḥaḥabdür her zamânda. Pâdişâh dimiş, anuñ şemeni nedür? Mâlik dimiş, şemeni yesîrdür; gicede bir sâ'at tazarru' idesin ve iki rak'at namâz kılup anı Ḥaḳ Te'âlâ'ya ihlâşla idesin ve ḥa'âmı ortaya ḳoyup aç olanı añasın ve anı ihtiyâr kılasın kendü lezzetüñ üzerine ve yoldan ḥaşı dirmez nesnei ḳaldurasın ve eyyâmuñı ḳaḥ' idesin buluĝa, ya'nî ḳadr-i kifâyetile ve ḳilletile ve himmetüñi ref' idesin dâr-ı ĝurûr ve ĝafletden ve 'iş idesin dünyâda 'izz-i ḳanâ'at ile ve gelesin mevzi'-i kerâmete yarın emîn olduĝuñ ḥâlde ve ḳonasın cennetde dârü'n-na'îmde civâr-ı mevlâ-yı kerîmde muḥalled olduĝuñ ḥâlde. Pâdişâh dimiş, iy Cârîye, işitdün mi ne dir bizüm bu şeyḥ? Cârîye dimiş, ne'am. Pâdişâh dimiş, gerçek mi, yalan mı? Cârîye dimiş, gerçek didi ve iḥsân kıldı ve naşîḥat eyledi. Pâdişâh didi, iy Cârîye, li-vechillâh âzâd ol ve bu deñlü 'aḳâr ve mâl seniñ olsun ve andan şoñra dimiş, iy ḥüddâm, siz daḥı âzâd olñ ve bu deñlü 'aḳâr ve mâl sizüñ olsun ve bu ev bunda olan mâl ile ve cemî'-i mâlîm ile [33b] fi-sebîlillâh şadaḳa olsun. Andan şoñra uzatdı elini şol yoĝun perdeye ki ba'zı ḳapuları üzerinde var idi. Kendü üzerinde olandan şoyundu ve ol yoĝun perdei büründi. Cârîye didi, senden şoñra yâ Mevlâ, 'iş yoḳdur baña deyü kisvesin atdı ve yoĝun libâs giydi ve anuñ ile çıḳdı. Mâlik b. Dînâr, bunlara vedâ' idüp du'â kılup gitdi ve bu ikisi cemî'an 'ibâdet itdiler ḥattâ mevt geldi bunları 'ibâdet üzre naḳl kıldı (raḥmetullahi 'aleyhimâ).

Beyt:

Ehl-i ḥaḳḳıñ ḥaḳ kelâmı ĝâh olur

Şâh-ı dünyâyı ebed sultân kıılır

Hikâyet-i sâdiseti 'aşere, Ca'fer b. Süleyman (r.a.) dimiş, ben ve Mâlik b. Dînâr Başra'ya uğradıḳ ve bir zamânda anda seyr ider idük, bir ḳaşra uğradıḳ, binâ olınur idi ve bir yigit anda câlis idi, andan yüzi güzel görmedim ve ol yigit binâ-ı ḳaşrı emr ider ve dir idi, şöyle işleñ ve şöyle idüñ. Baña Mâlik didi, görür misin bu şâbbı ve ḥüsni-vechini ve bu binâyı ḥırşını? Baña ḥâcet oldu ki Rabb'imden su'âl kılam, ümiddür ki anı

cennet yigitlerinden kıla. Pes didi, iy Ca'fer, bizi bu yigit üzerine koy. Ca'fer demiş, dâhil olduk, selâm virdük, selâm aldı. Ammâ Mâlik b. Dînâr'ı bilmedi, çünkü bildi kâ'im olup ta'zîm kıldı, hâcet nedür deyü su'âl idüp Mâlik didi, bu kaşrıñ binâsına ne miqdâr mâl harc itmek niyyet kıldun? Ol yigit didi, yüz biñ dirhem. Mâlik didi, baña virmez misin bu deñlü mâl ki hakkında vaz' idem ve seniñ için zâmin olam Hâk Te'âlâ üzerine bir kaşr ki bu kaşrdan hayırlu ola ve kaşr ile ve hizmet-kâr ile ve kubbeler ile ola ve kızıl yâkûtdan çadırı ile ki cevherle muraşsa' ola ve toprağı za'ferân ve sıvası misk ve bu kaşrıñdan [34a] vâsi' ola, harâb olmaya ve aña el degmiş olmaya ve bâni binâ itmiş olmaya, Hâk Te'âlâ kun diyüp olmuş ola? Ol yigit didi, baña bu gice va'de vir ve yarın şabâh gel. Mâlik didi, ne'am. Ca'fer demiş, Mâlik ol gice yatdı. Ol yigit fikrine batdı, seher vaqti olıcağ çok du'â eyledi. Vaqtâki şabâha dâhil olduk, ol yigit tarafına gitdük, gördük ol yigit câlis idi, vaqtâki Mâlik'i gördi aña ferahlandı ve didi, ne dirsün dün didüğüni? Mâlik didi, aydar mısın didüğümü? Ol yigit didi, ne'am ve ihzâr kıldı derâhim-i mezkûrei. Mâlik devât ve kâğıd istedi, andan sonra yazdı, bismillahi'r-rahmâni'r-rahîm bu, Mâlik b. Dînâr zâmin olduğudur fülân b. fülâna; taḥkîken ben kefil oldım Allah üzerine bir kaşrı, ol şıfatla ki vaşf eyledüm ve ziyâde Allah üzerinedür ve seniñ için şatun aldım bu mâlile cennetde bir kaşrı ki seniñ kaşrıñdan evsa' ola, zill-i zalilde kurb-ı 'Azîz ve Celîl'de. Andan sonra kâğıdı dürdi ve ol şabba virdi ve mâlî getürdük ve Mâlik ol mâldan gice kuvveti miqdârı nesne komadı ve ol yigit üzere kırk gün geçmedi ki, Mâlik mihrâbda bir kâğıd buldı, şabâh namâzından fâriğ olduğdan sonra anı aldı ve açup oğdu ki, kendü yazdığı kâğıduñ arkasında yazılmış mürekkebsiz, ¹³⁶ هذا برائة من الله العزيز الحكيم لمالك بن دينار biz ol şabba virdük, zâmin olduğun kaşrı ve yetmiş anuñ mişlini. Ca'fer demiş, Mâlik müte'accib olup kaldı ve ol kâğıdı aldı ve ol şabbiñ menziline geldük kapısı qaralanmış ve dârda bükâ var. Ol yigit nice oldu didük. Dün vefât itdi didiler. Ğâsilini ihzâr kıldık, biz aña didük, [34b] anı sen mi yuduñ? Didi, ne'am. Mâlik didi, bize haber vir nice itdün? Ğâsil didi, ol yigit, vaşıyyet idüp didi, kaçan ki ben vefât idem bu kâğıdı benim kefenimle bedenim ortasında kıla. Ğâsil demiş,

¹³⁶ Bu, Aziz ve Hakîm olan Allah'tan Mâlik b. Dînâr'a mektubdur.

ben dağı öyle eyledüm, ol kâğıd ile bile defn itdük. Mâlik ol kâğıdı çıkardı, ğâsıl göricek bu kâğıddur bi-‘aynihi ol Allah haqqıçün ki anı kabz itdi ve ben anı kefeni ile bedeni ortasında kılmış idim kendü elimle didi. Kelâm-ı mâlik-i şâdık ve ol yigit mağfûrun-leh olduğu zâhir olup hâzır olanlar da buña keşîr olup bir âher yigit dağı durup didi, yâ Mâlik, benden iki yüz biñ dirhem al ve baña dağı ancılayın kefil ol. Mâlik didi, olan oldı ve fevt olan fevt oldı, ¹³⁷(والله يحكم ما يريد) Ca‘fer dimiş, Mâlik her bârî ki ol şâbbı tezekkür ide ağlar ve aña du‘â ider idi.

Qıt‘a:

İlhâm-ı velî vahy-i nebî gibi olurmuş

Her kârı velî anuñçün kendüden itmez

Hem itmedügi kârda hod-rây degildür

Yok emr-i haq ol anuñçün ol yola gitmez

Hikâyet-i sâbi‘ati ‘aşere, Muhammed b. Semmâk (r.a.) dimiş, Mûsâ b. Muhammed b. Süleyman el-Hâşimî, babası oğullarınıñ ziyâde mütena‘imi idi, ‘iş cihetinden dağı evsa‘ı idi, mâl cihetinden virürdi nefsine şehvetini eşnâf-ı lezzâtıdan ekilde ve şürbda ve libâsda ve tıbde ve câriyelerde ve ğulâmlarda anuñ fikri ve himmeti degil idi illâ şol nesnede idi ki, kendüsi anda idi, ‘iş ü lezzetden ve görk yigit idi, yüzi kamer degirmisi gibi idi. Haq Te‘âlâ’nuñ ni‘meti anuñ üzerinde vâfire idi ki, her yıl üç yüz biñ dağı üç biñ hâşılı var idi. Bunuñ cümlesin [35a] şarf ider idi kendü olduğu na‘îme ve anuñ bir ‘âlî nazar-ğâhı var idi anda oturur idi zevâlden soñra nâsa nazar ider idi ve anuñ kapuları var idi, büyük yola açılmış ve kapuları var idi büstânlarına açılmış ve anda bir kûbbe yapmış idi. ‘âcdan mıhlanmış idi gümüş ile sıvanmış idi altun ile ve ol taht üzere idi ve üstünde libâsı ğılâle-i kaşab idi ve başında dülbend var idi ki, müzeyyen idi incüler ile ve anuñ ile kûbbede nedîmeleri ve qarındaşları var idi ve başı üzre, ya‘nî eñsesinde hidmet-kârlar durur idi ve qarşusunda sâzende câriyeler kûbbeden tışarı otururlar idi, ammâ bunları görür idi. Kaçan sâzendeler avâzın istese, perde-dâr’a

¹³⁷ Allah dilediği gibi hükmeder.

nazar ider idi. Kaçan anlarıñ sükûtun dilese, perde-dâr'a işâret ider idi eli ile ferâgat iderler idi, 'âdeti buyidi. Giceye varınca ve 'aklı gidince, ya'nî mest olunca, pes nedîmeler çıkarlar ve hâlvet olurdu kimüñle dilerse ve şabâh olıcağ meşğûl olurdu oyunculara ki öñinde şantranc ve nerd oynarlar idi. Anuñ öñinde mevt ve marâz ve ğam virür nesne zıkr olunmaz idi ve ferağ ve sürûr ve zıhk itdürür nevâdir ve leğâ'if zıkr olunur idi ve tırfa nesnelere getirilür idi envâ'-ı tîb ve şemmâmeler ki, vaqtinde bulunur idi, hattâ yirmi yedi yıl geçti, bir zamânda bir gice kubbesinde idi, giceniñ ba'zı geçmiş idi, nâ-gâh bir nağme işitdi, bir hazîn boğazdan, kendü mıtırıblarından işitdüğünüñ hilâfi ki kalbini dutdı ve anı meşğûl ve fâriğ kıldı olduğı nesneden ve bunlara işâret eyledi, imsâk idüñ deyü ve başını tışarı çıkardı [35b] kubbeniñ ba'zı pencerelerinden yol cânibine diñler idi, ol kalbinde yir ideni ve ol nağmei ğâh işidür ve ğâh işidemez idi. Kullarına çağırdı, bu şavtıñ şâhibini taleb kıluñ didi ve kendüye şarâb kâr kılmış idi. Kulları çıkup gezerler iken nâ-gâh bir yigit buldılar, ğâyet za'ifu'l-cism, boynı ince, şaru beñizlü tudaqları gevşek, başınıñ saçını karışık ve karnı arkasına yapışmış ve üzerinde iki pelâs var, anlardan ğayrıyı bürünmez, iki ayakları çıplak, mescide kâ'im Rabb'ine münâcât ider. Anı mescidden çıkardılar ve alup gitdiler ve aña söz söylemediler hattâ anı efendileri öñinde duruğurdılar aña nazar idüp kimdür bu didi? İşitdüğünüñ nağme sâhibidür, didiler. Didi, kanda bulduñuz? Didiler, mescide bulduğ; kâ'im namâz kıılır, Kur'ân okur idi ve didi, iy Yigit, ne okur idüñ? Didi, kelâmullah okur idim. Didi, baña işitdür ol nağmei. Ol yigit didi, ان الا برار (اعوذ بالله من الشيطان الرجيم، ان الا برار) didüğü maħalle dek ve didi, iy mağrûr, bu seniñ meclisiñ, ya'nî tahtıñ ve müsteşrefiñ ve furuşıñ hilâfidur. Zîrâ ol erâ'ik şol erâ'ikdür ki, döşenmişdür şol ferrâşlar ile ki, merfû'adur. ¹⁴⁰ (بطاننها من استبرق) Ya'nî, astarları yeşil ğalîz atlasdur. ¹⁴¹ (على رفرف خضر وعبقرى حسان) Yeşil yaşdıklar ve nefis döşekler üzerinde nazar ider veliyullah, andan iki 'ayn üzerine ki aqarlar iki cennetde.

¹³⁸ Mutafifin 83/22.

¹³⁹ Mutafifin 83/28.

¹⁴⁰ Rahmân 55/54.

¹⁴¹ Rahmân 55/76.

Nitekim Haḫ Te‘âlâ buyurur, (لامقطوعة) ¹⁴³ (فيهما من كل فاكهة زوجان) ¹⁴² (فيهما عينان تجريان) ¹⁴⁴ (في عيشة راضية في جنة [36a] Ya‘nî, tükenmez ve kimseden men‘ olunmaz. ¹⁴⁴ (فيها عين جارية فيها سرور) ¹⁴⁵ (لا تسمع فيها لاغية) ¹⁴⁶ (فيها عين جارية فيها سرور) ¹⁴⁷ Ol cennetde aḫar çeşme vardır ve yüce taḫtlar vardır ve bardaḫlar vardır önlerinde ve yaşdıḫlar var şaf şaf ve fâḫir döşekler vardır döşenmiş. ¹⁴⁸ (اكلها دائم وظلها تلك عقبنا لذينا تقوا وعقبى الكافرين) ¹⁴⁹ Ol cennetin meyvası ve gölgesi dâ’imdür. Ol cennet müttakiler ‘âḫibetidür ve (ان مجرمين في عذاب جهنم خالدون لا يفتر) ¹⁵⁰ (يا كافرين) ¹⁵¹ (في ضلال وسعر) ¹⁵² (يوم يسحبون في النار على وجوههم ذوقوا مس سقر) ¹⁵³ (يود المجرم لو يفتدي من عذاب يومئذ) İster ve diler mücrim, nolaydı fidâ vireydi oḫılların ve ḫatunun ve ḫarındaşın ve ḫabîlesin ki, aña zamm olunurdu nesebde ve şedâ’idde. Bu ḫâl mücrimlere bir meşâḫḫatde olur ki ziyâde elem virür ve ‘azâb-ı şedîdde olur ve Rabbü’l-‘âlemînden ḡazab ve ‘adâvetde olur ve bunlar nârdan iḫrâc olunmazlar. Ol yigit bu ḫadar naşâyih söyleyecek, ol Mûsâ b. Muḫammed el-Hâşimî yerinden ḫalkup ol şâbb ile mu‘ânaḫa ḫılup aḫladı ve nüdemâsına çağırup benden münşarif olıñ diyüp şaḫın-dârına çıḫup bir ḫaşîr üzerinde ol yigit ile ḫu‘ûd idüp ve yigitligi [36b] üzre feryâd idüp ve nefesine ye’s idüp.

Beyt:

Dirîḡa geçdi ‘ömrüm ma’siyetde

¹⁴² Rahmân 55/50.

¹⁴³ Rahmân 55/52.

¹⁴⁴ Vakıa 56/33.

¹⁴⁵ Hakka 69/21-22.

¹⁴⁶ Ğaşiye 88/11.

¹⁴⁷ Ğaşiye 88/12-16.

¹⁴⁸ Murselat 77/41.

¹⁴⁹ Ra’d 13/35.

¹⁵⁰ Zuhruf 43/74-75.

¹⁵¹ Kamer 54/47.

¹⁵² Kamer 54/48.

¹⁵³ Me’âric 70/11-14.

Dağı hiç hâşılım yok ma‘rifetde

Ve ol yigit, aña naşihat ider idi tâ şabâh vaktine dâhil oldı ve Allah Te‘âlâ’ya mu‘âhede eyledi ki ma‘şiyete ‘avdet itmeye idi.

Beyt:

‘Ahdim olsun Hağ ile kim itmiyem ‘işyânı ben

Terk idem ‘işyâna taħrîk eyleyen yârânı ben

Çün şabâha dâhil oldı, tevbesin izhâr kıldı, mescide ve ‘ibâdete lâzım ve mülâzım oldı.

Beyt:

Bir kazâ idi furûzı çok zamân terk eyledüm

Şimdiden girü kazâyâ niyyeti berk eyledüm

Ve emr eyledi, gümüş ve altun ve cevâhir ve libâslar bey‘ olındı ve bunların semenini taşadduk kıldı ve ecîrleri kendü nefsinde kaç‘ ve muğa‘alu ‘ağârları redd eyledi ve kendü ‘ağârların ve kılların ve câriyelerin bey‘ eyledi ve ‘ıtkı ihtiyâr ideni i‘tâk itdi ve bunların cümlesin taşadduk kıldı ve yoğun şûf giyüp ve arpa etmegün yiyüp gündüz şâ‘im gice kâ‘im olup şulehâ ü ahyârın anı ziyâret ider olup ve aña dir oldılar ki, kendü nefsinde rıfğ kıldı ki mevlâ kerîmdür, az nesneye râzî olup şevâb-ı keşîr virür ol dir idi, yâ kavm, ben kendü nefsimi bilürem, cürmüm ‘azîmdür, mevlâyâ ‘âşî oldım, gice ve gündüz diyüp ağlar ve anı ikşâr ider idi. Andan sonra yayağ hacca çıkdı, kendü üzerinde yok idi illâ kettân bezi ve kendü ile yok idi illâ mağharı ve tağarcuğı hattâ Mekke’ye geldi, haccı tamâm kıldı ve anda muğim oldı, hattâ anda müteveffâ oldı ve ‘âdeti bu idi ki, gice hağime dâhil olur, kendü nefsi üzerine navha kıldı ve dir idi, yâ Seyyidî, nice nice saña murâkabe kılmadım, ya‘nî, seni hâzır ve nâzır bilmedim halvetde yâ Seyyidî, gitdi şehvâtım, [37a] kaldı tabu‘âtım veyl baña ki şol gün ki saña mülâkî olam. Veyl baña andan sonra veyl baña ki, şağife-i a‘mâlimden ki açıla benim rüsvâyılıklarım ve günâhlarım ile tolu ola belki baña hulûl ider veyl seniñ baña gazabuñdan ve tevbihiñden ki, baña ihsânıñda, benim aña muğabele itdüğüm ile ‘işyân

ile ve muṭṭali'sin sen benim ef'âlîme yâ Seyyidî, kime kaçarın? Ya'nî, kaçacak kimse yok, illâ sen ve kime ilticâ iderin? Ya'nî, ilticâ idecek kimse yok, illâ sen ve kime i'timâd iderin? Ya'nî, i'timâd idecek kimse yok, illâ sen. Yâ Seyyidî, ben aña ehil degilin ki senden cennet isteyem. Belki isterin seniñ cûduñ ve keremiñ ve fazlıñ ile baña mağfiret idesin ve raḥmet idesin taḥkîken sen, ehl-i taḳvâ ve ehl-i mağfiretsin.

Rübâ'î:

Şu 'aşîye ki Hudâ lütf idüp hidâyet ider

Günâhı terk ider ol 'âdeti 'ibâdet ider

İder Kerîm'e münâcât mağfiret ister

Hudâ-yı erḥam aña raḥmetini 'âdet ider

Hikâyet-i şâmineti 'aşere, hikâyet olunur ki, Hârûn-i Reşîd'ün bir veledi var idi ki on altı yaşına irmişdi. Zühhâda ve 'ubbâda murâfaḳat kılmış idi ve maḳâbire çıkar idi ve dir idi, siz bizden evvel idiñiz ve dünyâyâ mâlik olmışdınız. Görmedim dünyâyı ki sizi kırtara ve ḳabirleriñize girdiğidizde nolaydı benim 'ilmim olaydı siz ne didiñiz ve size ne didiler. Dir idi daḥı ağlar idi ve bu maẓmûnı dir idi:

Beyt:

Cenâzeler baña feryâd ider her gün

Hüzn virür baña hem nâyihalar ağladuğı

Ba'zı eyyâmda babası üzerine uğradı ki, vüzerâsı ve devleti uluları, ehl-i memleketi eṭrâfında idiler ve ol veled üzerine cübbe-i [37b] şûf var idi ve başında mîzer-i şûf var idi. Bunlaruñ ba'zı ba'zına didi, bu veled emîrû'l-mü'minîni pâdişâhlar ortasında rüsvây eyledi, emîrû'l-mü'minîn buña 'itâb eylese ümid idi ki olduğı bu ḥâlden rücû' ideydi. Hârûn buña didi, iy benim oğlancığım, beni rüsvây kılduñ, şol olduğıñ ḥâl ile. Veled babasına naẓar idüp cevâb virmedi andan sonra naẓar eyledi bir ḳuşa kibir küngüre üzerinde idi köşk küngürelerinden ve didi, iy ḳuş, ol Allah ḥaḳḳıçün ki seni ḥalk eyledi, benim elim üzerine gelesin. Ol ḳuş ḡulâmıñ eline ḳondı andan sonra aña didi, girü

mevzi'ine rücû' kııl. Kuş girü mevzi'ine rücû' kııldı ve didi, seni halk iden haqqıçün illâ düşmeyesin. Emîrû'l-mü'minîn keffine kuş inmedi. Gulâm aña didi, sen beni rüsvây itdün hubb-i dünyâ sebebi ile ve ben seniñ müfârekatıña 'azm eyledüm. Pes andan ayrıldı ve andan bir nesnei azık dutmadı illâ bir muşhaf ve Başra'ya indi, anda balçık işleyenler ile işler idi, işlemez idi illâ sebt günü işler idi bir dirheme ve bir denge günde bir dengi azık edinür idi. Ebû 'Âmir-i Başrî demiş, benim evimde bir divâr yıkıldı, ben çıktım bir divâr işler kimse ister idim, bir gulâm gördüm ki, andan vech-i ahsen görmedim ve öninde bir zenbîl var muşhaf okur. Ben aña didim, yâ gulâm, 'amel ider misin? Didi, niçün 'amel itmiyem ki, 'amel için halk olındım velâkin haber vir baña kanķı 'amele kıullanursın beni? Ben didim, balçık 'ameline. Didi, bir dirheme ve bir denge, ammâ ol şartla ki ben namâzımı kıılam. Ben didim, seniñdür ol andan soñra 'amele gitdük, [38a] ve ben anı terk itdim 'amel ider idi, çünkü ahşam oldu on recül 'amelin itmiş. Aña iki dirhem vezn itdim, didi, yâ Ebû 'Âmir, ben buña işlemez, imtinâ' itdi kıabûlden. Pes bir dirhem ve bir deng vezn itdim. Çün ertesi oldu girü bâzâra çıktım, anı ister idim ve istifsâr itdim baña dinildi, ol işlemez illâ sebt günü işler ve biz anı görmezüz illâ sebt günü görürüz. Ben 'ameli te'hîr itdim sebt-i şâniye. Andan soñra bâzâra geldüm, anı ol hâlet üzere buldım ve selâm virdim ve 'ameli 'arz kııldım ve ol evvelki sözünü didi. Ben anı 'amele aldım, gitdim, durdum ırağdan nazar ider idim ve ol beni görmez idi bir avuç balçıkdan aldı, divâr üzerinde kııldı, taşlarıñ ba'zı ba'zı ile terkîb olunur idi. Ben didim, buncılayın evliyâullah mu'âvenet olunurlar. Çün gitmek istedi, ben üç dirhem vezn itdim, kıabûlden imtinâ' itdi illâ bir dirhem ve bir deng. Ben anı aña vezn itdim. Çün sebt-i şâliş oldu, ben anı görmedim, istifsâr itdim, baña dinildi, üç gündür hastadur, bir harâbda sekerât-ı mevt mümâresetindedür. Ben ücret virdim şol kimseye ki beni aña delâlet ide ve gitdim hattâ anuñ üzerine durduķ, bir bâbsız harâbda ki, bayılmış idi ve aña selâm virdim, başı altında yarım kerpiç var ve ol hâl-i mevtde, ben aña tekrâr selâm virdim, beni bildi ve ben anuñ başını kıucağıma aldım, beni andan men' itdi ve inşâ idüp didi:

Kıı'a:

Tena‘um ile beni ğarra itme iy yoldaş

‘Ömr tamâm oluban hem na‘îm zâ‘il olur

Çü kavm hâlini bildik anı bilgil kim

Ta‘addî ider iseñ kavm saña sâ‘il olur

[38b] *Cenâze ilter iseñ ger maķâbire bir gün*

Seni daħı nice kimse oraya hâmil olur

Andan şöra didi, yâ Ebâ ‘Âmir, kaçan ki rûhum cesedimden müfarekat ide beni ğasl idüp bu cübbe içinde kefenle. Ben didim, iy habîbim, niçün cedîd şiyâbda kefenlemeyem? Didi, hayy olan ahevcedür cedîde meyyitden, şiyâb eskir ve ‘amel bâķî kalur. Benim mîzerim ve zenbîlim al, ķâbr kazıcıya vir ve bu muşhafı ve yüzügi al, Emîrû‘l-mü‘minîn Hârûn-i Reşîd’e vir, ammâ kendü elin ile anuñ eline vir ve aña di, yâ Emîre‘l-mü‘minîn, bu baña emânetdür bir ğulâm-ı ğarîbden ve ol saña dir, bu ğaflet üzerine olmasun, ya bu maġrûrlık ile olmasun andan şöra rûhı çıķdı (r.a.). Pes ben bildim ki ol hâlîfeniñ oġlı imiş. Baña cemâ‘-i vaşîyyet itdigüni eyledüm ve muşhafı ve yüzügi aldım ve Baġdâd’a dâhil oldım. Hârûn-i Reşîd kaşırına kaşd kıldım. Bir yüksek yirde durdım, bir cemâ‘at çıķdı, biñ atlu var idi, andan şöra on cemâ‘at çıķdı her cemâ‘at biñ atlu var idi. Emîrû‘l-mü‘minîn onuncı cemâ‘atde çıķdı. Ben aña nidâ itdim, yâ Emîre‘l-mü‘minîn, Resûl (a.s.) hâzretine ķarâbetiñ haķķıçün tevaķķuf kııl benim için azacıķ. Çün beni gördi, bir pâre durdı. Ben aña didim, yâ Emîre‘l-mü‘minîn, benim ile emânet vardur, bir ğulâm-ı ğarîbden. Andan şöra aña muşhafı ve yüzügi virdim ve baña ışmarladuġın didim. Başın aşıġa idüp gözi yaşın aķıdup ve beni ba‘zı ķapucılara ışmarlayup bu seniñ yanında olsun ben senden bunu isteyinceyedek, cünki kendüsi ve aşķâbı rücû‘ itdiler emr itdi, **[39a]** perdeler getirüldi ve ķapucıya, getir recüli, egerçi baña hüznleri tâzeler didi ve baña ķapucı didi, iy Benî ‘Âmir, Emîrû‘l-mü‘minîn, ğuşşaludur on kelime söylemek isterseñ anı biş kııl. Ben didim, ne‘am. Anuñ üzerine girdim, meclisini hâlî gördüm. Çün ki beni gördi, baña ķarîb ol didi. Ķarîb oldım. Didi, benim veledim bilür misin? Didim, ne‘am. Didi, ne işler idi? Didim, balçık ve taş işin

işler idi. Didi, sen de kullandun mı? Didim, ne'am. Didi, nice kullandun, anun Resul (a.s.) hazretine ittishali var idi. Didim, 'ozrum Allah'a andan sonra sanadur ya Emire'l-muminin, ben anı bilmedim illa vefati zamanında bildim. Didi, sen mi yudun kendu elin ile? Didim, ne'am. Didi, getir elini. Elimi aldı, şadrına kodu ve didi idi, kanı kefi ile kefenledin 'aziz garibi? Andan sonra inşâ idüp didi:

Ġazel:

İy garib kim ireydi kalbim saña

Eşk-i çeşmümdür revân senden yaña

İy mekânı dür hüznü baña yâr

Gitdi benden mevt ile her hoş şafâ

Bedr idün bir şâh-ı sîm üstündesin

Bedr tolandı budak yiri şerâ

Sen gözüm nûrı gidelden yiridür

Ger türâbın eylerisem tûtiyâ

Ġabrünü idüp ziyâret tuhfemiz

Ruhuña göndermedür hayr u du'â

Ebû 'Âmir dimiş, andan sonra Hârûn-i Reşid yaraklandı ve Başra'ya çıktı ve ben anun ile bile idim, tâ kabrine geldi anı göricek bayıldı, çün ki ifâkat buldı bu ebyâtı inşâd kıldı:

Ġazel:

İy gâ'ib olup dönmeyen âdem seferinden

Mevt aña mu'accel erişilden şîgarinden

İy gözlerimin nûrı benim ünsim idün sen

Hem tûl-i leyâlide hem anun kaşirinden

[39b] *Babañ dağı ol şerbeti nûş itse gerekdür*

Sen hâl-i şigarda ol içiser kiberinden

Ben nûş iderem anı kamu halk dağı hem

Bed ve ehli ola ya ola dünyâ hazarından

Kıl şabri kazâyâ çü rızâ lâzım olurmış

Bu mevt kazâsıdur anuñ hem kaderinden

Ebû ‘Âmir demiş, ol gice virdümden fâriğ olup yatdım nûrdan bir kûbbe gördüm üzerinde perde var nûrdan. Ol perde açıldı ol gûlâmı gördüm, nidâ idüp dir idi, **يا عامر** ¹⁵⁴جزاك الله عني خيرا Ben Didim, iy benim veledim, kime geldiñ? Didi, bir Rabb’e geldüm; hışm-nâk degil ki baña virdi, şol nesnei ki göz görmemişdür ve kulağ işitmemişdür ve beşer kâlbine huţûr itmemişdür ve yemin eyledi ol Allah kendü nefsi üzere ki, dünyâdan çıkmaya bir ‘abd ben çıktığı gibi illâ aña ikrâm ide baña kerâmeti gibi. Pes uyandım şâd olduğum hâlde bana didüğü ve beşâret kıldığı ile (r.a.). Râvî demiş, Hârûn su’âl olındı oğlından didi, ol mevlûd oldu ben hilâfete mübtelâ olmazdan evvel ve gökçek büyüdi ve Kûr’ân ve ‘ilm öğrendi. Vaqtâki ben hilâfete müvellâ oldım beni terk eyledi ki bir nesneye irişmedi benim dünyâmdan. Ben anasına virmişdim bu hâtemi ki yâkûtdan idi, mâl-ı keşîr deger idi ve anasına demiş idim, bunu aña vir ve anası ana dağı muţî’ idi (raḥmetullahi ‘aleyhimâ)

Hikâyet-i tâsi’ati ‘aşere, Abdullah b. Mihrân (r.a.) demiş, Hârûn-i Reşîd hacca gitdi, Küfe’ye uğradı anda birkaç gün muķîm oldu. Çün göç zârbı uruldu, nâs çıkdılar. Behlûl-i mecnûn dağı çıkanlardan idi, bir süpründi üzerinde cûlûs eyledi oğlancıklar [40a] anı incidürler idi ve birbirin aña iğrâ iderler idi. Nâgâh teveccüh itdi, Hârûn’ın maḥifeleri oğlancıklar Behlûl’e velû’dan men’ olındı. Çünki Hârûn geldi, Behlûl a’lâ şavtı ile nidâ idüp yâ Emîre’l-mü’minîn yâ Emîre’l-mü’minîn didi, Hârûn perdei eli ile açup lebbeyk yâ Behlûl lebbeyk yâ Behlûl didi. Behlûl didi, yâ Emîre’l-mü’minîn bize haber virdi Eymen b. Nâîl, Kuddâmetü b. Abdullah’dan ki ben gördüm Resûl (a.s.)

¹⁵⁴ Bana yaptıklarına karşılık Allah sana hayır versin.

hazretini Minâ'da bir deve üzerinde ki altında bir eski semer var idi anda zarb ve sürmek yok idi ve yürü ve yürü ve girü ve dur ve savul yok idi ve seniñ bu seferiñde tevâzu'ıñ hayırdur tekebbüründen ve tecebbüründen. Hârûn ağladı hattâ gözi yaşı yire döküldi. Andan soñra didi, yâ Behlûl bize dağı ziyâde kııl. Behlûl didi:

Kıt'a:

Ne'am bugün bu cihânı tamâm dutmuşsin

'İbâd saña muftı' oldı soñra nolsa gerek

Mekânıñ olsa gerek yarım iş bu yir altı

Bunuñ ve anuñ eliyle türâb dolsa gerek

Hârûn ağladı, âferin Behlûl deyüp dağı gayr var mı didi. Behlûl didi ne'am. رجل”
 “اتاه الله مالا وجمالا فانفق من ماله وعف في جماله كتب في خالص دوان الله تعالى من الابرار” Ya'nî, bir recül ki Allah aña mâl vire ve cemâl vire ol kimse mâlından infâk ide ve cemâlinde perhîz-kârlık ide Haq Te'âlâ'nıñ divânı hâlişinde ebrârden yazılır. Hârûn âferin 'aâtâ ile yâ Behlûl didi. Aña Behlûl didi, 'aâtâ-yı mâlı kimden aldıñ ise aña kııl ki benim hâcetim yoqdur aña. Hârûn didi, iy Behlûl, üzeriñde deyn var ise kazâ idelim? Behlûl didi, yâ Emîre'l-mü'minîn, deyn ile deyn kazâ olunmaz. Haqqı ehline redd kııl ve kendü nefsiñ deynin kazâ kııl. Hârûn [40b] didi, iy Behlûl, saña kifâyeti kadar vazîfe itmeyelim mi? Behlûl başını semâya kaldırıp didi, yâ Emîre'l-mü'minîn, ben ve sen Haq Te'âlâ 'iyâlındenüz, pes muhâldur ki seni añup beni umda. Hârûn perdei şalı virüp gitdi.

Beyt:

'Arz-ı zillet itmeyüp rızık istemedim şâhdan

Nice yıllar geldi rızıkım Hazret-i Allah'dan.

Hikâyet-i işrûn, hikâyet olunur vaqtâki Hârûn-i Reşîd çıkdı Mekke'ye hacc idici olduğı hâlde aña 'Irâk içinde hareme dek döşendi mar'azî kiçeler ve kendüsi kâsem itmişdi ki hacc itmeye illâ yayaq. Bir gün mile tayandı ki katı yorulmuş idi. Nâ-gâh aña Sa'dûn-i mecnûn mu'âraza idüp dir idi:

Kıt'a:

Ne'am dūnyâ harâc olup gelür hep

Ecel gelmez mi iy sulţân âhîr

Nidersin bu nice mâl ü mülki iy şeh

Çü bir mil zılli yeter saña vâfir

Egerçi şâd ider dehr evvelinde

Şonı gamgîn idendür dehr-i dâhir

Hârûn bir na'ra urup düşüp bayılmış, hattâ andan üç namâz fevt olmuş ifâkat bulıcağ, Sa'dûn-i mecnûn'î taleb kırup andan bir eşer üzre olmamış ve anuñ üzerine müteħassiren kalmış.

Kıt'a:

Nice 'âkıl var cihânda 'âkılâ

Kendüyi divâne şûret gösterür

Çün olar divâne-i Allah'dur

Ehl-i dünyâdan ferâgat gösterür

Nice 'âkıl dirülür divâne var

Ehl-i haqqa rû-yi nefret gösterür

Hikâyet-i hâdiyeti ve 'işrîn, Muhammed b. el-Şabbâh (r.a.) demiş, biz Başra'da istiskâ için şahrâya çıkdık. Nâ-gâh Sa'dûn-i mecnûn'î gördük yolda kâ'id idi. Vaqtâki beni gördi yerinden durdı, kanda gidersiz deyü şordı. Ben didim, istiskâ iderüz. Didi, kulûb-i semâviyye ile mi yoħsa kulûb-i hâliyye ile mi? Didim, kulûb-i semâviyye ile. [41a] Didi, bunda cülûs idüñ, istiskâ kıluñ. Biz oturduğ du'â itdük hattâ nehâr mürtefi' oldı, artmadı illâ semâniñ açıklığı ve güneşin harâreti artdı. Sa'dûn bize nazar idüp didi, iy Baţğallar, eger kulûbıñız semâviyye olaydı sâkî olınurdıñız. Andan şonra abdest aldı ve iki rek'at namâz kıldı, gözi uciyle semâyâ nazar kıldı ve tekellüm itdi bir kelâm ile ki

ben anı fehm itmedim vallahi sözüni tamâm itmedi illâ ra‘d ve berķ zâhir olup laţf yağmur yağup murâd hâşıl oldu. Biz aña su‘âl itdük, söyledügi sözi. Didi, yürün eñârîbenden ki bu şol kulûbdur ki müştâķ oldu ve feryâd kıldı, mu‘ayeneten müşâhede eyledi ve bildi ve ‘amel kıldı ve mevlâsına tevekkül eyledi.

Rübâ‘î:

Dostdan hicrânı terk it tâ ki olasın qarîb

Ķurb-i ħazretde du‘â kılgıl ki tâ ola mücîb

Kim ki emrin duta anuñ ol sözün dutar bunuñ

Belki ol lebbeyk dir bu diyecek aña ħabîb

Ĥikâyet-i şâniyeti ve ‘işrîn, Mâlik b. Dînâr (r.a.) demiş, Başra şahrâsına girdim, anda Sa‘dûn-i mecnûn’i gördüm ve aña ħâlîñ nedür deyü şordum. Didi, yâ Mâlik, nice olur şol kimsenüñ ħâlî ki aĥşama ve şabâĥa dâĥil ola sefer-i ba‘îd dileyici olduĝı ħâlde, yaraķsız ve azıķsız ve Rabb-i ‘adle varsa, gerekdür ki ħâkimdür beyne’l-‘ibâd. Andan soñra ağladı bükâ-i şedîd ile. Ben didim, niçün ağlarsın? Didi, vallahi dünyâya ĥırş için ve mevtden zücret için ağlamazın, lâkin ‘ömrümden şol geçen gün için ağların ki ol günde ‘amelim ĥasen olmadı daĥı beni ağladur vallahi kılllet-i zâd ve şahrâmñ tûli [41b] ve şarp ‘aķabe ve bilmezsin andan soñra cennete mi giderin nâre mi giderin. Mâlik demiş, çün ki ben işitdim bundan kelâm-ı ĥikmeti didim, nâs seni mecnûn zu‘m iderler. Didi, sen de maĝrûr mı olduñ, ebnâ-i dünyâ maĝrûr olduĝı ile nâs beni mecnûn zu‘m ider, bende cünûn yoķdur, lâkin ĥubb-i mevlâ benim ħalbim ve içim ile ħarışdı ve laĥmim ve demim ve ‘izâmım ortasında cârî oldu, ya‘nî zâhirim ve bâtınım ‘ışķ-ı mevlâ ile tldı, vallahi ben Allah ‘ışķından ĥayrânem ve nihâyet ‘ışķa irişmiş kimseyem. Didim, yâ Sa‘dûn, niçün nâsile mücâleset ve muĥâlaţat kılmazsın? İnşâ idüp didi:

Rübâ‘î:

Dutarsañ nâsdan bir özge cânib

Olur Allah saña tenhâ muşâĥib

Ki zîrâ nâsı yoqlarsañ uñatça

Bulursın anları lâ-budd ‘aķârîb

Hikâyet-i şâlişeti ve ‘işrîn, Zünnûn-i Mışrî (r.a.)’den rivâyet olunur ki dimiş, bir zamânda ben Beytullahi’l-ħarâmı tavâf ider idim, gözler sâkin olmuş, ya’nî halk uyumuş idi. Nâ-gâh bir şahş gördüm Beyt’e mükâbil olmuş dir idi, yâ Rabbî, miskîn ‘abdiñ ve merdûd ve önüñden kaçmış ‘abdiñ senden ister umûrdan akrebini ve tâ’âtdan eħabbını ve senden ister halk-ı kirâm enbiyâ (‘aleyhimü’s-selâm) ıstıfâsı sebebi ve anuñ haķķıçün beni saķı idesin muħabbetiñ ķadeħi ile ve keşf idesin ķalbinden ma’rifetiñ ceħli perdelerin ĥattâ teraķķî idem şevķ ķanadları ile saña ve münâcât idem saña haķ rükünlerinde ‘irfân bâğçeleri ortasında. Andan şoñra ağladı, ĥattâ gözi yaşınıñ taşlar üzerine düşdüğün iştiddim. Andan şoñra [42a] zıħk idüp döndi ben anuñ ardınca gitdim ve kendü nefsimde dir idim, bu kimse ya ‘ârifdür ya mecnûndur. Mescid-i ĥarâmdan çıķdı, Mekke’niñ ĥarâb cânibin dutdı andan şoñra baña iltifât itdi ve didi, noldı saña, قال ¹⁵⁵مالك ارجع أمالك rüçû’ ķıl emellerüñe. Didim, adıñ nedür? Didi, Abdullah. Didim, kimüñ oğlı? Didi, İbn-i Abdullah. Didim, bilürem halkıñ küllîsi ibadullah ve ebnâ-i ‘ibâdullahdur, ismüñ nedür? Didi, babam baña Sa’dûn ad virmiş. Didim, mecnûn dimek ile ma’rûf olan mı? Didi, ne’am. Didim, kimdür ol ķavm ki Allah Te’âlâ’ya su’âl itdüñ anlar sebebi ile ve anlarıñ ĥürmetine? Didi, anlar ol ķavmdur ki gitdiler Allah Te’âlâ’ya muħabbeti iki gözi öninde naşb iden seyri gibi ve mücerred oldılar zebâniye ķalbin dutmuş kimse tecerrüdi gibi. Andan şoñra baña iltifât itdi ve didi, yâ Ze’n-Nûn, ben Didim ne’am. Didi, baña irişdi ki sen söyler imişsin, di bir nesne ben işideyim esbâb-ı ma’rifetden. Ben didim, sen olsun ki, biz seniñ ‘ilmiñden iķtibâs iderüz. Didi, haķķ-ı sâ’il cevâbdur. Andan şoñra inşâ idüp didi:

Ķıı’a:

Ķulûb-i ‘ârifân pûr şevķ olur ta

Ĥulûl ider anuñ ķurbında her dem

¹⁵⁵ Ne oldu sana? İşine dön!

Olur şâfi o mevlâ hubbi içre

Kesilmez munkatı‘ ola meger dem

Hikâyet-i râbi‘ati ve ‘işrîn, denildi, ya‘nî rivâyet kılındı ki Sa‘dûn-i mecnûn (r.a.) Başra‘nîñ ulu yollarında, ya‘nî soğağlarında gezer ve her dâra ki mürûr ider, (يا ايها) ¹⁵⁶الناس اتقوا ربكم ان زلزلة الساعة شيء عظيم dir, ya‘nî bu âyeti oğur ve ağlar [42b] idi ve bu şi‘ri oğur idi:

Qıt‘a:

Mevt ile hâk olmadan ğayrı ger olmasa ‘azâb

Âdeme yitmez mi idi bu kadar derd ü elem

Ağlariseñ kendü mevtiñ içün ağla ‘âkilâ

Ba‘dehu eczâ çürür olur vücûduñ hep ‘adem

Ve kaçan aña cû‘ müştred olsa bunu inşâd ider idi:

Qıt‘a:

İlâhî ‘ahdiñ olmışdur kâsemle

Ki zâyi‘ itmeyesin halkıñı sen

Ezelde zâmin olduñ rızq-ı halka

Virürsin zâmin olduğın kâsemden

Benim var i‘timâdım saña yâ Rab

Degil ğayrı bu qalbim bildüğüñden

Ve anuñ üzerinde bir şûf cübbe var idi, anuñ sağ yeñinde yazılmış idi:

Beyt:

Eylediñ Mevlâ‘ya ‘işyân iy sa‘îd

¹⁵⁶ Hacc 22/1. “Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının, çünkü kıyamet sarsıntısı büyük bir şeydir.”

Böyle mi olur efendiye ‘abîd

Ve şol yeñinde yazılmış idi:

Olsun helâk ol ki anuñ rızqını Hudâ

Vire añâ ve ol añâ her lahza ‘âk ola

Ve ardında yazılmış idi:

Kıt‘a:

Her zemañ kim gelür gider benden

Naş ider kim olur o benden ba‘z

Terk kıl sen ma‘âşiyi iy Nefs

Ma‘şiyet çün kula degildür farz

Ve öñinde yazılmış idi:

Kıt‘a:

İy yüce tağlar ki siz şâbitsiñiz

Biz de toprağız velâkin bî-ğarâr

Bu hayât-ı bî-şebâtdur bir metâ‘

Bunda yeksândur gedâ vü tâcidâr

Ve ‘ukkâzesinde yazılmış idi:

Kıt‘a:

‘Amel kıl kim bu dünyâda be-ğâyet havf üzeresin

Dağı bilgil bunı âhîr ki âhîr gündesin meb‘ûs

Ve bilgil bunı dağı kim seniñdür itdüğün taqdîm

Ne deñlü mâl ü mülküñ kalur ol gayradur mevrûs

Ve aña didiler, sen hekîmsin mecnûn degilsin, ol dağı dimiş, benim a'zâm mecnûndur, kalbim degildir. Andan sonra rücu' itmiş hârib olduğu hâlde (r.a.).

Beyt:

'Âkilâ inşâf idelim biz miyüz 'âkil yâ hod

Buncılayın ma'rifetler söyleyen mecnûn mıdur?

Hikâyet-i hâmiseti ve 'işrîn, Ebü'l-Cevvâl el-Mağribî (rahmetullahi 'aleyh)'den rivâyet olunur ki dimiş, ben bir recül-i [43a] şâlih ile câlis idüp Beytü'l-mağdiş'de, nâgâh bir yigit zâhir oldu oğlancıklar anuñ etrâfında aña taş atarlar, mecnûndur dirler. Mescide dâhil oldu nidâ idici olduğu hâlde: İlâhî beni râhat kııl bu dârdan. Ben aña didim, bu kelâm-ı hakîmdür, saña bu hikmet kandan? Didi, kim ki ihlâş kııla Hâk Te'âlâ'ya hidmeti, aña mîrâs kıılır Allah hikmet tâzelerin, dağı anı mü'eyyed kıılır esbâb-ı 'işmetile ve benim cünûnım ve zelağım ya'nî tayırnımam yokdur, belki kâlakum, ya'nî karârsızlığım ve ferağım, ya'nî havfım vardır.

Ġazel:

Halkı terk itdim baña cûd iden için bi'n-ni'am

Nevmi mahv itdim aña şevkim için pes lem-enem

Bir zamân setr eyledüm divâneligim halka ben

Ketm idem tâ kim hevâ-yı 'ışkı lâkin mâ-enektem

Şevk u hubbı gördüm oldu zâhir ve bâhir tamâm

Perdei yırtup didim ikrâr idüp ve billah neğam

Baña mecnûn dirler ise nola 'ışkımdır benim

Hastesin dirlerse direm bende yok hergîz seğam

İderem 'ışka kâsem hem 'ahd hem bu rûh ile

Anuñ ile ünsüme şiddetde olurken zulem

Ta'n ider tâ'in baña cehlinden iy şâhım saña

‘Aynuma izhâr kıl a‘zârı didem fahteşem

Gözlerim itdi ‘itâbı aña ammâ bî-keîâm

Göz göricek gönüle düşer didi andan sekam

Hilmiñ ile itme yâ Rab bendeñi senden ba‘îd

Hem mezarım kıl muqarreb saña yâ Bârîyi’n-nesem

Râvi dimiş, ben aña didim, âferin, taḥkîken gâlaṭ itmiş saña mecnûn diyen ve nazar itdi baña daḥı ağladı ve didi, benden su‘âl itmez misin, şol kavmi ki anlar ne keyfiyyet ile vâşıl ve muttaşıl oldılar? Ben Didim, beli haber vir baña. Didi, anlar, anlardır ki itdiler tehzîb-i aḥlâk ve kılmadılar teksîr-i erzâk ve ḥayrân oldılar muḥabbet ile fi’l-âfâk, izâr-ı verd alındılar bi’s-şidki ve’l-işfâk ve virdiler fânî aldılar âcil-i bâk ve oldılar süvâr-ı meydân-ı [43b] sibâk ve şıgındılar mişli’l-ḥabîri’l-ḥuzzâk hattâ muttaşıl oldılar bi’r-Rabbi’r-rezzâk. Ḥaḳ Te‘âlâ anları sâkin kıldı fi’l-cibâli’s-şevâhiḳ anları görmedi ‘uyûn-i ḥalâyıḳ, anlara merci’ olmaz dâr ve anlara qarîb olmaz qarâr anlara nazardur i‘tibâr ve muḥabbetleridür iftiḥâr ve anlardır şavfet-i ebrâr ve ‘ibâd-i aḥbâr ve anları medḥ ider melik-i cebbâr ve vaşf ider nebiy-i muḥtâr ḥâzır olsalar bilinmezler, ğâ’ib olsalar tezekkür olunmazlar, vefât idicek ḥâzır olunmazlar. Andan soñra didi:

Ḳıṭ‘a:

Ba‘îd ol nâsdan müstevhîş olup

Qarîb olsun dir iseñ ger saña Ḥaḳ

Ḳatı cidd eyleyüp sa‘y it nitekim

müsâra‘at idenler gibi fi’s-sibâk

Râvî dimiş, dünyâyı unuttım anuñ kelâmında andan soñra gitdi hâriben, ben kaldım müte’ssifen ve ṭaliben.

Hikâyet-i sâdiseti ve ‘işrîn, İbnü’l-Kaşşâb es-Sûfî (r.a.) dimiş, biz dâḥil olduk bîmâr-ḥâneye anda bir yigit gördük, mecnûn şedîdü’s-şevḳ aña lâğ ü kızb söyledük ve lâğuda ziyâde eyledük ve aña zaḥmet virdük. Feryâd idüp didi, nazar idüñ şol ḳullara ki

uzanmışdur ve şol cesedlere ki mu‘aţţardur lâğı ve kizbi kumaş kılmışlar ve hıffet-i ‘aqlı şıfat bilmişler, ‘ilimden cânibde olmuşlar re’sen ve kendüler degildir nâsdan. Biz didük aña, sen ‘ilmi eyü bilür misin, saña su’âl idelim? Didi ne’am, vallahi ben eyü bilürin, çok ‘ilmi benden su’âl kıluñ. Biz didük, sañi kimdür haqıkatde? Didi, şol kimsedür ki, sizün mişillüye rızq virür hâlbuki siz bir günlük azıq degmezsiz. Biz zıhk itdük ve didük, aqall-i nâs [44a] kimdür şükr cihetinden? Didi, şol kimsedür ki, bir belâdan ‘âfiyet bula, andan şoñra ol belâyı ğayrda göre ‘ibreti ve şükri terk ide, laţfeye ve lehve meşğûl ola. Râvî dimiş, bunun kelâmı kulûbumuz kesr itdi ve aña ba’zı hışâldan su’âl kıldık. Didi, siz olduğınuzuñ hilâfidur. Andan şoñra ağladı ve didi, yâ Rabbî, baña redd itmezsin ‘aqlımı, redd it baña ellerimi tâ bunların birinün ensesine sille urayın. Biz anı terk idüp döndük.

Beyt:

Biz nice ‘âkil dirüz kendümüze inşâf ide

Çün begenmez ‘aqlımız zencîrde olan delü

Hikâyet-i sâbi‘ati ve ‘işrîn, Abdulvâhid b. Zeyd dimiş, ben Allah Te‘âlâ’dan diledim üç gice tâ baña cennetde refiğim göstere. Baña dilindi, yâ Abdelvâhid, seniñ refiğin cennetde Meymûne-i sevdâ’dur. Ben didim, ol kâdadur? Dinildi baña, benî fülânda ya’nî fülân kabilededür Kûfe’de. Ben Kûfe’ye çıkdım andan su’âl itdim, didiler ol mecnûnedür, koyuncıklar güder. Ben didim, ben anı görmek isterin. Didiler şahrâya çık. Çıkdım, şahrâda gördüm ol kâ’ime namâz kılar, öñinde ‘aşâsı var ve üzerinde şûf cübbe var anda yazılmış, şatılmaz ve alınmaz ve gördüm koyunlar kurdlar ile ammâ ne kurdlar koyunları yirler ve ne koyunlar kurdan korqarlar. Çün beni gördi, şalâvatını muhtaşar kıldı. Andan şoñra yâ Zeydoğlı, mev‘id bura degildür, mev‘id andadur. Didim kim bildürdi benim zeydoğlı idigim? Didi, bilmez misin, ervâh, cem‘ olmuş ‘askerlerdür anda âşina olanlar bunda birbirin bulur, anda âşina olmayanlar bunda birbirine muhâlefet kılar. Didim aña va‘z kılar baña. Didi, ‘acebdür [44b] ki vâ‘ize va‘z olma ve didi, baña haber irişdi ki, bir kul yoğdur ki, aña dünyâda bir nesne virile ve ol şâni taleb

eyleye illâ andan Allah Te'âlâ selb ider kendü ile hubb-i halveti ve tebdîl ider kırbdan
şoñra bu'da ve ünsden şoñra vahşete, andan şoñra inşâ idüp didi:

Kıt'a:

Ekl idersin hastaya perhîz emr itdüğüñi

Hasta iken bu degil midür katı emr-i ğarîb

Bundan evvel 'aybuñi işlâh ideydiñ sen eger

Sözünüñ te'siri olurdu olurduñ hem ğarîb

Çünkü sen nehy itdügün işlersin anı her gören

Şöyle şanur kim seni sen Haqq'a olmasan mürîb

Abdulvâhid dimiş, ben aña didim, ben bu kırdları koyunlar ile görürin; ne
koyunlar kırdlardan kırkırlar ve ne kırdlar koyunları ekl iderler, bu nedür? Didi, yürü
añarı ben işlâh itdüm kendim ile efendim ortasın, ol işlâh eyledi kırdlar ile koyunlar
ortasın.

Bejt:

Şâhib ğanem çü şâhib zi'b ile şulh ide

Kırd u koyun dağı birbirile şulh ider

Hikâyet-i şâmineti ve 'işrîn, Rabî' dimiş, ben, dağı Muhammed b. Münkedir,
dağı Şâbit-i bünânî, gice Reyhâne-i mecnûn'e kıatında yatdık. Reyhâne evvel-i leylede
kalkdı ve dir idi:

Bejt:

Dırdı muhib habîbine bir kere şevkle

Oldı ğarîb şâdilıgından uça gide

Vaqtâki cevfi leyl oldı ise işitdim dir idi:

Kıt'a:

Üns itme aña kim nazarı vire vahşeti

Men‘ ide seni zıkr-i Hudâ‘dan şağındıla

Kıl cidd ü sa‘y gice seher vaqtine degin

Tâ kim muhabbeti kadehin içüre Hudâ saña

Vaqtâki gice gitdi seher oldı nidâ idüp vâ-harebâh vâ-salebâh didi. Ben didim, bu feryâd neden? Didi:

Kıt‘a:

Gice gitdi ünsi ve ülfî ile

Nolaydı karañlık cedîd üns ideydi

Ki ben yâruma halvet idüp münâcât

Çamu mâsivâ hâtırmıdan gideydi

[45a] **Hikâyet-i tâsi‘ati ve ‘işrîn**, ‘Atebe-i Gulâm‘dan rivâyet olunur ki dimiş, Başra‘dan çıkdım, a‘râbîñ kara evin gördüm, zirâ‘at itmişler ya‘nî ekin ekmişler ve nâ-gâh bir çadır gördüm kurulmuş ve anda bir câriye-i mecnûne var, anuñ üzerinde bir şûf cübbe var, anuñ üzerinde yazılmış, لا تباع ولا تشتري ya‘nî şatılmaz ve alınmaz. Ben aña yakın vardım, selâm virdim, selâmum almadı, andan soñra işitdim dir idi:

Nazm:

Felâh ü necât buldılar ‘âbidûn

Acıkdırdılar Hağ için çün buñûn

Uyandırdılar gözlerin Hağ için

Gice gitdi anlar idi sâhirûn

Hudâ ‘ışkı hayret virüp anlara

Bu nâs şandı anlarda vardur cünûn

Egerçi zevi‘l-‘ağl idi anları

Katı ğuşşalandurdı mâ ya‘rifûn

Râvî demiş, aña yakın vardım didim, zer‘ kimiñdür? Didi bizümdür, eger sâlim olursa, ya‘nî helâk olmazsa. Ben anı terk itdüm, kıra evlerden ba‘zına gitdim, semâ irhâ-i maţar kıldı kırbalar ağızları gibi, ben didim, vallahi ben ol mecnûneye gelürin anuñ kışşasın görürin bu maţarda. Pes geldüm zer‘ ğarķ olmış, ol mecnûne kıâ‘ime durup söyler, iy kimse ki benim kıalbimi sekrân eylediñ, muħabbet şafâsı süzülmişinden, taħķiķen benim kıalbim senden müķindür rızâyile. Andan şoñra baña iltifât idüp didi, yâ hâzâ, ol oldur ki ekdi ve bitürdi ve durğurdı ve sünbüle çıkardı ve terkîb kıldı ve şakķ eyledi ve aña yağmur göndürdi ve sıvardı ve aña nazâr kıldı ve şakķladı ve biçini vaķti kıarîb olıcaķ helâk eyledi. Andan şoñra [45b] başın semâ cânibine kıaldurdı ve didi, ‘ibâd seniñ ‘ibâdındur ve rızıķları seniñ üzerinedür, işle diledüğiñ. Ben aña didim, nice şabriñ var? Didi, sâkit ol yâ ‘Atebe, taħķiķen benim ilâhım ğanî ve ğamîddür her ğün andan rızķ-ı cedîddür, el-ğamdülillah zâ‘il olmadı, baña dilediğümden ekşer virmekden. Ol ‘Atebe-i Ğulâm demiş, vallahi ben anuñ kelâmın añmadım illâ beni taħrîk idüp şevķ virdi.

Beyt:

Bir delü ğatunda kim Ğaķķ’a tevekkül böyledür

Yeg degil midür şol erden kim tevekkül eylemez

Ğikâyet-i şelâşûn, Zünnûn-i Mışrî demiş, baña vaşf olındı bir recül ehl-i ma‘rifetden cebel-i lükâmnda, ben aña kıaşd eyledüm ki ziyâret idem bir şavt-ı ğazîn işitdim ki ol recül dir idi:

Kıı‘a:

İy ol ki kıalb zikri ile üns bağladı

Sensin övgim ben olmamışam ğayrıña mürîd

Fânî olur gice ve zamân durmayıp gider

Göñlümdedür muħabbetiñ ammâ seniñ cedîd

Zünnûn dimiş, gördüm bir yigit hasenü'l-vech, hasenü's-savt ammâ ol maḥâsin andan gitmiş, rüsûmı kalmış katı za'îf ki şararmış ve yanmış ḥayrâna beñzer aña selâm virdim, selâmum aldı ve göziñ dikdi ve kaldı ve dir idi:

Kıt'a:

Eyledüm a'mâ gözüm dünyâ ve mâ fihâdan âh

Lîk-i rûhumdan benim hergiz degilsin müfterik

Çün seni zîkr eyleyem 'aynum uyumaz yâr olur

Evvel-i şebden baña tâ zâhir olunca felak

Gözlerümi yummadım bir laḥza ben divâne dil

Lîki gördüm vechüñi beyne'l-cufûni ve'l-ḥadaḳ

Andan sonra didi baña, yâ Ze'n-Nûn, noldı saña ki mecnûnlar taleb idersin? Ben didim, sen mecnûn misin? Didi, nâs böyle ad virdiler baña. Didim, bir mes'ele var. Didi, [46a] şor. Didim, baña haber vir, ne nesne sevdürdi saña yaluñuzlığı ve kaṭ' itmek münisini ve seni ḥayrân kıldı derelerde ve taḡlarda? Didi, anuñ muḥabbeti beni ḥayrân eyledi ve bî-ḥodlığım beni yaluñuz kıldı. Andan sonra didi, yâ Ze'n-Nûn, seni 'acebe getürdi mi mecnûnlar kelâmı? Didim, ne'am, vallahi daḥı maḥzûn kıldı beni, andan sonra gâ'ib oldu benden bilmedim kanda gitdi.

Beyt:

Bu mecnûndan işitdügim kelâmı

İşitmedim ben ehl-i 'aḳl olandan

Hikâyet-i ḥâdiyeti ve selâşûn, girü Zünnûn-i Mısrî'den (r.a.) rivâyet olunur ki dimiş, baña haber irişdi ki cebel-i muḳaṭṭamda bir câriye-i müte'abbide vardır. Ben diledim anuñ liḳâsını ve çıkdım muḳaṭṭam taḡına taleb ider idim ol câriyei, bulmadım ve müte'abbidînden bir cemâ'ate şataşdım ve anlara ol câriyei şordum. Baña didiler, 'uḳalâyı korusun mecnûnı şorarsın. Ben didim, beni delâlet idüñ aña egerçi mecnûne ise.

Dağı didiler, ol fülân derede olur. Ben ol dereye gitdim vaqtâki aña müşrîf oldum, bir şavt-ı hazîn işitdim ki dir idi:

Beyt:

İy ol ki üns dutdı gönül zikri ile âh

Sensin usan ki iş bu fu'âd ğayrîñ istemez

Zünnûn dimiş, ben ol şavta tâbi' oldum, ya'nî ol şavt ardınca ve ol tarafa gitdim. Nâ-gâh bir câriye gördüm, bir büyük taş üzerinde câlise. Aña selâm virdim, selâmum aldı ve didi, yâ Ze'n-Nûn, noldı saña ki mecnûnlar taleb idersin? Ben aña didim, sen mecnûne misin? Didi, eger mecnûn olmayaydım mecnûnile nidâ olunmaz idim. Ben didim, ne nesne seni mecnûn eyledi? Didi, yâ Ze'n-Nûn, anuñ ğubbi [46b] beni mecnûn eyledi ve ve şevki beni ğayrân eyledi ve vecdi baña ıztırâb virdi, zîrâ muğabbet ğalbede ve şevk fu'âdda ve vecd sırda olur. Ben didim, iy Cârîye, fu'âd ğalbuñ ğayrı mıdur? Didi, ne'am, fu'âd nûr-ı ğalbdur ve sır nûr-ı fu'âddur. Ēalb muğib olur ve fu'âd müştâk olur ve sır vâcid olur. Ben didim, ne bulur? Didi, ğağķı bulur. Ben didim, ğağ nice bulunur? Didi, yâ Ze'n-Nûn ğağķı bulmağ bilâ-keyfdür. Andan soñra inşâ eyledi, dir idi:

Beyt:

Eger sen cûdile mevcûd olayduñ

Vücûd bulmaz idi bu nefsi müflis

Didim, iy Cârîye, nedür şıdķ u vicdânıñ ğağķı? Ağladı, bükâ-i şedîd ile ğattâ ğarîb oldu nefsi aķup çıķa andan soñra bayıldı, ğünkü ifâķat buldı nidâ idüp dir idi: Eveâh eveâh senden, andan soñra inşâ idüp didi:

Ēıķ'a:

Vecddür vecdim anı anuñ vücûdı ceviddür

Vâcidin vecd-i vücûdudur be-ğâyetde lehîb

Fi'l-ğağķıka mevt irerse vaķt-ı vaşlında anuñ

Anîñçün oldı kim qalbimdedür bana yüñib

Andan şoñra bir na‘ra urdı ve didi, ¹⁵⁷هذا يموت الصادقون ve bayıldı bir sâ‘at, ben anı tahrîk itdim gördüm vefât itmiş (rahmetullahi ‘aleyhâ) ve aña qabr qazmaq içün bir nesne taleb kıldum andan şoñra nazâr eyledüm gayb olmuş, gâlibâ anı melâ’îke almış.

Qıt‘a:

Vaqt-ı vuşlatda vefât itmek mecâzî ‘âşığa

Nice kere vâkı‘ olmışdur haqîkî hem çünân

Lâ-cerem bunuñ gibi aqbârı taşdıq eylegil

‘Âşık-ı şâdıqlara haq bunı kılmışdur nişân

Hikâyet-i şâniyeti ve şelâşûn, Fuzayl b. ‘İyâz (r.a.) demiş, Kûfe câmi‘inde üç gün eglendim; ta‘âm yimedim ve nesne içmedim. Dördüncü gün olıcaq açlık beni şarsdı [47a] ve ırğaladı ve ben câlis idim, nâ-gâh mescid qapusından bir recül-i mecnûn dâhil oldu ki elinde bir büyük taş var ve boynında bir ağır demür var ve oğlancıklar ardınca aña taş atarlar. Mescidde cevelân itdi, hattâ baña beraber olup durup baña nazâr kıldı. Kendü nefsim üzere feryâd kıldum ki andan havf itdim ve didim, İlâhî, beni acıqdurduñ ve benim üzerime muşallaq kılduñ bir kimsei ki beni qatl ider. Ol mecnûn baña iltifât idüp didi:

Beyt:

Maħall-i şabr vücûdında çün tabî‘at imiş

Nolaydı ‘ilmum olaydı bu şabra âħir olur mı

Fuzayl demiş, pes benden feryâd zâ‘il olup ve ıztırâb uçup gitdi. Didim iy seyyidim, eger recâ olmayaydı şabr itmez idim. Didi, qandadır sende recâ mekânı? Ben didim, ‘ârifleriñ guşşası olduğı yirdedür. Didi, âferin ve didi, vallahi yâ Fuzayl anlar qalbledür ki guşşa anlarıñ ‘imâretidür ve hüzünler anlarıñ vağanlarıdır ve anlar Allah’ı bildiler ve anuñ ile enîs oldılar ve aña vuşlat kıldılar ‘ağılları şahîhadur, qalbleri

¹⁵⁷ Sadık olanlar böyle ölür.

‘ârifedür ki envâr ile müşriqadur ve rûhları melekût-i a‘lâda mu‘allaqadur, andan sonra döndü ve bunu inşâ kıldı:

Kıt‘a:

Veliyullah hayrândur gezer şahrâları dâ’im

Kaçan maqşûdına irse çökerür anda ol nâka

Žamîrinde olan aña irer hayr ile soñında

Yakar için dahı taşın egerçi ola fâka

Fuzayl dimiş, vallahi ben on gün anda durdım, ta‘âm yimedim ve nesne içmedim anuñ kelâmı ile vecd olduğum için ne bahtlı ol kimse ki halkdan vahşet idüp Haq ile üns duta.

Kıt‘a:

Üns dutdım vahdet ile lâzım oldum beytime

[47b] *Hûb oldı baña ünsüm hem şafâ oldı sürûr*

Eyledi beni mü’eddeb bu zamâna ben dahı

‘Uzlet itdim halkdan kim lâ uzâru lâ ezûr

Kıt‘a-ı âhîr:

Ne deñlü ‘ömrüm olsa şormazam ben

Ki ‘asker gitdi mi atlandı mı mîr

Bu lezzet baña yitmez mi cihânda

Vezîr u mîr idemez beni tahkîr

Hikâyet-i şâlişeti ve şelâşûn, Şiblî (r.a.) dimiş, baña uğradı Behlûl-i Mecnûn ba‘zı eyyâmnda ve ol hâric idi şahrâya ve anuñ ile bir kâmiş var idi ki anı at idinmiş idi ve elinde çomaq var idi ve ol yeler idi. Ben aña didim, kanda gidersin yâ Behlûl? Didi, Haq Celle ve ‘Alâ’ya ‘arza giderin. Şiblî dimiş, ben anda eglendim tâ ki Behlûl rücû‘

kıldı, kıamış şınmış ve gözleri ağlamakdan kızarmış ben aña didim, noldı saña? Didi, Hâk Te'âlâ huzûrında durdım, beni huddâmdan yaza deyü umdum, çün beni bildi redd kıldı. Ben didim, bu kavlı-i Behlûl'den kavlı-i 'ârif, muhibdür ki havf ile hazîn olmuş kalbi ola bu on beytde ol didügi ma'niye işâret kıldım:

Ġazel:

'Arz olınuğ hazretine biz 'abîd

Redd olınuğ eşkiyâ kıaldı sa'îd

Şol ki şâlih bende olmaya olur

Ol kıapudan kıardı pes olur ba'îd

Şol ki şâlih bende ola ol olur

Hazretiñ maqbûlı vü 'abd-i hamîd

Pes habîb olup bulur 'âlî maqâm

Mecd bulur her gün olduğuca cedîd

Dinilür anlara huddâm-ı kirâm

Biz 'abîde dinilür bi'se'l-'abîd

Ol taqâbün günü ğabn olur bize

Va'd anlara olur bize va'îd

[48a] *Nâsı görürsin sükârlığı yok*

Sükr anlarda velî niqmet şedîd

Her kıarıfdan havf ihâta eyleyüp

Bilmeyen şanur bizi içmiş nebîz

Nûrdan atlara olurlar süvâr

Hâk kıatında anlar olurlar kıa'îd

Hem feze' olmaz olara lâ-cerem

‘İzz-i hâzretde olur anlar ‘atîd

Ve dimişlerdür, şâlihlerüñ ve anlaruñ haqdan zînetiniñ ve gayrılaruñ meşeli budur ki, pâdişâh bir ‘askere yarın baña zînet ile ‘arz olınuñ, kimin ki zîneti ahsen olanuñ benim katımda menzileti ziyâde ve erfa‘ olur dise andan soñra pâdişâh gizlüce ba‘zı ‘askerine sâ’ir ‘askerde bulunmaz zînet göndürse yarın anlar pâdişâh zîneti ile müzeyyen olsalar ‘arz vaqtinde sâ’ir ‘askerden a‘lâ olurlar. Pes Haq Te‘âlâ Hâzretiniñ a‘mâl-ı şâlihâta tevfiķi böyledür.

Beyt:

Muvaffâķ eyle bizi lütfuñ ile yâ Mevlâ

Eger refiķ olmaya tevfiķ bize vâ-veylâ

Hikâyet-i râbi‘ati ve selâşûn, Seriyi-i Saķatî (r.a.) dimiş, bir gün maķâbire çıkdım nâgâh Behlûl anda imiş, şataşdım ve aña didim, bunda nilersin? Didi, bir kavm ile mücâleset iderin ki, beni incitmezler ve ben gâ’ib olıcaķ beni ğybet itmezler. Ben aña didim, acıķmaz mısın? Benden yüz dönderüp ve inşâ idüp didi:

Beyt:

Acıķ ki acıķ olur çün nişâne-i taķvâ

Kimüñ ki cû‘-i tavîl olsa ol toyar bir gün

Ve dinildi bir âhere mecânîn ‘uķalâsından ki maķâbirden gelür idi, ķandan gelürsin? [48b] Didi, şü ķonmuş ķâfile ķatından gelürin. Didiler ki, sen ne didüñ anlara ve anlar ne didiler saña? Didi, ben anlara didim, ne zamânda göçersiz? Didiler, siz geldüğiñiz zamânda.

Beyt:

Cümle mevtâ muntazırdur tâ ki ahyâ varalar

Çünkü cümle cem‘ olalar andan olur haşra göç

Ve bir âhere dinildi, niçün namâz kılmazsın? Bir kelâm-ı ‘acîb söyledi:

Kıt'a:

Dirler ziyâret et bizi vir haqqımız bize

Hâlim düşürdi haqqını bilgil bu hâleti

Hâlim görüp egerçi ki 'âr itmedi o şâh

Ben 'âr iderven anuñ içün bil bu 'âdeti

Bundan garaž bu kim olasın pâk evvelâ

Andan ziyâret eylesin 'izz-i hazreti.

Su'âl olındı ba'zı 'ârifler 'uçalâ-i mecânînden ve bunların söyledüğü hikmet ve ma'rifetden cevâb virüp didi ki, bunlarda fazl ve 'aql var idi, 'aql alınup fazl bâkî kaldı.

Beyt:

'Aklı gitdi fazlı kaldı 'âkilâ

Ťañ mı hikmet söylese mecnûn olan

Hikâyet-i hâmiseti ve selâşûn, 'Atfâr (r.a.) demiş, ben bâzâra girdim bir câriye gördüm, nidâ olınuş bey' kılınur. Pes yedi filoriye şatun aldım, mecnûne olmağ üzerine ve anı menzilime götürdim, çün gece oldu ve ba'zı geçdi, gördüm câriyei abdest aldı ve namâz kıldı ve işitdim boğıluş ağlar ve münâcât idüp dir idi, İlâhî! Sen beni sevdiğin haqqıçün baña rahmet kıl. Ben câriyenin cünûnunu muhaqqıq bildim ve didim, iy Cârîye, böyle dime, ben seni sevdiğüm haqqıçün di. Cârîye didi, yûri añarı yâ Battâl anuñ haqqı haqqıçün eger ol beni sevmese seni uyudup beni [49a] kaldurmaz idi. Andan soñra yüzi üzere düşüp bunu dimege şürû' itdi:

Beyt:

Müctemi'dür guşsa kalbüm muhterik

Gözyaşı câri ve şabrım müfterik

Andan sonra şavt-ı a'lâ ile nidâ idüp didi, İlâhî, benim ile seniñ ortañda mu'âmele mestûr idi, şimdi mahlûk bildi beni saña kabz it. Andan sonra bir na'ra urup dünyâdan müfârekat kıldı.

Beyt:

'Âşık-ı şâdıķda ğâlib olsa şevķ

Cân virür dildârdan çün ide zevķ

Hikâyet-i sâdiseti ve şelâşûn, Şiblî (r.a.) demiş, bir mecnûn gördüm, ba'zı tarîķlerde oğlancıklar ardınca aña taş atarlar, yüzün kıanatmışlar ve başın yarmışlar ben men' itdim oğlancıkları andan ve oğlancıklar baña didiler, yâ Şeyh, ķo bizi kıatl idelim bunu zîrâ bu kâfirdür. Ben didim, bunun küfri size neden zâhir oldu? Oğlancıklar didiler, bu zu'm ider Rabb'imi görürin ve anuñ ile söyleşürin. Ben didim, azacıķ kıatlarıñ andan sonra taķaddüm itdim ve ol mecnûnı buldım; söyler ve güler idi ve ol eşnâda dir idi, bu senden güzeldür ki benim üzerime musallaķ kılduñ bu oğlancıkları baña böyle eylerler. Didim aña iy kıarındaş, oğlancıklar senden bir nesne dirler. Didi yâ Şiblî ne dirler? Didim, dirler ki sen zu'm ider imişsin ki Rabb'imi görürin ve anuñla söyleşürin. Bir 'azîm na'ra urup andan sonra didi, yâ Şiblî, anuñ haķķıçün ki beni muħabbetiyle kıul eyledi ve bu'dı ve kıurbı ile hayrân eyledi [49b] eger ben andan göz açıp yumunca muħteceb olaydım, pâre pâre olurduñ fıŗkat eleminden. Andan sonra döndi sür'at idici olduğı hâlde ve dir idi:

Şi'r:

خيالک في عيني وذكرك في فمي

ومثواک في قلبي فابن تغيب

Tecüme:

Gözümdedir hayâlîñ, ağzımdadır çü zikrûñ

Ķalbindedir mekânıñ ğâ'ib nice olursın.

Ben didim, şevâb bu beyitte dimekdür,

Şi'r:

جمالک فی عینی و ذکرک فی فمی

و حبک فی قلبی فابن تغیب¹⁵⁸

Ya'nî, anuñ didügi beytiñ ba'zı elfâzı, şıfât-ı hâlîkda câ'iz degildir.

Beyt:

Bilmeyen isti'âre vü temsîl

Ta'n ider 'âşıkıñ kelâmına ol

Hikâyet-i sâbi'ati ve selâşûn, Muhammed b. Maḥbûb (raḥmetullahi) demiş, ben bîmâr-ḥâne yolında idim, bir ḡulâm gördüm demürlenmiş ve bağlanmış, baña didi, yâ Maḥbûboḡlı, nice görürsin kayddan ve ḡuldan şoñra benden râzî midür muḥabbetinde? Andan şoñra ağladı ve inşâ idüp didi:

Qıṭ'a:

Haḡdur itsem ger günâhımçün fiḡân

Qomadı bende günâh kalb-i şaḡîḡ

Yolum azdım eyledüm çoḡlık günâh

Pîrlık itdi baña na'y-i şarîḡ

Didüğimce cürḡ-i kalb oldı dürüst

Qalbümi itdi güneḡ yine cerîḡ

Fevz ü ni'met ol kuladur kim gele

Haşr güninde emîn ü müsterîḡ

Hikâyet-i sâmineti ve selâşûn, Alî b. Abdurrahmân demiş, bizüm qatımızda bir mecnûn var idi ḡündüz divâne olur ve gice ifâkat bulur idi ve namâz kılup şabâḡa dek

¹⁵⁸ Gözümdedir hayalin, aḡzımdadır zikrin, kalbimdedir sevgin nereye kaybolursun.

münâcât kıılır idi. Ben bir gün aña didim, sen ne zamândan berü mecnûn olduñ? Didi,
[50a] bilelden berü ve andan şoñra inşâ idüp didi:

Ꞑıı‘a:

Ben ölem kim baña geydürdi efendim lütf idüp

İdicek aña taḳarrub nice eşvâb-ı vedâd

İtmez oldum lâ-cerem bir mûnise ben ilticâ

Lâkin aña mûnistem kim oldu rezzâḳ-ı ‘ibâd

Ben çıkdım ki, ben ‘aḳlı zâhil ḳalbi ḡâfil idim. Ol dâhil olup didi, (آتنا غداءنا لقد
¹⁵⁹لقينا من سفرنا هذا نصبا) ve bildim ki açdur ve aña ta‘âm getürdim ekl ü şürb idüp ve inşâ
eyleyüp didi:

Ꞑıı‘a:

İ‘timâdım sañadur nâsa degil

Sen bilürsin ḡâlim iy Rabbe’l-enâm

Cû‘ gelse baña iy Rezzâḳ-ı ḡalḳ

Göndürürsin hem şarâb ü hem ta‘âm

Ben didim, baña bir naşîḡat kııl. İnşâ idüp didi:

Rübâ‘î:

Lâzım ol ḡavfa vü ḡüzne hem tüḳâya râbiḡ ol

Terk kııl dünyâyı küllî cümlelerden râciḡ ol

İctihâd it zulmet-i leyl içre ḡâfil yatma dûr

Ḳar‘-ı bâb-ı ḡazret-i Ḥaḳ ile anı fâtiḡ ol

¹⁵⁹ Kehf 18/62. “Yemeḡimizi getir, bu yolculuk bizi yordu.”

Ve dinildi bunlardan ba'za, baña ta'lîm kııl şol nesnei ki ben anuñla müntefi' olam. Didi, nâsdan firâr kııl ve anlar ile me'nûs olma tâ ki ef'âliñ tamâm olup ğadâbiñ kâlîl ola. Ben didim, dağı ziyâde kııl. Didi:

Rübâ'î:

Mesken it şıdık u tükâda

Olmağıl 'ucb ü riyâda

Ġâlib ol nefse hevâda

İresin tâ kim murâda

Mısrâ':

Ben didim yiter naşîhat bu saña

Hikâyet-i tâsi'ati ve şelâşûn, Zünnûn (r.a.) demiş, ben cebel-i Lübnânda mağara içinde bir recül gördüm, başı ve şakalı ak saçı karış murış ve tozlu, za'îf ve ince ki namâz kıılır idi çün selâm virdi, ben aña selâm virdim, selâmum aldı ve girü namâza durdu [50b] râki' u sâcid olmağdan zâ'il olmadı, hattâ 'aşr namâzın kııldı. Andan soñra bir tâşa tayandı, tesbîhe meşğûl olup baña söylemedi. Didim aña, Allah rahmet eylesün saña, Allah'a du'â kııl benim için. Didi, Allah seni mûnis kıılsun kıurbi ile. Ben didim, dağı ziyâde kııl. Didi, iy oğul Hağ Te'âlâ bir kimsei mûnis kıılsa kıurbi ile aña dört hâşlet virür; biri, 'izzet kıabîlesiz, biri, 'ilm talebsiz, biri, ğınâ mâlsız, biri, üns cemâ'atsiz. Andan soñra bir na'ra urup bayıldı, üç günden soñra ifâkat buldı andan soñra kıurdu, abdest aldı ve benden ne deñlü namâz fevt oldığın su'al kııldı. Ben aña haber virdim. Didi, zıkr-i habîb benim şevkıim tahrîk kııldı ve hubb-i habîb 'aqlım aldı, halka mülâkatdan vahşet dutdım ve Rabbü'l-'âlemin ile enis oldım ve benden munşarif oldı selâm ile ve didim aña Allah rahmet eylesün saña üç gün anda durdım, ziyâde recâ kııldım ve ağladım. Didi, muhib ol Mevlâ'ya ve anuñ hubbine bedel isteme aña ki muhib olanlar kıullarıñ tâcları ve zâhidleriñ 'ilmidür ve anlar aşfıyâullah ve ehibbâullah ve 'ibâdullah ve evliyâullahdur. Andan bir çağırıp dünyâdan müfârekat kııldı. Olmadı illâ azacığ zamân nâ-gâh gördüm bir cemâ'at tağdan indiler, anuñ ardınca oldılar hattâ

anı toprak ile örttiler. Ben su'âl kıldım, bu şeyhiñ adı nedür deyü? Didiler, Şeybân-ı Muşâb'dur, ya'nî, Şeybân-ı qalilü'l-cünûn'dur.

Beyt:

Eyleme aña taħassür kim biraz mecnûn degil

'Âkıl oldur kim 'aqlı ma'âş ile mağbûn degil

[51a] **Hikâyet-i erba'ûn**, girü Zünnûn (r.a.) dimiş, bir zamânda ben Beytû'l-mağdis derelerinden ba'zında idim, bir şavt işitdim ki dir idi, yâ ni'metler şâhibi ki ol ni'metler ihşâ kılinmaz ve yâ şâhib-i cûd ü beķâ! Benim qalbim başarin cevelânıdur ceberûtuñda ve benim himmetimi muttaşıl kıl tûl-i lütfuña yâ Laţif ve beni kırtar seniñ hüsniñ celâlinde müteħayyir olanlar mesleklerinden yâ Raħim ve beni kıl seniñ için hâlâtda hidmet idici ve taleb kılcı ve ol benim için yâ Münevvir-i qalbim ve ğâyet-i maţlûbım, fazılda muşâhib ya'nî, baña fazıl ve ihşânda muķârin ol. Zünnûn dimiş, ben şavtı taleb kıldım ya'nî ol şavt tarafına gitdim, nâ-ğâh bir 'avrat gördüm yanmış ağaç gibi ve üzerinde bir gönlek var yüñden ve başı ortası var kıldan haste itmiş anı meşakķat ve fânî kılmış anı ğuşşâ ve eritmiş anı muħabbet ve kıtl itmiş anı vecd ve hâlet. Aña didim, es-selâmu 'aleyki. Didi ve 'aleyke's-selâm yâ Ze'n-Nûn. Ben didim, lâ ilâhe illallah neden bildüñ benim ismümi, hâlbukim sen beni görmediñ? Didi, keşf itdi benim sırrımı ħabîb, ref itdi benim qalbümden hicâb-ı 'amâyı, baña bildürdi seniñ ismüñi. Zünnûn dimiş, ben aña didim, rücû' kılmünâcâtıña. Didi, isterin senden yâ Şâhib-i bahâ, benden şarf idesin benim vicdânım şerrini taħķiķen vaħşetindim, ya'nî nefret itdim ħayâtdan andan soñra düştü meyyite olduğı hâlde. Ben müteħayyir ve mütefekkir kıldım, bir kırtı teveccüh kıldı müteħayyire gibi, aña nazâr idüp didi, el-ħamdülillah ol Allah'a ki buña ikrâm kıldı. [51b] Ben aña su'âl itdim, kimdür bu deyü? Didi, ben Zehrâ-i Vâlihe'yim ve bu benim kızımdur ve nâs yirmi yıldan berü böyle zu'm iderler ki bu mecnûnedür ve bunu Rabb'ine şevķ kıtl eyledi (r.a.).

Beyt:

Dirler baña kıldı seni mecnûn ğamm-ı mevlâ

Direm kim ola zevkde divâneden a'lâ

Hikâyet-i hâdiyeti ve erba'ûn, Şeyh Abdullah el-İskenderî (r.a.) demiş, ben Lükâm üzerinde gezer, kavm-i evliyâdan ricâl ve nisâ rü'yetin arar idim. Allah Te'âlâ beni murâdım ile cem' eyledi; evvelâ bir hâtuna şataşdım ki baña işitürdi bu ebyâtı:

Kıt'a:

Zî-selem şarkısı olan iy kabîle koñşısı

Giceler 'avdet ola mı bize tâ kûh-i 'alem

İy selem hiç iftirâkuma ola mı ictimâ'

Rîsumân-ı 'ışkımız sizden degildür muşarîf

And virürem saña uğrarsañ 'aķıķa kuşlıĝın

Bizden idesin selâmı aña ğayr-ı muhteşem

Beni maşrû' kodular âhîr diyârda meyyiten

Hayy gibi ki ola marâzsız lâkin ol şâhib-i saķam

Şeyh Abdullah demiş, vaķtâki ben ol hâtunı gördüm ise, kendü nefsimde didim, benim ictimâ'im bir recül ile olsa hâtun ile olmaktan ahsen idi. Ol hâtun didi, yâ Ebâ Abdillâh, ben görmedim seniñ hâliñden a'ceb hâl; erenler ile ictimâ' mi dilersin, hâtunlar maķâmâtına irişmedin. Ben didim, ne 'aceb büyük da'vân var. Ol hâtun didi, da'viler harâmdur şâhidsiz. Didim, nedür seniñ şâhidüñ? Didi, ol benimdür dilediğim gibi, zîrâ ben anuñın,¹⁶⁰ *من كان الله له* dilediği gibi. Ben didim, ben şimdi tâze balıķ isterin ki büryân olmuş ola. Didi, seniñ bu maķâmıñın nüzûli, ya'nî virilen rızķıdır ve bu seniñ feryâdıñdur ğıdânda ve ta'âmında niçün Allah'dan [52a] istemezsin ki saña şevkden kanat vire ki anuñ ile uçasın andan yaña ben uçduğım gibi. Andan soñra uçdı

¹⁶⁰ Kim Allah'ın olursa Allah da onun olur.

ve beni terk itdi. Vallahi ben görmedim benim zilletimden acıyarak ve anuñ 'izzetinden tatlırak, anuñ ardınca segirdüm ve didim, iy benim seyyidem, ol Allah haqqıçün ki saña 'aâ itdi ve beni men' eyledi ve saña cûd itdi ve baña hızlân kıldı, baña saĥâ kıl bir du'â ile. Ol didi, sen istemezsin illâ erenler du'âsın istersin, andan şöıra şî'r oĥıdı:

Nazm:

Nedür ceze' ü nedür ġazâ ne nu'mân

Sen olmazsın ıuvaylı' daĥı hem bân

Ne fâ'ide ider 'aĥıĥ ve sükkân

Muĥaşşal ger 'amel kılmazsañ iy cân

Ĥimâda görmezisem sizi sükkân

Saña ġayrdan olmaz feyz-i Raĥmân

Didim aña, eger du'â olmazsa baña azıĥ kıl bir nazarı.

Nazm:

Durup baña nazarı kıl azıĥ cemâliñ ile

Yâ ĥo beni bilece ġideyin cemâliñ ile

Digil deve süriciye budur esîr bize

Unatca rıfĥ kıl aña eyi ĥişâliñ ile

Saĥâvet it nazar ile bu ĥalb-i müştâĥa

Vefâ ider ki vefâdur ĥarîn-i fi'âliñ ile

Ol ĥatun didi, ben anda oldıĥım ĥaıar evlâdur nazara iştiġâla. Nazar ve ben du'âdan lâ-büddür didim, didi, yarın mülâĥî olursın dâ'ıye ve seyyid-i ġüzide-i vâ'ıye, melîĥün maĥbûlun fi'l-mesâ'ıye. Andan şöıra mürûr itdi, baña tatlı 'işî mur eyleyüp ġâ'ibe olup ĥayâlimde ĥâzıra ĥalup belki siĥâm-ı ĥâli ile bâlimi pür-belâ ve ĥalbimi mübtelâ kıldı. Çün yarın oldu, bir recül ġördüm gider üzerinde ma'âşirden var eşer zâhiren kendüsi sâ'ir ve muĥabbetden anda var şâ'ir. [52b] Didim kendü nefsimde,

budur anuñ işâret ve baña beşâret itdügi recül. Ol baña teveccüh kıldı, qabûl ve iqbâli ile ve didi baña lisân-ı hâli ve qâlî ile ne'am ne'am oldur ol. Didim, seyyidim ben recâ iderim ki sen benim 'aâtâmsın da'vet ile ki ol da'vet sebebi ile benim habîb qatında menzile ve qadrim ola. Didi, yâ Ebâ Abdillâh, seni fevt eyledi şol kimseniñ du'âsı ki yok idi anuñ da'vâsı, seniñ qatında başâr-ı başîret yok mı idi ki bilmediñ Reyhâne-i Kûfiye'i velâkin yâ Ebâ Abdillâh, ben qâdir degilin saña du'â itmege tâ ki vâşıl olasın bizüm mecnûnlarımız maqâmına ve yarın sen ol mecnûnları görürsin ve inanasın ki Hâk Te'âlâ anları vecd ile büridi. Andan sonra benden gâ'ib oldı ben anı görmedim, andan sonra baña vecd irişdi ki ben andan ta'bîr idemezsin ve andan ferâğa dağı qâdir degilin. Andan sonra benim lisân-ı hâlim şî'r okıdı:

Qıt'a:

Bugün ki şeyh-i hevâyem çü 'ışq zâviyesinde

Şu kim gârâm diler ol olur mürîd baña

Şu kim gârâm ile fevt ola 'ışq şerbetinde

Cevâb-ı müfti budur ol gelür şehîd baña

Çü 'ışq medresesinde müderrisem yârân

Kim ola ma'rîfet ü 'ilm ile mü'îd baña

Şular ki da'vâ 'ışq itdiler efendileyün

Gelüp muqâbil olıcağ olur 'abîd baña

Didim bu gönlüme talduñ gârâm ile iy dil

Cevâbı bu ki gerekdür dağı mezîd baña

Çü 'ışq-ı mestî olına halâşa yok çâre

Benim bu mestliğime ola mı mehîd baña

Egerçi qanlı durur eşk-i çeşmim iy qâzî

Olar şühûd-i 'udûlum durur şehîd baña

Vaqtâki yarın oldu ise nâ-gâh bir qarî işitdim bu âyeti okur:

(وعلى ثلاثة [53a] الذين خلفوا حتى اذا ضاقت عليهم الارض بما رحبت وضاقت عليهم انفسهم وظنوا

ان لا ملجاء من الله الا اليه)¹⁶¹

Bir şavt-ı refîk ile kalb-i rahîmden qarîb olur ki sâmi‘ olan eriye şevkden ve vecd isteyen aña ta‘arruz ide cünûndan ve ‘ışkdan ve anuñ ile yarışan yarışmaya, sa‘y ile ve geçmek ile merdûd olan çağırur aña âvâzınıñ hâzırını ile niceler sa‘îd olur ve şakî kalınur. Ben didim, bu beni kul kıldı hüsni-şavtı ile rıkkân; ol Allah haqqıçün ki cûd itdi ni‘metleri ile haqqân rıfk kıl bir kalbe ki şakı itdi anı havf-ı firâk şakқан. Pes zâhir oldu baña bir recül ki, ‘ışk anı bogmış. Baña didi, ne istersin şol mecnûnı ki gözi yaşı muṭlaḳ ve cünûnı mu‘allaḳ lâkin çün seni havâle kıldılar baña, pes lâzım olsun saña mülâzemet-i sünen-i hüda ki terk itmeyesin anı aşlâ. Ben aña didim, naşîhat kıl. Didi, rahm kıl nefsiñe ictinâb eylegil zünûbdan anı taḥîr kıl ‘uyûbdan ve ihtirâz kıl dünyâdan ki e‘âlî ebnâsını deryâsına ider garḳ ve ehlullah andan i‘râz ile olur farḳ ki dünyâdan mu‘riz, muḳbil ‘alallah olur ve ol ḥazretten ḳabûl ve iḳbâl bulur.

Beyt:

Her ki dünyâdan ide i‘râz ol maḳbûl olur

Müstecâbü’-d-da‘va olup Haqq’a muḳbil kul olur

Hikâyet-i şâniyeti ve erba‘ûn, Zünnûn (r.a.) demiş, ben bir zamânda gezer idim Anṭakiya taḡında, bir kız gördüm gûyiyâ mecnûnedür ve üzerinde bir cübbe var yüñden. Aña selâm virdim, selâmum aldı. Andan şoñra didi, sen Zünnûn-i Mısrî degil misin? Ben didim, [53b] Allah saña ‘âfiyet virsün beni neden bildüñ? Didi, ben seni ḥubb-i ḥabîb ma‘rifeti ile bildim. Andan şoñra didi, senden bir mes‘ele şorayın. Didim, şor. Didi, seḡâ nedür? Didim, bezl ve ‘aṭâdur. Didi, bu seḡâ-yı dünyâdur, seḡâ-i dîn nedür? Didim, Allah Te‘âlâ ṭâ‘atına müsâra‘atdur. Didi, eyledür, ammâ andan nesne istemekdür ki yâ Ze‘n-Nûn, yigirmi yıldur bir nesne istemek isterün utanurın andan ḳorḳarın

¹⁶¹ Tevbe 9/118. “Savaştan geri kalan üç kişinin de tövbelerini kabul etti. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları da kendilerini sıkıkça sıkılmış, böylece Allah’tan yine O’na sığınmaktan başka bir çare olmadığını anlamışlardı.”

yaramaz ecîr olam ki ‘amel ider, ücret diler lâkin ‘amel iderin anuñ heybet-i ta‘zîmi için ve ‘izz-i celâli için ve gitdi beni terk itdi.

Kıt‘a:

Ricâl da velîdür nisâ da veliyye

Ki ‘avrat dağı ehl-i ‘irfân degil mi

Çü dirler olur erkek arslan velî

Dişi olan arslan da arslan degil mi

Hikâyet-i şâliyeti ve erba‘ûn, girü Zünnûn (r.a.) dimiş, bir zamânda ben benî isrâil şahrâsında seyr ider idim. Nâ-gâh bir çara cârîye gördüm, hubb-i Raḥmân’dan hayret anı selb itmiş idi ve gözlerin semâ semtine dikmiş idi. Ben didim, es-selâmu ‘aleyki yâ Uḥtâh ol didi, ‘aleyküm selâm yâ Ze’n-Nûn. Ben didim, beni çanda bildüñ iy Cârîye? Didi, iy Battâl, taḥkîken Ḥaḳ Te‘âlâ ervâhı ḥaḳ eyledi, ecsâmdan iki biñ yıl evvel. Andan soñra deñiz dönerdi ‘arş eṭrâfını anda birbirin bilenler bunda me’lûf oldılar ve anda birbirin bilmeyenler bunda muḥtelif oldılar, ol cevelânda benim rûhum seniñ rûhuñı bilmiş idi.

Kıt‘a:

Ervâh kim cünûd-ı mücennede idiler

Anda bilmiş oldı bu dünyâda mü’telif

Şunlar kim itmedi biribirile imtizâc

Dünyâda dâhi çaldılar iy dost muḥtelif

Zünnûn dimiş, didim aña, seni ben ḥekîme görürin baña ta‘lîm kııl saña Allah Te‘âlâ [54a] ta‘lîm kııldığından. Didi, yâ Ebe’l-Feyz, vaż‘ it a‘zân üzerine mîzân-ı ‘adli tâ ki eriye her nesne ki Allah Te‘âlâ’nıñ gayrıdur ve çalbi bâkî kııla muşaffâ ki anda olmaya Rabb’uñ gayrı (celle ve a‘lâ), öyleye Ḥaḳ Te‘âlâ seni çapusunda durğurur dağı vilâyet-i cedîde ile müvellâ kıılır ve ḥazîne-dârlara saña ṭa‘at ile emr ider. Didim, yâ

Uhtâh, dağı ziyâde kı1. Didi yâ Ebe'l-Feyz, kendü nefsiñden al nefsiñ için ve muftı' ol Allah Te'âlâ'ya tâ icâbet ide du'âñı.

Beyt:

Sözini dutanıñ sözini dutar

Budur 'âdetullah ezelden mücerreb

Hikâyet-i râbi'ati ve erba'ün, Ebü'l-Kâsım Cüneyd (r.a.) demiş, ben hacc eyledüm vaḥdet üzre ve Mekke'de mücâvir oldım ve gice karañusunda tavâfa şürû' kıldum ve bir câriye gördüm, tavâf idüp dir idi:

Kıt'a:

'Işğ gizlenmekten itdi imtinâ'

Her ne deñlü gizlesem ider zuhûr

Gerçi 'âlidür be-ğâyet hazreti

Men' kılmaz istesem anda huזûr

Gâh ider ifnâ gehi ihyâ ider

Ḳatl iderse itmez andan nüfûr

Ben aña didim, iy Cârîye korğmaz mısın Allah'dan ki bunuñ gibi mekânda bunuñ gibi kelâm söylersin? Baña iltifât idüp didi, iy Cüneyd:

Beyt:

Korğmasam Allah'dan görmezdi 'aynıñ cismümü

Gelmez idüm bunda ben terk itmez idim nevmümü

Andan soñra didi, iy Cüneyd, beyti tavâf mı idersin yoḥsa Rabbü'l-beyti tavâf mı idersin? Ben didim, beyti tavâf iderin. Başın semti semâya kaldırıp didi, sübhânallah sübhânallah ne 'aceb meşiyetiñ var ḥulqıñda ki aḥcâr gibi ḥalk tavâf-ı aḥcâr iderler ve inşâ idüp didi:

Kıt'a:

Hacer tavâfin idüp kurb-i hazret isterler

Degil mi kalbi olariñ hâcer gibi kâsî

[54b] *Hacer bahâne olup hacc saña gerek yâ Rab*

Ki kalbi nâsî ola bunlaruñ kamu nâsî

Sipâsı sıdık u şafâ ile nice ider o kalb

Ki ola jeng-i vesâvis ile anuñ pası

Cüneyd demiş, anuñ kelâmından ‘aqlım zâ’il olup ifâkat bulup anı bulmayup didim:

Beyt:

Merd ü zen şûretle olmaz zâhir iy merd-i hak

Merd odur kim anda merdâne ola kavı ü ‘amel

Hikâyet-i hâmiseti ve erba‘ûn, Zünnûn (r.a.) demiş, ben bir hatuna şataşdım, benî isrâil şahrâsında. Üzerinde bir gönlek var kıldan ve baş ortası var yünden ve elinde bir ‘aşâ var demürden. Didim, es-selâmu ‘aleyki ve rahmetullahi. Didi ve ‘aleyke es-selâm ve rahmetullahi erenleriñ hitâb-ı nisâ ile ne işi var ‘afâkellah? Zünnûn demiş, ben didim, karındaşıñ Zünnûn-i Mısrî’dür. Ol hatun didi, merhabâ hayyâkellahu bi’s-selâm ya’nî Allah Te‘âlâ saña tahıyyet itsün selâm ile. Zünnûn demiş, didim aña, bunda neylersin? Her bârî ki bir şehre geldüm anda habîbe ‘işyân olunur buldım, baña ol şehri tar oldu.

Beyt:

Sünnet durur cemâ‘at egerçi ki müslime

İtme karâr o yirdeki ‘işyân-ı cû‘ ola

Pes bir bük‘a-i tâhir taleb iderin ki anda secde idem münâcât eyliyem bir kalb ile ki anuñ likâsına şiddet-i şevkden erimiş ola. Ben didim, ben işitmedim bir kimse ki habîbi zıkr ide seniñ zikriñden ahsen, pes muhabbet nedür? Didi, sübhânallahi’l-‘azîm

sen hâkîm-i vâ'iz ve benden su'âl idersin, pes didi, evvel muhâbbet bâ'îş olur zahmeti dâ'imâ, tâ ki kaçan vâşıl ola ervâh-ı 'uşşâk a'lâ-i şafâya, habîbi [55a] içürür muhâbbetinden lezîz çanağlar, andan ol hatun bir na'ra urup bayılıp düşdi, çün ifâkat buldı bu ğazeli inşâd itdi:

Ġazel:

İkidür saña ħubbim iy muħibbi

Hevâberi biri sezâdur saña

Hevâ ħubbi ol kim seni zıkr idüp

Ferâmûşım olur kamu mâsivâ

Saña lâyıķ olan o kim keşf idüp

Cemâliñ baña gösteresin liķâ

Baña ħamd yoķdur bu aĥvâlde

Seniñdür kamu zıkr ve ħamd ü şenâ

Sa'âdet anuñ kim ola nâsı nâsî ola ħazret

Ĥikâyet-i sâdiseti ve erba'ûn, Muhammed b. Râfi' (rahmetullahi 'aleyh) dimiş, ben teveccüh itdim ba'zı bilâd-ı şâm'dan bir cânibe ve ba'zı tarîķde gider idim. Bir yigit gördüm, üzerinde bir cübbe var yünnden ve elinde maḥara var. Didim, ħanda gidersin? Didi, bilmezim. Didim, ħandan gelürsin? Didi, bilmezim. Ben zann eyledüm ki mecnûndur. Didim, seni kim ħalk eyledi? Beñzi şarardı, ke'ennehu za'ferân ile boyanmışdur, andan soñra didi, beni şol kimse ħalk eyledi ki anuñ 'ilminden çıķmaz mişķâl-i zerre arzda ve semâda. Didim, Allah saña rahmet eylesün, ben seniñ ħarındaşlarıñdanın ve seniñ emşâliñ ile üns dutanlardanın, pes benden munķabız olma, ya'nî saña yoldaş olayın. Didi, vallahi ben seni isterim eger baña terk-i cemâ'at câ'iz olaydı, münferid, ya'nî yalnız olaydım bir yüce şerif tağda ki çıķması müşķil ola ya bir mağarada ola ki ħalbim bulaydım bir sâ'at dünyâdan ve ehlinden nefret itmiş. Ben didim, dünyâ ne cinâyet itdi saña ki ħattâ müstaḥaķ oldu bu buğza? Didi, cinâyâtı budur

ki, âdemi a‘mâ ider cinâyâtından. Didim, devâ var mıdır ki ‘ilâc idem ben bu ‘amâyâ ki men‘ itdi benden baña murâd olanı [55b] Didi, ben zann itmezem ki sen bu ‘ilâca kâdir olasın, imdi isti‘mâl kıl âsânını. Didim, baña vaşf kıl bir devâ-i laţîf. Ol baña didi, seniñ devâñ nedür? Ben didim, ħubb-i dünyâ.

Beyt:

Bulmasa nefsim murâdın eylemez terk-i murâd

Anıñçün mâlı virürem aña tâ ola şâd

Ol yiğit tebessüm eyledi ve didi, bundan büyük maraz kıanı velâkin tâze zehirler ve müşkil şa‘ibler iç. Ben didim, nedür ol? Didi, şabr acısı ki anda feryâd olmaya ve zahmet ki anda râhat olmaya.

Beyt:

İçmeyince acıyı tatlıya irişmez mezâk

Çekmeyince zahmeti râhat bulunmaz ‘âkıbet

Ben didim, andan soñra nedür? Didi, vahşet ki anda üns olmaya ve firkat ki anuñ ile ictimâ‘ olmaya. Didim, andan soñra nedür? Didi, nefretdür murâdıñdan ve şabrdur sevdiğinden eger istersen isti‘mâl kıl bu didüklerümi ve illâ girü dur ve hâzer kıl şol fitnelerden ki qaragökçe pâreleri gibidür. Ben didim, delâlet kıl beni şol ‘amele ki beni karîb ide Hâk Te‘âlâ’ya. Didi, iy qarındaş ben nazar itdim cemî‘-i ‘ibâdâta, nâsdan kaçmağdan ve anlaruñ muhâlaşasın terk itmekden erfa‘, yâhûd didi, enfa‘ görmedim. Ya‘nî, cümle ‘ibâdâtdan a‘lâ ve evlâ ‘uzletdür dimekdür. İy Qarındaş, qalbi on cüz gördüm, toköz cüz nâsiledür ve bir cüz dünyâ iledür. Şol kimse ki yalnızlığa kâdir ola qalbenden toköz cüzi iħrâz ve hıfz ider.

Rübâ‘î:

İhtilâf-ı nâs eyler qalbi gâyet müfterik

Ünsden soñra firâkı eyler anı muhterik

Halkı görüp üns dutma çekme derd-i iftirâk

Rızkî hem Rezzâkıdan bil anları bil mürtezık

Hikâyet-i sâbi'ati ve erba'ûn, ba'zı şulehâdan rivâyet olunur ki dimiş, ben tabîbe uğradım. Öñinde nâsdan bir cem' ol anlara şerbet vaşf ider. Ben taqaddüm itdim.

Kıt'a:

[56a] *Yapışdı nabzıma didi tabîb iy hasta*

Seniñ bu derdüñi degilim kâdir vaşfa

İşitdügimde kelâmın anuñ figân itdim

Didim ki bende hafiyi sen eylediñ zâhir

Maraz 'ilâcını kılğıl ço vaşfını anuñ

Ki 'ilm-i tıbdâ seni añladım kı mâhir

Ol tabîb bir sâ'at başın aşğa idüp andan soñra didi, faqr günlerini şabr varaqları ile al ve tevâzu' helîleci ile cümlesin yaqîn zarfına koyup üzerine mâ-i havf ve hayâ dök ve altına nâr-ı hüzn ve güşsa yaq. Andan soñra murâkabe elegi ile câm-ı rızâda şâf kıl, ya'nî süz ve şarâb-ı tevekkül ile halı idüp şıdık eli ile ekl eyleyüp üzerine istigfâr kadehi ile şerbet iç. Andan soñra mâ-i vera' ile mazmaza eylegil ve perhîzini terk-i hırş ve tama'da kıl. Böyle iderseñ seniñ için şifâ recâ iderin ki şıhhat bulasın.

Kıt'a:

Şordum tabîbe var mı benim derdime 'ilâc

Kim kesret-i zünûb ile muhtel durur mizâc

Didi bu derd çâresidür tevbe şerbeti

İrişmedin ecel meded ile gözünü aç

Hikâyet-i şâmineti ve erba'ûn, rivâyet olındı ki, Emîrû'l-mü'minîn Alî (r.a.) Başra yollarınıñ ba'zında gider idi. Bir halka-i kebîre gördi ve nâs anuñ etrâfında boyunların uzadıp gözlerin diküp ya'nî nazâr idüp ol halkayı gözlerler. Alî (Kerremellahu vechehu) gitdi tâ göre ki sebeb-i ictimâ'ı-nâs nedür. Gördi bir şâbb-ı hasenü's-şebâb,

pâk sıyâb ki üzerinde hey'et-i vağâr ve sekîne-i ihtiyâr var ve ol bir kürsi üzerinde câlis ki nâs aña gelürler, kârürelere ile [56b] mâ-i bevl getürürler. Ol tabîb hasteleriñ deliline nazar idüp her birine muvâfık olan devâyı vaşf ider. Alî (r.a.) taqaddüm idüp didi, es-selâmu 'aleyke eyyühe't-tabîb ve raḥmetullahi ve berekâtuhu, seniñ qatıñda edviye-i zünûbdan nesne var mıdur, taḥkîken nâsı 'âciz kıldı zünûb devâsı? Tabîb başın aşğa idüp söz söylemeyüp Alî girü nidâ idüp girü cevâb virmeyüp üç kere nidâ idicek, başın qaldurup selâm aldıqdan soñra didi, bilür misin edviye-i zünûb nedür bârekellahu fike? Diyüp, Alî (r.a.) vaşf kııl bize ve billahi et-tevfîk diyüp, tabîb didi, qaşd idesin îmân bâğçesine ve alasın andan niyyet köklerin ve nedâmet dânesin ve tedbîr yaprağın ve vera' toḥmun ve fıqa yemişin ve yaqîn budağın ve ihlâş için ve ictihâd qabuğın ve tevekkül köklerin ve 'ibret ekmâmın ve rücû' sâqların ve tevâzu' tiryâkin, bu edviyei alasın qalb-i hâzır ve fehm-i vâfir ile taşdıq barmakları uçları ile ve tevfiq ayası ile andan soñra bunları vaz' idesin taḥkîk tabaqında, andan soñra yuyasun gözyaşı şuyu ile andan soñra vaz' idesin recâ çömleğinde, andan soñra anuñ üzerine yaqasın şevq nârını tâ ki ḥikmet köpüğün ata andan soñra anı dokesin rızâ şahınlarına andan soñra anuñ üzerine istiğfâr mirvaḥaları ile tervîḥ idesin. Andan saña bir eyü şerbet müte'aqqıd olur andan soñra ol şerbeti içesin bir mekânda ki seni bir kimse görmeye illâ Allah göre. Bu, zâ'il ider senden zünûbı hattâ qalmaz seniñ üzeriñde bir günâh. Andan soñra tabîb inşâ idüp didi:

Qıt'a:

[57a] *Ḥiṭbe iden kimse ḥavrâya bugün*

Eylegil hâzır olarıñ mührini

Hem mücid ol olmağıl sıst ü za'îf

Nefsine ögret be-ğâyet şabrını

Andan soñra ol tabîb bir na'ra urup ḥayât-ı dünyâdan müfârekat kıilup Alî (r.a.) dimiş, vallahi sen hem tabîb-i dünyâ hem tabîb-i âḥiret imişsin andan soñra anuñ techîzin ve defnin emr eyledi.

Meşnevî:

Vâ'iz oldur kim ide te'sîr va'zı kendüye

'Âmil ola kendü anuñ ile kim halka diye

Dağı havf-ı Hağ'dan ol kim cân vire olur şehîd

Rahmet-i Rahmân anuñdur evvelâ ki oldur sa'id

Hikâyet-i tâsi'ati ve erba'ûn, Zünnûn (r.a.) demiş, ben uğradım ba'zı eṭṭibbâya ki bir cemâ'at erenlerden ve ḥatunlardan anuñ eṭṭrâfında idi. Ol bunlaruñ her birine muvâfık olan devâi vaşf ider idi. Ben aña ḳarîb olup selâm virdim, selâmum aldı. Didim, yerḥamükellah baña vaşf eylegil devâ-i zünûbı. Ol ṭabîb ḥakîm idi bir sâ'at başın aşğa idüp andan soñra didi, eger vaşf idersem fehmi ider misin? Ben didim, ne'am, inşallah. Baña didi, al faḳr köklerin şabr yaprağı ile tevâzu' helîleci ile ḥuzû' belîleci ile heybet benefsici yağı ile muḥabbet ḥaṭmı ile vaḳâr temrhindisi ile şıdḳ güli ile. Ḳaçan bu evşâf cem' ola, bunları ḳıl aḥkâm çömleğinde, bunuñ üzerine dök aḥkâm şuyunu ve yaḳ altına iştıyâḳ ve ihtirâḳ nârını ḳarışdır 'azamet kefgiri ile tâ ki ḥikmet köpügin ata ve ḳaçan süzle fikr süzgisi ile anı ḳıl zıkr çanağında ve süz anı rızâ [57b] revâḳı ile ve ḳıl anda inâbet maḥmûdesin ve sa'y 'amel-i muḳilli budağın ve iç anı ḥalvet ḥücreinde ve mazmaza ḳıl vefâ şuyu ile ve ağızını pâk ḳıl ḥavf ve cû' misvâkı ile ve ḳoḳ ḳanâ'at elmasın ve ṭutaḳlarıñ sil mâsivâdan i'râz-ı pişgîr ile. Bu bir şerbetdür ki günâhları maḥv ider ve 'Allamü'l-guyûb'a ḳarîb eyler.

Beyt:

Günâhıñ şerbeti bunlar dimekdür

Şu kim bunları nûş ide olur şâg

Hikâyet-i ḥamsûn, hikâyet olunur ba'zı şuleḥâdan ki ḥasta oldu ve za'if oldu ve beñzi şarardı, aña didiler, ṭabîb da'vet idelüm mi seniñ için ki saña devâ ide bu marâzdan? Ol kimse didi, beni ṭabîb ḥaste eyledi andan soñra inşâ idüp didi:

Ḳıṭ'a:

Ben derdimi nice diyeyin ol tabibe kim

Ben derd-i mendi haste iden ol tabîbdür

Ya'nî degil bu tende maraz zâhiri derdi

Bî-mâr eyleyen beni 'ışık-ı habîbdür

Ve Zünnûn-i Mısrî (r.a.) demiş, Hâk Te'âlâ Hazretiniñ kulları vardur ki, anlar günâhlar ağaçların gözleri önünde dikmişlerdür ve anlar tevbe şuyu ile sıvarurlar ve ol ağaçlar pişmanlığı ve guşşayı yemiş virür ve mecnûn olmuşlardur cünûnsız ve gövdelenürler söze 'adem-i kudret ve dilsizlik yok iken hâlbukim anlar bülegâdur, fuşahâdur, 'âriflerdür Allah ve Resûlüne. Andan sonra içdiler şafâ kadehin ve vâris oldılar şabra tûl-i belâ üzre ya'nî uzun belâya şabr itmege mâlik oldular. Andan sonra anlarıñ kalbleri hayrân hayrân oldu melekûtda ve fikirleri cevelân kıldı ceberrût hicâbları 'askerleri [58a] ortasında ve anlar gölgelendiler peşimânlık eyvânı altında ve oğudılar günâhlar şahîfesin ve anlar nefislerine mîrâs kıldılar feryâdı hattâ vâsıl oldılar zühdüñ 'ulüvvüna vera' nerd-bânı ile ve tatlu 'add itdiler terk-i dünyâ mürâretini ve yumuşak 'add itdiler yatacak yer huşûnetini hattâ zafer buldılar necât ipine ve selâmet kulpuna ve gitdi anlarıñ rûhları 'ulâya hattâ çökürdiler develerin, na'îm ravzalarında ve taldılar hayât deñizine ve sedd itdiler feryâd hendeklerin ve geçdiler hevâ köprülerin hattâ kondılar 'ilm sarâyı önünde sıvardılar hikmet gölünden ve bindiler 'aşıyye gemisine ve gitdiler necât yeli ile bahr-i selâmetde hattâ vâsıl oldılar râhat ravzalarına ve 'izz ve kerâmet ma'denine ve Zünnûn (r.a.) didi, yâ Rabbî, kıl bizi rûhları melekûtda hayrân olanlardan ve hücb-i ceberût anuñçün keşf olanlardan ve bahr-i yakînde talanlardan ve müttakîler ravzaları çiçeklerin temâşâ kılanlardan ve tevekkül gemisine râkib olanlardan ve tevessül yelkeni ile gidenlerden ve ihlâş kenârında qarâr idenlerden ve günâh yüklerin çıkarılardan ve tâ'ât yüklerin yükledenlerden yâ Erhame'r-Râhimîn! Ve ba'zılar inşâd itmiş:

Kıt'a:

Muhib râkib oldı habîbi için

Şu keştiye kim gider emvâcda

Gider sırrı sır olan esrârda

‘Amîk baħr içinde ve ‘uccâcda

Eyâ ħüsni ile giden dâ’imâ

‘Ulûmı içinde gice dâcda

Çırağdur gönlü şırça içinde şâfa

Aşılmış çü zencîr minĥâcda

Münevver dürür bir sirâc içre kim

Nazîr olmaz aña bu isrâcda

Muşannif demiş, bu ma‘niden bir nesne de ben didim, kelâm-ı müsecca‘:

Çün ‘inâyet-i fażl geldi, terk itdiler fuzûli

Ve seferler ħılup buldılar menâzil-i vuşûli

Ve râkib oldılar sâdât fevķa merâkibi’s-sa‘âdât

[58b] *Ve seferlerinde buldılar ‘avn-ı sülûk-i ħarîķ-i zâd-ı taķvâ ki*

Ĥalķ olmuş aña âb-ı tevfiķ ve yeraķ itdiler atlarına riyâz-ı riyâzetde

Ve uyan urdılar men‘-i iltifât ġayr-ı mevlâ için ħalvetde

Ve zarb itdiler savķ-ı ħaşyet ile tâ ki kaķ‘-ı menâzil ide sür‘at ile

Ve taħrîk itdiler anları i‘mâl-ı a‘mâl-ı sevķ için

Ve didiler vuşûl-ı ârzûya meydân-ı şevķ için

Ķıt‘a:

Çok söyledim egerçi nice sec‘ ü nazmı ben

Olmaz müfid ħavl eger olmasa ‘amel

İhlâs çünkü şart-ı ħabûl-ı ‘amel durur

Bulmaz kabûl ger ola a‘mâlde dağel

Terk idem fuzûl-ı kelâmı çü bilmişem

Hayru’l-keâm oldur ola ol aqal edel

Hikâyet-i hâdiyeti ve hamsûn, Seriyi-i Saqatî (r.a.) demiş, bir zamânda biz seyr iderdik bilâd-ı Şâm’da, bizden birimiz didi, bunda bir ‘âbid vardır, bizi aña meyl itdirüñ, ümidimiz vardır ki Allah Te‘âlâ anı müsahhar ide bize söyleye. Biz aña meyl eyledük, anı bulduk, ağlar idi. Ben didim, ‘âbidi ne ağladur? Didi, noldı baña ki ağlamayam; taḥkîken yol şarplandı ve yolda sâlikler az oldu ve a‘mâl terk olındı ve a‘mâlde râgibler az oldu ve ḥaḥ az oldu ve bu emr maḥv oldu anı görmez illâ her baṭṭâl lisânında görürin ki ḥikmet söyler ve a‘mâla müfârekat eyler ruḥşat düşer ve te’vîl temehhüd ider ve ‘âşîlerüñ zelleli ile i‘tilâl ider. Andan sonra bir na‘ra urup ve didi, nice sâkin oldu qalbleri rûḥ-ı dünyâ ile ve munqatı‘ oldılar melekût-i semâ ravḥinden. Andan sonra şürû‘ itdi dimege, vâ-ağmâhu fitne-i ‘ulemâdan, vâ-kerbâhu ḥayret-i edillâdan ve bir cevelân eyledi. Andan sonra didi, qanı ebrâr-ı ‘ulemâdan belki qanı aḥbâr-ı [59a] zühhâddan andan sonra ağladı ve didi, anları meşğûl kıldı vallahi tûl-i vehm cevâbı zikr-i cennet ve nâr ve şevâbdan andan sonra didi, estağfirullah şehvet-i kelâmdan. Benden bir cânibe olñ biz anı qoduq ağlar idi, ḥâlbuki biz tolmuş idük hemmen ve ḡammen (r.a.) ve ba‘zılar demiş:

Beyt:

Nâşîḥ-i ġayr-ı taḳî kim nâsa emr ider tûḳâ

Beñzer ol bî-mâra kendin qor ider ḥalka devâ

Ve didim bu ma‘nide kendü nefsim zemminde:

Qıt‘a:

‘İlm var yok ‘amel qavlün bilâ-fi‘l

Nedeb söyler velî yok intidâbı

Egerçi nehiy eyler ma‘şiyetden

Velâkin kendü eyler irtikâbı

Kıt'a:

Eger 'afv eylemezseñ veyl-i küllî

Şol 'abd-ı 'âşiyedür ki oldı bâtı

'İlm öğrendi etmedi 'amel ol

Nice kavli didi olmadı fâ'il

İderseñ intikâm ol şerr-i zâlim

Eger 'adl olsa ider hayr-ı 'âdil

Eger 'afv ola fazlıdur getirür

Şehâb-ı cûd kim ol ola mâtı

Olan kahtile aç 'atşân ve muhtâç

Şu gāvş-ı gāvşa kim ol ola vâbil

Hikâyet-i şâniyeti ve hamsûn, ba'zı şulehâdan rivâyet olunur ki demiş, ben Resûl (s.a.v.) kabri katında toğuz kimse gördüm evliyâdan. Anlaruñ ardınca gitdim, birisi baña iltifât idüp didi, kanda gidersin? Ben didim, sizüñle bile giderin, sizi sevdiğim için, tahkîken ben işitdim ziyâret itdigiñüz Resûl (s.a.v.) den ki didi, "المرء مع من احب" ya'nî kişi sevdiği ile olur.¹⁶² Anlaruñ biri didi, sen kâdir olmazsın biz kaçd itdigimiz mevzi'e varmağa, zîrâ aña kâdir olmaz illâ 'ömri kırka varan. Bir âher didi, ço anı ümiddür ki Allah müyesser kıla. Ben gitdim anlar ile arz dürilür idi bizüm altımızdan ve 'ışq-ı 'uşşâka dir [59b] idi tiz olıñ ve inşâd itdiler bu ma'nide:

Kıt'a:

Çünkü 'azm idem ziyâret kıлмаğa

Ayağım altında yirler dürilür

¹⁶² Buhârî, Edeb, 96; Müslim, Birr, 161.

Çün kapuñdan döndürem ben yüzümi

Dâmen ayağım dutar mâni' olur

Ol kimse dimiş, biz gitmekden zâ'il olmadık hattâ bir şehre yetişdik ki altından ve gümüştenden binâ olınmış ağaçları birbirinün boynuna kolın dolamış ve ırmaqları cârî ve râyık ve yemişleri keşîr ve fâyık. Biz dâhil olduk ve meyvesinden ekl itduk ve ben üç elma aldım, kimse alma dimedi. Ben anlara su'âl itdim ol şehirden dönücek, didiler şehri evliyâdur, kaçan teferrüç isteseler anda zâhir olur ve buña bir kimse dâhil olmadı kırk yaşdan evvel senden ğayrı. Çün Mekke'ye dâhil olduk, ben Dâmġânî'ye bir elma virdim, ol elmayı atdı, beni aşhâbım melâmet itdiler ve didiler elmayı mekânına redd kııl, ya'nî ol elmayı girü sen al ve ben her bârî ki acıgır idim ol elmadan ekl ider idim ve elma müteġayyir olmaz idi ve ben ehlime rücû' kııldum ve benim ile bir elma kıalmış idi, ol nefsim için şakladığımdan ğayrı. Hemşirem baña mu'ânağa itdi ve didi, kıanı bize armaġanıñ seferiñden? Ben didim, ben ne armaġan iderim size ki, ben dünyâdan ve rahatından ba'îdin. Hemşirem didi, kıanı elma? Ben tecâhül idüp didim, kıankı elma? Didi yâ miskîn, vallahi beni dâhil kııldular ol şehre ve ben yirmi yaşında idim. Ammâ sen ol şehri görmedün, illâ seni redd itdiklerinden soñra ve ben vallahi aña cezb olındım bir cezbe ile ve aña istendim istenmek ile. Ben didim, iy Hemşire, ol evliyânıñ kebîri baña didi bu şehre kimse dâhil olmadı kırk yaşından evvel senden ğayrı, pes sen yirmi yaşında iken neden dâhil olduñ? Hemşire didi, ne'am mürîdlerden [60a] öyledür ammâ murâdlar dâhil olurlar ve aña râzî olmazlar ve ne vaqt isterseñ ol şehri saña göstereyin. Ben didim, şimdi isterin. Hemşire didi, iy şehri hâzır ol. Vallahi ben ol şehri gördüm bi-'aynihâ egilür idi aña, ke'ennehu kıonmak ister idi anuñ üzerine ve ol ya'nî hemşire elin uzatdı ve didi ol şehre, kıanı tuffâhuñ? Benim üzerime ol kıadar elma döküldi ki beni örtüdi ve hemşire zıkk idüp didi, şol kimseniñ kıatındaki bu mülk ola ol seniñ elmana muhtâc olmaz. Ol kimse dimiş, ben nefsimi haķîr 'add eyledüm anuñ kıatında ve ben bilmez idim hemşirem anlardan imiş (raziyallahu 'anhâ ve 'anhum.) Ve inşâd itmişler:

Ġazel:

Şevk artar hem belâ olur mezîd

Gizlenür derdim şifâdur hem ba‘îd

‘Ahddur şâbit-i kudûm lâ-yezûl

Şöyle zu‘m itmek ki derdümdür cedîd

Ġâr u sükkânı haķı râme haķı

Hem tuvaylı‘ haķı bân olsa yümîd

Çün terennüm ide tâ‘ir mişede

Ağlaram ben hûş gelür baña ġarîd

İderem navha kebûterveş durup

Yâr yirine idüp şevk u ümîd

Necd meydânında kalbim isterem

Vecd ile olmuş durur ol çün fakîd

Ta‘n idenden gizlerem ‘ışkım aña

Ta‘n hûd hergiz baña olmaz müfîd

Hikâyet-i şâlişeti ve hamsûn, Şeyh Ebü‘r-Rabî‘ el-Mâleķî (r.a.) demiş, ben bir hatun işitdim şâlihalardan, ba‘zı kıaryelerde ki anuñ emri müştehir olmuş idi ve bizüm ‘âdetimiz hatun ziyâreti degil idi. Hâcet iktizâ itdi ol hatun ziyâreti, muṭṭali‘ [60b] olmaķ için anuñ kerâmet-i müştehiresine ve ol hatuna Fızza dirler idi ve biz kunduķ ol olduġı kıaryede. Bize didiler anuñ kıatında bir kıoyun vardur süd ve ‘asel şaġıllur ve biz bir çanaķ şatun aldık ki içine nesne kıonmamış idi ve ol hatuna gitdük ve aña selâm virdük andan sonra didük, biz isterüz ki göreyiz bu kıoyundan bize kııkr olınan bereketi. Bize virdi kıoyunu, biz ol çanaķ içine şaġdıķ ve içdük ki hem süd hem ‘asel idi, çün bunu gördük ol hatundan kıoyun kıışsasın şorduķ. Didi, bizüm kıatımızda bir kıoyuncuķ var idi ve biz faķr-ı akvam idük ve bizüm için bir şey yoġıdı. ‘îd-i azhâ geldi, baña zevcim didi ve recül-i şâliḫ idi, bu kıoyunu bugün kıurbân idelim aña didim itme, zîrâ ruḫşat vardur

terk-i azhîyede ve Hâk Te‘âlâ bizüm ol koyuna ihtiyâcımız bilür. İttifâk bize ol gice konuk geldi, bizüm katımızda aña ziyâfet yok idi ben didim, yâ recül, bu konukdur ve biz konuğa ikrâm ile emr olunmuşuzdur, bu koyunu al boğazla. Zevcim didi, korçaruz oğlancıklarımız bunuñ üzerine ağıyalar. Ben aña didim, evden çıkar divâr ardına ilet anda boğazla. Ol anda anuñ kanın dökdü, nâ-gâh gördüm bir koyun divârdan şıçrayıp ev içine indi. Ben korçdum, şöyle şandım ki ol koyun zevcimden kaçdı şıçrayıp ev içine düşdü. Pes tışarı çıkdım ki nazâr idem, gördüm zevcim ol koyunun derisin yüzer. Ben didim, yâ recül bir ‘aceb gördüm ve bu kışşai aña didim. Zevcim didi, Hâk Te‘âlâ [61a] ol koyunu bu koyundan bedel hayr virdi ola pes ol koyundan süd sağılur idi, bu koyundan hem süd hem ‘asel sağılur biz konuğa ikrâm itdügimiz sebab ile andan soñra didi, iy benim evlâdım, bu koyun mürîdler kulûbında otlar, kaçan kalbleri tîb olsa lebeni tîb olur kaçan mürîdleriñ kalbleri müteğayyir olsa lebeni müteğayyir olur, kulûbuñızı tîb kılun (r.a.). Benden ba‘zı ehl-i ‘ilm-i ahyâr su‘âl kıldı, ol hatun mürîdinden ne diledi? Baña zâhir oldı vallahu a‘lem ol hatun mürîdinden kendü nefsin ve zevcini diledi velâkin lafzı muṭlaḳ kıldı, zâhiri ‘umûmdur iradet-i huşûş ile tesettür için ve mürîdleri teṭîb-i kulûba tahriiz için. Murâd budur ki vaḳtâki kulûbumuz tîb oldı ise bizüm katımızda olan tîb oldu kalbiñizi sizler daḡı tîb kılun tâ ki sizün katıñızda olan daḡı tîb ola.

Beyt:

Tayyibîn için olur çün tayyibât

Tîb ol kim Hâk vire tîb saña

Hikâyet-i râbi‘ati ve hamsûn, Seriyi-i Saḳatî (r.a.) aşhâbınıñ ba‘zından rivâyet olunur ki, Seriyi’niñ bir mürîdesi var idi ve anuñ bir veledi var idi, mu‘allim katında idi anı mu‘allim degirmene gönderdi, oğlancık şuya indi ve ġarḳ oldı. Mu‘allim Seriyi’ye i‘lâm kıldı, Seriyi didi, duruñ anasına varalım, aña vardılar, Seriyi ol hatuna ‘ilm-i şabırda söz söyledi, ol hatun didi, yâ Üstâd ne dilersin bunuñ ile? Seriyi aña didi, oğlın ġarḳ olmış. Ol hatun didi, benim [61b] oğlum mı? Seriyi didi ne‘am. Ol hatun didi, Hâk Te‘âlâ bunu itmemişdür andan soñra Seriyi girü şabırda ve rızâda kelâma ‘avdet eyledi.

Ol hatun didi, duruñ bizümle, durdılar anuñla, hattâ ırmağa yetişdiler. Ol hatun didi, nerede ğarķ oldu? Didiler şurada. Hatun, çağırıp oğlum Muhammed didi, oğlı cevâb virüp lebbeyk yâ Ummâh didi. Anası şuya indi oğlınıñ eline yapışdı, evine aldı gitdi. Seriyi Cüneyd'e iltifât idüp nedür bu? Didi. Cüneyd (r.a.) nedür bu, ben direm? Seriyi didi di. Cüneyd didi, ol hatun kendü üzerinde olan hıķûķı murâ'ie idi ve hıķûķullahı murâ'ie olanıñ hükmi oldur ki Hıķ Te'âlâ bir hâdişe ihdâs itmez illâ aña anı i'lâm ider. Çünkü bu hâdişe aña bildürmedi, aña inkâr eyledi Hıķ Te'âlâ bunu itmemişdür didi.

Beyt:

Her ki Hıķķıñ hıķķını ider edâ

Şâhib-i sırrı olmağa olur sezâ

Hıķâyet-i hâmiseti ve hamsûn, Ebû 'Âmir-i Vâ'iz'den rivâyet olunur ki dimiş, ben Resûl (s.a.v.) mescidinde câlis idim, baña bir ğulâm bir ruķ'a getürdi, oķudım anda yazılmış, Allah seni sa'îd kılsun iy qarındaş müsâmere-i fikret ile ve ten'îm itsun müvâneset-i 'ibret ile ve seni ifrâz eylesün hıķb-i halvet ile ve seni Hıķ Te'âlâ kırtarsın ğafletden. Yâ Ebû 'Âmir, ben bir qarındaşım seniñ qarındaşlarıñdan, baña seniñ kudûmuñ erişdi, anuñ ile mesrûr [62a] oldum ve müştâķ oldum seniñ rü'yetiñe ve mücâlesetiñe ve semâ'-ı muhâdeşetiñ ve bende şevķ şol kıadardur ki eger fevķimde olsa beni gölgelendürür idi ve eger tahtımda olsa beni götürür idi senden dilerin ol Allah hıķķıçün ki seni dirgürdi belâğat ile beni tuhfelendür ziyâretiñe vesîle kıadı ile vesselâm. Ebû 'Âmir dimiş, ben durdım ol ğulâm-ı esved ile hattâ beni götürdi Kıubâ'ya ve beni kıondurdi bir vâsi' harâb menzilde ve didi, dur bunda tâ ki istîzân idem seniñ için. Ben teveķķuf itdim, ol ğulâm-ı esved ğirüp çıķdı ve didi, dâhil ol ben dâhil oldum gördüm bir yalñız ev harâbede ve anuñ kıapısı var hırma ağacı budağından, gördüm bir pîri kıâ'id kıibleye müstaķbel, sen anı şöyle heyâl idersin ki hayretten ziyâde ğam-nâk ve hışyetden maħzûn ve helâk yüzinde zâhir olmuş aħzânı ve ağlamakdan gitmiş gözleri ve marîz olmuş ecfânı. Aña selâm virdim, selâmum aldı ve anda var a'mâlîķ ve kötürümlük ve keşret-i marâz ve didi yâ Ebâ 'Âmir Allah Te'âlâ ğasl eylesün ğünâhlar kıirlerinden seniñ kıalbüñi, zâ'il olmadı benim kıalbim saña iştiyâķdan ve istimâ'-ı va'zına müştâķ

olmağdan ve bende bir cürh-i fâsid vardır va'izleri yorgun kıldı anuñ devâsı ve müteṭabbibleri 'âciz eyledi anuñ şifâsı ve baña haber irişdi ki seniñ merhemleriniñ nef'î var imiş cirâha ve âlâma ve mübâlât itme îkâ'-ı tiryâkdan egerçi mürrü'l-mezâk ise dağı taḥkîken ben elem-i devâya şabr idenlerdenin recâ-yı şifâ için. Ebû 'Âmir demiş, ben nazar kıldum bir manzara ki beni helâk itdi ve işitdim [62b] bir kelâm ki beni kaç' eyledi ve fikr tavîl itdim baña müyesser oldu kelâmdan ve âsân geldi şu'ûbatından şol kelâm ki refîk olur ifhâma ve hâşıl olur anuñ sebebi ile sâmi'a merâm. Ben didim, yâ şeyh, ḳalbün başarı ile nazar kııl melekût-i semâya ve ma'rifetiñ sem'ini aç sükkân-i ercâya ve intikâl kııl ḥaḳîkat-i îmânîñla cenetü'l-me'vâya tâ göresin Ḥaḳ Te'âlâ hazırladığın anda evliyâyâ andan soñra nazar kııl nâr-ı lazzaya tâ göresin Ḥaḳ Te'âlâ hazırladığın anda eşkiyâyâ ve iki dâr ortasin ne deñlü fark vardır ve iki ferîk mevte beraber degildür, pes ol pîr enîn kııldı ve feryâd eyledi ve çağırđı ve durulđı ve bükülđı ve ağladı hattâ toprağı şuya ḳandurđı ve didi, yâ Ebâ 'Âmir, vâḳi' oldu vallahi seniñ devân benim marazım üzre ve recâ iderin ki seniñ ḳatında ola benim şifâm beni ziyâde kııl, ya'nî dağı va'z u naşîhat kııl yerḥamükellah. Ben didim, yâ şeyh, taḥkîken Allah Te'âlâ 'âlimdür râzlarıña ve muṭṭali'dür ḥâzırınıñ ḥaḳîkatine ḥalvetiñde bi-'aynihi sen anuñ ḥalḳından istitârda olduğıñ vaḳitde. Bir na'ra urđı evvelki na'rası gibi, andan soñra didi, kim ola benim için faḳrım, kim ola benim ḥâcetim için, kim ola benim günâhım ve ḥaḳî'etim için. Sensin benim için yâ Mevlâ ve sañadur rücû'um andan soñra düşđı meyyit olduğı ḥâlde (raḥmetullahi 'aleyh). Andan soñra çıkđı baña bir kıız ki üzerinde bir gönlek var yün'den ve başı ortasında var yün'den ve secde anuñ anlını aşındurmuş ve burnunu ve tûl-i kıyâm ayakların şişürmüş [63a] ve beñzi şararmış ve didi, aḥsenet ya'nî, gökçek itdi. Vallahi iy 'ârifler ḳalbüni sürici ve ğuşşalularıñ şusuzluğı, ğamlerin ḳoparıcı saña unutturmasın bu maḳâmı Rabbü'l-'âlemîn ve bu pîr benim babam idi, mübtelâ idi maraza yirmi yıldan berü ve şol ḳadar namâz kııldı ki ḳâ'id kıılındı ya'nî, kıyâma ḳudreti ḳalmadı ve şol ḳadar ağladı ki a'mâ oldu ve Ḥaḳ Te'âlâ ḥazretinden seni temennâ ider idi ve dir idi, bir kere ben Ebû 'Âmir meclisine ḥâzır oldım fikrim meyyitleri dirgürüldü ve benim nevmim şaḳili sorulđı ve bir kere dağı işitsem beni ḳatlı ider idi Allah saña ḥayr-ı cezâ itsün vâ'izliḳden ve seni fâ'idelendürsün saña virdüğü

hikmetden andan sonra düşdi babası üzerine, öper idi iki gözleri ortasın ve ağlar idi ve dir idi, yâ ebeti, yâ ebetâh! İy ol kimse ki anı günâhı üzre ağlamak a'mâ kıldı. Yâ ebeti, yâ ebetâh! İy ol kimse ki anı qatlı eyledi va'd-i Rabbî. Yâ ebeti, yâ ebetâh! İy hurqata ve bükâya 'ahd idici. Yâ ebeti, yâ ebetâh! İy zârîlik ve du'â müşâhibi. Yâ ebeti, yâ ebetâh! İy vâ'izleriñ ve hañbleriñ feryâd idicisi. Yâ ebeti, yâ ebetâh! İy vâ'izleriñ ve hekimleriñ maqtûli. Ebû 'Âmir dimiş, ben ol kıza cevâb virüp didim, iy bâkiye-i hayrâ ve nâhiye-i yüklâ! Tañkîken babañ vefât itdi ve qazâ eyledi ve vârid oldı dâr-ı cezâyâ ve gördi itdigü 'ameli ve aña ihşâ olunur şol kitâbda ki Rabb'im qatındadır muhsin olana taqarrub vardur, müsi' olana [63b] vârid olur isâ'et ideniñ dârına. Ol kız na'ra urdı babası na'rası gibi ve terlemege başladı, andan sonra vefât itdi (rahmetullahi te'âlâ 'aleyhâ). Biz bu ikisinüñ namâzın qılup defn eyledük ve bunları şordum didiler Hüseyin b. Alî b. Ebi Tâlib neslindendir. Ben zâ'il olmadım feryâddan ve ızırâbdan bunlara cinâyet idüp va'zım ile helâk itdigim ecilden. Hattâ bu ikisini düşde gördüm, üzerlerinde yeşil hüllerler var, bunlara didim, merhabâ bikümâ ve ehlen ve sehlen ve didim, ben zâ'il olmadım size va'z itdigim ecilden hâ'if olmağdan, Allah Te'âlâ neyledi size? Şeyh didi:

Qıt'a:

Sen şerîksin baña fazîletde

Ehilsin aña iy Ebû 'Âmir

Böyledür gâfil uyandurana

Ya'nî nışf-ı şevâb bulur emr

'Âsî kulı getüren öyle olur

Kim 'ibâdete fazl ider qâhır

Cem' olurlar çü dâr-ı 'adn içre

İkisinde qarîn qılur gâfir

Dağı didi, yâ Ebâ ‘Âmir, vârid oldum Rabb-i Kerîm’e ki râzîdur degil gâzbân, baña mesken kıldı ve maķâm-ı cinân ve tezvîc itdi baña hûr-i ĥisân. Pes ĥarîş ol yâ ‘Âmir ikşâr itmege istiġfârı tâ ki ĥâşıl kılasın ġufrân-ı bârî ve ba’zılar inşâd itmiş:

Ķıı’a:

Ķaçan kim yaşdıġım toprakdan ola

Müsâfir varam ol Rabb-i Raĥîme

Baña yârânım itsün tehniyetler

Ki vardın deyü sen Rabb-i Kerîme

Ĥikâyet-i sâdiseti ve ĥamsûn, Behlûl (r.a.)’den rivâyet olunur ki dimiş, bir zamânda bir ġün ben Başra’nın ba’zı yollarında idim, oġlancıklar gördüm, ceviz ve bâdâm oynarlar [64a] ve bir oġlancık gördüm bunlara nazâr idüp aġlar. Ben didim, bu oġlancık ġayrıların elinde olana taĥassür ider, bunun nesnesi yok ki anuñ ile oynaya ve didim aña, iy oġlancığım, seniñ için ceviz ve badem şatun alayın ki oġlancıklar ile oynayasın. Baña nazâr idüp didi, iy ‘aķlı az, biz oyun için ĥalk olınmadık. Ben didim, iy oġlancık, ya ne için ĥalk olındık? Didi, ‘ilm için ve ‘ibâdet için. Didim, neden ĥâşıl oldu bu saña bârekellahu fike? Didi, Ĥaķ Te‘âlâ ĥavlınden, (افحسبتم انما خلقناكم عبثا وانكم¹⁶³الينا لا ترجعون) Didim iy benim oġlucığım, seni ĥekîm görürem, baña va’z kııl ve muĥtaşar eylegil inşâd idüp didi:

Ķıı’a:

Cihânı görürem gitmektedir ol

Ki yok bir laĥza anuñ hiç ĥarârı

Ne dünyâ ĥayy için bâķî kalır

Ne ĥayy olanuñ olur ol medârı

Ki mevt ile ĥavâdiş durmaz ider

¹⁶³ Mü’minûn 23/115. “Sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?”

Fetânîñ nefsinî şayd ü şikârî

Eya mağrûr-i dünyâ azacığ sen

Al andan nefsiñe zâd ü şimârî

Andan şoñra semâya gözi ile nazar idüp ve ayâsı ile işâret idüp ve gözyaşı yanağları üzerine dökilüp ve inşâd idüp dir idi:

Rübâ'î:

İy kim anadur zârîliğ

Andan umulur yârîliğ

Kim ki recâ ide bulur

Sendendür aña bârîliğ

Çün sözün tamâm itdi, 'aklı zâ' il olup yatdı. Başın ben yanuma aldım, yüzünden toprağı sildim, çün ifâkat buldı didim, iy benim oğlancığım, saña ne oldu, sen şabî-i şağîrsin seniñ üzerinde günâh yazılmamışdur. [64b] didi yürü benden iy Behlûl, ben gördüm enâmı od yaçar idi odun ile. Çün od odun ile yanmasa yonça¹⁶⁴ ile yaçar idi ben korğarın ki cehennem odunuñ yonçası olam. Girü didim aña, iy benim oğlancığım, ben seni hekim görürem, baña naşîhat kııl inşâd idüp didi:

Kıt'a:

Ben gâfil olam sürücü arduma düşüp

Sürer beni egerçi bugün gitmedim meded

Yarın sürüp gider beni dağı bu dârdan

Baña kefen libâs olur olur yerim lahd

Şöyleki anda olmaya kapu ve pencere

Divârı kesme ola ve üstünde ola sed

¹⁶⁴ Yonga

Bende maḥâsin olmaya ḥayâtdur hergiz

Benden eşer de ḳalmaya hem çüriye cesed

‘Ömrüm rücû‘ ḳıldı murâda ben irmedim

Yok sâz-ı râh bende ve çok yolda dâm-veded

‘İşyân-ı halkdan utanıp eyledüm nihân

Maḥşer yerinde keşf olur bende cümle bed

Ölüm yiterdi kim bize nâsih olaydı ol

Ḥayfâ ki ‘aḳl ve re‘yimize yok bizüm rüşd

Mevt iricek aña giderem ferd ü bî-refîḳ

Ben ferde umaram ki ola yâr yine ferd

Behlûl demiş, çünkü ol şabî kelâmından fâriğ oldı ben bayılup düŝdüm ve ol şabî gitmiş çünkü ifâḳat buldım, ŝibyâna nazar ḳıldum anı bunlarla görmeyüp şordum, didiler sen anı bilmez misin? Ben didim, bilmezem. Didiler, ol Hüseyñ b. Alî b. Ebi Tâlib evlâdındandır. Ben didim, bu ŝemere olmaz illâ anuñ gibi ŝecereden olur, **نفعنا الله به** **وإبانه**¹⁶⁵

Beyt:

Şol ŝecere kim fîb ola lâ-cerem

Meyvesi daḫı anuñ fîb olur

[65a] **Ḥikâyet-i sâbi‘ati ve ḥamsûn**, Bişr-i Ḥâfi (r.a.)’den rivâyet olunur ki demiş, ben bir recül gördüm ‘arafe günü aḫşamı ki anuñ üzerinde ḥayret var idi ve ağlar idi ve ağlamak ile ref‘-i şavt eyler idi ve dir idi:

Ḳıṭ‘a:

Eger ŝecde itsem gözüm ile ben

¹⁶⁵ Allah kendisiyle ve babalarıyla bizi faydalandırırın.

Diken ucu üzre ya kızmış taşā

İrişmeye ‘işrîne na‘imâsınıñ

‘İbâdet ile baħr-i dil hem taşā

Diger:

Çok günâh itdim seni hiç añmadım

Yâd idersin ğâ‘ibâne sen beni

Perde açdım ma‘şiyet içinde ben

Lütf ve hilm ile sen urtarsın anı

Andan sonra benden ğâ‘ib oldu, ben anı görmedim ve nâsdan şordum, didiler Ebû ‘Ubeyd-i havâşdur ve ferd-i vâhid havâşdur ki yetmiş yıldur başın semâ semtine kaldurmamışdur. Aña bunu didiler, didi, utanırın cânib-i muhsine vech-i ‘âşî ref‘ itmege. Muşannif demiş:

Qıṭ‘a:

‘Acebdür muṭî‘den sa‘îd iken ol

Utanur başın göge ref‘ eylemez

Bu a‘ceb ki ‘âşî olan şahş-ı şom

Utanup günâhını def‘ eylemez

Hikâyet-i şâmineti ve hamsûn, Mâlik b. Dînâr (r.a.)’dan rivâyet olunur ki demiş, ben çıktım hacc itmege Beytullahi’l-ħarâmı. Nâ-gâh bir yigit gördüm yolda gider azıksız ve şusuz ve merkebsiz. Ben aña selâm virdim, selâmum aldı. Didim, iy yigit, kandan gelürsin? Didi, anuñ katından. Ben didim, kanda gidersün? Didi, aña giderin. Ben didim, kanı azıq? Didi, anuñ üzerindedür. Ben didim, tarîk kaç‘ olunmaz illâ şuyile ve azıq ile seniñ ile nesne var mıdur? Didi, çıktığım vaqt biş ħarfi azıq dutdum. Ben didim, ol biş ħarf nedür? Didi, Ĥaḳ Te‘âlâ ħazretiniñ kavlidür: ¹⁶⁶(كهيص) Ben didim,

¹⁶⁶ Meryem 19/1.

bunuñ ma‘nası nedür? Didi, kâf [65b] kâfidür ve hâ hâdidür ve yâ mü’dîdür ve ‘ayn ‘âlimdür ve şâd şâdıkdur. Şol kimse ki ben anuñla şöhet iderin ol kâfi ve hâdî ve mü’dî ve ‘âlim ve şâdıķ olıcaķ zâyi‘ itmez ve ķorķmaz ve azıķ ve Şu ķötürmeye muhtâc olmaz. Mâlik b. Dînâr demiş, ķün bu sözi işitdim gönlegim ķıķardum ki aña giydürem ķabûlden imtinâ‘ idüp didi, iy şeyh, ‘üryânlıķ hayırdur dünyâ gönleginden; helâline hesâb var ve harâmına ‘ıķâb var ve gice ķorķusu olıcaķ başın semâya ref‘ idüp iy kimse ki anı tâ‘ât mesrûr ider ve ma‘âşî zarar itmez, baña hibe eylegil Şol nesnei ki seni mesrûr ider ve mağfıret ķıl baña, Şol nesnei ki saña zarar itmez. Nâs muhırim olup lebbeyk diyicek ben aña didim, sen niķün telbiye itmezsin? Didi, yâ şeyh, ķorķarın ben lebbeyk diyem ol diye lebbeyk yok, sa‘deyk yok ve seniñ kelâmıñ işitmezsin ve saña naķar itmezsin. Andan Őoñra gitdi, ben anı görmedim illâ minâda gördüm dir idi:

Ėazel:

Ėün dost dilerdüm döküle bende bu demde

Dem aña helâl ola bu dem ĥill ü harâmda

Rûh ister ise aña revân eylemek için

Baş üzre vıreyin ideyin anı ķademde

Ey baña iden levın yüzün görseñ anuñ sen

Şâdılığ ile olurduñ sen de bu Ėamde

Dost eylese beni bu ‘îd Ėüninde

Edĥiye-i nâs olur iken şât ve Ėanemde

Ma‘dûm olan yâriyle mevcûd olurmuş

Bulsam nola ger bende vücûdı bu ‘ademde

Andan Őoñra didi, yâ Rabbî, nâs ķurbân itdiler ve saña taķarrub ĥâşıl eylediler, benim nesnem yok saña taķarrub için nefsimden Ėayrı anı ķabûl ķıl benden. Andan Őoñra bir na‘ra urub teslîm-i rûh ķıldı. İşitdim bir ķâ’il dir idi:

Beyt:

[66a] *Budur habîb-i Hudâ ve budur katil-i İlâh*

Ki katl eyledi bunı hadîd-i seyfullah

Mâlik b. Dînâr demiş, techîzin idüp defn eyleyüp ol gice bunuñ fikri ile yatdım. Düşümde gördüm, Allah Te'âlâ saña ne eyledi deyü şordum. Cevâb virüp didi, şühedâ-i bedre ne eyledi ise baña dağı anı kıldı ki anlar seyf-i küffâr ile katıl oldular ben muhibb-i Cebbâr ile maqtûl oldum (r.a.) ve zâde fütûhehu.

Hikâyet-i tâsi'ati ve hamsûn, Zünnûn (r.a.)'dan rivâyet olunur ki demiş, ben beriyyede bir tâze yigit gördüm, ke'ennehu gümiş sebüke idi anuñ cismine hayret yapışup hacc kaşdına gider idi. Ben anuñla muşâhabet kıilup tûl-i mesâfei vaşîyyet kıldım ol baña inşâd idüp didi:

Beyt:

Ba'iddür aña kim kâhil ola hem olmaya müştâk

Qarîbdür aña kim 'âşık ola ve ola pür eşvâk

Hikâyet olunur ki Şiblî (raḥmetullahi 'aleyh) 'arafâtda vaḳfeye durdı ve hiç söz söylemedi, çün şems gurûb idüp 'arafâtdan rücû' eyleyüp 'alemeyni geçdi, gözlerinüñ yaşı revân olup bunı inşâ itdi:

Qıt'a:

Qalbimi mühr eyledüñ 'ışkıñ ile

Tâ ki senden ğayrı anı açmaya

Qâdir olsam 'aynımı yumar idim

Tâ ki senden ğayrı andan geçmeye

Çünki her 'âşık olur bir vecde hâş

Bî-başardur ol ki bunı saçmaya

Gözyaşı olsa revân yüz ortasına

Şâdıķ olmaz kim ki bundan içmeye

Fuzayl b. ‘İyâz demiş, şol hâlde ki nâs ‘arafâtda vaķfeye durmuş imiş, ne dirsiz, bu deñlü cemâ‘at bir kerîme varup andan bir denk taleb itseler ol bu deñlü cemâ‘atı redd idüp bir denk virmez mi idi? Cevâb virmişler ki redd itmez [66b] ‘aţâ ider idi. Fuzayl demiş, vallahi mağfîret Allah Te‘âlâ hazretiniñ keremi katında aķaldur ol kerîm katında bir denkden ve Fuzayl hacleriniñ birinde vaķfeye durup hiç söz söylemeyüp şems gurûb idicek demiş, vâ-ma‘şîyete egerçi ‘avf itdügiyse daķı.

Beyt:

Baňa bu rüsvâyılık yetmez mi kim

Bilesin ‘işyâni emlâkiñ bile

Hikâyet-i sittûn, İbrâhîm b. el-Mühelleb (r.a.)’den rivâyet olunur ki demiş, bir zamânda ben tavâf ider idim, nâ-gâh bir câriye gördüm Ka‘be örtüsine yapışmış ve dir idi, iy benim efendim, sen beni sevdiğin haķķıçün baňa redd idesin ğalbimi. Ben didim, yâ câriye, neden bilürsin ol seni sevdiğin? Didi, ‘inâyet-i kadîme ile benim talebim için ‘askerler hâzır eyledi ve mâllar harc eyledi beni dârü’l-küfrden çıkarub tevħide dâhil kıldı ve baňa kendü zâtını bildürdi ben aňa câhile iken. Bu baňa yâ İbrâhîm, ‘inâyet için ve muħabbet için degil midür? Ben aňa didim, seniñ aňa muħabbetiñ nicedür? Didi, a‘zam-ı şey’ ve ecell-i şey’dür. Ben didim, ne keyfiyyet iledür? Didi, şarâbdan ince ve cüllâbdan tatlıdur ve andan şoñra rücû‘ kıldı ve dir idi:

Ėazel:

Şol mużtarib ki bilmez o şabr ile ittiķâ

Dâ‘im göziñden aķar anın yaşı idüp bükâ

Cismi za‘îf suzeş ‘ışķ ile ğuşşadan

Kim ide bile ancılayın ‘aşıķa devâ

Bir derdi var ki cümle-i cismine sârîdür

Viren bilür o derdi yine ya‘nî kim Ėudâ

Şorarlar aña 'ışkın ve keyfiyetin anuñ

Ta'bîr ile olur mı bunı eylemek edâ

Bir derddür bu kim kamu şıhhatından özgedür

Bu derde kim devâ diler ise ider haşâ

[67a] **Hikâyet-i hadiyeti ve sittûn**, ri'âyet¹⁶⁷ olunur bazı şulehâdan ki dimiş, benim cânibimde bir qarı var idi. Anı 'ibâdet digmiş idi ben aña didim, kendü nefsiñe rıfķ kıl. Didi, yâ şeyh, bilmez misin benim nefsiñe rıfķım beni bâb-ı mevlâdan gâ'ib eyledi. Şol kimse ki andan gâ'ib olup dünyâya müşteğil ola, anuñ rûhı 'arz olunur miñnetlere ve belâlara, benim 'amelimiñ kadri yokdur eger ictihâd itsem, kaçan kadri ola eger takşîr eylesem. Andan şoñra didi, vâ-ma'siyete ve 'aybe hasret-i sibâkdan, ya'nî evvel fevz ü rahmete gidenlerden dahı firâķ ağrısından ya'nî dostlardan firâķ derdinden. Ammâ hasret-i firâķ oldur ki, kabirlerinden duralar, ebrâr-ı envârdan yedeklere bineler, 'izz ü celâl kaşırına süreler anlara ref' olına menâzil-i muhibbîn, anlar nice sürile muqarrebler yedekleri, girüde kalan kimse cümle-i mañzûnîn ve zümre-i mekrûbîn içinde ola ve ol vaķt yüregi yarıla hasret ve te'essüfden ve kalbi eriye nedâmet ve telehhüfden.

Nazm:

Nefsiñe rıfķ eyleyüp terk itdügimçün tâ'atı

'âdet itdügim için bu cisme nevm ü râhatı

Bâb-ı mevlâdan beni bu dûr ve mahcûr eyledi

Kâr-ı dünyâya idüp meşğûl mağrûr eyledi

Haķķa lâyıķ tâ'at olmaz eylesem ger cehd ü cidd

Lâyıķ olur mı aña takşîr idersem ger becid

Hasret-i 'uzmâ budur kim müfredûn sâbıķ ola

¹⁶⁷ Rivâyet

Kim melâ'ik anları cennâta çün sâ'îk ola

Yüregi derd ile yarı lup kıla mesbûk olan

Zümre-i ebrârdan taqşîr ile mefrûk ola

Ammâ firâk ağrısı budur kim, nâs temyîz olunduğı vaqıtde ki Hâk Te'âlâ cemî'-i nâsı bir yirde cem' ide ve bir melege emr eyleye ki, nidâ idüp diye, ayrılıñ iy mücrimler, taḥkîken fâ'iz oldı [67b] müttakîler. Bu Hâk Te'âlâ kavlidür ki, (وامتازوا اليوم ايها المجرمون)¹⁶⁸ pes recül zevcesinden ve veled vâlideyninden ve ḥabîb ḥabîbinden temyîz olunup bu süvâr kılinup mu'azamen rıyâz-ı na'îma sürülüp ve bu zencîr ile ve ğulli ile 'azâb-ı caḥîme irkirilüp dürülmek ve sürülmek ve vidâ' itdirülüp ayrılmak ṭavîl olup ve gözyaşı enhâr gibi cârî olup inkıṭâ' derdi ziyâde ve firâk derdi âmâde ola.

Qıt'a:

Şular kim birbirinden iftirâka

Degildi râzî ger bir laḥza gelse

Nice olur bularıñ ḥâlî şol dem

Firâkı bî-ḥad ü dermânda kılsa

Ḥuşûşan biri na'maya olur ğarîk

Birisi baḥr-i nâra düşse ṭalsa

Hikâyet-i şâniyeti ve sittûn, Mâlik b. Dînâr (r.a.) demiş, ben ba'zı eyyâmde bir yigit gördüm. Anuñ üzerinde âşâr-ı du'â ve nûr-ı icâbet var idi ve gözi yaşı yüzi üzerine dökülür idi ben anı bildim, zîrâ Başra'da gördüm şâhib-i ni'met idi pes ağladım zîrâ anı bu şıfat üzre gördüm ve ol daḥı ağladı ki beni gördi ve bildi ve baña selâm ile ibtidâ kıldı, ya'nî evvel ol baña selâm virdi ve didi iy Mâlik, billahi seniñ üzerine olsun beni zıkr idesin ḥalvetleriñ vaqıtinde ve benim içün tevbe ve mağfîret ṭaleb idesin, ola ki baña raḥm idüp mağfîret kıla.

¹⁶⁸ Yasin 36/59. "(Allah şöyle der:) Ey suçlular ayrılın bugün!"

Kıt'a:

'Arz eyleyesin dil-bere hâlim diyesin kim

Bir lahza seni yâddan olmaz dili hâli

Var aña ümîdüm işidüp nâmumu diye

Çün yârñız imiş nicedür 'ışkile hâli

Mâlik demiş, andan sonra döndü ve gözi yaşı segirdür idi, çün eşhûr-i hacc dâhil oldu, ben Mekke'ye teveccüh itdim ve bir zamânda mescid-i harâmda tavâf ider idim [68a] bir halka gördüm aña nâs cem' olmuş ve bir yigit gördüm tazarru' ider tâ ki nâsa tavâfların kaç' eylemiş keşret-i bükâsı ile. Ben durdum tâ aña nâs ile nazâr iderdim gördüm ol benim yoldaşım olan recül, pes mesrûr oldum aña selâm virdim ve didim, hamd ol Allah'a ki seniñ havfiñi emne tebdîl itmiş ve istediğini 'aât itmiş. Ol inşâ eyledi:

Kıt'a:

Gitdiler bî-havf hayf-ı emne fazl-ı haq bulup

Çün minâda kondılar buldılar anda çok münâ

Çün temennâ itdiler virdi münâsın anlaruñ

Tevbe ile şakladı görmediler fahş ü hanâ

Cümle 'işyândan müsâmağa idüp 'avf eyledi

Gerçi 'âşî kul cinâyet itdi didiler cenâ

Aña çağırdık bize lütf eyleyüp virdi cevâb

Rabb-i a'layem benimdür lütf ü 'adl ü hem senâ

Mâlik demiş, andan sonra ben didim, billahi baña diye nice oldu seniñ hâliñ? Didim, olmadı illâ hayr oldu ki, beni da'vet kıldı fazl ile ben aña icâbet kıldum ve baña 'aât eyledi her ne ki taleb kıldum ve inşâ eyledi:

Gâzel:

Da‘vet itdi beni didi merhabâ

Vuşlatiñ haqqı baña derdün devâ

Sañadur andım ki sensin maqşadım

Ġayrı maqşûdum degil sensin münâ

Ṭalebim didâr ki qaşdım odur

Gerçi ki Baḫḫa yirim gâhi Kubâ

Ḫublar ‘arz itseler baña eger

Baḫmazım hergiz ben anlardan yana

Ger baña menzilleri zıkr itseler

Şâhib-i menzil durur baña recâ

Mâlik dimiş, andan şoñra ṭavâfa ‘avdet itdi ve beni terk eyledi gitdi ve hergiz anı görmedim ve andan haber bilmedim.

Beyt:

Her ki Haqq’a ṭâlib ola bulur anı ‘âkıbet

Kendüsi bulunmaz olur maḫv ü fânî ‘âkıbet

Ḫikâyet-i şâlişeti ve sittûn, ba‘zı şulehâdan rivâyet olunur ki dimiş, ben ḫacc itdim yıllardan bir yılda, ol yıl ıssı ve semûm-i keşîr idi. Bir gün ki arz-ı ḫicâz nışfına varmış idük, ben ḫüccâcdan [68b] munqatı‘ oldum ve azacıḫ uyudum ḫaberim yok giceden, ya‘nî gice olmuş, ben yalnız ḫalmışın beriyyede. Baña bir şahş zâhir oldu öñümde tizcek yürüdüm aña irişdim ve gördüm bir yalın yüzlü ḫulâm ‘ârızlarınuñ nebâtı yok ḫüyyâ kamer ve buluşsız güneşdür ve üzerinde nâz ve tena‘um eşeri var. Ben aña es-selâmu ‘aleyke yâ ḫulâm didim, ol baña ‘aleyke’s-selâm ve raḫmetullahi ve berekâtuhu yâ İbrâhim didi. Ben andan ta‘accüb itdim ta‘accüb-i küllî ile ve anuñ emri baña şek virdi ve kendüm yeñemedim tâ aña didim, yâ sübhânallah! Beni neden bildüñ, ḫâlbuki beni görmediñ idi bundan evvel? Didi, yâ İbrâhim, câhil olmadım bilelden berü

ve kesilmedim vuşlatdan berü ve ben aña didim, ne nesne seni vâkı‘ kıldı bu beriyyede bunun gibi yılda ki ısısı ve yangını ziyâdedür? Baña cevâb virdi ki yâ İbrâhim, ben andan ğayrıya üns dutmadım ve andan ğayrıya refik olmadım ve ben ğayrıdan aña munkatı‘ oldum ve aña ‘ubûdiyyete ikrâr kıldum pes hıdmetine meşğûl oldım ve ben aña didim, kıandandur me’kûl ve meşrûb? Didi, kefiledür aña maħbûb. Ben didim, vallahi ben kıorkıarın saña zıkr itdüğimden. Baña cevâb virdi, gözinün yaşı tâze incü gibi dökilür idi yanağı üzere ki inşâ idüp didi:

Kıt‘a:

Korımazam ben beriyyede çünkü

‘Âşıkım şıdıkla o cânâna

Çünkü ħubb-i Ĥudâ çeküp ilter

Bâb-ı Ĥaķķ’a ne ğam bu insâna

Aç olursam ğıdâ olur zıkrı

Eşk-i şerbet yeter bu ‘atşâna

Ger bu yolda za‘if olam ilter

Şevkı anuñ beni Ĥorâsân’a

İtme kuçekligim görüp taħķîr

Nazar it bende muħkem îmâna

Ol şâlih dimiş, ben aña didim, iy ğulâm, senden su’âl iderim Allah için baña bildüresin ħaķîķat-ı ‘ömrüñi? Didi, baña and virdün, benim kıatımda [69a] ‘azem-i îmâna, benim ‘ömrüm on iki yaşıdur andan sonra didi, yâ İbrâhim, ne mużtar kıldı seni ki benden su’âl itdüñ ‘ömrümi ve saña ħaber virdim ħaķîķat-ı ‘ömrümi? Ben didim, vallahi taħķîķen baña dehşet ve ħayret virdi senden işitdüğim. Didi, ħamd Allah’a ki baña ni‘metler virdi ve mü’min kıullarından çoğı üzerine beni tafzîl eyledi. Ol şâlih dimiş, ben ta‘accüb itdim anuñ ħüsn-i vechinden ve lezzt-i kelâmından ve didim,

sübhânallah el-Hâlık el-Muşşavvir ol gulâm başın aşğa eyledi bir zamân, ba'dehu başın qaldurup baña nazar kıldı gâzaban ve dir idi:

Ġazel:

Cehennem olursa baña ger cezâ

Ne fâ'ide ider bu hüsñ ü bahâ

'Azâb eskidür cümle hüsñüm benim

Cehennemde olur baña çok bükâ

Diye baña Cebbâr-ı şâhib celâl

Sen olduñ baña hîf a'da-yı 'adiy

Benimile idüp cenk cürm eylediñ

Unutduñ bugüni diriğa saña

Figân-ı 'âşiye yarın olmaz müffid

Bugün diyesin Rabbenâ Rabbenâ

Olur tâi'în vechi anda budur

Münevver olur hemçü bedr-i semâ

Ĥicâb keşf olup rü'yet olur tamâm

Unudulur anda cemî'-i rehâ

Giyüp hülleler 'îş ve 'işret kıluş

Bulurlar Ĥudâ'dan kemâl-i rızâ

İdüş tâ'ati Ĥakk'a kııl da'veti

Tazarru' idüp di ki yessir lenâ

Andan şoñra didi yâ İbrâhim, munqatı' oldur ki ĥabîb anı qat' ide, muvâşıl oldur ki tâ'atden naşîb aĥz ide, lâkin sen ĥüccâcdan munqatı'sın. Didim, ne'am ve didim, dilerem senden Allah için ki du'â idesin tâ ki muqaddem ve sâbîq olan yoldaşlarıma

irişem. Nazar itdim, ol ğulâm taraf-ı semâya nazar idüp tekellüm-i kelimât eyleyüp tudağların taħrîk itdi ve bana âmiz ğunmağ ğalebe idüp bayıldım. İfâkat bulıcağ kendümi vasaṭ-ı hüccâcda buldım zemîlim baña dir idi, yâ İbrâhim, râhileden düşersin ve bilmedim ol ğulâm [69b] semâya mı şu'ûd itdi ve arza mı nüzûl itdi. Pes 'arafâtta vaḳfeye durdık andan ḫareme dâhil olduğ nâ-gâh ol ğulâmı gördüm Ka'be örtüsine yapışup ve ağlayup dir idi:

Ḳıṭ'a:

Yapışdım Ka'be örtüsine oldum kabrimi zâ'ir

Seniñ derd ü firâkıñ birle oldum tenân-ı hâ'im

Seniñ dergâhıña râkib degil ben meşiy ile geldüm

Şağîr iken muḫib olup şehâ hizmetde ḳâ'im

Dağı tıfl iken oldum 'âşıkıñ bilmez iken 'ışkı

Baña ta'n itmesün kimse çün oldum 'ışḳda dâ'im

Ecel irdi ise yâ Rab beni lütf ile ḳabz eyle

İdem cennetde tâ ifṫâr nice yıl olmasam şâ'im

Ol şâlih dimiş, ol ğulâm kendüyi şalıvirüp ve sâciden vâḳi' olup ben anı görüp yanına gelüp taħrîk itdim, teslîm-i rûḫ itmiş. Ziyâde te'essüf idüp ve râhile ve esbâbuma gidüp kefen için şevb alup ba'zı yârân ile gelüp anı defn itmek ḳaşdı eyledüm geldüm yerinde bulmadım. Hüccâcdan su'âl ḳıldım, bir kimse bulmadım ki anı ḫayyen ve meyyiten görmiş ola. Bildim ki ol a'yûn-i nâsdan mestûr imiş, anı benden ğayrı kimesne görmemiş. Pes mekânuma geldüm, anda nâ'im oldım, anı düşde gördüm; bir 'azîm 'askerde ol evâilinde ve üzerinde nûr var ki ben anı iyüce vaşf idemezsin. Ben aña didim, sen benim yoldaşım degil misin? Didi, ne'am. Didim, sen vefât etmediñ mi? Didi, öyle oldu. Didim aña, vallahi ben seni ṫaleb itdüm ki kefenliyem ve namâzıñ ḳılam, bulmadım. Didi, yâ İbrâhim, ol kimse ki beni şehrimden ḳıçardı ve muḫabbeti ile şevḳlendürdi ve ehlinden ğarîb ḳıldı, beni kefenleyüp ğayra muḫtâc ḳılmadı. Ben aña

didim, Rabb’iñ saña neyledi? Didi, nazarında beni vâkıf kıldı ve baña didi, maṭlûbıñ nedür? Ben didim, İlâhî, sensin benim maṭlûbum. [70a] Didi, sen benim ‘abdimsin ḥaḳḳan ḥaḳḳâ ve seniñ için vardur benim ḳatımdaki senden men’ itmeyim istediğîñ. Ben didim, dilerim ki benim şefâ’atim ḳabûl idesin ben olduğum ḳarında. Ḥaḳ Te’âlâ didi, seniñ şefâ’atîñ ḳabûl itdim anlarda. Andan şoñra benim ile muşâfaḥâ eyledi, uyandım muşâfaḥâdan şoñra ve şabâḥ vaktine dâḥil oldum ve ferâ’iz ve menâsik-i ḥaccı tamâm itdim, ḳalbim zıkr-i ğulâmdan fâtir olmadı ve aña te’essüfden zâ’il olmadı ve gitdim, cümle ḥüccâc içinde her kim ki beni gördi dir idi, yâ İbrâhim nâs müteḥayyir oldu eliniñ ḫîb-i râ’iḥasından ve ba’zı muḥaddisîn demiş, râ’iḥa-i ḫîb İbrâhim elinden çıkmadı ḥattâ âḥirete intikâl kıldı.

Beyt:

Cennetiñ râ’iḥası ḳalmış sirâyet destine

Elden ele düşüp inmiş ‘âlem-i ḥûb ü laṭîf

Ḥikâyet-i râbi’ati ve sittûn, İbrâhim Ḥavâş’dan (r.a.) rivâyet olunur ki demiş, ben yıllardan bir yılda ḥacc eyledüm. Bir zamânda ben gider idim, aşḥâbım benimle bile idi, bir ‘âriz ‘âriz oldu benim sırrımdan ki ḥalvet iḳtizâ eyledi ve büyük yoldan ḥurûc iḳtizâ eyledi. Ben bu ṭarîḳi dutdım, nâs üzerine olduğu ṭarîḳden ğayrı. Ben üç gün üç gice gitdim. Benim sırrıma zıkr-i ta’âm ve şarâb ve ḥâcet ḥuṭûr itmedi. Bir yeşil şahrâya irişdim, anda her meyveden var ve çiçekler var ve ortasında bir göl var idi ben didim, bu ğuyiyâ cennet, ancak müte’accib ḳaldım. Ben böyle fikr iderken nâ-gâḥ bir cemâ’at gördüm baña [70b] teveccüh itdiler, simâları adamlar simâları, üzerlerinde güzel libâslar ve fûtalar var, beni iḥâta itdiler ve baña selâm virdiler, ben anlara ‘aleyküm selâm ve raḥmetullahi ve berakâtuhu didim ve ben ḳandan ve siz ḳandan didim. Andan şoñra bu ḥâṭırına geldi ki, bunlar cinlerdendir ve bu maḳâm bir ğarîb maḳâm ve bunlardan biri didi, bizüm ortamızda bir mes’ele cârî oldu ve biz bir cemâ’atız cinden. Taḥḳîḳen Allah kelâmın işitdük Muḥammed (a.s.)’dan leyle-i cinde. Bizden selb eyledi ol kelâmıñ nağmesi cemî’-i umûr-ı dünyâyı. Ḥaḳ Te’âlâ bize çıkardı bu göli bu beriyyede. Ben didim, benim ile yoldaşlarım terk itdigim mevzi’ ortasında ne deñlü yirdür? Ya’nî

hâcılarının gitdiği yol ile benim ortamda ne kadar mesâfe vardır? Anlaruñ ba‘zı tebessüm eyledi ve didi baña, yâ Ebâ İshâk, Allah Te‘âlâ için esrâr ve ‘acâyib vardır, ya‘nî az zamânda saña çok mesâfe kaç‘ itdürdi, bu sen olduğın yire, ya‘nî buraya senden evvel hiç âdemî gelmemişdür, illâ sizden şol yigit gelmişdür ki bunda vefât itmişdür ve kabri budur ve işâret eyledi bu kabre. Ol göl kenârında etrâfı bâğçeler ve çiçekler ki bundan evvel ben anuñ mişlin görmedim. Andan sonra didi, seniñle müfârekat etdiğin kıvam ortasında şu kadar ay ya şu kadar yıl mesâfe vardır. Allah a‘lemdür İbrâhim kankısin zıkr itdüğine ve İbrâhim dimiş, ben didim anlara, haber virün baña ol yigitden. Anlardan biri didi, bir zamânda biz bu göl kenârında oturur idük, muhabbeti zıkr idüp anı söyleşür idük, nâ-gâh bir şahş teveccüh idüp selâm viridi, biz selâmın aldık, biz aña didük, [71a] kıandan gelürsin? Didi, Nisâbûr şehrinden. Biz didük, kaç gün oldu sen andan çıkaldan? Didi, yedi gün oldu. Biz aña didük, ne tahrik itdi seni vaţanıñdan çıkmağa? Ol didi, işitdim Allah Te‘âlâ kelâmını, ¹⁶⁹(وانیبوا الی ربکم واسلموا له من قبل ان یأتیکم العذاب ثم لا تنصرون) Biz aña didük, nedir inâbet ma‘nası ve nedir teslîm ma‘nası ve nedir bu ‘azâb ma‘nası? Ol didi, inâbet, seniñ rücû‘ itmeñdür kendiñden aña mümteşil olduğın hâlde ve teslîm, nefsiñi aña teslîm itmeñdür dağı bilmeñdür ki ol evlâdur saña senden andan sonra ‘azâb zıkr idüp bir na‘ra-ı ‘azîme urup vefât itdi, biz anı bunda defn itdük, kabri budur. İbrâhim dimiş, ben ta‘accüb itdim baña vaşf itdüklerinden, andan sonra anuñ başı kabrine karîb oldım, anuñ başı kıatında bir top nergis buldım ke’ennehu bir ‘azîm degirmen idi ve kabri üzre yazılmış, bu kıabr-i habîbullahdur, kıatîlü’l ‘ibretdür ve bir varağa üzerinde yazılmış şîfât-ı inâbet. Ben nergis üzerinde yazılmış olanı okudım, benden su‘âl itdiler tefsîrini, tefsîr itdim, anlarda tarb vâkı‘ olup ba‘dehu ifâkat bulup sâkin oldılar ve baña didiler, bize kifâyet itdün bizüm mes’elemizi. Andan sonra baña uyku vâkı‘ oldu, uyandım kendümi mescid-i ‘Aişe’ye (r.a.) karîb buldım ve ol nergis bağında reyhân var idi, bir yıl benimle idi müteğayyir olmadı, bir yıldan sonra zâyî‘ itdim.

Kıı‘a:

¹⁶⁹ Zümer 39/54. “Azap size gelmeden önce Rabbinize dönün ve O’na teslim olun. Sonra size yardım edilmez.”

Evliyâya gâh olur tayy-ı mekân

Gâh cin ile iderler şoĥbeti

Cin bunlardan ma‘rifet gûş eyleyüp

Şevk u zevk ile iderler ‘işreti

Yine ilterler buları menzile

Az zamânda çekmeden hiç zahmeti

Hikâyet-i hâmiseti ve sittûn, [71b] ba‘zı şulehâ demiş, ben bir kere hacca çıktım.

Uyudum bir gice ki ay aydınlığı var idi. Bir şahş-ı za‘îf âvâzın işitdim dir idi bana, yâ Ebâ İshâk, ben saña muntazırın şâbaĥdan berü. Aña qarîb oldım, gördüm bir yigit-i naĥifu‘l-cism mevte müteveccih olmuş, etrâfında çok reyĥâneler var ba‘zı bildigim, ba‘zı bilmedigim. Ben didim, ne yirdensin? Şehrin zirk itdi ve didi, ben ğnâda ve ‘izzetde idim, nefsim benden ‘uzlet istedi ve çıktım ve şimdi mevte müşrif oldum ve Allah Ta‘la‘dan diledim ki, baña bir velî ĥavâle kıla evliyâsından ve recâ iderin ki ol sen olasin. Didim aña, seniñ vâlidânıñ var mıdur? Didi, ne‘am, qarındaşlarım ve kızqarındaşlarım daĥı vardur. Ben didim, anlara müştâk olduñ mı ya anları añduñ mı? Didi, yok, illâ bugün istedim anları koĥam ve beni sibâ‘ ve behâyim kuşatdı ve benim ile bile ağladılar ve baña bu reyyâĥîni anlar getürdiler ve İbrâhim demiş, bir yılan teveccüh itdi, ağzında çok nergis var ve didi, ko şerrüni andan, taĥkîken Allah Te‘âlâ muĥtali‘dür evliyâsına. Pes ben bayıldım, çün ifâkat buldım, gördüm ol yigit vefât itmiş. Andan soñra girü baña uyku vâĥi‘ oldu, uyandım kendümi büyük yolda buldum, çün ĥaccı tamâm kıldum baña andığı şehrine geldüm, anda bir ĥatun baña qarşı geldi, elinde maĥarası var, ol civâna ziyâde beñzer, beni görücek didi, yâ Ebâ İshâk, nice gördüñ şâbbı, ben saña intizârdayım üç giceden berü? Ben aña kışsaı zikr eyledüm, tâ şu kadañ ki didi idi, bugün istedim idi anları koĥam. Ol ĥatun feryâdla âĥ diyüp koĥu erişdi diyüp teslîm-i rûĥ eyledi. Evlerden etrâb kızlar çıkdılar, üzerlerinde libâslar [72a] ve fütalar var, anuñ emrine ya‘nî defnine meşĥûl oldılar.

Qıt‘a:

Evliyâdan çok olur kim Hağ için

Terk iderler mülk ü mâlı vü devleti

Akrîbâyı dahı terk idüp bulur

İhtiyâr ile iderler ‘uzleti

İnkı tâ‘ idüp kamu me’lûfden

Mesken iderler diyâr-ı ğurbeti

Çünkü mevt ire behâyim şeklile

Gönderür Hağ çok nebât-ı cenneti

Zillet ile fevt olur çünkim bulur

Hağ kıılır bunlara çokluk ‘izzeti

Hikâyet-i sâdiseti ve sittûn, hikâyet olunur ki, tüccârdan bir tâ’ife bahirde müteveccihler idi hacca. Gemi şındı ve vaqt-ı hacc tar oldu ve bunlarda bir kimse var idi ki, anuñ ile elli biñ aqçelik metâ‘ var idi, anı terk itdi ve hacca teveccüh eyledi. Aña didiler bu mekânda muqîm olsañ ümid var idi ki metâ‘uñuñ ba‘zı çıkaydı. Ol kimse didi, vallahi eger baña cemî‘-i dünyâ hâşıl olsa ben anı hacc üzere ihtiyâr itmezim, ya’nî mâl ve metâ‘ı ihtiyâr idüp haccı terk itmezim ve hacca hâzır olan evliyâ du‘âsın terk itmezim, anlardan gördükden soñra gördüğimi. Didiler, ne gördüñ evliyâdan? Didi, bir kere hacca müteveccih idik, bize ‘aşş irişdi ba‘zı eyyâmda ve bir içim şu, şu deñlü ve şu deñlü bahâya çıkdı ve ben cümle kâfileyi evvelinden âhirine dek devr eyledüm, baña şu şatar ve ğayrı tarîkiyle virür kimse bulmadım ve ‘aşş benden nihâyete irişdi. Ben azıcık taqaddüm itdim gördüm bir fağır anuñ ile bir demür ‘aşâ ve mağhara var ‘aşâsını bürkeniñ şu aqacağ yerine şaңmış şu ‘aşâniñ altından bürkeniñ şu aqacağ yerinden bürkeye aqar. Bürkeye geldüm, andan içdim ve kırbamı taldurdum andan soñra kâfileye haber virdim cümlesi şulandılar ve girü [72b] ve girü mâlâmâl idi andan soñra didi, müsâmağa itsün mi bu qavm müşâhede itdüğiniñ fevti ile? Ya’nî, böyle hacda ve

tarfında evliyâ kerâmetin gören bunuñ terki ile cüvânmerdlik itsün mi? Ya'nî, bunuñ terkin itmegi hiç revâ görür mi?

Beyt:

'Âkıl olan gördüğü ehl-i velâyet hâletin

Virmez anı 'âlemiñ cümle metâ' u mâlına

Hikâyet-i sâbi'ati ve sittûn, Ebû Abdullah el-Cevherî (r.a.)'den rivâyet olunur ki dimiş, ben bir yıl 'arafâtda idim çün âhir-i leyl oldı uyudım, düşümde iki melek gördüm semâdan nâzil oldılar, birisi birine didi, ne deñlü kimse bu yıl vaqfeye durdı? Ol biri didi, altı yüz biñ ve maqbûl olmadı illâ altı nefsiñ. Ebû Abdullah dimiş, ben kaçd eyledüm ki yüzüme şible uram ve kendü nefsim üzre navha ve feryâd kılam. Ol bir melek didi, Allah Te'âlâ bunlaruñ cemî'isine niyledi? Ol biri didi, Kerîm bunlara kerem gözi ile nazâr eyledi, her birine yüz biñi hibe idüp altı nefis sebebi ile altı yüz biñi yarlıgadı **والله ذو** **يؤتيه من يشاء** bu Haq Te'âlâ'nıñ fazlıdur. **وذلك فضل الله** **الفضل العظيم** Allah 'azîm fazıl şâhibidür.

Beyt:

Fazl-ı Haqq'ı hûb fikr idüñ ki bir maqbûl için

Yüz degil ya biñ degil yüz biñ fakîri yarlıgar

Hikâyet-i sâmineti ve sittûn, Alî b. Muvvafaq (r.a.)'dan rivâyet olunur ki dimiş, bir gün haremde câlis idim hâlbuki altmış hacce itmiş idim. Kendü nefsimde didim, niceye dek [73a] tereddüd iderin bu mesleklere ve ıssızlıklara. Andan soñra gözüm baña galebe eyledi uyıdum. Nâ-gâh bir kâ'il düşümde dir idi, yâ İbnü'l-Muvaffaq, sen evüne da'vet itmezsin illâ sevdiğin kimsei, pes sa'âdetlü şol kimsedür ki anı mevlâ seve ve maqâm-ı a'lâya tahrik ve tergîb kıla ve inşâ idüp didi:

Kıt'a:

Da'vet itdim ben ziyârete muhabbet ehlini

İstedim bu ziyârete olardan gayrı biri

Çün benim beytime geldiler ‘azîz ü muhterem

Ben kerîmden ol kirâma irdi çok ihsân ü bîr

Rivâyet olunur Zünnûn (r.a.)’dan ki demiş, ben bir yigit gördüm Ka’be katında, rükû’ı ve sücûdı çok ider idi. Aña qarîb olup didim, sen namâzı çok kılırsın. Ol didi, intizârım vardur gitmege, izin virilmege. Zünnûn demiş, gördüm bir ruķ’a düşdi anuñ üzerine ki anda yazılmış, من العزيز الغفور الى العبد الصادق الشكور, ‘Azîz ve Ğafûr’dan ‘abd-ı şâdıķ-ı şekûra. انصرف مغفورا لك ما تقدم من ذنبك وما تأخر Var git, yarlıģanmıř olduđuñ hâlde seniñ geçmiş günâhıñ ve gelecek günâhıñ.

Beyt:

Her ki şıdķ ile iderse tâ‘ati

Raħmet ider aña Allah ħazreti

Ĥikâyet-i tâsi‘ati ve sittûn, ba‘zı şuleħâdan rivâyet olunur ki demiş, ben câlis idim Ka’be katında. Nâ-gâh bir pîr geldi, şevbini yüzi üzre kıldırmış ve zezem beytine dâħil oldu ve şu çekdi kendüsi ile olan maħhara ile ve içdi ben anuñ fazlasın ya‘nî artuğın içdim ‘asel ile maħlût idi, andan tatlu nesne tatmadım ve iltifât itdim ki nazâr idem, nâ-gâh gördüm gitmiş. Andan soñra ertesı ‘avdet itdim [73b] ve câlis oldım zezem kıpusı katında. Nâ-gâh pîr teveccüh itmiş ve şevbi yüzi üzerine şarkmış, zezem kıpusından dâħil oldu. Ķođa ile şu çekdi ve içdi ve ben fazlasın aldım ve içdim sûd idi şeker ile kıarışmış idi, andan gökçek nesne tatmadım herģiz.

Beyt:

Kimyâdur çünki dest-i evliyâ

Menķabet olsa ‘aceb mi anda mâ

Ĥikâyet-i seb‘ûn, Sehl b. Abdullah (r.a.)’dan rivâyet olunur ki demiş, velîniñ nâs ile muħâlâtası zilletdür ve teferrüdi ‘izzetdür az gördüm ben veliyyullah olanı illâ münferid. Taħķiķen Abdullah b. Sâliħ bir recül idi ki, anuñ için sâbıķa ve mevhibet-i ‘azîme var idi ve nâsdan kıaçar idi bir şehirden bir şehre ħattâ Mekke’ye geldi ve anda

çok muķîm oldu. Ben aña didim, Mekke’de çok muķîm olduñ. Baña didi, Mekke’de nice muķîm olmayın ki, bir şehir görmedim ki anda rahmet ve bereket nâzil ola bu şehirden ekşer ve melekler bunda şabâh ve aḥşam gelürler ve ben bunda çok ‘acâyib görürin ve melekler görürin beyti tavâf iderler, muhtelif şûretler ile bunu kesmezler ve eger diyeydim her gördüğim inanmayan kavmin ‘aķılları şağîr olurdu bundan ve ben aña didim, Allah için senden su’âl iderin ki, baña haber viresin bir nesnei anlardan. Didi, hiçbir velî yokdur evliyâullahdan ki velâyeti şaḥîh ola, illâ bu şehirde ḥâzır olur her cum’a gicesi yerinden girü qalmaz. Benim bunda muķîm olduğum anlardan gördüğüm kimse içündür ve ben bir recül gördüm ki, Mâlik b. el-Ḳâsım el-Ciyelî dirler taḥkîken eli bulaşık idi, ben aña didim, yakında ta’âm yemişsin. Didi, [74a] estağfirullah ben bir haftadan berü ta’âm ekl itmedim velâkin babama ta’âm ekl itdürdim ve isti’câl itdim şabâh namâzına irişmek için. Mekke ile geldügi mevzi’ ortası toḡuz yüz fersaḥ idi ve bana didi, sen buña inanur mısın? Ben didim, ne’am. Ol didi, el-ḥamdülillah ki baña bir inancı gösterdi ve ben didim, toḡuz yüz fersaḥ, yüz on yedi konaḡ olur ve ol üç ay ve yirmi yedi günlük mesâfedür, mücerred seyr-i neḥâr ile gicesiz ve mücerred seyr-i leyl ile gündüzsiz ve taḥkîken baña haber virdi, ba’zılar ki ol görür imiş Ka’be’niñ eṭrâfında melâ’ike ve enbiyâ ve evliyâ ve ekşer gördügi cum’a gicesi imiş ve düşenbe gicesi ve pençsenbe gicesi imiş ve şaydı baña cemâ’at-ı keşîre enbiyâdan ve zıkr itdi ki bunlaruñ her birini mevzi’-i mu’ayyende görür imiş Ka’be’niñ eṭrâfında ve anlar ile bile câlis imiş etbâ’-ı ehlinden ve aḡribâsından ve aşḥâbından ve zıkr eyledi ki bizüm Nebîmiz (s.a.v.) ile cem’ olur evliyâ-i ümmetinden ḡalk-ı keşîr ki anlaruñ ‘adedin iḥsâ eylemez illâ Allah ve sâ’ir enbiyâ ile ol kadar cem’ olmaz ve zıkr itdi İbrâhim (a.s.)’ı ve evlâdını (a.s.) ki, bunlar câlis olurlar bâb-ı Ka’be ḡurbunda maḡâm-ı İbrâhim demekle ma’rûf olan yirde ve Mûsâ ve bir cemâ’at enbiyâdan (a.s.) rükneyn-i yemâneyni ortasında ve ‘Îsâ ve bir cemâ’at bunlardan ḡicr, ya’nî ḡaḡîm cânibinde ve görmüş İsmâ’îl (a.s.) ḡabrini anda ve görmüş bir cemâ’ati melâ’ikeden (a.s.) ḡecerü’l-esved ḡatında ve görmüş Tâcü’l-aşfiyâ ve Ḥâtemü’l-enbiyâ Muḡammedü’l-Muḡtaḡâ [74b] (s.a.v.) ḡazretin câlis imiş rükn-i yemânî ḡatında, ehli ve aşḥâbı ve evliyâ-ı ümmeti ile ve zıkr eyledi ki, görmüş İbrâhim ve ‘Îsâ (a.s.)’ı ki, bunlar ekşer imiş muḡabbet cihetinden ümmet-i

Muhammed'e (a.s.) ve bunlar ekser imiş feraḥ cihetinden ümmet-i Muhammed fazlına ve beşâset cihetinden bunlara ve görmüş ba'zı enbiyâda ğayret ümmet-i Muhammed fazlından ve zıkr eyledi esrâr-ı keşîre bundan ba'zı zıkr olınsa söz uzar ve ba'zına ba'zı 'uḳûl müteḥammil olmaz. Muşânnıf dimiş, müsta'bed degildir ğayret-i mezkûre, taḫkîken Mûsâ'nıñ ğayretinden idi ağlaması leyle-i mi'râcda ve ğayret fi'l-ḫayr maḫmûdedür ve ḫased zem olunur ve zıkr itdi ki, İbrâhim ve 'Îsâ (a.s.) içün münâsibdür anlarıñ ḫâline ve keşret-i muḫabbetlerini bu ümmette bulur şol kimse ki ıttılâ'ı ola aḫbâra ve âşâra bil ki, bu fehm olunur Qur'ân'dan.

Ḳıṭ'a:

Ḥazreti İbrâhim itdügi du'â

Ümmet-i Muhammed'e yiter delîl

Çün beşâret itdi 'Îsâ Ahmed'i

Olda anındır delîli eyle bil

Ḥikâyet-i Ḥâdiyeti ve seb'ün, ḫikâyet olunur ḫacc eyledi Hişâm b. Abdülmelik ḫilâfete vâlî olmazdan evvel. Ḳaşd ve cehd eyledi ki ḫacerü'l-esvedî istilâm ide, mümkün olmadı ve Zeyne'l-'Âbidîn Alî b. el-Hüseyn b. Alî b. Ebî Ṭâlib geldi nâs durdılar anuñ içün ve kenâra çekildiler ḫattâ ol istilâm eyledi. Hişâm'a didiler, kimdür bu bilür misin? Didi, bilmezim. Ferezdaḳ didi, lâkin ben bilürem.

Ḳıṭ'a:

Budur ḫayr-i 'ibâdullah oğlu

Taḳî ve hem naḳî ṭâhir hem a'lem

Budur ol kim anı beḫada bilür

[75a] *Bilür beyt-i Ḥudâ ḫill ü ḫurum hem*

Aña 'ârif olan imsâk eyler

Görücek istilâma geldigi dem

Teşehhüdde didi lâ bu kelâmda

Teşehhüd olmasa lâ seyyidî ne‘am

Ûureyş anı kerem birle ider vaşf

Kerîmoğlı kerîmdür belki ekrem

Eger ehl-i tükâ ‘add olunursa

Budur anlarıñ içinde müselleme

Budur çün Fâtıma neslinden eşref

Bunuñla hatm olupdur nesl-i a‘zam

Bunuñ fazlına kim inkâr eyler

Budur çün bañn-ı ‘âliyyede mükerrem

Hayâdan göz yumar hem heybetinden

Tebessüm itmese herkes ebkemdür

Rivâyet olunur ki, Zeyne’l-’Âbidîn (r.a.) gice ve gündüz biñ rak‘at namâz kılar idi ve gice namâzını seferde ve hâzerde terk itmez idi ve kaçan abdest olsa beñzi şararur idi ve namâza dursa anı dürtmek dutar idi. Aña dirler idi, noldı saña? Dir idi, bilür misiz kimüñ öñinde dururın ve kaçan berk-i yel esse düşer bayılır idi ve harîk vâki‘ oldı bir evde ki ol anda sâcid idi. Nâs şürû‘ itdiler dimege, yâ İbn-i Resûlullah, en-nâr, ya’nî şağın oddan. Başın kaldurmadı tamâm itmeyince. Aña didiler, niçün başın kaldurmadıñ? Didı, nâr-ı uhrâ beni bu nârdan meşğûl kıldı ve ol du‘â idüp dir idi, yâ Rabbî, ben saña şıgınuram gözlere zâhirim güzel olup bâtınım kabîh olmağdan ve ol dir idi, bir kavm ‘ibâdet iderler havf için, anlarıñ ‘ibâdeti ibâdet-i ‘abiddür ve bir kavm ‘ibâdet iderler ümîd için anlarıñ ‘ibâdeti ‘ibâdet-i tüccârdür ve bir kavm ‘ibâdet iderler şükr için anlarıñ ‘ibâdeti ‘ibâdet-i ahrârdur ve ol istemez idi ki, abdesti şuyında kimse mu‘âvenet ide. Aşşam abdest için şu çeker ve anı örter idi uyumazdan evvel ve kaçan gice kâ‘im olsa evvel misvâk [75b] ile ibtidâ ider idi, ba‘dehu abdest alur idi. Andan sonra namâza şürû‘ ider idi ve kazâ ider idi vird-i nehârdan fevt olanı ve kaçan yürise eli uyluğını

geçmez idi, ya'nî kolun şala şala yürimez ve elin böğrüne koyup mütekebbirâne gitmez idi ve dir idi, 'aceblerin mütekebbir-i fehûri ki, dün nuḫfe idi yarın cîfe olur ve 'aceblerin küllî 'aceb ile anı ki, Allah'da şekki var, ol ḫalkı görür ve 'aceblerin küllî 'aceb ile anı ki, 'amel ider dâr-ı fenâ için ve terk ider dâr-ı beḳâyı ve ehl-i Medîne'den ba'zı nâs ma'âş iderler ve ma'âşlarından idügin bilmez idi ki gice içinde kendülere ta'âm virilür kim virdigin bilmezler idi. Çün Zeynû'l-'Âbidîn vefât itdi ol ta'âm kesildi bildiler ki ol gice ta'âmı ol virür imiş ḫisâb itdiler, her gice yüz eve ta'âm virür imiş ve oğlu Muḫammed Bâḳır (r.a.) dimiş, baña babam vaşiyet eyledi muşâḫabet eyleme biş kimse ile ve söz söyleşme ve yolda yoldaş olma; biri bu kim, fâsık ile muşâḫabet itme ki seni bir loḳmaya ve andan eksüğe şatar. Didim iy Baba, andan eksik nedür? Didi, tam' ider bir loḳmaya anı bulmaz seni terk ider ve biri bu kim, muşâḫabet itme baḫîl ile zîrâ senden ḳat' ider ḳatı muḫtâç olduḡuñı ve biri bu kim, kezzâbile muşâḫabet itme ki, ol serâb menzilesindedür, senden ba'îd ider ḳarîbi ve saña ḳarîb ider ba'îdi biri bu kim, aḫmaḳ ile muşâḫabet itme ki, saña fâ'ide ḳaşd ider zarar ider ve denilmişdür, 'âḳil düşmen ḫayrdur aḫmaḳ dostdan ve biri bu kim, ḳâtı'-i raḫm ile muşâḫabet itme, taḫḳîḳen ben anı mel'ûn buldum kitâbullahda üç yirde ve rivâyet olunur ki, bir recül söz söyledi [76a] Zeyne'l-'Âbidîn ḫaḳḳında. Ol didi, eger sen didüḡiñ gibi isem estaḡfirullah ve eger sen didüḡiñ gibi degil isem saña maḡfîret ide. Ol kimse ḳâ'im oldı, anuñ başın öpdı ve didi, ben saña fidâ, sen ben didüḡim gibi degilsin, baña maḡfîret ḳıl. Ol didi, Allah maḡfîret ḳıla saña. Ol recül didi, ¹⁷⁰(الله اعلم حيث يجعل رسالته) ve ne gökçek dimiş ḳâ'il:

Ḳıṭ'a:

Hemân nâs cümle üç şıfîñ biridür

Şerîf meşrûf hem mişl-i muḳâvim

Şu kim fevḳimdedür ḫaḳḳın bilürem

Ḫaḳ ardıncayım oldur çünki lâzım

¹⁷⁰ En'am 6/124. "Allah elçilik görevini kime vereceğini çok iyi bilir"

Şu kim mişlim durur ger tayrınursa

Aña fazl iderem fazl oldı hâkim

Şu kim dönmedür andan şaqlaram ben

Katı 'ırzım ki beddir lev-m-i lâ'im

Ve Zeyne'l-'Âbidîn (r.a.)'uñ bir qulı isti'câl ile tennûrdan tabe ile biryân getirir idi, elinden düşdi anuñ bir şağır oğlu başı üzre ve anı qatlı eyledi. Zeyne'l-'Âbidîn ol qula, âzad ol, qaşd itmediñ deypü oğlınıñ techîzine meşgûl oldı ve Zeyne'l-'Âbidîn, Muḥammed b. Üsâme b. Zeyd üzerine girdi, anuñ maraz-ı mevtinde idi. Ol Muḥammed ağlar idi. Aña Zeyne'l-'Âbidîn didi, niye ağlarsın, nedür hâliñ? Ol didi, üzerimde deyn vardur. Zeyne'l-'Âbidîn didi, deyn ne qadardur? Didi, on biş biñ filoridür. Zeyne'l-'Âbidîn didi, ol deyn benim üzerime olsun ve bir gün mescidden çıqdı, aña bir recül mülâkâ oldu, sögdi 'abîd ve mevâli, ol kimseye durdılar ve deprendiler, Zeyne'l-'Âbidîn anlara didi, qoñ recüli. Andan şoñra ol recüle teveccüh idüp didi, Allah senden setr itdügi bizüm emrimiz ekşerdür, imdi seniñ hâcetiñ varise di [76b] biz saña mu'âvenet idelim. Recül utandı ve ḥamîşe ki üzerinde idi atdı Zeyne'l-'Âbidîn aña biñ dirhem emr eyledi. Ol recül andan şoñra dir idi, ben şehâdet iderin ki sen evlâd-ı Resûl'densin.

Muşannif dimiş ki, böyle tevehhüm itmesün mağrûr ki anlar ehl-i dünyâ idiler, anlar emvâl infâk iderler idi. Belki anlar ehl-i seḥâ ve fütüvvet ve ehl-i fazl ve mürüvvet ve şâhib-i cûd-i mekârim-i nübüvvet idiler. Anlara dünyâ gelür, anlar dünyâdan çıkarlar idiler bi'l-fi'l ve bunlaruñ ḥaqqında şâdıq olur qavl-i qâ'il:

Qıṭ'a:

Ġinâ gelse infâk iderler idi

Daḥı şabr iderlerdi şabr olsa âḥir

Qonaq gelse qur'a iderler idi

Dimezler idi ben faḳîrem velî aña şâbir

Ve bir qâ'il-i âḥer dimiş:

Ꞑıı' a:

Eli açıklıĝa öğrenmiş idi

Yumulmazdı elinde ki enâmil

Elinde olmasa ger ĝayr-ı rûhı

Virürdi anı ger isterse sâ'il

Ve bir âher daĝı demiş:

Ꞑıı' a:

Mevâsimde nice tül saçı tünlû

Nice öksüz ki yok nuĝka mecâli

Gelür saña idersin sen kifâyet

Yuvada yavrıdur şan hûb hâli

Ve bir ĝayrı demiş,

Ꞑıı' a:

Kerîm olan ider faĝrını ihfâ

Ĝanî şanursın oldur lik mechûd

Bahîl eyler ta'allül tâ ki dâ'im

Gözi gökdür velâkin evcûhi sûd

Ve Ğassân (r.a.) demiş, řol hinde ki Resûl (a.s.) enşârdan bir şabileye demiş, kimdür seyyidiñüz yâ Beni Seleme? Anlar demiş, Ğurr b. Ğays'dür. Anda olan buĝl üzre Resûl (a.s.) řanĝı maraź vardur buĝldan ziyâde? Demiř, belki seyyidiñüz 'Amr b. el-Cemûh'dur. Ğassân işidüp Resûl (a.s.) maĝâlini inřâ idüp demiş:

Ꞑıı' a:

Dimişdür Resûl haĝ durur her sözü

Sizüñ kimdür seyyidiñüz diyüñüz

Didük İbn-i Kays'dur o buhli ile

İşidicek anı bozuldu beñzi

Didi kıanı bir derd bundan eşed

[77a] *Acı zevk ider bunı her bir geñiz*

Cemûh oğlıdur seyyid oldur sañî

Efendi anuñ ğayrına dimeyiz

Kaçan gelse su'âl virür ol mâl

Egerçi çoğ ise dañı benimçün deñiz

Resûl (a.s.) bunuñ şi'rinden tebessüm idüp didi, “ان من الشعر لحكما” Tahkîken şi'irden hikmetler vardur. Bir rivâyetde, “الحكمة”dür.¹⁷¹

Ve İmâm-ı Câmî‘ Seyyid-i Nâfi‘ İbnü'l-Mübârek (r.a.) dimiş, seğâ-i nefis nâsıñ yedinde olandan efzaldur bezl ile seğâ-i nefsdan.

Beyt:

İtmek istiğnâ kıamudan yekdurur

İylemek likden kıamu nâsa 'ağâ

Hikâyet-i şâniyeti ve seb'ün, hikâyet olunur Ebû Ca'fer'den ki, Muhammed b. Alî b. el-Hüseyn b. Alî b. Ebî Talib (r.a.)'dur, ol çıkmış hacc idici olduğı hâlde. Çün dâhil olmuş mescid-i harâma, nazar itmiş beyte ve ağlamış, hattâ şavtı 'âlî olmuş. Aña dimişler, nâs saña nazar iderler, nolaydı şavtı rıfık ideydiñ? Ol dimiş, nice ağlamayın, ya'nî ağların, umarın ki Allah Te'âlâ baña rahmeti ile nazar ide, anuñ sebebi ile yarın anuñ kıatında fâ'iz olam. Andan sonra beyti tavâf idüp maķâm-ı ibrâhim ardında namâz kılıp ve başın secdeden kıaldırıp secde yiri gözi yaşımdan ışlanmış göründi ve didi ba'zı aşhâbına, ben mağzûnın ve ben müşteğilü'l-kalbin. Didiler aña hüznüñ nedür ve şüğl-i kalbiñ nedür? Didi, şol kimse ki anuñ kıalbine şâfi ve hâliş dînüllah dâhil ola, anı meşğûl

¹⁷¹ Ebû Davûd, Edeb, 96; İbn Mâce, Edeb, 41.

kılır mâsivâdan ve hüzni beyân kıldı ki, ihtimâl vardır ki, [77b] dünyâ merkeb ola ki râkib oldım ya top ola ki lâbis oldım ya hatun ola ki işâbet kıldum ya loğma ola ki ekl eyledüm, ya'nî, dünyâ hemân telezzüzât-ı nefsanîyye ola, bundan zâd-ı âhîret dutmuş olmayam ve didi, taḥkîken ehl-i taḫvâ eyseri ehl-i dünyâdür mü'net cihetinden ve ekşeridür mu'âvenet cihetinden; unutsañ añdururlar, ekseñ mu'âvenet iderler ḥaḫkı ḳâ'iller ve emrullahı ḳaldurup dorğururlar. Taḥkîken dünyâ şol ḳonaḳ menzilesindedür, ḳonduñ ve göçdüñ ya mâl gibidür ki, düşde bulduñ, uyandıñ seniñ ile nesne yok.

Rübâ'î:

Ḥaḳîḳat bil cihândur ḫilm-i nâ'im

Ki 'îş u 'işret olmaz bunda dâ'im

Oñat ḳıl fikri dünki itdüğüñ ḫazza

Bugün gelmez mi saña ḫilm-i nâ'im

Ve didi, taḥkîken ğinâ ve 'izzet cevelân iderler ḳalb-i mü'minde ḳaçan bir mekâna, ya'nî bir ḳalbe vâşıl olsalar ki anda tevekkül olsa, anı vaḫan dutnurlar. Muşannif dimiş, ya'nî anda tevekkül olmasa göçerler ve bu ma'nide didim:

Nazm:

Ġinâ vü 'izz cevelân edicidür

Ḳulûb-ı mü'mine gidicidür

Şu ḳalb içre ki bulalar tevekkül

Oradan eylemez bunlar teraḫḫul

Ġanî olur 'azîz olur bu âdem

Budur 'ilmim benim vallahu a'lem

Bilgil şol kimsenüñ ḳalbine ki şâfi ve ḫâliş dînullah dâḫil ola didigü, işâretdür muḫabbete ki, şâfi ve ḫâliş dînullah müstelzimdür muḫabbeti. Pes ḫaḳîḳat-ı muḫabbet

kalbe dâhil olsa anı maḥbûb meşğûl kıılır gayrıdan. Pes işitmez ve görmez illâ anuñ ile ve andandur kavlı-i kâ'il:

mısrâ':

¹⁷² حبيب قلبي به سمعي به بصري

Ve Abdullah b. 'Aṭâ (raḥmetullahi 'aleyh) demiş, [78a] 'ulemâi ben görmedim bir kimse katında 'ilm cihetinden aşğar Muḥammed b. Alî katında gördüğüm gibi ve ba'zı ehl-i luğat demiş, Muḥammed b. Alî b. el-Ḥüseyin Bâkır deyü laḳablandı tebaḳḳuri, ya'nî 'ilimde tevessü'i için. 'Arablar, baḳareti's-şey'ü dirler kaçan bir nesnei açup ve vâsi' kılsañ ve arslana bâkır dirler, ekl etdügi ḥayvânıñ karnını yarup gik itdügiçün ve Muḥammed b. Alî (r.a.) demiş, benim bir karındaşım var idi ki benim gözümde 'azîm idi ve dünyâ anuñ gözünde şağîr idi.

Beyt:

Şol ki dünyâyı eyleye taşğîr

Nâs eylerler ol kesi ta'zîm

Hikâyet-i şâlişeti ve seb'ûn, Leyṣ b. Sa'd (r.a.) demiş, ben ḥacc itdim, hicretiñ yüz on üç yılında. Çün Mekke'ye geldüm 'aşr zamânı kıldum andan cebel-i ebî ḳubeys'e çıktım, anda bir recül câlis du'â idüp dir, yâ Rabbî yâ Rabbî ḥattâ nefesi kesildi ve ba'dehu didi, yâ Allah yâ Allah ḥattâ nefesi kesildi ve ba'dehu didi, yâ Ḥayy yâ Ḥayy ḥattâ nefesi kesildi ve ba'dehu didi, yâ Raḥîm yâ Raḥîm ḥattâ nefesi kesildi ve ba'dehu didi, yâ Erḥame'r-râḥimîn ḥattâ nefesi kesildi yedi kere. Ba'dehu didi, yâ Rabbî ben üzüm isterin beni ta'âmlandur ve daḫı iki alaca ḳaftânım eskidi. Leyṣ demiş, vallahi anuñ sözi tamâm olmadı, ḥattâ ben nazâr eyledüm gördüm bir sepet tolu üzüm ol vaḳt yeryüzünde üzüm yok idi ve iki alaca daḫı ḳonmuş. Ol kimse yimek isedi, ben didim, ben seña şerîkin. Didi, niçün? Ben didim, sen du'â ider idüñ ben âmîn dir idim. Baña didi, berü gel ekl kııl ammâ azıḳ dutma birinden ya'nî, hîç nesne alup şaḳlama. Ben ilerü vardım ve ekl eyledüm, anuñ mişlini hîç ekl itmemiş idim [78b] ve ol üzümüñ çekirdegi

¹⁷² Gönül severse kulak ve göz esir olur.

yoğ idi, pes ekl itdim hattâ toydum ve seped nâkış olmadı. Andan sonra baña didi, al iki alacaniñ saña sevgilüsini. Ben didim, alacalara ihtiyâcım yoğdur. Baña didi, benden gizlen tâ ben bunları giyeyin. Ben gizlendim, birin içine ve birin üstüne giydi. Ba‘dehu ol iki alacalar ki üzerinde idi aldı ve aşğa indi, ben dağı ardınca indim hattâ mes‘aya geldi. Anda bir recüle mülâkî oldu, ol kimse buña didi, geydür baña Allah giydürsin saña yâ ibn-i Resûlillah, ol kimseye virdi. Pes ol recüle yetişdim ve bu kimdür? Didi, Ca‘fer b. Muğammed’dür. Ben anı taleb kıldum ki andan hadîs istimâ‘ idem, bulmadım (r.a.).

İmâm Süfyan-ı Şevrî (rahmetullahi ‘aleyh) demiş, ben işitdim Ca‘fer b. Muğammed es-Şâdık (r.a.)’dan dir idi, selâmet gayetde kalıldür bulunursa hamûlda, ya‘nî şöretsizlikde bulunur, anda bulunmazsa halvetde bulunur anda bulunmazsa sükütda bulunur, anda bulunmazsa selef-i şâlihîn kelâmında bulunur ki kelâmıñ anlarıñ kelâmı ola ve sa‘îd oldur ki, kendü nefsinde halvet bula.

Ėazel:

Künc-i ‘izzet bu cihânıñ künc-i virânındadır

Aç gözüñ bu ‘âlemiñ ‘âlem öte yanındadır

‘Âşık-ı didâr olan ister behişt içre cemâl

Ârzûsın şanma anuñ hûr u Ėılmândadır

Münkesir olsa ‘acep mi nefis elinden ‘aql ü rûh

Hâtırım peyki şınuqlık ‘ahd ü peymânındadır

Bâğ-ı ‘âlem rişhand eyler saña iy ‘andelîb

Şol tebessümlerle kim gül-bergi handânındadır

Hayf kim sermâye-i ‘ömri telef eyler cihân

Rıbh şanur kesb iden kes mağz-ı hüsrânındadır

Habs idüpdür kendüyi a‘mâl-ı ‘uğbâdan dirĖ

Ehl-i sük olan kişi kim künc-i dükkânındadır

Dilde olsa hubb-i mevlâ mahv olurdu ten gibi

[79a] *Bu Sürûri-yi derdimendiñ zübde-i cânındadır*

Ve rivâyet olunur ki, anı taleb eyledi halîfe Ebû Ca'fer el-Manşûr hâlbukim aña gâzab itmiş idi ve katl ile tevâ'ud eylemiş idi. Aña dâhil olıcağ tehdîd ve tevâ'ud eyledi ve didi, seni ehl-i 'Irâk imâm ittihâz itmişler, saña iletirler imiş mâlları zekâtını ve sen zulm idersin benim saltanatımda ve intikâm istersin Allah beni katl eylesün eger ben seni katl eylemezsem. Ca'fer b. Muhammed demiş, Süleyman (a.s.) 'aât olındı, ya'nî aña saltanat virildi, şükr eyledi ve Eyyüb mübtelâ oldu şabr eyledi ve Yûsuf'a zulm olındı 'afv eyledi. Pes Manşûr'ın gâzabı ve şerri gitdi ve sürûri ve hayrı geldi. Ca'fer-i mezkûrdan râzî olup şenâ eyledi. Taşra çıkıcağ aña didiler, dâhil oldığıñ vakitte ne didüñ? Didi ki, didim, "اللهم احرسني بعينك التي لا تنام واكنفني بركنك الذي لا يرام واغفر لي" yahut "وارحمني بقدرتك علي لا اهلك وانت رجائي اللهم انت اكبر واجل مما اخاف واحذر اللهم بك ادفع في نحره" "173 Ve Ca'fer-i Şâdık demiş, baña babam haber virdi ceddinden taḥkîken Resûl (a.s.) demiş, şol kimseye ki Hâk Te'âlâ ni'met vire ḥamd eylesün, vizri eglenen kimse istigfâr eylesün ve şol kimseye bir emr guşşa vire lâ-ḥavle velâ-ḳuvvete illâ billahil 'aliyyül 'azîm disün cem'îyet-i hâḫır ve teveccüh-i tâmile.

Hikâyet-i râbi'ati ve seb'ün, Şaḫîḫ-i Belhî (r.a.)'den rivâyet olunur ki demiş, ben çıktım ḥacc idici olduğım [79b] hâlde yüz kırk toḳuzuncı yılda Ḳadisiyye'ye ḳondım ve bir zamânda ben nazar ider idim nâsa ve mertebelerine ve keşretlerine nazar itdim, bir yüzi güzel yigit gördüm ḳaftânları var üzerinde ammâ yün ḳaftânlar ve ol bürünmiş şemle ile ve ayaklarında iki na'leyn var ve yalıñuz oturmuş. Kendü nefsimde didim, bu yigit ḫâ'ife-i şûfiyyedendür nâs üzerine yük ve zaḫmet olmağ ister ḥacc yolında, vallahi ben buña varayın tevbîḫ ideyin. Aña yakın vardım, beni müteveccih gördi didi, yâ Şaḫîḫ, ¹⁷⁴(اجتنبوا كثيرا من الظن ان بعض الظن اسم) ve beni terk eyledi ve gitdi. Ben kendü nefsimde didim, bu emr-i 'azîm, ancak benim nefsimde olanı söyledi ve benim ismümi

¹⁷³ Allahım uyumayan gözlerinle beni kuru, çözülemeyen kollarınla beni sar, tüm gücüne rağmen bana merhamet et, sen benim umudumsun. Allahım sen, korkup çekindiğim şeyden daha büyük ve yücesin. Allahım şerrinden sana sığınırım, gazabını sadece sen engelleyebilirsin. Süyûtî, *Câmiu'l-Ehâdis*, IX, 181.

¹⁷⁴ Hucurat 12. "Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günâhtır."

nuṭk eyledi, bu degildir illâ ‘abd-ı şâlihdür, buña erişeyin helâllik dileyeyim. Ardınca sür‘at itdim yetişmedim ve benim gözümden gâ‘ib oldu. Çün konduḡ Vâkıṣa‘ya, gördüm anı namâz kıılır ve a‘zâsı dıtrer ve gözi yaşı aḡar. Didim bu yoldaşımdur varayın aña helâllik dileyeyin. Şabr eyledüm ḡattâ câlis oldu ve ben teveccüh eyledüm anuñ cânibine, beni müteveccih gördi didi, yâ Şaḡîḡ oḡı, *وانی غفار لمن تاب وآمن وعمل صالحا ثم* ¹⁷⁵(اهتدى) Ba‘dehu beni terk itdi ve gitdi. Ben didim, bu yigit abdâldan, ya‘nî evliyâullahdandır, benim sırrım üzre söyledi iki kere. Çün konduḡ Rübâl‘e, gördüm ol yigit kuyu üzerinde durur ve elinde maḡhara var sulanmaḡ ister. Nâ-gâḡ maḡhara elinden kuyuya düṡdi ve ben aña nazır ider idim, gördüm semâya nazır idüp dir idi, *انت ربي اذا* ¹⁷⁶*ظممت و قوتي اذا اردت الطعام* yâ Allah seyyidim benim, andan ḡayrı yokdur, anı benden ma‘düm kıılma. Şaḡîḡ dimiş, vallahi ben kuyuyu [80a] gördüm, şuyı ḡalḡdı ol yigit elin uzatdı ve maḡharayı aldı ve ḡoldurdu ve abdest aldı ve dört rek‘at namâz kııldı. Andan soñra bir ḡum depesine meyl eyledi, eli ile avuçlayıp maḡharaya döker idi ve anı ḡalḡar ve iḡer idi. Pes aña teveccüh idüp selâm virdim ve ol selâmum aldı ve aña didim, beni it‘âm kııl Allah saña it‘âm kııldıḡınıñ fazlasından. Didi yâ Şaḡîḡ, zâ‘il olmaz ni‘metullah bizüm üzerimizden zâhireten ve bâḡineten, zannıñı gökḡek kııl Rabb‘ine. Ba‘dehu şundi baña maḡharayı iḡdim andan sevîḡ ve süker idi, vallahi ben andan elez nesne iḡmedim ve andan râ‘ihası gökḡek görmedim, ḡoydum ve ḡandım ve bir nice eyyâm ḡurdım, ḡa‘âm ve şarâb istemedim, ba‘dehu anı görmedim tâ Mekke‘ye dâḡil olduḡ. Anı bir gice gördüm ḡubbe-i şerâbî ḡatında, nıṣf-ı leylede, namâz kıılır idi ḡuṡû‘ ve enîn ve bükâ ile. Zâ‘il olmadı böyle olmaḡdan ḡattâ gice gitdi. Çün fecri gördi, muşâllâsında câlis oldu tesbîḡ ider idi. Andan soñra durdu namâz kııldı, çün şabâḡ namâzından selâm virdi, beyti yedi kere ḡavâf kııldı ve ḡıḡdı ve ben anuñ ardınca gitdim, nâ-gâḡ gördüm bunuñ ḡidmet-kârları ve ḡulları var, bu yolda gördüḡümiñ ḡilâfı üzre ve nâs anı eḡrâfından dūr eylediler, selâm virürler. Ben didim aña ḡarîb gördüklerimüñ ba‘zına, kimdür bu yigit? Didi, bu Mûsâ b. Ca‘fer b. Muḡammed b. Alî b. el-Hüseyin b. Alî İbn-i Ebî Tâlib‘dür.

¹⁷⁵ Taha 20/82. “Şüphe yok ki ben tövbe edip salih amel işleyen, sonra da doḡru yol üzre devam edenler iḡin son derece affediciyim.”

¹⁷⁶ Susadıḡımda Rabbimsin sen benim, acıḡtıḡımda bana güḡ verecek olan da sensin.

(raziyallahu ‘anhum ecma‘în). Ben didim, ‘acebler misin? Ya’nî ‘aceb degildür bunuñ gibi ‘acâyib olmağ illâ bunuñ gibi efendiye.

Beyt:

Evlâd-ı Resûl’den kerâmât

Olursa eger ‘aceb degildür

[80b] **Hikâyet-i hâmiseti ve seb‘ûn**, Şeyh Ebû Sa‘îd el-Ḥerrâz (r.a)’dan rivâyet olunur ki dimiş, ben mescid-i harâma dâhil oldum, bir fakîr gördüm üzerinde iki hırka var, nesne dilenür. Ben kendü nefsimde didim, bunuñ gibi kimse nâsa zaḥmet olur. Ol baña nazâr idüp didi, ¹⁷⁷ (واعلموا ان الله يعلم ما في انفسكم فأحذروه) Ben istiğfâr itdim sırrımda, ol baña nidâ eyledi, ¹⁷⁸ (وهو الذي يقبل التوبة عن عباده ويعفو عن السيئات)

Beyt:

Evliyâdan nice kimse vardur

Kendüyi setr içün eyler ol su‘âl

Ve bunlardan ba‘zı dimiş, ben beriyyede gider idim kâfile ile. Bir ḥatun gördüm, yayağ gider kâfile öñünce, ben didim, bir za‘îfedür kâfileniñ öñünce gider kâfileden kesilmemek içün. Benimle birkaç aqçeciklar var idi, anları cibümden çıkardım ve aña didim, al bunları kâfile konıcağ beni taleb kııl seniñ içün nesne cem‘ idelüm tâ anuñla bir merkûb kirâlayasın, tâ seni götüre. Ol ḥatun elin uzatdı havâdan nesne kabz itdi, nâ-gâh elinde aqçeler gördüm baña anları şundı ve didi, sen ḥabîbden aḥz itdüñ ben ğaybden aḥz itdüm.

Kıt‘a:

Evliyâdan nice kimse vardur

Kendüsünü ḥalka efkar gösterür

¹⁷⁷ Bakara 2/235. “Şunu da bilin ki; Allah içinizden geçeni hakkıyla bilir, onun için Allah karşı gelmekten sakının”

¹⁷⁸ Şûrâ 42/25. “O, kullarından tevbe kabul eden ve günâhları bağışlayandır.”

Ger taşadduk eylemek kaşd eyleseñ

Mâlı saña senden ekşer gösterür

Ve işitdim bir hatunı Ka'be ortasına yapışmış bu ebyâtı dir idi:

Kıt'a:

Ey habîbim senden artık kimse yok

Baña pes rahm eylegil geldüm saña

Şabr mağlûb oldu gâlib oldu 'ışk

Senden artuğa gönülde yok hevâ

Çün murâdım sensin artık nesne yok

Bilmezem saña ne vakt olur likâ

[81a] *Kaşd-ı cennetden ğaraż na'mâ degil*

Görmek içündür seni yâ Rabbenâ

Hikâyet-i sâdiseti ve seb'ün, Şeyh Ebû Abdullah (r.a.) demiş, ben Bağdâd'a dâhil oldum hacca kâşid olduğum hâlde ve başımda şûfiyye ululuğı var idi, ya'nî hiddet-i irâdet ve şiddet-i mücâhede ve mâsivâllah tarhı ve ben kırk gün ekl itmedim ve Cüneyd üzerine girmedim ve yola çıktım ve şu içmedim ve ben tahâretim üzerine idim ve ben bir zabî gördüm beriyyede, bir kıyu başı üzre şu içer idi ve ben şuşamış idim. Çün kıyuya yakın vardım, zabî döndi gitdi ve şu kıyunıñ dibine indi. Ben gitdim ve didim yâ seyyidî, benim seniñ katıñda bu zabî kadar kıdrim yok imiş. İşitdim ardımdan, tecrübe itdük şabr itmediñ rücû' kııl şuyu al. Tahkîken zabî maḥarasız ve ipsiz geldi, sen maḥara ve ipile geldiñ. Pes ben rücû' eyledüm ve kıyu tolu idi, maḥaramı toldurdım ve andan içer idim ve tahâret ider idim Medîne'ye dek ve şu tükenmedi. Çünki hacdan rücû' kıldım, câmi'e dâhil oldum ve çün Cüneyd'in nazarı baña müte'allık oldu, ya'nî beni gördi, didi, eger şabr ideydiñ şu ayagın altındañ çıkar idi.

Kıt'a:

Sâlike kibr u enâniyet yaraşmaz zâhide

Kendüyi fânî bilüp itmek gerek himmete recâ

Her ne yere ki varur bulmağ gerek anda ricâl

Sa'iy idüp itmek gerek anlaruñ ile iltikâ

Hem tarîkatda gerek şabr eylemek her şiddete

Tâ ki her bir müşkili âsân ide aña Hudâ

Hikâyet-i şâbi'ati ve seb'ün, ba'zı şulehâdan rivâyet olunur ki, gider imiş beriyyede. Nâ-gâh bir fakîr görmüş gider yalın ayak [81b] ve başı kabağ ve çıplak ve üzerinde iki hırka var, birin içine geymiş birin üstüne, anuñ ile azık yok ve maḥara yok. Ben kendü nefsinde didim, eger bunuñ ile maḥara ve ip olaydı, istedikçe şu bulaydı ve abdest alaydı ve namâz kılaydı buña hayr olurdu. Ba'dehu aña yetişdim ve öğle ısısı irişmiş idi. Didim aña iy yigit, eger bu üzeriñde olan hırkaı başıñ üzerine ideydün anuñ ile güneşden şaķınaydın, saña hayr idi. Sükût itdi ve gitdi. Bir sâ'at geçdikden soñra didim, yalın ayağsın, nice re'y idersin bu na'li bir sâ'at sen geysen bir sâ'at ben geysen? Pes didi, ben seni zevâyidi çok görürin, hîç hadîş yazmaduñ mı? Ben didim, yazdım. Didi, yazmaduñ mı, Resûl (a.s.v.)'dan ¹⁷⁹“من حسن اسلام المرء تركه ما لا يعنيه” Pes ben sükût itdim ve gitdük ben şuşadım ve biz bir deñiz kenârında idük, baña iltifât idüp didi, şuşadıñ. Ben didim, yok. Bir sâ'at gitdi ve şuşamağ beni zebûn itdi. Ba'dehu bana iltifât idüp didi, şuşadıñ. Ben didim ne'am ammâ neylemeye kâdirsin benim ile bunuñ gibi yirde? Maḥarayı aldı benden ve deñize girdi ve şuyı avuçladı ve baña getürdi ve didi, iç ve içdim bir şu ki nîl şuyundan tatlu idi ve andan şâfi idi ve anda ot var idi ve sevâb bunuñ kâ'ilinedür:

Kıı'a:

Ehl-i hağ virâna gelse ol hemân ma'mûr olur

Ger yapışsa bir qurı ağaca virür ol rüteb

¹⁷⁹ Kişinin kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmesi Müslümanlığının güzelliğindedir. Tirmizî, Zühd, 11; İbn Hanbel, *el-Müsned*, III, 259.

Ayağ başarsa bir taş üstüne bir gün bulur

Bitirür ol taş ol demde hemân otlar ‘aceb

Girseler ger tuzlu deryâ içre mâ-i ‘azb için

Âb-ı deryâ ol zamân içre olur mâ-i ‘azb

[82a] Ben kendü nefsimde didim, bu kimse veliyullahdur, lâkin ben bunu terk ideyin tâ menzile varsun, anda bunuñ ile muşâhabet ve murâfaqat taleb ideyin, çün baña bu hâtıra geldi, ol kimse hemân tırdı ve didi, saña kankısı sevgilüdür; sen mi gidersin, ben mi giderin? Ben kendü nefsimde didim, eger bu taqaddüm iderse, ya’nî önerdi giderse beni fevt ider, ya’nî ben anı bulmazım ve eger ben taqaddüm idersem ya’nî önerdi gidersem konağda ba’zı yirde câlis olurun bu gelicek anda bunuñla muşâhabet taleb iderin. Ol kimse didi, yâ Ebâ Bekr, eger isterseñ önerdi git ve câlis ol ve eger isteriseñ te’ehhür kıl ya’nî girüde kal. Sen benimle muşâhabet itmezsin böyle didi ve gitdi ve beni terk itdi. Ben menzile dâhil oldum, anda bir dostum var idi, anlaruñ katında bir haste var imiş. Ben anlara didim, şu şudan ol hasteniñ üzerine saçıñ. Anuñ üzerine şu sepdiler şihhat buldı ve ben anlara ol şahşısı su’âl kıldım, baña didiler, biz anı görmedik.

Beyt:

Velfi desti degdügi şudan ekşer

Seperlerse bî-mâra şihhat bulur

Hikâyet-i şâmineti ve seb’ün, Şeyh Feth-i Mûşilî (r.a.) demiş, ben gördüm beriyyede bir gulâm ki bülûğa irişmiş degil idi. Yayağ gider ve tudağların taħrîk ider. Ben aña selâm virdim, ol benim selâmum aldı. Ben aña didim, nereye gidersin yâ gulâm? Didi, Beytullahi’l-harâm tavâfına giderin. Ben didim, tudağıñ ne ile taħrîk idersin, ya’nî ne okursın? Didi, Qur’ânile ya’nî Qur’ân okurım. Ben didim, seniñ üzeriñe kalem-i teklîf cârî olmamışdur. Ol didi, ben gördüm mevt benden küçücük olanları aħz itdi. Ben didim, adımıñ kışacık ve yol uzak. Ol didi, [82b] benim üzerimedür ayağ na’l itmek, Allah üzerinedür iletmek. Ben didim, kanı azık ve merkûb?

Ol didi, benim azığım yakînimdür ve merkebim ayaklarımdur. Ben didim, ben senden etmek ve şu şorarin. Didi, iy ‘ammî, baña haber vir maahlûk seni menziline da‘vet itse, saña kendüñ ile bile azık getür dir mi? Ben didim yok. İmdi seyyidim kullarını evine da‘vet itdi ve anlara ziyârete izin virdi, ben kabîh gördüm anı, ya‘nî dost da‘vetine azık ile varmağı, ben anuñla edep hıfz eyledüm. Nice re‘y idersin, ol beni zâyi‘ ider mi? Ben didim hâşâ ve kelâ. Andan şoñra benim gözümden gâ‘ib oldu, ben anı görmedim illâ Mekke‘de gördüm, beni göricek didi, yâ Şeyh, sen henüz ol i‘tikâdda za‘f üzere misin? Andan şoñra inşâ idüp didi:

Qıt‘a:

Mâlik-i ‘âlem kefeldür rızkıma

Halka teklif eylemezün rızkıma

Baña hayr ve şerri taqdîr eyledi

Dâhi icâd itmedin ol halkımı

Şâhib-i bezl ve ‘atâ yanımdadır

Eyledi yoldaş hüsn-i hulkıma

‘Aczim ile rızkıma kesmez benim

Hem sebeb itmez o rızka hızkımı

Hikâyet-i tâsi‘ati ve seb‘ün, ba‘zı şulehâdan rivâyet olunur ki dimiş, ben beriyye-i hicâzda kaldım bir nice gün nesne yemedim. İştihâ itdim ıssı bâklâ ve etmek Bâb-ı tağ‘dan ve didim, ben beriyyedeyim benim ile ‘Irâk ortasında mesâfe-i ba‘îde vardır. Ben hâtıram tamâm itmedin bir a‘râbî nidâ eyledi, ‘Irâk‘dan ıssı bâklâ ve etmek deyü. Ben aña vardım ve didim, seniñ katıñda ıssı bâklâ var mıdır? Didi ne‘am ve fûta ki üzerinde idi, anı yire düşdi etmek ve ıssı bâklâ çıkardı ve baña didi, ekl eyle. Ben ekl itdim ve girü ekl [83a] eyle didi, ben ekl itdim ve girü ekl eyle didi, ben ekl itdim. Dördüncü kere deyicek ben didüm, ol Allah haqqı için ki seni baña gönderdi, diyesin

baña ki sen kimsin? Didi, Hızır'ım ve benden gâ'ib oldı, artık görmedim. اللهم ارزقنا
لِقَاؤَكَ¹⁸⁰

Kıt'a:

Zarûretde olur çün Hızır hâzır

Anıñçün çağırur Hızra erenler

İder hem sâlik-i râha hidâyet

Pes irer hazrete Hızra erenler

Hikâyet-i semânûn, Şaķîķ-i Belhî (r.a.) demiş, ben gördüm tarîķ-i Mekke'de bir kötürüm kimse ki, yer üzerine sürtinüp gider idi. Didim, ne yerdensin? Didi, Samerķand'dan. Didim, ne kadar zamân oldı yola çıkaldan? Bir nice yıl zıkr itdi ki, on yıldan ziyâde idi. Ben başımu kaldurup gözümü aña diküp müte'acciben nazar itdim. Baña didi, yâ Şaķîķ, noldu saña ki böyle nazar itdün baña? Ben didim, ta'accüb itdim seniñ zı'f-ı rûhuñdan ve bu'd-i seferiñden. Didi, yâ Şaķîķ, ammâ bu'd-i seferimi qarîb ider şevķim, ammâ zı'f-ı rûhumı hâmil olur Mevlâ ve yâ Şaķîķ, ta'accüb ider misin ki, bir za'îfi hâmil ola Mevlâ-yı Laţîf? İnşâ idüp didi:

Kıt'a:

Ziyâret iderim yâri hevânıñ şa'bıdur kârı

Olur hâmil aña bârî şunıñkim mâlı yok şarfa

Muhib olanı Haķ şaķlar helâk etdirmez ol bekler

Ne deñlü mühlike olsa egerçi görünür tarafa

Hikâyet-i hâdiyeti ve semânûn, ba'zı şulehâdan rivâyet olunur ki demiş, ben tavâfda bir tâze yigit gördüm. Cismi za'îf, baldırları ince ağlar ve dir idi, âh şevķim anadur ki ol beni görür ben anı görmezim. Ben aña didim, kimdür ol? İnşâ itdi:

Kıt'a:

¹⁸⁰ Allahım bizi senin ile karşılaşmakla rızıklandır.

Var habîbim yok aña keyf ü şübeh

[83b] *Var maqâmım yok aña esbâb ü mâl*

Gelmiş bir dâr-ı hubdan mişlî yok

Hem dâhi şerh itmege dilde mecâl

Ba‘dehu bayulup düşdi. Bir zamân şoñra taħrîk itdük, teslîm-i rûh itmiş. (Nevverellahu mażce‘ahu).

Kıt‘a:

Nice ‘âşık var mecâzı nâgihân

Vaşla irse şevkinden olur helâk

Ger hakîkî ‘âşık irse vuşlata

Şevk hak itse ‘aceb mi anı çak

Rivâyet olunur Şeyh Necmeddîn-i İşfahânî (r.a.) ba‘zı şulehâ cenâzesi ile Mekke’de maqâbire çıkmış. Çün defn itmişler, mûlaqqîn telkîne qalmış, Şeyh Necmeddîn gülmiş ve zıhk ‘âdeti degil imiş. Ba‘zı aşhâbı zıhkından su‘âl idüp ol men‘ eylemiş, ba‘de zamânin dimiş, aña zıhk itdim ki, mûlaqqîn telkîne câlis olıcaq işitdim şâhib-i kabr dir, ‘aceb degil midür ki meyyit hayya telkîn ider!

Kıt‘a:

Meyyitiñ rûhı tekellüm eylese

Anı ger-güş itse ehl-i hâl olan

Eylemez bunu ta‘accüb ehl-i hâl

Nola inkâr itse ehl-i kâl olan

Hikâyet-i şâniyeti ve şemânûn, Şeyh Müzeyyen-i Kebîr (r.a.) dimiş, ben Mekke’de idim baña ıztırâb vâki‘ oldı. Çıkdım Medîne qaşdına. Çün Bîr-i Meymûn’a geldüm, anda bir yigit gördüm yatmış, hâlet-i nez‘e yitmiş. Aña didim, lâ ilâhe illallah gözlerin açdı ve inşâ idüp didi:

Beyt:

Meyyit olsam ‘ışkile pûrdür içim

Meyyit olur ‘ışk derdiyle kirâm

Çün bunu didi teslîm-i rûh kıldı. Ben anı ğasl itdim ve kefenledim ve namâzın kıldım, çün defninden fâriğ oldum benden sefer irâdeti zâ’il olup Mekke’ye rücû’ kıldım.

Beyt:

Bir velîniñ defni için ğâh olur

Bir ‘azîzi Hâk aña hâzır kıılır

Ve ba’zî şulehâ dimiş, bizüm katımızda Mekke’de bir yigit var idi. Anuñ üzerinde eski pelâslar var idi, bizüm ile muşâhabet ve mücâleset itmez idi. Anuñ [84a] muhâbbeti benim kalbimde vâki’ oldu ve baña iki yüz dirhem vech-i helâlden hâşıl oldu, ben anı götürdüm, anuñ seccâdesi ucunda kodum ve didim, bu baña vech-i helâlden fetih oldu, ba’zî hevâyiciñe şarf kııl. Ol baña ğazab ile nazâr kııldı, andan soñra didi, ben Hâzret-i Hâk ile bu ferâğ birle mücâleseti yetmiş biñ filoriye şatun aldım, kumaşlardan ve ‘açarlardan ğayrı, sen beni bunuñla aldamağ istersin ve kalğup ol dirhemleri tağıtdı. Ben degşürmeye şürû’ itdim, ben görmedim anuñ ‘izzeti gibi gitdüğü hînde ve benim zilletim gibi ol derâhimi degşürdüğü hînde.

Rübâ’î:

Şol kim istiğnâ iderse halkdan olur ‘azîz

Anuñçün ihtiyâr ider ehlini temyiz

Kimki dünyâ-yı denîye meyl ide ednâ olur

Evliyâullahdan şöyle işitdük bunu biz

Hikâyet-i şâlişeti ve şemânûn, ba’zî şulehâdan ri‘âyet¹⁸¹ olunur ki, ben Medîne’de idim. Resûl (a.s.) kabrine geldüm, anda bir başı büyük recül-i a‘cemî gördüm, Resûl

¹⁸¹ rivâyet

(a.s.)’a vedâ’ın ider. Ben ardınca bile bile çıktım, çün mescid-i huleyfaya geldi namâz kıldı ve telbîh itdi, ben de namâz kıldum ve telbîh itdim ve anuñ ardınca çıktım. İltifât idüp beni gördi, didi, ne istersin? Ben didim, saña tâbi’ olmağ isterin, imtinâ’ itdi. Ben ibrâm eyledüm, didi, imdi kademüni kıomayasın illâ benim kademüm izine kıoyasın. Ben didim, hoş, pes gitdi, meşhûr tarîkıñ hilâfın dutdı. Çün giceden bir pâre gitdi, nâ-gâh çırâğ nûrın gördük, baña iltifât eyledi ve didi, bu mescid-i ‘Âişe’dür sen mi önerdi varursın ben mi önerdi varurın? Ben didim, nice ihtiyâr iderseñ. Ol önerdi gitdi. Ben bir pâre uyudım, hattâ seher vaqti oldı Mekke’ye dâhil oldım tavâf ve sa’iy kıldım, andan Şeyh Ebû Bekr el-Kettânî kıatına geldüm ve cemâ’at-ı [84b] şüyûhü anuñ kıatında idiler anlara selâm virdim, baña Kettânî didi, kaçan geldin? Ben didim, şimdi geldüm. Didi, nereden geldün? Ben didim, Medîne’den geldüm. Didi, nevaqt gitdün? Ben didim, bu gice. Ba’zı ba’zına nazâr itdi ve baña Kettânî didi, kimiñ ile geldün? Ben didim, bir recül ile geldüm ki hâli ve kıışşası şöyle şöyle. Didi, ol Ebû Ca’fer Dâmgânî’dür ve bu anuñ hâlinde azdur. Andan soñra didi, turuñ aña tâlib oluñ. Andan soñra didi, yâ benim veledim, bilürsin ki bu seniñ hâliñ degildür. Andan soñra didi, arzı kademiniñ altında nice ihşâs ider idün? Didim, mevc gibi sefine altında.

Kıt’a:

Evliyâya çok olur tayy-ı mekân

Ya’nî yer zîr-i kademde dürilür

Bir adımda nice fersâh kıat’ olup

Az zamânda çün maqâma irilür

Hikâyet-i râbi’ati ve semânûn, Süfyân b. İbrahim (rahmetullahi ‘aleyh) dimiş, ben İbrahim Edhem’e (r.a.) Mekke’de (şerefehâllahu) sûk-ı leylide, mevlid-i nebî (a.s.) kıatında mülâkî oldum. Ol ağlar idi yoluñ bir tarâfında. Aña selâm virdim ve anuñ kıatında namâz kıldum ve aña didim, bu bukâ nedür yâ Ebâ İshak? Didi, hayr. Tekrâr itdim iki kere üç kere, çün su’âlî uzatdım baña didi, yâ Süfyân saña haber virürsek navha ider misin yoğsa setr mi idersin? Ben didim iy kıarındaş di ne dilerseñ. Pes didi,

benim nefsim sekbâc iştiâ itdi, otuz yıldan berü ben anı men' iderin, çün dün gece oldu baña uyku ğalebe itdi. Nâ-gâh bir yigit gördüm, ahsen-i nâs vech cihetinden ve elinde bir yeşil çanâk var buhârî kâkâr ve sekbâc koçusu çıkar. Benim semtim aña cem', oldu ya'nî tamâm teveccüh itdim. Pes baña karîb oldu ve didi, yâ İbrahim, ekl kııl. Ben didim, yimezem şol nesnei ki Allah için terk [85a] eyledüm. Ol kimse didi, Allah it'âm itdi ise dahı yimez misin? Pes baña cevâb olmadı illâ ağlamak ve bükâ. Didi, ekl kııl. Ben aña didim, biz emr olındık ki zarfımıza kıomayayuz illâ bildigimiz. Baña didi, ekl kııl taħkîken bunu baña rızvân şundi ve didi, yâ Hızır, al git bu ta'âmı it'âm kııl İbrahim b. Edhem nefsi için, taħkîken Allah rahmet eyledi aña tûl-i şabri üzre ve men'-i shevâtına taħammülü üzre. Andan sonra didi, Allah seniñ nefsiñe it'âm ider sen men' ider misin yâ İbrahim, ben işitdim meleklerden dirler idi, şol kimse ki virile ol almaya, taleb ider virilmez. Pes ben didim, böyle ise işte ben ögündeyim Allah ile 'ahdi ben bozmazın. Nâ-gâh bir yigit dahı gördüm, aña bir nesne şundi ve didi yâ İbrahim, loğma loğma kııl, pes zâ'il olmadı baña eli ile it'âm itmekden ve ben uyandım anuñ lezzetini ağzımda buldım ve za'ferân levnini tuğagımda buldım ve zezeme dâhil oldum, ağzımı yudım ne râ'ihâ gitdi ne za'ferân eşeri gitdi. Süfyân didi, ben aña didim baña göster, gördüm eşeri gitmemiş. Ben münâcât idüp didim, iy kimse ki, shevâtı men' idenlere it'âm idersin, men'i taşhîh idicek kendü nefislerü için. İy kimse ki, evliyâsı kulûbuna lâzım idersin taşhîhi. İy kimse ki, evliyâsı kulûbuna saķi idersin şarâb-ı muħabbetini, görür misin Süfyân için bunu kıatında. Andan sonra İbrahim eline yapışdım ve semâya ref' itdim ve didim, yâ Rabbî, bu elin kıadri ve şâhibiniñ kıadri ve hürmeti için, seniñ kıatında ve ol seħâ haķķıçün ki buldı senden, yâ Allah cûd kııl fazluñı ve ihsânıñı [85b] fakîr ve muħtâc olan 'abdüñe rahmetiñ ile yâ Erħame'r-Râħimîn, egerçi müsteħaķ degil ise buña senden yâ Rabbe'l-'âlemîn.

Kıı'a:

Evliyânıñ hürmetine yâ İlâh

Anlara hem itdigüñ in'âm için

Ben kıuluña dahı it'âm eylegil

Gerçi kim lâyıķ degil iṭ'âm için

Hikâyet-i hâmiseti ve şemânûn, hikâyet olunur girü İbrahim b. Edhem'den, ol Beytullahi'l-ḥarâm'ı ḥacc ider idi ve bir zamânda ol ṭavâfda idi. Nâ-gâh bir yigit gördi, ḥasenü'l-vech ki nâsı 'acebe getürdi anuñ ḥüsni ve cemâli. İbrahim aña nazar ider ve ağlar idi, aşḥâbımuñ birisi didi, ¹⁸²انا لله وانا اليه راجعون gâflet dâḥil oldu şeyḥe bilâ-şek, ya'nî maḥbûba meyl eyledi. Ba'dehu ol kimse didi, yâ Şeyḥ, nedür bu nazar ki aña muḥâlaṭa ide bükâ? Ya'nî hem maḥbûba nazar idesin hem ağlayasın. İbrahim didi, yâ aḥî, ben Allah ile 'aḳd eyledüm, bir 'aḳd ki anı bozmağa ḳâdir degilin ve illâ bu fetâya ḳarîb olur idim ve selâm virür idim, taḥḳîḳen bu benim veledim ve gözüm nûrîdur. Ben bunu terk itdim saġir iken ve çıḳdım firâr edici olduġım ḥâlde Allah Te'âlâ'ya. Şimdi kebîr olmuş nitekim görürsin ben utanurım Allah'dan ki 'avdet idem bir nesneye ki çıḳmış olam andan ve inşâd itdi:

Ġazel:

'Ârız olmadı bir nazar baña

Ġayra illâ meger benim ola

İderem ġayreti bu 'aynıma ben

Ḳomazam anı ki o ġayra baḳâ

Çün vidâdıma müntehisin sen

Ḥaşre dek yoḳ baña nazar illâ

Ol nazarda seniñ rızânı bilem

Fî'l-ḥaḳîḳâ ola nazar saña

Ġamîz-i 'ayn itmiş ḳamulardan

Nazarım sañadur benim şâhâ

¹⁸² Allah'dan geldik yine O'na döneceġiz.

Ve İbrahim ol kimseye didi, var aña selâm vir olakim ben tesellî bulam selâmıñ ile ve bâriz ola [86a] çigerimde olan nâr. Ol kimse dimiş, ben ol fetâya geldüm didim, Allah mübâreklîk virsün babañ içün, seniñ haqqıñda. Didi iy ‘amuce, kanı benim babam? Taḥkîken babam çıkmış Allah Te‘âlâ’ya firâr edici olduğı hâlde. Nolaydı ben anı göreydim, egerçi bir kere daḥı olursa da ve rûḥum ḥurûc edeydi anuñ qatında. Heyhât deyüp ve gözyaşı anuñ boğazın boğup didi, vallahi ister idim ki, anı göre idim ve meyyit olaydım yirimde. Andan soñra ağladı ve inşâd eyledi bunu:

Qıt‘a:

Ba‘îd olduñ egerçi kim ḥabîbim

Velî ḳalbim olupdur saña dâni

Ba‘îddür gerçi kim benden diyârıñ

Velî zâtıñı görürün ‘ayâni

Seniñ ‘ıḣkıñ tenimde oldu mestûr

Canânım daḥı bilmez ol mekânı

Urupsun mühri ḳalbüme anuñçün

Seniñ ğayrıñla içmezüz dehânı

Ol kimse dimiş, andan soñra İbrahim’e rücû‘ itdim ve ol sâcid idi maḳâm-ı İbrahim’de ve taşlar ıñlanmış idi gözi yaşından ve ol Ḥaḳ Te‘âlâ’ya tazarru‘ eyleyüp dir idi:

Qıt‘a:

Cem‘i ḥalkı terk itdim seniñçün

Yetîm itdim ḥayâtımda ‘iyâli

Beni ger ideriseñ pâre pâre

Göñül sâkin degil sensin ḥayâli

Ve ol kimse dimiş, ben İbrahim’e didim, du‘â ḳıl oğlun içün. Ol du‘â idüp didi, Allah anı maḥcûb ḳılsun ma‘âşiden ve mu‘în olsun râzî olduğı fi‘le.

Kıt'a:

Du'â-ı hayr odur kim âdemiye

Diyeler Teñri şaşlasun günâhdan

Dağı olsun 'ibâdina muvaffak

İrüp tevfiğ-i sübhânı o şâhdan

Hikâyet-i sâdiseti ve semânûn, Şeyh Ebû Bekr Dağkağ (r.a.) demiş, ben Mekke'de yirmi yıl oldum ve süd ârzû itdim. Baña nefsim galebe itdi, Ğasafân'a çıktım ve 'Arab kabâ'ilinden bir kabîlede konuk [86b] oldum. Gözüm anda bir güzel kıza vâkı' oldu, benim gönlümü aldı ve baña didi, yâ Şeyh, eger sen şâdık olaydın senden süd şehveti gider idi. Girü Mekke'ye rücû' itdim ve beyti tavâf itdim, düşümde Yûsuf-ı şiddîki gördüm ve didim, yâ Nebiyellâh, Allah gözüni rûşen eyledi Zelîhâ'dan selâmet ile. Didi, yâ mübârek, belki Allah seniñ gözüni rûşen eyledi Ğasafâniye'den selâmet ile. Andan sonra Yûsuf okudu, ¹⁸³(ولمن خاف مقام ربه جنتان) bir savt-ı hazîn ile.

Kıt'a:

Gözüñ zabt itmeseñ nâ-gâh olur gönlüñ seniñ mâ'il

Ki göz bir şûreti görüp olur şehvetile nâzır

Gelür başuña çok miñnet 'azâb-ı âhiret dağı

Degilsin def'ine kâdir dağı hem zaħmına şâbır

Ve ba'zı şulehâdan rivâyet olunur ki demiş, mümkün degildür nefisden nefsile hurûc ve mümkün olur nefisden hurûc Allah ile ve didi,istirâhat kıl Allah ile veistirâhat kılma Allah'dan, şol kiistirâhat kıla Allah ile hâlâş olur ve şol kiistirâhat kıla Allah'dan helâk olur veistirâhat Allah ile qalbi râhat kıılır Allah zıkrı ile veistirâhat Allah'dan müdâvemet gâfletdür, ¹⁸⁴نعوذ بالله من ذلك

¹⁸³ Rahmân 55/46. "Rabbinin huzurunda (hesap vermek üzere) duracağından korkan kimseye iki cennet vardır."

¹⁸⁴ Bundan Allah'a sığınırız.

Beyt:

Râhatı kalbün olur zıkr-i Hudâ

Mihnete düşer olan andan cüdâ

Ve Şeyh Ebû Abdullah Muhammed b. Alî et-Tirmizî el-Hakîm (r.a.) demiş, zıkrullah kalbi tâzeler ve yumuşadur. Kaçan zıkrullahdan gâfil olsa, aña harâret-i nefis irer ve nâr-ı şehvât deger, kasâvetlenür ve kurur ve a'zâ tâ'atden imtinâ' ider çekeyin toğruldayın diseñ şoyunur şol ağaç gibi ki, kaçan kurısa şâlih olmaz illâ yakmağa ve nârı tuturğı olmağa, e'âzenallah.

Beyt:

Nefs şerrinden Hudâ'ya kıl halâş

Tâ ki nâra bulmayavuz ihtisâş

Ve Şeyh Ebû Abdullah Muhammed b. el-Fazl (r.a.) demiş, 'acebdür şol kimseden ki dereleri ve [87a] şahrâları ve virân yirleri kaç' ider, ya'nî hacc seferin ider tâ ki Allah evine ve haremine ire ki, anda âşâr-ı enbiyâsı vardur, niçün nefsinin ve hevâsını kaç' idüp andan geçmez ve kalbe irmez ki anda eşer-i mevlâsı vardur.

Beyt:

İtmeden kaç'-ı mesâfe irmek olmaz menzile

Geçmeyince nefisden irmez maqâm-ı kalbe kes maqşada

Ve Şeyh Ebû Türâb (r.a.) demiş, şol kimse ki meşgûli Allah iken, Allah'dan meşgûl ola, aña fi'l-hâl maqt ider, ¹⁸⁵نعوذ بالله الكريم

Beyt:

Ġayra meşgûl itme yâ Rab zıkrüne meşgûl iken

Tâ ki istihkâk bizde kahra olmaya mezîd

¹⁸⁵ Kerim olan Allah'a sığınırız.

Hikâyet-i sâbi'ati ve semânûn, ba'zı şulehâdan rivâyet olunur ki demiş, bir vâkıf ol sefer-i hacc itmiş kadem-i tecrîd ile ve 'ahd eylemiş Hâk Te'âlâ ile ki, kimseden bir nesne istemeye. Çün ba'zı tarîkde olmuş, bir müddet eglenmiş aña fetih olmamış bir nesne. Pes yürimekten 'âciz olmuş, ba'dehu demiş, bu hâl-ı zarûretdür, meveddidür tehlikeye, zı'f sebebi ile ki, mü'eddidür inkıfâ'a. Tahkîken Allah Te'âlâ nehiy eylemişdür tehlikeye ilkâdan. Andan sonra 'azm itmiş dilenmege, çün aña kaşd eylemiş, batınundan bir hâtır zâhir olup andan men' idüp demiş, mevt olsun ben Allah ile olan 'ahdi şaymazın. Pes kâfile gitmiş, bu kimse munka'atı' olmuş ve kıbleye istikbâl idüp muztacı'ân mevte muntazır olmuş. Nâ-gâh görmüş bir atlu bâşı ucunda ve anuñla maḥara var, buña şu virmiş, bundan ol zarûret zâ'il olmuş ve demiş, kâfile ister misin? Bu demiş, ben kâni kâfile kâni? Ol atlu demiş, tır [87b] ve anuñla birkaç hutva gitmiş, ba'dehu demiş, tır bunda, kâfile gelse gerekdür. Ol kimse anda tırmış nâ-gâh görmüş ardından kâfile gelür. Muşannif demiş, cevâb gelse gerekdür hâtıme-i kitâbda inşallahu Te'âlâ, bu hikâyeye ve bunuñ emşâline inkâr ideniñ inkârına cevâb testîr olsa gerekdür.

Hikâyet-i şâmineti ve semânûn, hikâyet olunur ki, bir yigit Ka'bei tavâf ider ve Resûl (a.s.) hazretine şalavâta meşgûl, aña demişler, bunda seniñ katıñda bir nesne var mıdır? Ya'nî, böyle şalavâta meşgûl olduğıñuñ bir sebebi var mıdır? Ol yigit, ne'am demiş ki, ben ve babam çıkuğ hacc idici olduğumuz hâlde ve babam hasta oldu, ba'zı menâzilde vefât itdi ve yüzi kara olup gözleri gögerdi ve karnı şişdi ve ben ağladım ve didim, **انا لله وانا اليه راجعون** babam vefât itdi ğurbet yerinde bunuñ gibi mevt ile. Çün gice oldu baña nevm ğalebe kıldı, Resûl (a.s.) hazretini gördüm üzerinde aq kaftânlar var ve râ'iḥa-yı tayyibesi var. Babama karîb olup yüzünü şıgadı, yüzi südden aq oldu ba'dehu karnını şıgadı, karnı 'avdet eyledi evvelki hâline. Andan gitmek diledi, ben tırdım, aña veridâsına yapışdım ve didim, yâ seyyidim, ol Allah ḥakkıçün ki seni babama rahmet göndürdi ğurbet yirinde, kimsin sen? Didi, beni bilmez misin, ben Muhammedün Resûlullah'im. Seniñ baban keşîrû'l-ma'âşî idi, illâ ol baña şalavâtı çok ider idi dâr-ı dünyâda. Muşannif demiş, ben medḥ-i [88a] Resûl'de didim ve fakîr daḥı andan aḥsen tercüme eyledüm:

Kıt'a:

Şalavâtullah saña olsun ki sensin melcei nâsîñ

Hisâb müşkil olup hücûm itse anda cehennem hem

Şeff' itseler anlar ideler nâle vü feryâd

Qanı bir zî-şeref sulţânı mükerrem ola ekrem hem

Diyeler kim ûlû'l-'azm olan ider derde dermânı

Bulmayalar isteyüp ûlû'l 'azm anda a'zam hem

Şefâ'at ide bilmeye Halîl ve hem Kelîmullah

Dağı 'Îsa ve andan ön gelenler Nûh ve Âdem hem

Cemî'îsi te'ehhür ide iqdâm itmeye kimse

Seniñ aqdâm-ı iqdâmıñ ola anda muqaddem hem

Mügüş olasin ol demde cemî'-i nâsa iy Ekrem

Ki sâ'ir enbiyâdan sen evlâsın nâsa erham hem

Seniñ sancağıñ altında olalar halk rahatda

Çü 'âlemlere rahmetsin bulalar anda 'âlem hem

Hikâyet-i tâsi'ati ve semânûn, Ebü'l-Hasan-ı Serrâc (rahmetullahi 'aleyh) demiş, ben çıktım hacc-ı beytullahı idici olduğum hâlde ve bir zamânda ben tavâf ider idim, nâgâh bir hatun gördüm yüziniñ hüsni yalabır idi. Ben didim, vallahi görmedim ben bugüne dek tâzelik ve hüsni cihetinden bunuñ gibi 'avrat ve bu degildür illâ guşsa ve hüzn azlığındandır. Ol hatun bu sözi benden işitdi ve didi, ne didiñ iy recül, vallahi tahkîken ben muhkem guşşaluyım ve qalb-i mecrûhın guşşalar ve teşvişler ile. Baña ol guşşalarda bir kimse şerîk olmaz. Ben didim, nicesine? Ol hatun didi, benim zevcim koyun boğazladı ki anı qurbân eyledi ve benim iki oğlancıklarım var idi oynarlar idi ve bir tıfl-ı razî'im var idi. Ben turdım bunlara ta'âm için, büyük oğlancığım küçücük oğlancığıma demiş, saña göstereyin mi babam koyunu niyledi? [88b] Ol dağı göster

dimiş. Küçüğü yatur imiş ve boğazlamış ve büyüğü korkup tağ tarafına gitmiş, anda anı kurd yemiş ve babası anı taleb için anda gitmiş ıssıdan ve ‘aşaşdan anda vefât itmiş. Ben tıfl-ı razî’i kodum kapuya çıktım, tâ ki babaları nice oldu deyü görem. Ol tıfl-ı razî’ sürtinüp ocaқта olan çölmege varmış, elin uzadıp içinde olan kaynamış şu üzerine dökülmüş, eti yanup dökülmüş, ol dağı vefât itmiş ve nikâh olunup ere virilmiş bir büyük kızımız var idi, ol bu haberi işidüp kendüyi yire urup vefât kı lup bunların içinde ben yalnız kaldım. Ben ol hatuna didim, bu deñlü ‘azım muşbetlere nice şabr itdün? Ol hatun didi, şol kimse ki şabr ile feryadı fark ide, ol kimse bu ikisinün ortasında mütefâvit tarîk-i rüşen var idügin bilür, ya’nî şabrı memdûhdür, sebep-i şevâbdur ve ceze‘ mezmûmdur ki mûcib-i ‘ikâbdür ve hatun rücû‘ idüp didi:

Қıт‘а:

Şabr eyledüm ki şabra durur i ‘timâd hûb

Yoқdur ceze‘de fâ‘ide kim eyleyim ceze‘

Şabr eyledüm meşâyibe tağlar götürseler

Şabr etmeyüp yarılır idi eyleyüp feze‘

Şabr eyledüm meşâyibe tâ buluna şevâb

Şabr anuñçün oldu ki ecri eyledüm tama‘

Yeter kerâmet isteriseñ şabr u miñnete

Ġayrı umura şabr bu şabra durur teba‘

Ĥikâyet-i tis‘ûn, İbrahim-i Ĥavvâş (r.a.) dimiş, ben ba‘zı seferlerimde şuşadım şusuzlıқdan düşdim. Nâ-gâh yüzüme şu sepildi, gözüm açdım bir recül gördüm Ĥasenü’l-vech, [89a] bir boz ata binmiş baña şu virdi ve didi, benim redîfim ol, ya’nî atın ardına bin, çok eğlenmedik Ĥattâ didi baña, ne görürsin? Ben didim, Medînei görürin. Didi, atdan in, Resûl (a.s.)’a benden selâm kı l ve di ki, qarındaşıñ Ĥızır saña selâm itdi.

Beyt:

Hızır hâzır olur şu demde ki merd

Mübtelâ ola bir muzâyakaya

Şeyh Ebü'l-Hayr el-Akta' (r.a.) demiş, ben medîne-i Resûl'e geldüm, anda biş gün tırdım, bir nesne tıtmadım, kabır-i şerife taqaddüm itdim, Resûl hazretine selâm virdim ve Ebû Bekir ve Ömer (raziyallahu 'anhumâ)'ya selâm virdim ve didim, yâ Resûlallah, ben bu gice zayfîn ya'nî konuğuñ oldum, murâdı ta'âm istemekdür ve girüye çekildim ve minberin ardınca uyudım ve düşümde Resûl (a.s.) hazretini gördüm, Ebû Bekir sağ cânibinde ve Ömer şol tarafında ve Alî b. Ebî Tâlib öninde ve Alî beni tahrik idüp didi, tır ki Resûl (a.s.) geldi. Ben tırdım Resûlullah hazretiniñ iki göziniñ ortasın öpdüm baña bir rağîf, ya'nî girde virdi, nişfini ekl itdim ve uyandım nişf-ı âheri elimde idi ve ba'zılar inşâd itdi:

Ġazel:

Şevkim artar ger kebûter eyleye şavt ü genâ

Ġâlib olur meylim ol dem kim baña mağnâ ola

Yeller esdügi gelür baña 'aceb zîrâ nesîm

Necd'den söyler hadîsi kim aña ma'ni ola

Hem haber virür ki leylâyı ziyâret eyleyen

Görürdiler anda niqâbetinde hoş vech-i senâ

Haymelere varıcaq tır anda di billahi sen

Ol melîh-i hayya kim bize neden buhl-i liqâ

Hâlimi 'arz eyle aña ola kim raħm eyleyüp

Gâh gâh aña anı kim ol ola müştâk aña

Nice bir olur menîde münye ğayr-ı 'aşıqâ

İstirâhatda ola ol bula hem zevk u şafâ

[89b] *Ol Himâ'da sâkin olan ħubbi aldı qalbümi*

Kalbim anda olduğıçün gitdi ‘aqlım ol yana

Kâmilü’l-ma’nâ olan fâtin olupdur ‘âşıkı

Bu ‘acebdür kim cemîl olan ide cevr u cefâ

Rûhuña olsun şalât ve hem selâm iy fahreddîn

Her seher bülbül gibi her tayr kıldıkça genâ

Hikâyet-i hâdiyeti ve tis’ûn, Ebû Cafer-i Şaffâr (r.a.) demiş, ben şahrâda nice gün hayrân oldum ve şusadım ve za’îf oldum ve bir recül gördüm ağzın açmış semâya nazar ider ben aña didim, bu vakfe nedür? Ol baña didi, sen efendi ile kulları ortasına niçün girürsün? Ba‘dehu eli ile işâret eyledi, yol budur didi. Ben anuñ işâret itdüğü cânibe teveccüh itdim, çok gitmedim hattâ iki girde gördüm, birinüñ üstünde ıssı et pâresi var ve anda şu bardağı var, ekl itdim hattâ toydum ve içdim hattâ kândım ve aña rücû‘ kıldım ve didim, taşarruf ya’nî taşarruf-ı İlâhî nedür? Tebessüm itdi ve andan soñra didi, لا يح لاح فاصطم فاستباح Ya’nî, keşf vârid olur esrâra ve ‘abdı kıpar ve anuñ her nesnesin kendü için mubâh kılar hattâ ol ‘abd kendüsi için bir nesne ihtiyâr eylemez ve ıstılâm maħalli kıhırdur ve daħı na’t, hayret ve sıfat dehşetdür. Muşannif demiş, bu ıstılâma işâret itmişdür Şeyh Ebü’l-Ġayşi’l-Yemenî (r.a.) bu kıavli ile ki ehl-i ħazret dört kıısm üzeredür; biri, bir recüldür ki, ħiħâb olına küllîsi kıulâk olur, biri bir recüldür ki, müşâhede itdirile küllîsi köz olur ve biri bir recüldür ki, envâr-ı tecellî altında muşâlem olur ve biri, bir recüldür ki, lisân-ı ħâli şefâ‘atdür ve ol ekmeldür.

Kıı‘a:

Sâlik-i râh-i Ĥudâ ol iy kışi

[90a] *Şanma anda kim yamanlık bulasın*

Evvelâ geç mâl ü mülküñden kıamu

Tâ ki mülk-i câvidanlık bulasın

Şâniyen geç benligiñden daħı hem

Tâ ki beñlik gide anlık bulasın

Cümle varlık var iken bulunmaz ol

Umma haqqı râyiganlık bulasın

Cümleden geç olmasun sen olsun ol

Şanma bu sözde yalanlık bulasın

Hikâyet-i şâniyeti ve tis'ûn, Alî b. el-Muvaffağ (r.a.)'dan rivâyet olunur ki demiş, ben elliden ziyâde hacc itdim, bunların şevâbını Peyğambere (a.s.) ve Ebû Bekir ve Ömer ve Osmân ve Alî (raziyallahu 'anhum) ve babam ve anam (rahmetullahi 'aleyhimâ) için kıldum ve bir haccım kaldı, nazar itdim ehl-i mevkıfa 'arafâtda ve bunların şavtlarının feryâdına ve didim, yâ Rabbî, bunlarda hacc maqbûl olmamış bir kimse var ise aña bağışladım bu haccımı tâ şevâbı anuñ ola ve ol gice müzdelifede yatdım, düşümde Hâzret-i Haqqı gördüm baña didi, yâ Alî, yâ İbni'l-Muvaffağ, benim üzerime tekellûf-i sehâ ve izhâr-ı cûd idersin, ben ehl-i mevkıfı yarlıgâdım ve onların mişlini ve onların ez'âfını ve şefâ'atin kabûl itdim her biriniñ ehl-i beyti haqqında ve dostları haqqında ve koñşuları haqqında ve benim ehli't-tağvâ ve ehli'l-mağfiret.

Beyt:

Çün tecellî ide haq gufrân ile

Qomaya bir kimsei 'işyân ile

Hikâyet-i şâliseti ve tis'ûn, girü Alî b. el-Muvaffağ'dan rivâyet olunur ki demiş, ben yıllardan bir yıl hacc eyledüm, maħmilde idim, yayağ gidenleri gördüm diledim ki anlar ile yayağ gidem. Maħmilden indim, bir kimsei maħmile bindirdim ve yayağlar ile mâşiyen gitdim beriyyeye taqaddüm eyledik ve yoldan 'udûl idüp yatup uyuduğ. Düşümde gördüm hûriler geldiler [90b] anlar ile altun legenler var ve gümüş ibriklar var, yayağların ayakların yorlar ben kaldım hûrilerin birisi yoldaşlarına didi, bu anlardan degil midür? Anlar didi, bunuñ maħmili vardır. Ol didi, vardır ammâ bu yayağlardandır, anlar ile bile yürümek diledi. Pes ayaklarımı yudılar bende olan yorğunluk gitdi.

Kıt'a:

Yayağ hacc eylemek efzal dimişler

Bu vâkı'a aña şâhid gibidür

Teşebbüh eyleyen 'ubbâd-ı kavme

Anlardandır o da 'âbid gibidür

Mücâhid kavmiñ arturan sevâdın

Mücâhiddür hemân câhid gibidür

Hikâyet-i râbi'ati ve tis'ûn, Zünnûn-i Mısrî (r.a.)'den rivâyet olunur ki dimiş, biz bir kere gemiye bindik, bizüm ile bir güzel yigit bile bindi ki yüzi yalabır idi. Deñiz ortasında gemi şâhibiniñ kîse ile mâlı zâyi' olup gemide olanlaruñ her birini aradılar. Çün ol cevâna erişdi ki arayalar, ol hemân gemiden atılup deñiz mevci üzre câlis olup baħr-i mevc aña taht gibi oldu, biz aña gemiden nazār ider idük ve ol yigit didi, yâ Mevlâ bunlar baña töhmet iderler ben saña and virürin iy ħabîb-i ħalbim, emr idesin her ħayvâna bu mekânda başını çıkara ve ağızlarında cevâhir ola. Ol yigit sözüñ tamâm itmedin gördük deñiz ħayvânları gemi öñinde başların çıkardılar, her birinüñ ağızında bir cevher var yalabır ve ba'dehu ol yigit meveden deñize şıçradı ve deñiz üzerinde şalınur ve dir idi, ¹⁸⁶(اياك نعبد واياك نستعين) ħattâ bizüm nazārımızdan ġâ'ib oldu ve Zünnûn dimiş, bu benim seyâħatime bâ'is oldu ve zıkr itdim ħavl-i Resûli ki buyurmuş, [91a] "Zâ'il olmaz benim ümmetinden o tür kimse ħulûbı ħalb-i İbrahim üzre olmaħdan her bârî ki bunlardan biri vefât ide Allah Te'âlâ bir âħer kimse aña bedel ħılır."

Beyt:

Nitekim olmadı İbrahim'e âteşden zarar

Ancılayın evliyâ daħı olur şudan emîn

Hikâyet-i ħâmiseti ve tis'ûn, İbrahim Ĥavâş'dan rivâyet olunur ki dimiş, ben şahrâya dâħil oldım, baña şiddet irişdi, ben aña muħâbele eyledüm ve şabr ile ġalebe

¹⁸⁶ Fatıha 1/4. "Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım isteriz"

eyledüm. Çün Mekke'ye dâhil oldım baña tekebbürden bir şey duhûl eyledi. Baña bir ıarı çağırıp didi tavâfdan, yâ İbrahim, ben seniñ ile bile idim şahrâda, saña söz söylemedim, seniñ sırruñı meşğûl eylemek dilemedim, çıkar bu vesvâsı kendüñden.

Kıt'a:

Veliyye ıarı var durur kim bilür

Seniñ hâtırñ ol saña nuşh ider

Eger görse ıalbüñde kibr u münâ

Saña dir anı hâtırñdan gider

Ve Şeyh Ebü'l-Hasanü'l-Müzeyyen (r.a.) demiş, ben şahrâya dâhil oldum tecrîd üzre başı kaba yalıñ ayak. Benim ıalbüme huñur bu itdi ki şahrâya bu yıl benden tecrîd ile eşed kimse duhûl itmemişdür. Ardımdan bir insân beni çeküp didi, yâ Haccâm nice söylersin nefsiñe bâtıllar?

Kıt'a:

Nazar eyledüm keffine destimiñ

Ki gördüm meşakatdan anda eşer

Bunu bildim âdem belâ çekmese

Dağı râhata olmaz imiş gezer

Ya takşîr u la'b ile iy bî-ħired

Takarrubdan olur mı Ğağğ'a mağar

Ve ba'zı şulehâ demiş, nefsi terk vaşl-ı Ğağğdur ve demişler hicr-i cehennem vaşl-ı cennetdür ve inşâd itmişler:

Kıt'a:

Hicr olsa eger cinân içinde

Olurdu cinân caħîm 'abda

Vaşl olsa eger cehennem içre

Olurdu hemân na'îm 'abda

Ve ba'zî şulehâ dimiş [91b] Hâk Te'âlâ her kula ma'rifetinden bir miqdâr virmiş ve aña belâ dağı yükletmiş virdüğü ma'rifet miqdârı tâ ki ma'rifeti taḥammül belâsına mü'în ola.

Beyt:

Aña kim ḥabîb ola ma'rifet

Belâsına ol deñlü olur ḥamûl

Hikâyet-i şâdiseti ve tis'ûn, ba'zî şulehâdan rivâyet olunur ki dimiş, Semnûn-ı Mecnûn'ı tavâfda gördüm ve ol egilür idi ve eline yapışdım ve didim, yâ Şeyḥ, Allah öninde duracağın ḥaqqı içün baña haber vir şol nesnei ki seni ulaştırdı Allah Hâzretine. Çünkü Allah öninde ṭurmağı işitdi düşdi bayıldı, çün ifâkat buldı inşâd kıldı:

Qıṭ'a:

Guşşalu kimse ki dutmış cismini anuñ maraz

Buncılayın kalbidür cümle kulûb içre saḳîm

Fevt olmaḳ ḥaḳdur aña ḥavf ü ḥüzn ü lev'adan

Haḳ ḥuzûrında vuḳûfidür ḥisâb günü 'azîm

Andan soñra didi iy qarındaş, nefsim dutdı bir nice ḥaşlet ve anları muḥkem itdi. Ammâ ḥaşlet-i ûlâ oldur ki, meyyit kıldum benden ḥayy olanı ve ol hevâ-yı nefsdür ve ḥayy kıldum benden meyyit olanı ki ol ḳalbdur. Ammâ ḥaşlet-i şâniye oldur ki, ḥâzır kıldum benden ḡâ'ib olanı ve ol naşîbimdür dâr-ı âḥiretten ve ḡâ'ib kıldum benim ḳatımda ḥâzır olanı ve ol naşîbimdür dünyâdan. Ammâ ḥaşlet-i şâlişe, bâḳî kıldum benim ḳatımda fânî olanı ve ol taḳvâdur ve fânî kıldum benim ḳatımda bâḳî olanı ve ol hevâdur. Ammâ ḥaşlet-i râbi'a, ben enîs oldum şol nesneye ki siz andan vaḥşet idersiz ve ḳaçdım ol nesneden ki siz aña sükûn ve meyl idersiz. Andan soñra benden döndi ve dir idi:

Kıt'a:

Rûhum saña yöneldi küllîyetle yâ Rab

Sende helâk da olsa itmedi senden i'râz

[92a] *Ĥavfinden ağlar ol hem daĥı telehhüfinden*

Tâ kim bu derd anı duĥradı hemçü maĥrâz

Kılgıl aña nazar sen yâ Rab ta'a'ttuf eyle

Lütfuñla şimdiyedek olmuş durur o murtâz

Hikâyet-i sâbi'ati ve tis'ûn, Şeyh Ebü'r-Rabî' (r.a.) demiş, biz fuĥarâdan bir cemâ'at idük Mekke'de, anlarda erenler var idi, anlar için seyâhatler var idi ve aĥvâl var idi ki aña mu'tâd olmuşlar idi kendü nefislerinden ve ben kendü nefsimden baĥşa turdum, şunuñ üzerine ki bulmadım kendüm için 'amel-i şâlih ve fikr itdim kendü nefsimde, benim için bir ĥâl var mıdır ki ben aña muntazır olam müstaĥbelde ki baña vârid ola, kendümi andan daĥı faĥîr buldum ve ben didim 'acizdendür yoĥ nesneye intizâr. Pes yapışdım bir nesneniñ 'ameline ki baña lâzım ola bi'l-fi'il. Pes buldum ki bir 'amel yoĥdur tavâfdan efzal. Pes ben çok tavâf ider idim, baña bunlaruñ ba'zı didi, niceye dek tolap ĥimârı gibi dolanırsın, bu 'ameliñ küllisinde ĥalbüñi vâcid misin? Didim yoĥ ve daĥı benim için bir ĥalb bilmezem ki anı bulam ve daĥı anuñ birini bilmezem ki anda taleb kılam velâkin işitdim Ĥaĥ Te'âlâ ĥavlini ki buyurmuş, **وليطوفوا**)¹⁸⁷ **بالبیت العتیق** pes ben emirden zâhir üzreyin.

Beyt:

Her kişi bir tâ'ati itmiş vesile ĥazrete

Ben de zâhir emri dutdım tâ vesîle ola ol

Hikâyet-i şâmineti ve tis'ûn, rivâyet olunur Şeyh Ebü Yaĥûb-ı Başrî (r.a.)'den ki demiş, bir kere ĥaremde acıĥdım on gün ve kendümde za'f buldım. Nefsim baña didi, [92b] dereye çık, ümiddür ki bir nesne bulasın, anuñ ile za'fiñ sâkin ola. Pes çıkıldım

¹⁸⁷ Hacc 22/29. "Beyt-i Atik'i tavaf etsinler."

yabana atılmış şalkım buldım ve anı aldım ve kalbimde andan vahşet buldum ve gûyiyâ bir kimse baña dir, on gün acıkdıñ ve âhir naşibiñ yabana atılmış müteğayyir şalkım oldu. Pes anı atdım ve mescid-i harâma dâhil oldım ve ku'üd kıldum ve nâ-gâh gördüm bir recül geldi benim önümde câlis olup ve bir zarf vaz' idüp bu seniñdür deyüp ben dañı neden beni taşşış itdün? Didim. Didi, biz deñizde idük, on günden berü gemi garğa müşrif oldu. Bizden herbirimiz nezr eyledi ki Allah bizi halâş iderse bir nesne şadağa iderüz ve ben nezr eyledüm ki Allah beni halâş iderse taşadduk idem bunu evvel başarım vâki' olana mücâvirlerden ve sen evvel nazarım vâki' olansın. Pes didim aña, bunu aç. Açdı, gördüm mışır simidiniñ beksimadı var ve kabuğı çıkmış badem var ve sükker var. Bundan bir kabza aldım ve bundan bir kabza aldım ve didim, bâkiyi oğlancıklarıña redd eyle, benden armağan olsun anlara. Ben kabûl itdim didim, andan şoñra nefsimde didim, rızkıñ saña gelür, on günden berü sen anı vâdide istersin ve inşâd itmişler:

Qıt':

Rızık istemek cihânda benim 'âdetim degil

Bildim bunu ki rızkıñ olan çün gelür baña

Sa'y eylesem 'anâ ile buluram anı ben

Şabr eylesem velî gelür ol baña bî-'anâ

Hikâyet-i tâsi'eti ve tis'ün, Benân-i Hammâl (r.a.)'dan rivâyet olunur ki demiş, ben tarîk-i mekkede idim, Mışır'dan gelürdim ve benim ile azık var idi, bir hatun gelüp baña didi, [93a] yâ Benân, sen hammâlsın azığıñda götürürsin, böyle tevehhüm idersin ki ol saña rızık virmez. Benân demiş, pes ben azığımı atdım, andan şoñra üç gün geçdi nesne ekl itmedim ve yolda bir halhâl buldım, kendü nefsimde didim, bunu götürerin şayet şâhibi gele baña nesne vire. Nâ-gâh ol hatun görindi didi, sen tâcirsin bunuñ şâhibi gelür ben andan nesne alırun dırsın. Andan şoñra derâhimden baña birkaç atdı ve didi, bunu infâk kııl kendüñe. Benân demiş, ben hacc idüp Mışır'a qarîb gelinceyedek anuñla iktifâ itdim.

Qıt':

Nice kimse var taqallübde kavî

Fikri hûb ammâ ki rızkı münharif

Nice kimse var taqallübde za'if

Rızkını gûyâ deñizden muğterif

Bu delîldür kim ilâh-ı 'âlemiñ

Sırrı çoğdur her kese lâ-yenkeşif

Hikâyet-i mieti, Şeyh Ebû Bekr el-Kettâni (r.a)'dan rivâyet olunur ki demiş, Mekke'de eyyâm-ı mevsimde su'âl cârî oldu muhâbbetde. Şüyûh söz söylediler anda ve Cüneyd anlaruñ aşğarı idi, didiler, getür seniñ katıñda ne var ise yâ 'Irâkî. Başın aşğa idüp ve gözleri yaşı aqup andan şoñra didi, muhib ol kuldur ki, kendü nefsinden gide, Allah zıkrine muttaşıl ola huqûkullah edâsı ile kâ'im ola ve Haq Te'âlâ'ya kalbi ile nâzır ola ve anuñ envâr-ı heybeti kalbünü ihrâk kıla ve şürbi şâfi ola ke's-i muhâbbetden ve Cebbâr aña münkeşif ola istâr-ı 'aybdan, söylese Allah ile söyleye ve nuğk kılsa Allah'dan kıla ve hareket itse Allah emriyle ide ve sâkin olsa Allah ile [93b] sâkin ola ve ol billahi ve lillahi ve me'allahi ola ve şüyûh ağladılar ve didiler, bundan ziyâde olmaz Allah saña 'ivaz kılsun yâ Tâcü'l-'ârifin ve inşâd itdi ba'zılar muhâbbetde:

Qıt'a:

'Âşıklar eger şâdılg ile ola mefrûk

Tâ kabre degin cismim olur 'ışkuña maqrûn

Kabrimde dahı 'ışk kesilmez bedenimden

'Azmümle ki ol toprâğ içinde ola merhûn

Hikâyet-i ulâ ba'de'l-mieti, Zâhğâk b. Müzâhim (rağmetullahi 'aleyh) demiş, ben bir cum'a gicesi çıkdım Küfe'de mescid-i câmi'e gider idim, ay aydını idi ki rûşen gice idi. Bir yigit gördüm mescid şahınıñ ba'zında ve ol ziyâde ağlar idi. Ben şek itmedim ol evliyâullahdan idüğinde. Aña qarîb oldum, tâ ki dir istimâ' idem, işitdim ki dir idi:

Kıt'a:

İ'timâdım sañadur iy Zü'l-Celâli ve'l-Cemâl

Ne sa'âdet aña kim maflûb olasın sen aña

Ne sa'âdet aña kim hâ'ifiyete her gice ol

Derdi anuñ Zü'l-Celâl'le kendüyi dâ'im aña

Olmaya anda maraz dahı 'arz hem hemm ü gam

'Işk mevlâsından özge olmaya bir derd ü dâ

Gicede hâlî olup Hakk'a eylese tazarru'

Hak Te'âlâ'dan cevâb ire idüp aña nidâ

Ve Zâhîhâk dimiş, ol yigit zâ'il olmadı tekrâr dimekten,¹⁸⁸ *عليك يا ذا الجلال معتمدي* ve ağlar idi ve ben dahı ağlar idim, anuñ ağladığına rahm idüp. Andan soñra bir kelâm zıkr eyledi ki ma'nâsı nûr gördi ve bir kâ'il işitdi ki dir idi:

Hak didi lebeyk yâ 'abdim benim hıfzımdasın

Her ne didüñ ise mesmû'um olupdur 'abdına

Şavtuña müştâk olmışdur melekler iy kulum

Zenbiñi 'afv eyledüm gam olmasun andan saña

[94a] Ben didim, bu rivâyet ve semâ' ki zıkr itdi hâl-ı nevmde ya hâl-ı hâlde ve gaybetde ola. Pes aña selâm virdim, selâmum aldı ve didim, Allah mübâreklik vire leyliñde ve sende, sen kimsin yerhamükellah? Ol didi, Râşid b. Süleyman'ım. Pes anı bildim ki işitmiş idim anuñ emrini ve hayrını ve temennâ ider idim anuñ liķâsını ve kâdir olmamış idim hattâ müyesser kıldı Hak Te'âlâ ve ben aña didim, muşâhabet eyleseñ benimle? Didi, heyhât maflûklar ile me'nûs olur mı, Rabü'l-âlemîn münâcâtı ile telezüz iden. Âgâh ol vallahi eger çıkaydı kabirden bu zamânımız ehline niyyât-ı şaḫîḫa aşḫâbı olan meşâyiḫden biri, diyeler idi zamânımız ehli içün, *(هؤلاء احزاب لا يؤمنون)*

¹⁸⁸ Ey celâl sahibi itimadım sanadır.

¹⁸⁹(بِیَوْمِ الْحِسَابِ) ya'nî, bunlar bir cemâ'atdur ki yevm-i hisâba îmân getürmezler. Zâhîk dimiş, andan sonra benim başarımdan gâ'ib oldı, bilmedim semâya mı şu'ûd itdi ya arza mı nüzûl kıldı. Te'essüf itdim anuñ müfârekatına, ba'dehu Allah Te'âlâ'dan diledüm ki benimle anuñ ortasın cem' ide kable'l-mevt, ya'nî girü mülâkât vâkı' ola. Vaqtâki ba'zı yıllar oldı, ben çıktım haccı beytullah için, nâ-gâh anı Ka'be gölgesinde gördüm ve bir cemâ'at andan Süre-i En'âm okurlar. Vaqtâki beni gördi ise tebessüm idüp didi, bu lütf-i 'ulemâdur ve ol tevâzu'-ı evliyâ idi ve kâ'im oldı baña ve mu'ânağa ve muşâfağa eyledi ve didi, Allah'dan istediñ mi ki bizüm ortamız cem' eyleye kable'l-mevt? Ben didim, ne'am. Ol didi, ¹⁹⁰الحمد لله رب العالمين على ذلك ve ben didim, rahimekellah, baña haber vir ol gice gördüğünden ve işitdiğünden. Bir na'ra urdı ben zann itdüm ki hicâb-ı kalbi yarıldı ve düşdi bayıldı ve ol okıyan [94b] cemâ'at tağıldı Çün ifâkat buldı, didi, iy benim karındaşım, senden gâ'ib olur mı? Ya'nî, sen bilmez misin Allah için ehl-i muhabbeti kulûbında nice mehâbet vardır. Ol icâbet tefsîrinden ya'nî, heybetinden anı tefsîr itmek müyesser degildür ve ben aña didim, ol cemâ'at kimler idi ki seniñ etrâfında idiler? Didi, anlar bir cemâ'atdur cinden, anlaruñ benim üzerimde hürmeti vardır kadîm muşâhabetleri için. Anlar benden Qur'ân okurlar ve benim ile hacc iderler her yıl. Andan sonra baña vidâ' eyledi ve didi, yâ ahî Allah benimle seni cennetde cem' ide şol mekânda ki firkat yok ve meşakkat yok ve guşsa yok ve miñnet yok. Andan sonra benim gözümde gâ'ib oldı artık görmedim.

Ġazel:

Terk iden kimse hevâ vü şehveti

Hâzret-i Hakk'a bulupdur kurbeti

Bir mü'ebbed 'izz ü devlet buldı kim

Görmedi hergiz ol anda zilleti

Sende var iken hilân-ı emr-i hak

¹⁸⁹ Bunlar kıyamet gününe inanmayan bir topluluktur.

¹⁹⁰ Bunun için Allah'a hamd olsun.

Nice feyz itsün saña Hağ Hazreti

Dağı tâ‘at şartdur kurb-i Hağğ’a

Hem gerek ihlâşa mağrûn tâ‘ati

İrtifâ‘-ı mâni‘ ve şart olmasa

Hîç gördün mi mü‘eşşir ‘illeti

Çok mevâni‘ var şartıñ biri yok

Bendeniñ Hağğ’a pes olmaz vuşlatı

Vuşlatı ço hâtıme hâli nolur

İtmeyen kimseye aña himmeti

Bir dağı dünyâya gelmezsin meded

Sa‘î kıl fevt itme şimdi fırsatı

Gel cemâl-i yâra tâlib ol kişi

Ebleh olan isterimiş cenneti

Mâl ü manşıb kimseye mülk olmadı

Mülk bulan şanma buldı devleti

Rûha vaşf olup kıılır ‘ilm ü ‘amel

Sa‘î idüp bul her birinden hâleti

Tâ ki iflâs günü olsun ganî

Görmeyesin anda fağr u kıilleti

Ger sürûrı bulmağ istersen o gün

Sen Sürûrî çek bugün çok miñneti

Hikâyet-i şâniyeti ba‘de‘l-mieti, hikâyet olunur ki harem ‘âbidlerinden bir ‘âbide bir recül her gice iki çörek götürür [95a] ol bunları iftâr ider Allah’dan gayrıya iştiğâl

itmez idi. Bir gün aña nefsi didi, sen rızıkda bir maḥlûka i'timâd kılduñ cümle maḥlûkıñ râzıkını unıtdıñ, bu ne ğafletdür! Vaqtâki ol recül iki çörek getürdi bu kimse anları redd eyledi, ol recül daḥı dönüp gitdi ve ol faḳır üç gün kıaldı aña rızıkdan bir nesne feth olmadı. Pes Ḥaḳ Te'âlâ'ya űikâyet kıldı, ol gice düşde gördi ki, Ḥaḳ Te'âlâ ḥuzûrında durur, aña Ḥaḳ Te'âlâ dir, iy benim ḳulım, niçün redd eylediñ, ben saña ḳulım ile göndürdüğüm? Ol faḳır dir, yâ Rabbî, benim nefsimde senden ğayrıya sükûn oldığıçün redd itdim. Ḥaḳ Te'âlâ didi, iy ḳulım saña anı kim göndürdi? Ol faḳır didi, sen göndürdiñ yâ Rabbî. Ḥaḳ Te'âlâ didi, sen anı kimden alurduñ? Ol faḳır didi, senden olurduñ yâ Rabbî. Ḥaḳ Te'âlâ didi, al 'avdet itme, ya'nî tekrâr redd eyleme. Andan űoñra ol faḳır gördi ol çörek űadaḳa iden kimse ḥuzûr-ı Ḥaḳ'da durdı, Ḥaḳ Te'âlâ aña dir, iy ḳulım niçün benim ḳulumdan rızıkı men' itdüñ? Ol kimse dir, yâ Rabbî sen bilürsin. Pes Ḥaḳ Te'âlâ dir, sen kimiñ için 'aḫa iderdiñ? Ol kimse dir, seniñ için yâ Rabbî. Ḥaḳ Te'âlâ didi, imdi icrâ kııl faḳıre 'âdetiñ üzre ve seniñ űevâbiñ cennetdür.

Beyt:

Rızık gelse saña bilgil ḥazret-i sübhândan

Zâhiren gerçi kim irer saña bir insândan

Ḥikâyet-i űâliűeti ba'de'l-mieti, ba'zı űuleḫâdan rivâyet olunur ki dimiű, ben ḫavâfda bir kehel kimse gördüm, 'ibâdet aña meűaḳḳat virmiű ve elinde 'aűa var, 'aűaya ḫayanmıű ḫavâf [95b] ider. Ben aña űehrinden su'âl itdim. Didi, Ḥorâsân'dur. Ba'dehu baña didi, ne ḳadar zamânda ḳaḫ' idersiz ḫarîḳ-i ḫaccı? Ben didim, iki ayda ya üç ayda. Ol didi, ya niçün ḫacc itmezsiniz her yıl? Ben aña didim, sizüñ ile bu beyt ortası ne ḳadar meűâfedür? Ol didi, biű yıllık yoldur. Ben didim, vallahi budur fazl-ı mübîn ve muḫabbet-i űâdıḳa ve ol zıḫk itdi ve inűâ idüp didi:

Ḳıḫ'a:

Ḳıl ziyâret yaruñı dârñ ne deñli dür ise

Gerçi var ise daḥı ortada istâr-ı ḫicâb

'Aűıḳ olana degil mâni' meűâfe çoḳlığı

Şâdıķ olan ‘ıŖķda hıç ķurb ü bu‘d itmez hıŖâb

Hıķâyet-i râbi‘ati ba‘de‘l-mieti, Ahmed b. Ebî‘l-Havârî (r.a.)’den rivâyet olunur ki dimiŖ, ben Süleyman-ı Dârânî ile (r.a.) ıarıķ-i Mekke‘de idim. Benden Ŗu ıarfı düŖdi. Ebû Süleyman’a bunu ĥaber virdim, du‘â idüp didi, iy zâlle redd idici, redd it bize zâllemizi. Çok eglenmedik ki bir kiŖi geldi dir kim, Ŗu ıarfını düŖürdünüz mi? Gördüm benim ıarfım, aldım ve Ebû Süleyman didi, Ŗöyle Ŗanursın yâ Ahmed ki bizi Ŗusuz ķoya ve biz azacıķ gitdük, ķatı ŖoĖuķ idi. Bizüm üzerimizde kürk var. Pes bir recül gördük üzerinde iki pelâs libâs var ve ol terler. Aña Ebû Süleyman didi, saña muvâsât idelim üzerimizde olanuñ ba‘zı ile ya‘nî saña giymege ķaftân virelim. Ol recül didi, ıssı ve ŖoĖuķ maĥlûķlardır Hıķ Te‘âlâ maĥlûķâtından ben anlara emr idersem anlar beni bürürler ve eger emr idersem terk iderler ve ben bu Ŗaĥrâda seyr iderin otuz yıldur ditremedim ve silkinmedim, baña ĥarâret giydirür [96a] muĥabbetinden ķışın ve baña giydirür yazda muĥabbeti bürüdet-i mezâķını yâ Dârânî Ŗevbe iŖâret idersin ve zühdi terk idersin. Yâ Dârânî, ağlarsın ve feryâd idersin, ya‘nî ‘âŖıķ geçinürsün ve istirâĥat idersin raĥatlık ile. Gitdi Ebû Süleyman ve didi, bundan Ėayrı beni bilmedi, ya‘nî bu beni bildi ve ĥâlimi beyân ķıldı bu hıķâyetde. Didiler bunuñ ma‘nası budur ki, Hıķ Te‘âlâ Ebû Süleyman’ın yakînini taĥķıķ itdi Ŗu ıarfı reddinde, anı ‘ucübden Ŗaķladı aña gösterdüği ile bu recülüñ ĥâlini, ĥattâ küçücük ķıldı kendü gözinde kendü nefsinin ĥâlini. Bu Hıķ Te‘âlâ’nın ‘âdetidür; evliyâsında Ŗaķlar anları a‘mâl mülâĥazasında ve ŖaĖır kıılır bunlaruñ gözinde kendülere muĥtâr olan aĥvâli.

Ķıı‘a:

Bir veliye çün vilâyet vire Hıķ

Ėayrıdan izĥâr ider i‘lâsını

Tâ ki mağrûr olmaya öz ĥâline

Bile ‘aczin yâd ide mevlâsını

Hıķâyet-i ĥâmiseti ba‘de‘l-mieti, ba‘zı Ŗuleĥâdan rivâyet olunur ki dimiŖ, ben bir yigit gördüm ıarıķ-i mekkede gider idi, Ŗalını Ŗalını ke‘ennehu Ŗaĥındârında yürür idi.

Ben aña didim, nedür bu yürüiş iy yigit? Didi, bu yigitler ve Raḥmân ḥidmet-kârları yürüişidür ve inşâd itdi:

Ḳıṭ‘a:

Getürürem aña seni iderem iftiḥâr iy dil

Mehâbetden erir cismim kaçan ben anı zıkr idem

Eger kâdir olaydım ben virürdim şevḳden cânı

Saña ta‘zîm için yâ Rab kaçan kadruñi fikr idem

Ve ben aña didim, ḳanı zâdıñ ve merkebiñ? Pes baña nazar ḳıldı benim ḳavlime inkâr edici oldığı ḥâlde ve didi, iy kişi, kaçan bir ‘abd-ı za‘îf bir Mevlâ-yı kerîme ḳaşd [96b] itse ve anuñ beytine ta‘âm ve şarâb ile gitse, ol mevlâ ḳullarına emr ider anı ḳapusından ṭard iderler. Pes Mevlâ (cellet ḳudretuhu) çün beni da‘vet itdi kendü ḳaşdına, baña rızḳ virdi ḥüsn-i tevekküli. Çün bu sözi didi, benden ḡâ‘ib oldı.

Beyt:

Tevekkül tamâm olıcaḳ Ḥaḳ virür

Ḳula rızḳını çekmedin ol ta‘ab

Ḥikâyet-i sâdiseti ba‘de‘l-mieti, ba‘zı şuleḥâdan rivâyet olunur ki dimiş, ben Mekke‘de idim, bir faḳîr gördüm beyti ṭavâf ider ve cibinden bir ruḳ‘a çıkarur aña nazar ider. Çün ikinci gün ve üçüncü gün oldı girü böyle ḳaldı ve bir gün ṭavâf idüp girü ruḳ‘aya nazar eyleyüp azacık ırâḳ gidüp düşüp teslim-i rûḥ itdi. Ben ol ruḳ‘ayı anuñ ceybinden ḳıḳardım anda yazılmış, ¹⁹¹(واصبر لحكم ربك فانك باعيننا)

Ḳıṭ‘a:

Bendedür öñinde çün Mevlâ‘nıñ

Cümle aḥvâlini görüp bilür

Vaḳti da‘vet olunca da‘vet ider

¹⁹¹ Tûr 52/48. “Rabbinin hükmüne sabret, çünkü sen gözlerimizin önündesin”

Hzretine o dem revâne olur

Rivâyet olunur Hzreti Hzır (a.s.)'a su'âl itdi ba'zı evliyâ ki, hiçbir velî gördüñ mi kendüñden a'lâ? Ol didi, ne'am, Resûl (a.s.) mescidine dâhil oldım Medîne'de, anda gördüm Abdürrezzâk hadîş naql ider ve bir cemâ'at anı istimâ' iderler ve gördüm mescid köşesinde bir yigit câlis, başını dizi üzerine kıpmış. Ben aña didim, iy yigit, görmez misin bir cemâ'at Resûl (a.s.) ahâdîşini işidürler Abdürrezzâk'dan, sen dağı anlar ile bile istimâ' itseñ? Başını baña kıldurmadı ve baña iltifât ve mübâlât itmedi velâkin didi, anda Abdürrezzâk'dan istimâ' var, bunda [97a] Rezzâk'dan istimâ' var 'abdinden degil. Hzır demiş, ben didim, eger didüğüñ hağ ise ben kimem? Başını baña kıldurup didi, eger ferâset hağ ise sen Hzır'sın. Hzır demiş ki, ben bildim ki Hağ Te'âlâ'nıñ evliyâsı var imiş ki ben anları bilmez imişin 'ulüvv-i dereceleri için.

Beyt:

Hağ Te'âlâ evliyâsı vardur

Ahfiyâdur anları bilür Hudâ

Hikâyet-i sâbi'ati ba'de'l-mieti, ba'zı şulehâdan rivâyet olunur ki demiş, biz Medîne'de idük söyleşürdük ba'zı evkâtta Hağ Te'âlâ'nıñ ayâtından, ya'nî kerâmâtından ki in'âm itdi anları evliyâsına ve bir a'mâ kimse var idi bizüm kırbımızda, işidür idi bizüm söyledigimiz, bize tağaddüm idüp didi, üns dutdum sizüñ kelâmıñız ile biliñ ki benim 'ayâlim ve atfâlim var idi, bağı'a çığıdım odun degşürmek için, anda bir yigit gördüm üzerinde kettân gönlegi var ve na'li barmağında, ya'nî kendüsi yalıñ ayak şöyle tevehhüm itdüm ki, bu hayrândur. Kışd eyledüm ki bunu şoyam, ya'nî libâsın kığıardıp alam. Ben aña didim, üzeriñde olanı kığıar. Ol baña didi, yüri fi-ğifzillahi. Ben aña iki kere ve üç kere didim. Didi, lâbud mıdır? Ben didim, lâbuddur. Ol iki gözlerime barmağı ile işâret eyledi, iki gözlerim kığıdı. Ben aña and virüp sen kimsin? Didim. Didi, ben İbrâhîm-i Havvâş'ın. Muşannif demiş, İbrâhîm Havvâş kırsıza 'amâ ile du'âun 'aleyhi eyledi, İbrâhîm Edhem zârb idene cennet ile du'â eyledi, zîrâ İbrâhîm Havvâş müşâhede eyledi ki ol kırsız tevbe eylemez

‘uķûbetsiz, pes ‘uķûbeti aña aşlah gördi ammâ İbrâhîm Edhem kendüyi zarb ideniñ tevbesin [97b] ‘uķûbetde görmedi, aña du‘â ile tefazzul ve ihsân eyledi. Pes bereket ve hayr hâşıl oldı zârıba anuñ du‘âsı sebebi ile. Pes aña geldi istiğfâr idüp ‘özü idici oldığı hâlde. Pes İbrâhîm aña didi, ol baş ki i‘tizâra muhtâc idi ben anı Belh’de kodum. Ya‘nî, tekebbür-i şeref ve kibr-i riyâset ki başımda var idi, şol hînde ki ben cevelân ider idim meydân-ı tekebbürde, hubb-i manşıbatı üzre ve zînet-i dünyâ feresi üzre idim Belh’de ve şimdi ol benim başımdan çıkdı, mütebeddil oldı nâz ve istikbâr tevâzu‘a, meskenete dahı inkisara ve çıkardım şol hıl‘atı ki hıl‘at-ı hamâkat idi, gurûr ipliginden toķunmuş idi ve zînet-i süfehâ ki dökülmüş, ya‘nî düzölmüş idi necâset ve hayret bakırından ve giydim şeref-i ebed hıl‘atını ki toķunmuş idi zühd ve vera‘ ipliginden ki egerilmiş idi ol iplik tevfiķ iligi ile ve ben bezendim evliyâ hilyesi birle ki işlenmişdür cevâhir-i ma‘ârif ve yevâķit-i edebden ve ben içdim muhabbet şarâbını müşâhede-i habîb besâtı üzre öyleye ben mübâlât itmezem ‘askeri cefâsına, hâlbuki ben sultâna qarîbin, kaçan hâşıl olsa leylâdan kabûl ve iķbâl ve müşâhede-i cemâl baña hüzn virmez kabîle kelbiniñ urması, anuñcün didim ben bir

Kit‘a:

Ger baña leylâ iderse iltifât

Ĝam degil kelb ursa köyünde baña

Hazret-i sultâna kurbum olıcaķ

Cümdi-yi câhil ne ğam kılsa cefâ

Şol ki Haķķ’a hâşıl ide kurbeti

Halkdan gelse cefâ ğam yok aña

Hikâyet-i şâmineti ba‘de‘l-mieti, baña haber virdi ba‘zı şikât ehl-i Yemen‘den ki hacc için çıkmış ba‘zı şâlihler ile [98a] kendü şehrinden, çün Cidde‘ye irmişler anda deve kirâlamışlar, râkib olup Mekke‘ye gitmişler. Yolda Mekke sultânlarınuñ ba‘zı evlâdı bunlara arķırı gelüp kâfileden bâc alup hattâ kimse qalmayup illâ biz qalup bizden dahı bâc taleb kılup ve bizüm develerimize yapışup şeyh-i şâlih, şalivir develeri

deyüp ol kimse imtinâ' idüp şeyh tekrâr söyleyüp ve ol şahş imtinâ' idüp ve gâzabı ziyâde olup andan şoñra şeyh aña didi, mevlâm haqqıçün saña bir nesne virmez ve şeyh bize didi, yürüñ. Biz gitdük, ol şahş atı üzerinde kaldı, harekete kâdir olmadı ba'zı kulların şeyhiñ ardınca göndürüp 'afv ve şalıvirmek taleb idüp şeyh icâbet idüp 'afv eyleyüp pes andan şoñra gidüp atı yüriyüp anı alup gitdi harekete kudreti yok iken.

Beyt:

İstedügin yire şâlih dönderür

Belki Kârûn gibi yire yutdurur

Hikâyet-i tâsi'ati ba'de'l-mieti, hikâyet olunur Bişr-i Hâfi'den (r.a.) aña bir cemâ'at geldiler selâm virdiler ve bu anlara didi, sizler kimlersiz? Anlar didiler, biz Şâm'dan geldik, hacc itmek dilerüz. Bişr didi, şekerellahu leküm ve anlar didiler, bizüm ile bile hacca gitseñ. Bişr imtinâ' itdi, anlar ibrâm itdiler. Bişr didi, çünkü 'azm itdünüz, üç şartile gidelim; biri bu kim, hîç nesne alup gitmeyelüm ve biri bu kim, hîç kimseden nesne dilenmeyelüm ve biri bu kim, virenden nesne almayalum. Anlar didiler, nesne alup gitmeyelüm ve kimseden nesne dilenmeyelüm, ammâ virenden almamağa kâdir [98b] degiliz. Bişr didi, siz evleriñizden hâcılaruñ azıgına tevekkül idüp çıkmışsınız, Haq Te'âlâ'ya tevekkül itmemişsiz; koñ beni kendü hâlim ile varuñ gidüñ kendü eşgaliñize. Andan şoñra didi, ahsen-i fuqâra üçdür; biri şol faķirdür ki, nâsdan dilenmez ve virseler almaz ol revhâniyyündandur ve biri şol faķirdür ki, dilenmez, virilse kabûl ider, anuñçün mâ'ideler konulur hazret-i kudüsde ve biri şol faķirdür ki, dilenür virilse kadr-i kifâyetice alur, anuñ kefâreti şadaqadur. Hikâyet olunur ki, anlardan biri üç şartı kabûl idüp Bişr anuñla gidüp ol kimse dimiş, her menzile ki vardık ben yorgun olup uyudım ol beni uyandırıp hâzır ta'âm bulup ekl itdük bu keyfiyet ile hacc idüp geldik, ta'âm kandan geldügin bilmedük ve hikâyet olunur ki, Bişr-i Hâfi'ye bir cemâ'at geldi şûfiyyeden ki üzerlerinde yamalu kaftânlar var idi. Bunlara didi, yâ kavm, terk idüñ bu libâsı, zîrâ siz bilinürsiz bu libâs ile. Bunlar sükût itdiler, içlerinden bir yigit didi, vallahi bu libâsı giyerüz, andan şoñra giyerüz andan şoñra giyerüz hattâ dîn Allah'uñ

ola ya'nî, bunı giymemiz tağyir-i şekl, li-ecli'l-ekl degildür belki taqviyet-i dîn içündür.
Bişr didi, ahsente yâ Şâb, seniñ mişliñ şâlihdür bu libâsı gimeye.

Beyt:

Şûfiyâne libâsı şol ki giye

Giymese fakr için gerek anı

Hikâyet-i 'âşireti ba'de'l-mieti, rivâyet olunur ba'zı şulehâdan ki dimiş, bir fakîr gördüm beriyyede bir şu kuyusına [99a] geldi maḥarasın kuyuya şarkıtdı, ipi kırıldı maḥara kuyuya düşdi. Ol fakîr bir zamân anda tûrdı ve didi, seniñ 'izzetüñ haqqıçün ben gitmezim illâ maḥara ile giderin, illâ izn viresin baña gitmege. Ol kimse dimiş, ben gördüm bir âhû ki şusız idi, kuyuya geldi ve nazâr kıldı kuyunıñ şuyı taşdı, kuyunıñ başından aşdı, maḥara kuyu ağzına geldi ol fakîr anı aldı ve ağladı ve didi, İlâhî, seniñ katıñda benim bir âhû kadar kadrim yok imiş. Aña gâ'ibden nidâ gelüp dinildi, iy miskîn, sen bize rekve ve ḥabl ile geldin; âhû esbâbsız gelüp bize tevekkül kıldı. Ba'zılar dimiş, Haḫ Te'âlâ ol âhûyı şulandurdı, fakîr bâb-ı inbisâtıda tûrduğı için Mevlâ ile ve and içdi gitmezin illâ rekve ile Haḫ Te'âlâ anı kâseminde yâr itdi, âhû gelmekile evliyâsınıñ ahlâkıñı tehzîb için ve terk-i esbâb ile ihtimâm için ve müsebbibü'l-esbâba i'tinâ ve i'timâd için.

Beyt:

'Âdetullah böyle olmışdur ahî

Evliyâsın dâ'imâ işlâh ider

Hikâyet-i hâdiyeti 'aşere ba'de'l-mieti, rivâyet olunur ki Şeyḫ Ebü'l-Ḥayri'l-Aḫṫa' (r.a.) su'âl olunmuş aḫvâliñ 'acâyibinden dimiş, ben gördüğümüñ a'cebi budur ki, bir 'abd-i esved başını hırkasına şokdı Ṭarsus câmi'inde ve ḫalbine ḫuṫûr eyledi ḫarem ve ziyâret-i ka'be başın hırkadan çıkardı kendüyi ḫaremde buldı.

Beyt:

Evliyâda çok olur tayy-ı mekân

Gitmeden gitmek be-ğâyetde ‘aceb

Abdolvâhid b. Zeyd Ebû ‘Âşım Başrı’ye (r.a.) demiş, neylediñ seni Haccâc taleb itdüğü hinde? Ebû ‘Âşım demiş, ben çarçakımda [99b] idim, kapımı kaçdılar ve dâhil oldılar, ben def’ olındım ya beni bir def’a def’ eyledi ya’nî, ke’ennehu beni bir kimesne itivirdi. Ben Ebû Kubeys üzerinde bulundım Mekke’de. Abdolvâhid demiş, kandan ekl ider idüñ? Ebû ‘Âşım demiş, baña bir çarı her aḡşam vaḡt-i iḡârımda iki kirde getirür idi ki Başra’da ekl ider idim. Abdolvâhid demiş, ol çarı dünyâ idi ki Allah aña emr eyledi, Ebû ‘Âşım’a ḡidmet it deyü.

Beyt:

Hakk’a ḡidmet idene dünyâ idermiş ḡidmet

Kim ki dünyâyâ ider ḡidmet çeker ol zaḡmet

Hikâyet-i şâniyeti ‘aşere ba‘de’l-mieti, ba‘zı şuleḡâ demiş, biz Şeyḡ Ebû Muhammed-i Cerîrî katıñda idik (r.a.) ol didi, sizden kim vardur ki Hakk Te‘âlâ bir nesne iḡdâḡ itmek dilese memleketde aña i‘lâm ide aña ibtidâ itmeksizün. Biz dedük, bizden böyle kimse yokdur. Ol didi, aḡlañ şol ḡalblere ki Allah’dan nesne bulmayalar.

Ḳıḡ’a:

Şolkim beşeriybir günyetden ola ḡâlî

Esrâr-ı Hakk’a olur o vâḡıf

Olur o kelâm ü ‘ilm ile mâlî

Gerçi oḡmaz henüz mevâḡıf

Ve ḡikâyet olındı ki şuleḡâdan, ba‘zı ḡaste oldı, aña bir çanaḡ içinde devâ getirildi, içmeyüp didi, bugün vilâyetde bir ḡâdiḡe vâḡi’ oldı, ben anı bilmeyince yimezem içmezem. Birkaç günden şoñra ḡaber yetiḡdi ki Ḳarmaḡı ol gün Mekke’ye dâhil olup maḡtele-i ‘azîme vâḡi’ olmış. Çünki bu ḡikâyet yazıcı oḡlına dinilmiş ol ne ‘aceb deyü ta‘accüb ta‘accüb eylemiş. Aña Şeyḡ Ebû Oşmân-ı Maḡribî (r.a.) demiş, bu ‘aceb degildür, ol yazıcı oḡlı demiş, bugün Mekke’de ne ḡaber? Ebû Oşmân demiş,

bugün Mekke’de Talhiyyûn ile Ebnâ-yı Hasan cenk iderler. Talhiyyûn’a taqaddüm itdi bir esved ki üzerinde bir kıızıl [100a] ‘amâme var ve bugün Mekke üzerinde bulut var harem miqdârı. Yazıcı oğlu Mekke’ye mektûb yazup Ebû Osmân didüğü ve haber geldi,

Beyt:

Evliyâyâ bir tabağdur bu zemîn

Görinür anda havâdisât her zamân

Hikâyet-i şâlişeti ‘aşere ba‘de’l-mieti, Ebû Ca‘fer-i Haddâd ki üstâdı Cüneyd’dür (r.a.) demiş, ben Mekke’de idim, saçım uzadı ve benim için mâl cinsinden nesne yok idi. Bir berbere vardım ki anda hayır ‘alâmet eyledüm ve aña didim, Allah için beni tıraş ider misin? Didi, ne‘am, dağı kerâmeten tıraş iderem ve öñinde ebnâ-i dünyâdan bir kimse var idi. Anı giderüp beni iclâs idüp saçumı tıraş eyleyüp ve baña bir kâğıd viridi ki, içinde akçeler var idi ve didi, bunuñ ile ba‘zı hevâycüñe isti‘ânet kııl. Ben anı aldım ve niyyet kıldum ki evvelâ baña fetğ olanı aña virem. Pes mescide dâhil oldum, baña ba‘zı ihvânım karşı gelüp didi, ba‘zı ihvânıñ saña Başra’dan bir şurra getürdi, içinde üç yüz filori var. Ben ol şurraı aldım ve ol berbere geldüm ve didim, bu üç yüz filoridür, bunu ba‘zı umûruña şarf kııl. Didi, utanmaz mısın yâ şeyğ, baña saçımı lillağ tıraş kııl dırsın andan soñra ben anuñ üzerine nesne mi alırım, yüri ‘âfâkellah.

Beyt:

Üç yüz filori bulubanı vire ne ‘aceb

Berber ki almaya anı bundandur ol garâ’ib

Hikâyet-i râbi‘ati ‘aşere ba‘de’l-mieti, Şiblî (r.a.)’den rivâyet olunur ki demiş, baña hâtırım bir gün didi, sen bağılsın. Ben didim, ben bağıl degilin. Didi, bağılsın. Ben didim, bağıl, [100b] degilin. Didi, sen bağılsın. Didim, bağıl degilin. Pes niyyet itdim evvelâ fetğ ki baña vâkı‘ ola, ben anı evvelâ mülâkı olduğım fağire virem. Henüz bu hâtıra tamâm olmadı illâ benim üzerime dâhil oldu, fülân ismin zıkr eyledi elli filori ile ya‘nî baña elli filori getürdi. Ben anı aldım ve taşra çıkdım. Evvel fağır ki vâkı‘ oldum bir a‘mâ idi ya ekmeğ idi, bir berber öñinde idi ki, ol berber anı tıraş ider idi. Ben anı

aña virdim, ol berbere vir didi. Ben didim, filoridür. Başın baña kaldırıp, biz saña bahîlsin dimedik mi? Didi. Pes berbere virdim, ol didi, bu fakîr benim öñümde ku'üd idelden berü ben Allah ile 'ağd eyledüm ki bunuñ tıraşı için nesne almayam. Şiblî dimiş, ben deñize gitdim ve anı deñize atdım. Ben aña didim, Allah saña itdüğün itdi ki 'indellah zelifsin ve bir kimse ki seni sevdi Allah anı zelif kıldı ve cevâb gelse gerekdür hâttime-i kitâbda bu hikâyete inkâr idene.

Beyt:

Âferin olsun bu üç merd-i Haqq'a

Fakrile dünyâdan i'râz itdiler

Hikâyet-i hâmiseti 'aşere ba'de'l-mieti, İbrahim-i Havvâş (r.a.) dimiş, ben beriyyeye dâhil oldum. Bir kere anda bir Naşrânî gördüm vasaatında zünnâr var. Benimle muşâhabet taleb eyledi ve anuñ ile yedi gün gitdük. Andan sonra baña didi, iy zâhid-i hanîfiyye, getür ne var seniñ katında inbisâtından, taḥkîken acıkdık. Ben didim, İlâhî, beni bu kâfirle rüsvây kılma. Pes gördüm bir tabağ üzerinde etmek ve büryân ve tâze [101a] hurma ve şu bardağı var. Pes ekl itdük ve şürb itdük ve yedi gün gitdük. Andan sonra ben öğretdim ve didim, iy zâhid-i Naşrâniye, getür katında ne var nevbet saña geldi. Ol 'aşâsına tayandı ve du'â kıldı ve gördüm iki, iki tabağ anlarıñ üzerinde benim tabakımıñ ez'âfi var, müteḥayyir oldım ve müteḡayyir oldım ve imtinâ' itdim yimekten. Ol baña ibrâm itdi ve didi, ekl kıl ben saña iki beşâret ideyin, biri bu ki **اشهد ان لا اله الا الله** ve **اشهد ان محمدا رسول الله** ve zünnârı çözdü ve biri bu kim, ben du'â idüp İlâhî, eger bu kuluñ seniñ katında kadri var ise bize feth kıl bu ni'met seniñ şerefiñdür. Pes ekl itdük, andan sonra gitdük ve ḥacc eyledük ve Mekke'de bir yıl muḡîm olduk ve anda vefât idüp Baḥâ'da defn olındı ve İbrahim-i Havvâş dimiş, devâ-ı kalb biş nesnedür; biri, kırâ'at-ı Qur'ân tedebbür ile. Biri, baḡnı ḥâlî kılmaḡ şavm ile. Biri, gice kâ'im olmaḡ. Biri, tazarru' kılmaḡ saḡrada. Biri, mücâleset-i şuleḡâ.

Beyt:

Derde dermân eyleyenler derde dermân itdiler

Gayrı irşâd eyledikleri tarîke girdiler

Hikâyet-i sâdiseti ‘aşere ba‘de’l-mieti, rivâyet olunur ki Hüzeyfe-i Mar‘aşî’ye dinildi, İbrahim Edhem’den gördüğünüñ a‘cebi nedür? Ol demiş, biz Mekke tarîkinde bir nice eyyâm kaldık, ta‘âm bulmadık. Andan sonra Küfe’ye dâhil olduk, bir harâb mescidine konduk. Baña İbrahim Edhem nazar idüp didi, yâ Hüzeyfe, sende açlık görürin. Ben didim şeyh gördügidür. Pes didi, baña devât ve kâğıd getir, getürdim ve yazdı:

يا‘nî, sen بسم الله الرحمن الرحيم انت [101b] انت المقصود بكل حال والمشار اليه بكل معنى
mağşûdsın her hâlde ve sen müşârün ileyhsin her ma‘nâda. ba‘dehu bu ebyâtı yazdı:

Şi‘r:

انا حامد انا شاكر انا ذاكر

انا جاع انا ناع انا عاري

هي ستة وانا الضمين لنصفها

فكيف الضمين لنصفها يا باري

Tercüme:

Benim hâmid benim şâkir benim zâkir Hudâ’ya

Benim aç ve benim ‘âciz ve ‘ârî

Bu altınuñ benim nişfina zâmin

Zâmîn ol sen dahı bir nişfina Bârî

Andan sonra ruğ‘aı baña virdi ve didi, mescidden çık, kalbüñi Allah’dan gayrıya müte‘allik kılma vu ruğ‘aı evvel saña mülâkî olana vir. Ol demiş, ben çıktım, evvel baña mülâkî olan bir recül idi çatır üzerinde ruğ‘aı aña virdim aldı, anda olana vâkıf olıcağ ağladı ve baña didi, bu ruğ‘anıñ şâhibi neyler? Ben didim, fülân mescidde sâkindür. Baña bir kîse virdi ki içinde altı yüz filori var andan sonra bir recüle mülâkî oldum ve didim, bu çatır şâhibi kimdür? Didi, bir Naşrânîdür. Ben İbrahim Edhem’e geldüm, kışşai haber virdim, didi, ol şurreye degme, taḥkîken ol şimdi gelür. Bir

sâ'atdan sonra Naşrânî gelüp İbrahim Edhem üzerine yüzi koyun düşüp Müslimân oldu ve ne hoş demiş bunu diyen:

Bejt:

Sensiz acı iken ol kim saña irişdi gelüp

Buldı fîbiñden leţâfet oldu ğâyetde laţîf

Hikâyet-i şâbi'ati 'aşere ba'de'l-mieti, Şeyh Ebû Hamza-i Hırâsânî (r.a.) demiş, ben yıllarda bir yıl hacc itdim. Meger tenhâ kadem-i şıdqla gitmiş kimseden mu'âvenet taleb itmege 'ahd itmiş, yayağ giderken bir harâb kuyuya düşmüş. Nefsi anuñla münâza'at idüp ve feryâd [102a] idüp ğayrdan meded taleb kıl dir imiş. Bu, yok vallahi ben ğayrdan mu'âvenet istemezdim demiş. Bu hâtır henüz tamâm olmadın ol kuyu ağzına iki kimse uğramış, biri birine demiş, gel berü bu kuyuniñ ağzın örtelüm kimesne düşmesün. Pes kâmiş ve ağaç getürüp kuyuniñ ağzını örtüp toprak atdılar. Ben kaşd itdüm ki kendümi diyem ve feryâd idüp söyleyem, ba'dehu nefsim didi, bunlardan akreb olana söylerin ve sükût itdim. Bir sâ'atden sonra bir kimse geldi, kuyuniñ ağzın açmağa şürû' kıldı ve ayağın kuyuya şarkıtdı. ke'ennehu buña yapış dir ve şulıyup semirdenmesi var. Ben bunu bildim, aña yapışdım beni çıkardı, gördüm bir yırtıcı cânavar ve gitdi ve hâtif baña nidâ itdi, iy Ebû Hamza, bu eyü degil mi, seni kurtardık telef ile telefden ya'nî helâka sebep olan ile seni helâkdan kurtardık ve ben gider idim ve bunu dir idim:

Ġazel:

Şabâ men' eyledi dimege saña

Velf ma'lûmuñ olmışdur Hudâ'ya

Benim emrimde lütf itdün ki itdün

Saña hubbum guvâhen âşikârâ

Baña ğaybı dahı gösterdün iy şeh

Hemân keffimdedür ol ğayb ğuyâ

Be-ğâyet var idi havfım velâkin

Eletdîñ emn ile ünsa hemân

İrişmişdi ‘aceb esbâbı mevtiñ

Yine anlarla itdün beni ihyâ

Hâtıme-i kitâbda bu hikâyet inkârına dağı cevâb gelse gerekdür inşallah.

Hikâyet-i şâmineti ‘aşere ba‘de’l-mieti, rivâyet olunur ki İbrahim Edhem (r.a.) haşadda ‘amel ider ve bostân bekler idi. Aña bir gün bir sipâhî gelüp anda meyveden taleb idüp ol imtinâ‘ eyleyüp sipâhî anı kâncıyla başına urub, İbrahim başın aşğa idüp ur [102b] ol başı ki Hâk Te‘âlâ‘ya ‘isyânı keşir ve tavîl olmışdur diyüp sipâhî anı bilüp i‘tizâr kılup İbrahim ol i‘tizâra muhtaç olan başı Belh‘de kodum diyüp ma‘zûr dutdı ve İbrahim Edhem tavâfda bir kimseye dir idi, sen derece-i şulehâya irmezsin, altı ‘ağabeyi giçmeyince; biri bu kim, ni‘met kapusını kapayasın şiddet kapusın açasın. Biri bu kim, ‘izzet kapusın kapayasın zillet kapusın açasın. Biri bu kim, râhat kapusın kapayasın zahmet kapusın açasın. Biri bu kim, nevm kapusın kapayasın yakaza kapusın açasın. Biri bu kim gınâ kapusın kapayasın faqr kapusın açasın. Biri bu kim, tûl-i emel kapusın kapayasın mevte isti‘dâd kapusın açasın. İnşâd itmişlerdür:

Kit‘a:

Hâk Te‘âlâ kulları var ezkiyâ

Terk-i dünyâ eylediler havfden

Çün nazar idüp aña nice bildiler

Olmaz imiş bu cihân bâkî vağan

Şanki bir köprü imiş dünyâ-yı dîn

Râhata irer imiş bundan geçen

Hikâyet-i tâsi‘ati ‘aşere ba‘de’l-mieti, Abdullah b. el-Mübârek (r.a.) dimiş, ben Mekke‘de idim nâsa kaht irişdi, imsâk-ı maţar bunlardan müstemir oldı. Nâs evlerinden

çıkıldılar, mescid-i harâmda istiskâ iderler idi. Şığâr ve kibârdan bir kimse kalmadı ve ben nâsda bile idim benî şeybe kapısı kurbunda. Nâ-gâh bir kara kul teveccüh itdi, üzerinde iki pâre yoğun kettân bezi var, birin izâr idinmiş birin omuzuna atmış, bir mevzi'e geldi benim beraberimde ve işitdim dir idi, [103a] yüzler eskidi kesret-i zünûbdan ve yaramaz a'mâlden ve men' eyledüñ sen maṭarı bunlaruñ huyn te'dîb için bunuñ ile. Ben senden dilerin iy Halîm-i şâhib şabr ve iy kimse ki kulları bilmez andan illâ cemîl, bunları saḳî idesin şimdiki sâ'atde. Zâ'il olmadı sâ'atde sâ'atde demekden ḥattâ beraber oldu semâ gamâm ile ve maṭar teveccüh eyledi her mekândan ve ol mekânda câlis olup tesbîh iderdi ve ben ağlamağa şürû' itdim ḥattâ ol durup gitdi ben anuñ ardınca gitdim ḥattâ mekânını bildim. Andan şoñra Fuzayl b. 'ÿyâz'a geldüm baña didi, noldu baña ki seni ḥazîn görürin? Ben Didim, bizi geçdi ğayr ve mutaşarrıf oldu bizden ğayrı. Didi, nedür ol? Aña kışşai didim, na'ra urup düşdi vây saña yâ İbn-i Mübârek beni al git aña. Ben didim, şimdi vaḳt ṭaru oldu ve ben anuñ aḥvâlin tefîş ideyin. Çün irtesi oldu şabâḥ namâzını kıldum ve çıktım anuñ mevzi'ine vardım. Ol evin kapısı öninde bir pîr gördüm aña nesne döşemişler ve ol pîr anda câlis olmuş. Çün beni gördi bildi ve didi, merḥabâ bike yâ Ebâ Abdurrahmân, ḥâcetiñ nedür? Ben didim, ḥâcetim bir ğulâm-ı esveddür. Didi, ne'am benim katımda bir nicesi vardur, ihtiyâr kıl kanḳısın isterseñ ve yâ ğulâm deyü çağırdı. Bir çabuk ğulâm çıktı, didi, bu maḥmûdü'l-'aḳibetdür, râzî olurun buña seniñ için ya'nî, alursañ bunu almak gereksin. Ben didim, bu benim ḥâcetim degildür. Ol pîr zâ'il olmadı baña bir bir ğulâmları çıkarmaḳdan ḥattâ ğulâm-ı mezkûrı çıkardı. Çün anı gördüm iki gözüm nûrlandı ol pîr didi, bu mıdur [103b] ol? Ben didim, budur. Didi, bunu bey'e sebîl yokdur. Ben didim niçün? Didi, ben bereket görürin bu ğulâmıñ dârda olması ile ve bu bize ilticâ ve 'arz-ı ḥâcet itmez. Ben didim, ṭa'âmı nedendür? Ol didi, kesb ider, şerîṭ ṭoḳmaḳdan, nışf-ı dâniñ ya andan aḳal ya andan ekşer, ol anuñ ḳûtidür ve anı ol ğün şatar ve illâ ol ğünü durur ve baña ğulâmlar ḥaber virdiler ki, bu uzun giceleri uyumaz ve kimse ile ihtilâṭ itmez bunlardan ve kendü nefesine ihtimâm üzredür ve anı ḳalbim sevdi. Ben didim, Süfyân-ı Şevrî'ye ve Fuzayl b. 'ÿyâz'a varurun, ya'nî anları dileñci getürürin ḥâcetim ḳazâ olmayacak. Ol pîr didi, seniñ gelmeñ benim katımda kebîrdür, ya'nî ğayrı dileñci gelmege ḥâcet yokdur, al

neye isterseñ. Ben anı şatun aldım ve gitdim, anuñile Fuzayl dâri cânibine bir sâ‘at gitdim baña didi, yâ Mevlâ, didim, lebbeyk. Didi, baña lebbeyk dime, zîrâ ‘abd evlâdur lebbeyk dimeye efendisine. Didim, hâcetiñ nedir iy benim habîbim? Didi, ben za‘îfü’l-bedenin hîdmete tîkât getürmezsin, benim ğayrımnda saña vüs‘at ya‘nî, hîdmete kudret vardur ve ol saña ğayrı kullar çıkardı benden çabuķ. Ben didim, Allah beni görmesün seni kullanur, ya‘nî ben seni kullanmazın velâkin seniñ için bir menzil alırım ve seni nikâhlandururın ve ben saña kendü nefsim ile hîdmet iderin. Pes ağladı ve ben didim, niçün ağlarsın? Didi, sen bunu itmezsin illâ benim Hâķ Te‘âlâ‘ya ba‘zî ittişâlim görmişsin ve illâ ihtiyâr itmez idüñ, anlaruñ ya‘nî ol kullaruñ içinde. Ben didim aña, benim saña hâcetim yokdur bunuñ için. Ol ğulâm didi, senden su‘âl iderin kâsem ile Hâķ Te‘âlâ‘ya baña haber viresin, baña hâcetiñ nedür? Ben didim, benim hâcetim seniñ du‘âñ maķbûl [104a] olduğudur. Didi baña, ben seni inşallah recül-i şâlih zann iderin. Hâķ Te‘âlâ için muhtârlar vardur halkından, anlaruñ hâlini keşf itmez illâ sevduği kullarına keşf ider. Andan soñra didi, câ‘iz görer misin, tevekkuf ider misin azacık baña, tahkîken bu gice ki virdümden birkaç rek‘at kıldı? Ben didim, işte Fuzayl menzili karîbdür. Didi, yok burada eyüdü ki emrullah te‘hîr olunmaz. Pes mescide girdi, zâ‘il olmadı namâz kılmâktan hattâ istedüği kadar kıldı. Andan soñra baña iltifât idüp didi, yâ Ebâ Abdurrahmân, hâcet var mıdur? Didim niçün dirsın bunu? Didi gitmek isterin. Didim, nereye? Didi, âhirete. Ben didim, itme, gitme ķo beni seniñle mesrûr olayın. Didi, hayât anuñçün gökķek idi ki, benimle anuñ ortasında mu‘âmele mestûr idi. Çünkü sen muṭṭali‘ olduñ ol mu‘âmeleye seniñ ğayruñ dağı muṭṭali‘ olur. Benim aña hâcetim yokdur. Andan soñra yüzi üzerine düşdi ve şürû‘ itdi dimege, İlâhî, beni kabz kıl şimdi şimdi. Ben aña karîb oldum gördüm teslîm-i rûh itmiş. Vallahi anı anduķça hüzñüm ziyâde olur ve dünyâ baña sağîre gelür ve ben anuñ ve emşâli için didim:

Ķıṭ‘a:

Ķul oldur kim bende-i mevlâ ola

Ķayrı kullardur hevânîñ kulları

Farķ var beyne ‘s-şüreyyâ ve ‘s-şerayâ

Besler Allah anlar için bunları

Hikâyet-i 'işrûn ba'de'l-mieti, Muhammed b. el-Hüseyn el-Bağdâdî (r.a.)'den rivâyet olunur ki demiş, ben hacc itdim ba'zı yıllarda ve bir zamânda ben Mekke soğaklarında gezerdim. Bir pîr gördüm, bir câriyeniñ eline yapışmış ki, ol câriyeniñ levni müteğayyir, cismi nahîf, yüzünde nûr sâti' [104b] ve ziyâ lâmi' ve ol pîr nidâ idüp dir, tâlib var mı, râğib var mı, yirmi dînâr üzerine arturur var mı? Ve ben berî olam her 'ayıbdan. Muhammed b. el-Hüseyn demiş, ben ol pîre qarîb oldım ve didim, câriyeniñ şemenin bildik, ammâ 'aybı nedür? Ol pîr didi, bu câriye hayrânedür, ğam-nâkdur, gice kâ'imedür, gündüz şâ'imedür, ta'am yimez, şarâb içmez ve mu'tade olmuş yalunızlığa her yirde ve her şehirde. Vaqtâki anuñ sözün işitdim ise qalbim sevdi, câriyei şatun aldım şemen-i mezkûra ve gitdim anuñ ile kendü menzilime. Câriyei gördüm başın aşğa idüp andan sonra başın kaldurup baña didi, iy Mevlâ-i şağîr, ne yirdensin yerhamükellah? Ben didim, 'Irak'danın. Didi, kankı 'Irak'dansın, Başra'dan ya Küfe'den mi? Aña didim, Başra'dan. Didi, ben zann iderim ki sen Medîne-i İslâm-ı Bağdâd'dansın. Didim, ne'am. Didi, ne güzel ne güzel, Medîne-i zühhâd ve 'ubbâddur didi. Ta'accüb itdim bir câriye ki bir hücreden bir hücreye nidâ olunur aña, ol kıandan zühhâd ve 'ubbâd ma'rifeti kıandan. Andan sonra aña teveccüh itdim ve lañife ider gibi didim, kimü bilürsin ol zühhâd ve 'ubbâdan? Ol câriye didi, bilürin Mâlik b. Dînâr'ı ve Bişr-i Hâfi ve Şâlih-i Müzenî ve Ebû Hâtim es-Sicistânî ve Ma'rûf-i Kerhî'yi ve Muhammed b. el-Hüseyn el-Bağdâdî'yi ve Râbi'a-i 'Adeviye'i ve Şehvâne-i Meymüne'i ve aña teveccüh idüp didim, saña kıandan hâşıl oldı bunlara ma'rifet? Ol câriye didi, iy yigit, nice bilmeyem ki, anlar [105a] vallahi etibâ-i kulûbdur ve muhibb-i maḥbûba delâlet edicilerdür.

Kıt'a:

Anlar anlardur ki hemm ü ğamları Allah'dur

Ğuşşasını anlaruñ bilmez meger ferd ü vâhid

Mañlebi ve mañşadı hep anlaruñ Mevlâ durur

Dâ'imen feryâd idüp dîrler bulur ferd ü şamed

Anlara olmaz münâzi' hiç dünyâ ü şeref

Hem meţâ'im hem meşârib hem menâkiḥ hem veled

Yoḡ libâs-ı fâyıḳa anlarda meyl ü 'ıṣḳ hem

Daḫı emvâlinde olmaḡa tezâyüd fi'l-'aded

Ben aña didim, iy Cârîye, benim Maḫmûd b. el-Ḥüseyn. Didi, ben Allah'dan ister idim benim ile seniñ ortañı cem' ide ve didi, yâ Ebâ Abdillâh, neyledi ḫüsn-i şavtıñ ki anuñ ile müridler ḳalbini iḫyâ ider idüñ ve sâmi'ler gözlerin ağladurdıñ? Didim, bâḳîdür ḫâli üzre. Didi, billahi baña işitdür Ḳur'ân'dan bir nesne. Ben oḡudım bismillâhi er-raḫmâni'r-raḫîm. Bir na'ra urdı muḫkem ve bayıldı. Ben yüzine şü sepdim ifâḳat buldı. Andan şoñra didi, yâ Ebâ Abdillâh, bu ismidür, nice olur anı bilürseñ ve cennetlerde görürseñ, oḡu yerḫamükellâh didi. Ben daḫı oḡudım (ام حسب الذين اجترحوا) ¹⁹² Ve didi, yâ Ebâ Abdillâh, biz 'ibâdet itmedik şaneme ve öpmedik veşeni oḡu yerḫamükellâh. Ben oḡudım (انا اعتدنا للظالمين نارا احاط بهم سرادقها وان يستغيثوا يغاثوا بماء كالمهل يشوي الوجوه بينس) ¹⁹³ Didi, yâ Ebâ Abdillâh, lâzım ḳıldıñ nefsiñe nevmizligi ḳalbüñi râḫat ḳıl, beyne'l-ḫavfi ve'r-recâ ile oḡu yerḫamükellâh. Ben oḡudım:

(يطوف عليهم ولدان مخلدون باكواب وابريق وكأسن من معين[105b] لا يصدعون عنها ولا ينزفون) ¹⁹⁴

Didi, yâ Ebâ Abdillâh, ben seni zann iderin ki, ḫiṭbe itdüñ ḫûr u 'iyına, nesne bezl itdüñ mi anlaruñ mihri içün? Ben didim, iy Cârîye, baña delâlet ḳıl ben müflisem. Cârîye didi, seniñ üzerine olsun ḳıyâm-ı leyl ve şıyâm-ı nehâr ve ḫubb-i fuḳarâ vü mesâkîn, ba'dehu inşâd itdi dir idi:

¹⁹² Câsiye 45/21. "Yoksa kötülük işleyenler kendilerini, inanıp salih amel işleyenler gibi kılacağımızı; hayatlarının ve ölümlerinin bir olacağını mı santıyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar!"

¹⁹³ Kehf 18/29. "Biz zalimlere öyle bir ateş hazırladık ki, onun alevden duvarları kendilerini çepecevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) feryad edip yardım dilediklerinde, maden eriyiği gibi yüzleri yakıp kavuran eden bir su ile kendilerine yardım edilir. O ne kötü bir içecektir! Cehennem ne kötü bir yaşlanacak yerdir!"

¹⁹⁴ Vakı'a 56/17-19. "Ebediyen genç kalan uşaklar, onların etrafında; içmekle başlarının dönmeyeceği ve sarhoş olmayacakları, cennet pınarlarından doldurulmuş sürahileri, ibrikleri ve kadehleri dolaştırırlar."

Kıt'a:

İy tâlib-i hûrâ olucı hıdrında
İy tâlib olan sa'y idiñür kadrinde
Tur cidd ile sist olma şağın cehd eyle
Tâ anı bulasın ar olup şabrında
Tur gice kaçan nişf ola hem gündeüzle
Şavm it ger iderseñ taleb mihrinde
Görseydi iki gözleriñ iqbâlin olarak
Hem iki enâr dânesini şadrında
Nâz ile yürür her biri yaş taş dağı yoldaş
Mefkûlları var kımeti çok şadrında
Âsân gelür idi saña bu terk-i cihânıñ
Arayış her nice ise zühründe şaçıñ

Andan soñra girü bayıldı yine yüzine şu sepdim, ifâkat buldı ba'dehu girü inşâd kıldı:

Kıt'a:

İlâhî kıılmağıl baña 'azâbı
Muğarrem eyledüm çokluk günâhı
Nice zillet haşâda oldı benden
Anı 'afv itmiş idüñ yâ İlâhî
Eyü zann ider idi beni bu halk
Velî 'işyânda idim ben gümâhı
Baña yok hîle hiç 'afvuñdan artuk
Ki çok 'afv itdüñ benden günâhı

Ba‘dehu girü bayıldı, yakın vardım teslîm-i rûh itmiş buldım. Be-gâyet guşşalandım ve bâzâra çıktım anuñ techîzi içün, girü maqâma rücû‘ kıldum anı kefenlenmiş buldım ve üzerinde iki kızıl hülleler var cennet hüllelerinden ve kefeni üzerinde nûr ile iki satır yazılmış, bir satır, ¹⁹⁵ لا اله الا الله محمد رسول الله ve bir satır, لا خوف عليهم ولا هم (الا ان اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون)¹⁹⁶ Pes ben ve aşhâbım anı getürdük ve namâzın kıilup defn itdük ve anuñ firâkıdan katı ğam-nâk oldım ve başı üzerinde câlis olup sûre-i yâsîn okudım ve mihrâbıma rücû‘ kıldum ‘aynım bâkî ve kalbim hazîn ve iki rak‘at namâz kıldum ve nâ’im oldum, ol câriyei cennetde gördüm üzerinde hülleler var ve ol [106a] bir merg-zârda ki za‘ferândan gökçek қоқар ve başında bir tâc var muraşşa‘ cevâhirle ve iki ayaklarında iki na‘leyn var yâkût-i aħmerden, andan misk u ‘anber қоқар ve yüzi güneşden nûrlu. Didim aña, iy Cârîye, bu dereceye ne ile irişdüñ? Didi, ħubb-i fuqarâ vü mesâkîn ile ve keşret-i istiğfâr ile ve tarîk-i müslimînden ezâyı gidermek ile. Andan soñra inşâd itdi:

Қıт‘a:

Sa‘âdet ol kişiniñ kim uyanıq ola gözi

Hemîşe muztarib ola o ħubb-i Mevlâ’da

Muħabbeti fuqarâya ola ğınâyı qoya

Günâhı içün ide tevbeler o hercâda

‘İbâdetiñ azını dâhı çok görüp ide cid

Budur sebeb-i deracâta diyâr-ı ‘uqbâda

Ĥikâyet-i ħâdiyeti ve ‘işrûn ba‘de’l-mieti, ba‘zı ehl-i ‘ilimden rivâyet olunur ki dir imiş: Baña bir câriye ğâh ğâh gelür, şerâyı‘-ı İslâmıdan ve umûr-ı dînden ba‘zı nesne şorar ve ben daħı aña cevâb virür idim ve ol câriyede nûr ve ħayâ zâhir idi ve setr ve ketmâna mâ’il idi ve baña anuñ semti ve ħâli hoş gelür idi ve ben bir zamândan soñra bâzâra uğradım ol câriyei gördüm bir adam anuñ elin dutmuş ve nidâ idüp dir, kim alur

¹⁹⁵ Allah’tan başka ilah yoktur, Muhammed O’nun elçisidir.

¹⁹⁶ Yûnus 10/62. “Bilesiniz ki Allah’ın dostlarına hiçbir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir de.”

bir câriyei ‘aybı ile? Ben ol câriyeye didim, sen ol câriye degil misin benden umûr-ı dîn ve şerâyı‘-ı İslâm şorar idüñ? Başım aşğa idüp andan soñra ne‘am deyü işâret eyleyüp izhâr-ı hüzn itdi ve ol âdeme bunı şalıvir didim. Didi, iy efendi, ben aña kâdir degilin, bu bir Mecûsîniñ câriyesidür, efendisini kaçıdımış. Biz bunı söyleşürken [106b] efendisi çıkagelür. Ben aña taqaddüm idüp vaşf kıl bu câriyeniñ şıfatını didim ve baña zıkr kıl bundan girye gördüğün didim. Didi, haber vir iy şeyh ki ba‘îd-i Mecûsîdür, nâra ve nûra ‘ibâdet ider ve ben bu câriyei gördüm begendim, zîrâ bunda cemâl ve ‘aql gördüm ve bunı şatun aldım ziyâde bahâya ve ben bunı gördüm bizüm ma‘bûdumuza ziyâde ‘ibâdet ve ta‘zîm ider ve bizüm İlâhlarımıza muhibbe ve muftı‘a tâ şol vaqte dek ki, bir gice bir recül uğradı bize, sizün ehl-i milletinizden ve bir nesne oqudı sizün kitâbınızdan ve bu câriye anı işitdi ve feryâd itdi ki bizi hayrân itdi ve inşâd eyledi:

Qıt‘a:

Doğundi kulağuma iy ehl-i hayr

Haber kim benim şevkim arturdu ol

Dağı naql oldu şıqâtdan hadîs

Ki baña hidâyet ider oldu yol

Çü bir râ‘îha duydum ol râhdan

Bu gönülüm aña şıdqla oldu kul

Şakındım bu hâlimi gammâzdan

Velî dutdı hayret beni ‘arz ve tûl

Ki ger fânî olsam çürüse ‘izâm

Yine şâbit olur o kavlı-i Resûl

Ve anuñ efendisi didi, bize dehşet geldi buña hayret geldi ve ol hayret üzre qaldı, söz söylesek cevâb virmez ammâ bizi ve bizüm ma‘bûdumuza ‘ibâdeti terk eyledi ve bizüm ta‘âmımız yimez ve gice olucağ sizün kıbleñize namâz kılur ve nehiy iderüz ferâgat itmez tâzeliğın giderdi ve hâletın tağyîr kıldı ve bize bundan intifâ‘ hâşıl olmaz oldu ve

biz kâdir olmadık bunu ol hâlden tağyîre, pes ‘azm itdük bunu bey’e. Ol ehil dimiş câriyeye teveccüh idüp emri böyle midür? Didim. Başı ile işâret [107a] idüp ne‘am didi. Ben kendü nefsimde didim, Bunuñ efendisi bunu ma‘yübe bildü ki ve ‘ayba nisbet kılduğı cihetindendür ve inşâd itdi:

Beyt:

‘Ayb ‘add itdüklerin ger bilseler

Bunlar olurlardı ol ‘ayba muhib

Ve ol câriyeye Didim: Kankı âyet okundu saña? Didi, seniñ Rabb’iñ kavli, (ففروا الى الله اني) 197 (ولا تجعلوا مع الله الها آخر اني لكم منه نذير مبين) 198 (داھی، لكم نذير مبين) Ve ol câriye didi, Ben bunu istimâ‘ idelden şabrımı yitürdim ve zâhir oldı bende gördüğüñ hâl ve inşâd itdi:

Ġazel:

Giderken ben miyân-ı kûh ü vâdi

Yitürdim dostlar anda fu’âdi

Dönüp hayrân nice ‘uşşâk gördüm

Ķamu katlı velî yok hiç fu’âdi

Eya Necd chli raħm idüñ şuña kim

Ola çadurlar içinde münâdi

Ola hayrân ve gûş itmeye bir pend

Ki âb-ı vaşıldan bulına şâdi

Nesîm-i miħber irmeye o yirden

Beşâret itme vaşl-ı su’âdi

Ķatı sa’y eyledüm ben ol liķâyâ

¹⁹⁷ Zâriyât 51/50. “O halde Allah’a koşun. Şüphesiz ben, size O’nun katından gönderilmiş açık bir uyarıcıyım.”

¹⁹⁸ Zâriyât 51/51. “Allah ile beraber başka bir ilah edinmeyin. Gerçekten ben, size Allah tarafından gönderilmiş açık bir uyarıcıyım.”

Gözümden men‘ olındı hem ruḳâdı

Çü sensin maḳşad ve maḳşûd-ı küllî

Benim yok ḥâtırımda ğayr-ı yâdı

Su‘âdı zeynebi yâd itmezem ben

Ki senden ğayrı ḳalbiñ yok murâdı

Saña beñzer kimesne yok Ḥudâyâ

Ki a‘lâsın anı kim dir e‘âdı

Ben ol câriyeye didim, saña işitdürsem nice tamâm âyeti? Didi, iderseñ tamâm iḥsân idersin oḳı ve ben oḳıdum ḥattâ yetişdim Ḥaḳ Te‘âlâ ḳavline ki,

(وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون ما اريد منهم من رزق وما اريد ان يطعمون ان الله هو الرزاق [107b] ذوا
القوة المتين)¹⁹⁹

Pes ol câriye didi, iḥsân eylediñ yeter şol nesne ki, bunuñ zımnında ḳaldı İlâh-ı ma‘bûd. Andan şoñra didim ben câriyeniñ efendisine, benden bunuñ şemenin almaz mısın? Ya‘nî, bunu baña şatmaz mısın? Didi, bunuñ şemeni ziyadedür ve benim ‘ammum oğlı vardur buña ḳalbi müte‘allıkdür. Baña geldi bunuñ ḥaḳḳında diler ki döndüre bu câriyei oldığı ḥâtırdan ki anı ḳaplamışdur ve ol ‘ammum ehl-i milletden Mecûsîdür. Ol ehl-i ‘ilm dimiş: Ol benimle ḥiṭâb iderken ‘ammusi oğlı teveccüh eyledi ve didi, ben anı redd iderin oldığı nesneden. Ol kimse bunu ‘ammusi oğlına virdi. Câriye çün bunu bildi, baña ḥiṭâb ḳılıp didi, iy şeyḫ, işidür misin bunuñ kelâmını? Benimle bunuñ bir ḥâli olsa gerekdür seni Rabb’iñ aña muṭṭali‘ kılur. Bir müddet oldıḳdan şoñra gördüm câriyeniñ efendisi Mecûsî ki câriyei alup gitmiş idi, bizüm ile mescidde namâz ḳılır. Ben aña didim, sen ol câriyeniñ efendisi degil misin? Beli didi. Didim, ḥaber nicedür? Didi, ḥayrdur ki, çün câriyei menzilime aldım gitdim, ben bir ḥâcetime gitdim çünki rücû‘ itdim, buldum ol câriyei bir kürsi ḳomış ve anuñ üzerinde cülûs itmiş zıkrullah ve

¹⁹⁹ Zâriyât 51/57-58. “Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan bir rızık istemiyorum. Bana yedirmelerini de istemiyorum. Şüphesiz Allah rızık verendir, güçlüdür, çok kuvvetlidir.”

tevḥîdullah ider ve benim ehlümi men‘ ider nâra ‘ibâdetden ve cenneti vaşf ider. Pes korçdum ki bizüm dînimiz ifsâd ide. Ben kendü nefsimde didim, ben bu câriyei aldım tâ ki bunuñ dînin ifsâd idem, nâ-gâh bu bizüm dînimiz ifsâd ider. Bir dostuma ben bunu kışşa itdim ve didim, baña ne işâret, [108a] ya‘nî ne naşîhat idersin, ne eyleyeyin? Ol dostum didi, buña mâl emânet vir, andan şoñra anuñ ardından, ya‘nî ol bilmez iken ol mâlı al tâ ki saña hüccet, ya‘nî bir bahâne ola. Ba‘dehu anı zarb kıl. Pes aña bir kîse virdim ki içinde biş yüz filori var ve ol câriye ‘âdeti üzre ‘ibâdetine meşğûl oldu ve ben kîsei aldım ol bilmez idi ve andan taleb eyledüm şıçradı ol mevzi‘e vardı ki anda vaz‘ itmiş idi, kîsei yerinde bulup baña teslîm kıldı. Ben ta‘accüb itdim andan ve didim kendü nefsimde, ben aldım kîsei ‘ayândan şoñra, şek olmaz bu delâlet ider bunuñ mevlâsınıñ kudretine ki bu ol mevlâyâ ‘ibâdet ider idi, ben bunuñ İlâhına îmân getürdim. Pes ben Müslimân oldum ve yoldaşım ve ehlim cemî‘isi Müslimân oldılar ve ol câriyei şalıvirdük nice ihtiyâr iderse ve ol zâ‘il olmadı ketm itmekden hattâ Allah izhâr eyledi hâlini enâma, nitelim şâir demiş:

Қıt‘a:

Ketm ider idim ğamz idenlerden ğarâm-ı ħubbi ben

Şağlar idim sinede ammâ oldu âşikâr

Örter idim ben neğâ vâdisi içre hem dağı

Râmeniñ sâkinlerinden ‘ışkuñı iy gül‘izâr

Olmayayduñ sen seniñ ben añmaz idim yerüñi

Gelmez idi hâturuma iy nekârim ol diyâr

‘Işğ çün müşk gibi olurmuş zuhûr itdi tamâm

Zâhiren bâtında kalmışdur egerçi ol qarâr

Hikâyet-i şâniyeti ve ‘uşrûn ba‘de‘l-mieti, Seriiy-i Sağatî (r.a.)’den rivâyet olunur ki demiş: Bir gice [108b] uyanık oldum ve muhkem iztirâbım oldu, kâdir olmadım gözüm yummağa bunuñ birle ki anı maḥrûm kılmış idim uykuğan teheccüd ecliçün. Çün

şabâh namâzını kıldum çıktım benim için karar olmadı, câmi‘de tevekkûf kıldum ba‘zı kışşâsı istimâ‘ için, ola ki kalbim râhat bula. Kalbimi buldım, kasâveti ziyâde olmuş. Pes gitdim ve ba‘zı vâ‘izleri istimâ‘ itdim kalbimi buldım kasâveti ziyâde olmuş. Ben didim, ba‘zı etîbbâ-ı kûlûba ve muhibb-i maḥbûba delâlet idene var. Pes gitdim kalbimi buldım, kasâveti ziyâde olmuş ve didim subaşıya var dünyâda ‘ikâb olunanları görüp ‘ibret al. Anda vardım kalbimi buldım kasâveti ziyâde olmuş ve didim, bîmâr-hâneye var ola ki korçasın, anda olan mübtelâlar görmekten. Pes bîmâr-hâneye dâhil oldım, anda kalbimi münfesih ve şadrimı münşerih buldım ve nâ-gâh bir câriye gördüm nâsiñ aḥseni idi vech cihetinden, üzerinde itmâr-ı ḥasene ve refi‘a var ve andan râ’iḥa-i ‘ıtr koçdum ‘afifetü’l-manzar vesîmetü’l-ḥatar, ya‘nî yüzi pâk ve ‘alâmet-i ḥavfı var iki ayakları bağılu, iki ayakları demürlü. Çün beni gördi iki gözleriniñ yaşı gârgara idüp ve inşâd itdi:

Қıt‘a:

Demürlendi elim cürmi yoğ iken

Dağı boynuma bağlandı günehsiz

Ciger yandı toyerdik ger el ursak

Firâka düştüğü için o şehsiz

Göñül köz anı terk itmek olur mı

Gice gündüz olur mı mihr u mehsiz

Seriyy dimiş, çün bunuñ kelâmın işitdim bîmâr-hâne şâhibine didim, bu kimdür? Didi, bu memlûkedür ‘aklı muhtel olmuşdur, bunu mevlâsı ḥabs itdi, ola ki eyü ola çünki kıyemiñ [109a] dür ve Seriyy anuñ katındadır. Ol kimse ferâh olup dâra dâhil olup baña selâm virüp ve merḥabâ diyüp ta‘zîm kıldı. Ben didim, ta‘zîm itmeye bu evlâdur benden ve didim, ne nesnei girye görürdüñ bundan? Didi, umûr-ı keşîre ki ekl ve şürb itmez, zâhiletü’l-‘aql, medhûsetü’l-lübdür kendüsi uyumaz ve bizi uyumağa kıomaz. Keşîretü’l-fikreti, serî‘atü’l-‘ibretidür, şâhibe-i zümreti ve ḥenîn, ya‘nî kârı feryâd ve enîndür ve bu benim metâ‘ımdur ki ben bunuñ cümle mâlım yirmi biñ aqçe ile şatun aldım ve fâ‘ide

recâ kıldım, şemeni miqdârı hüsni şan'atı için. Ben didim, şan'atı nedür? Didi, muṭribedür. Didim, ne vaḫtan berüdü buda bu maraz? Didi, bir yıldan berüdü. Didim, ibtidâsı nedür? Didi, bir zamânda 'ûd bunuñ yanında idi ve bu teganni idüp dir idi:

Ḳıṭ'a:

Seniñ haḫḫıñ için ben 'ahdi bozmam

Mükedder kılmazam hem şâf vüddümi

Çü toldurduñ içimi vecd ile iy şeh

Nice fark eyleyem lâ-büid ü büiddi

Benim mevlâm sensin ğayrı bilmem

Niçün kılduñ beni sen ğayrı 'abdi

Andan soñra 'ûdı şıdı ve ṭurdu ve ağladı ve biz bunu müttehem kılduḫ muḫabbet-i insân ile ya'nî bu bir kimseye 'âşıkadur didük bunu keşf itdük, ya'nî ahvâlin tecessüs itdük bundan eṣer bilmedük ve bulmadık ve ben buña didim: Böyle mi olursuz? Ya'nî, Haḫ Te'âlâ'yla mükâleme böyle mi olur ki sen idersin? Ol baña cevâb virdi lisân-ı ṭalîḫ ve ḫalb-i muḫterîḫ ile ve dir idi:

Ḳıṭ'a:

Haḫ ḫıṭâb eyledi cenânumdan

Oldı va'zım benim lisânımdan

Ben ba'îdi ḫarîb kıldı o şeh

İtdi maḫşûş özine şânımdan

Da'vetine icâbet itdim anuñ

Çün ḫıṭâb itdi baña cânımdan

Ḳorḫar idim cünûndan ola zarar

Ḳıldı sâlim beni gümânımdan

Gerçi ‘âmî idim anuñ feyzi

[109b] *‘İlmi itdi revân zebânımdan*

Seriyy dimiş: Ben ol câriyeniñ efendisine didim, bu câriyeniñ şemeni benim üzerime olsun ve dağı ziyâde ideyin. Çağırıp didi, vâ-fuqarâh saña kıandan olur câriye baĥâsı ki bir recül-i fakırsin. Ben didim, ‘acele itme baña, bu câriye bunda bîmâr-ĥâne de dursun, ĥattâ ben anuñ şemenin getüreyin. Ba‘dehu şâĥibi gitdi, gözi ağlar ve kıalbi ĥazîn ve Seriyy dimiş: Vallahi benim kıatımda anuñ şemeninden bir dirhem yok idi. Tûl-i leylede kıaldım, tazarru‘ ider oldım ve uyku kıatmadım ve dir idim, yâ Rabbî, bilürsin sırrımı ve ceħrimi ve ben i‘timâd kııldum fazlıña beni rüsvây kıılma ve ben miĥrâbımda idim bir kimse kıapu kıa kıdı, ben didim, kıapuda kim var? Didi, bir ĥabîbdür aĥbâbdan geldi bir sebebe de esbâbdan Melik-i Vaĥĥâb emri ile. Kıapuyı açdım, bir recül gördüm anuñla dört kıul var ve bir şem‘ var ve didi, yâ üstâd, izin virür misin duĥûla? Ben didim, dâĥil ol. Dâĥil oldu. Ben didim, sen kimsin? Didi, Ahmed b. el-Müsenâ‘yın baña ‘aĥâ kııldı şol kimse ki ‘aĥâ kıılsa buĥl itmez, ben bu gice uyur idim baña bir ĥâtif nidâ idüp biş bedre götür Seriyy‘ye, anuñ nefsinı teĥîb kııl anuñ ile ki şatun ala Tuĥfe‘i, taĥkıķen bizüm ol Tuĥfe‘ye ‘inâyetimiz vardur. Seriyy dimiş ben secde itdim, baña ‘aĥâ itdüği ni‘mete. Pes câlis oldum şabâĥa muntazır oldum, çün şabâĥı namâzını kııldum çıkdı ve Ahmed‘iñ elini dutdım ve anuñ ile bîmâr-ĥâne ye gitdim. Nâ-gâĥ müvekkel şağa ve şola nazar ider çün beni gördi, merĥabâ gel dâĥil ol, taĥkıķen Allah kıatında ol câriye için ‘inâyet var, bir ĥâtif bu gice baña nidâ itdi ki dir idi:

Beyt:

Var durur bizden aña çok kıadr u bâl

Ĥali olmamışdur andan nevâl

Buldı kıurbet ĥem teraķķi kııldı ol

[110a] *‘Âliye olmış durur fi-küllî ĥâl*

Ve Seriyy dimiş: Çün Tuĥfe bizi gördi, gözleri yaşile kıoldı ve ĥargara kııldı ve didi, beni maĥlûķlar ortasında meşĥûre kııldıñ, ba‘dehu inşâd kııldı ve didi:

Taşabbur eyledüm tükendi şabrim

Bu bend ü bağdan zayk oldu şabrim

Degildür gizlü senden cümle emrim

Ki sensin maqşadım hem zuhr u fahrım

Seriyy dimiş: Biz anda câlis iken ol câriyeniñ efendisi dâhil oldu gözleri ağlar ve kalbi maḥzûn ve müteğayyirü'l-levn. Ben aña didim, ağlama taḥkîken getürdik saña vezn itdigiñ, ya'nî câriye için şemen virdigüñ ve biş biñ fâ'ide. Didi, yok vallahi. Ben didim, on biñ fâ'ide, ol didi, yok vallahi, ben didim şemeniñ mişli fâ'ide, ol didi, dünyâyı virseñ kabûl eylemezsin, ol ḥurre olsun li-vechillah. Ben aña didim, nedür kışşa? Ol didi yâ üstâd, ben bu gice tevbîh olındım, seni şâhid iderem ki ben cemî'-i mâlımdan çıkdım ve hârib ilallah oldum. Yâ Rabbî, baña se'at ile kefil ol daḥı rızk ile cemîl ol ve ben iltifât itdim İbnü'l-Müşennâ'ya gördüm anı ağlar ve didim aña niye ağlarsın? Didi, ke'ennehu Ḥaḳ Te'âlâ râzî olmadı gibi beni da'vet itdügine, ya'nî, câriye bahâsın virmek baña tenbîh olunup şatun alınup i'tâk itmek fikr olunmuş idi. Efendisine tevbîh kılınup ol i'tâk itmek şevâb benim olmağa râzî olmaḳdur. Ben seni şâhid iderim ki, ben taşadduḳ itdim cemî'-i mâlımı li-vechillahi Te'âlâ. Ben didim, ne 'aceb 'azîm oldu, bereket-i tuḥfe cemî'e. Pes Tuḥfe kâ'ime olup üzerinde olan libâsını çıkarup kilden cübbe giyüp ve çıkup ağlar idi. Biz didük, Ḥaḳ Te'âlâ seni itlâk itdi, pes sen niye ağlarsın? İnşâ idüp didi:

[110b] Ğazel:

Didi kaçdım ben yine andan aña

Ağlaram ammâ ki kendünden aña

Ol durur maqşûdum anuñ ḥaḳkıçün

Daḥı sözüm yok durur benden aña

Tâ irem maqşûda bulam ḥazzımı

Bu merâmdur cânile tenden aña

Aña yoķ nisyân pes kez pes seni

Ƙandan olur umidup Ƙandan aña

Eñ soñ iletirler seni çün cebrile

Yeg bu kim varasın erkenden aña

Andan soñra hacc içün Bâb'dan çıķdık, çün ba'zı ƣarıkde olduķ Tuħfe'i arayıp bulmadık ve İbnü'l-Müşennâ ƣarıkde vefât itdi, ben ve câriyeniñ efendisi Mekke'ye dâhil olduķ ve bir vaķitde tavâf iderdik işitdim bir kelâm-ı mecrûħ ƣalb-i maķrûħdan dir idi:

Ƙıt'a:

Muħibbullah durur dünyâda bîmâr

Uzundur derdi dâsıdur devâsı

Şulandurdu muħibbi bir çanaķdan

Ki ƣandurdu anı anuñ sefâsı

Aña ģayrân aña seyrân ider ol

Aña maħbûb degil Ĥaķ mâsivâsı

Aña 'âşık olan hep böyle olur

Olur pür şevķ olunca tâ liķâsı

Seriyy dimiş, ol kelâm şâhibine vardım çün beni gördi didi, yâ Seriyy! Didim, lebbeyk, sen kimsin yerħamükellah? Didi, lâ ilâhe illallah, tenâker mi olur ma'rifetden soñra, ben Tuħfe'yin. Gördüm anı ģayâl olmuş. Didim aña, yâ Tuħfe, saña ne ifâde itdi Ĥaķ Te'âlâ ģalkından infiradıñdan soñra? Didi, beni me'yûs kıldı ģurbi ile ve vahşet virdi ģayrıdan. Didim aña, vefât itdi İbnü'l-Müşennâ. Didi, raħmetullah, taħķîķen mevlâsı virdi aña kerâmâtıdan anı ki göz görmemişdür ve ƣulaķ işitmemişdür ve ol benim civârımdadır cennetde. Didim, seni âzâd iden efendiñ geldi benim ile. Pes du'â itdi, du'â-ı ģafî ile ol du'â esra' olmadı benim anı Ka'be muķâbelesinde meyyite görmemden, ya'nî, du'âdan anuñ vefâtı esra' oldu ki ol du'âyı tamâm itmedin ben anı

Ka'be muqâbelesinde meyyite gördüm. Çün [111a] efendisi anı gördi kendüyi yeñemeyüp yüzi üzerine düşdi. Pes anı tahrîk itdim teslîm-i rûh itmiş buldım. İkisiniñ dağı techîzine ve defnine mesgûl oldım (rahmetullahi 'aleyhimâ).

Rübâ'î:

Şunlar ki Hakk'a ideler iqbâlî bi't-tamâm

Terk idü ben bu fânî cihânî 'alâ'd-devâm

Hak'dan olur bulara kemâliyle feyz-i fazl

Bâkî cihândan anlara olur fütûh-ı tâm

اللهم اجعلنا منهم²⁰⁰

Hikâyet-i şâlişeti ve 'işrûn ba'de'l-mieti, Ebû Hâşim-i Mezîkûr (r.a.) demiş, ben Başra'ya gitmek diledim, bir gemiye geldüm ki kirâlayam ve anda bir recül var ve ol recül ile câriyesi var. Baña ol recül didi, bunda yer yokdur. Câriyesi diledi ki beni gemiye bindüre, öyle itdi. Çün gitdük, ol recül gıdâ istedi, gıdâ vaz' olındı ve didi, ol miskîni da'vet idüñ bizüm ile gıdâlansın. Ben geldüm ol i'tikâd üzre ki ben miskînem. Çün gıdâlandık ol recül didi, yâ câriye getür şarâbuñı, pes içdi ve emr eyledi ki baña dağı içüre. Ben didim, yerhamükellah tahkîken konuğ içün hağ vardır, ya'nî beni ri'âyet idüñ ibrâm itmeñ pes beni terk itdi ve çün şarâb anda yürüdi didi, yâ câriye getür 'ûduñı ve getür seniñ katıñda olanı, ya'nî bildügiñ nesne ile teğanni kııl. Pes 'ûdı aldı nevâht idüp ve teğanni eyledi:

Biz bân ağacınıñ iki guşnı gibi idük

Terk itmez idi vâhidimiz re'-yi vâhidi

Baña mübeddel eyledi dostluğı ben dağı

Dost gayrı eyledüm diler ol çün tebâ'udi

Keffim beni dilemese terk iderem anı

²⁰⁰ Allahım bizi onlardan kıl.

Bulmaz o hiç şoĥbet-i dost ile sâ'idi

Görür kabîh ĥazret-i Ĥaĥ şol muşâĥibi

'İşretde yâr ola ĥoya vaĥt-i şedâidi

[111b] Andan şoñra ol recül baña iltifât itdi ve didi: Sen böyle eyü idebilir misin? Ben didim bundan ĥayırlıyı eyi idebilirin. Pes oĥıdım; (اذا الشمس كورت واذا) ²⁰¹ pes şürû' eyledi pîr ağlamaĥa ĥünki irişdim, ya'nî oĥudım, ²⁰² (واذا الصحف نشرت) Didi recül, yâ câriye yâ câriye yûri sen âzâd ol li-vechillahi te'âlâ ve kendü ile olan şarâbı şuya atdı ve 'ûdı şıdı. Andan şoñra baña 'avdet idüp ve mu'ânaĥa itdi, ya'nî ĥolun boynuma şaldı ve didi, iy ĥarındaş, nice re'y idersin Allah ĥabûl ider mi benim tevbemi? Ben didim, ²⁰³ (ان الله يحب التوابين ويحب المتطهرين) ve benim ile ĥardaş oĥışdı ve muşâĥabet itdük ĥırĥ yıl ĥattâ vefât itdi ve ben anı düşde gördüm ve didim, nice olduñ, nereye vardıñ? Didi, cennete vardım. Didim, ne sebeb ile? Didi, sen bana ²⁰⁴ (اذا الصحف نشرت) oĥuduĥıñ ile.

Ĥıı'a:

'Âĥil iseñ âĥiret tedbirin eyle iy ĥişi

Terk ĥıl dünyâyı bu dünyâ seni rafz itmeden

Tevbe-i ĥâlişaya eyle tebâdür ceĥd it

Tâ ki 'Azrâ'il gelüp rûĥıñ seniñ ĥabz itmeden

Ĥikâyet-i râbi'ati ve 'işrûn ba'de'l-mieti, İsmail b. Abdullah el-Ĥuzâ'î (r.a.)'den rivâyet olunur ki dimiş: Bir recül geldi muĥâlebeden Başra vilâyetinden berâmike eyyâmında kendü hevâyici ve maşâliĥi için. Ĥün hevâyicinden fâriĥ oldı girü Başra vilâyetine indi, ya'nî ol ĥarafa gitdi ve anuñ ile bir ĥulâm ve bir câriye var idi. Ĥün dicledede gemiye bindi, bir yigit dicle kenârında göründi ki üzerinde yûñden cübbe var

²⁰¹ Tekvîr 81/1-3. "Güneş dürüldüĥü zaman, yıldızlar bulanıp söndüĥü zaman, daĥlar yürütüldüĥü zaman..."

²⁰² Tekvîr 81/10. "Amel defteri açıldıĥı zaman."

²⁰³ Tevbe 9/222. "Allah ĥok tevbe edenleri sever, ĥok temizlenenleri sever."

²⁰⁴ Tekvîr 81/10.

[112a] ve elinde demürden ‘aşâ var ve rızık koyacak torbası var ve gemiciye didi ki, anı Başra’ya alup gidüp ücret ala. Ol recül-i mehlebî aña nazâr idüp esirgeyüp gemiciye didi, bunu gemiye bindir, benim üzerime olsun hırcı. Gemici anı gemiye bindürdi, çün ta‘âm vaḳti oldu ol recül-i mehlebî sofrâ istedi ve gemiciye didi, ol fakîre di gelsün bizüm ile ta‘âm yesün, anı taleb kılmakdan zâ’il olmadı hattâ ol yigit geldi, ta‘âm ekl idüp fâriğ olduğdan şoñra ol yigit kalkup gitmek istedi, ol recül anı men‘ eyledi. Ba‘dehu şarâb istedi ve bir kadeh içdi ve câriyeye içirdi ve ol fakîre ‘arz itdi ve ol imtinâ‘ itdi ve câriyeye içirüp getür katında olanı didi. Ol daḫı ‘ûd çıkarup ve anı nevâht idüp ba‘dehu ırlamağa başladı. Ol recül bu fakîre didi, sen daḫı böyle idebilür misin? Ol yigit didi, bundan daḫı yeg iderin, pes ol yigit iftitâḫ idüp didi, (بسم الله الرحمن الرحيم قل متاع الدنيا قليل والآخرة خير لمن اتقى ولا تظلمون فتبلا اينما تكونوا يدرككم الموت ولو كنتم في بروج مشيدة)²⁰⁵ Ve ol yigit ḫasenü’l-şavt idi. Pes ol recül kadeḫi şuya atdı ve didi, ben şehâdet iderin ki, bu aḫsendür ben câriyeden işitdügimden, bundan gayrı daḫı var mı didi. Ol yigit ne‘am diyüp okudu,

(وقل الحق من ربكم فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر انا اعتدنا للظالمين نارا احاط بهم سرادقها وان يستغيثوا بماء [112b] كالمهل يشوي الوجوه بئس الشراب وساءت مرتفقا)²⁰⁶

Pes bu âyât anuñ göñlünde yer itdi, şarâb zarfını içinde olan şarâb ile şuya atdı ve ‘ûdı şıdı ve andan şoñra didi, iy yigit, bundan ḫalâş var mıdur? Ol yigit ne‘am diyüp okudu, (قل يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله يغفر الذنوب جميعا انه هو الغفور الرحيم)²⁰⁷ Ve ol recül bir na‘ra urub bayılıp düşdi ve nazâr itdiler dünyâdan müfârekat itmiş. Bir recül-i meşhûr idi, evine dek alup gtdiler cenâzesine çok cemâ‘at cem‘ oldu ve baña bu ḫaber irişdi ki câriye-i müğanniye yününden kaftânlar giyüp gündüz şâ‘ime ve gice kâ‘ime olup kırk yıl bu ḫâl üzre olup bir gice tilâvet-i Qur‘ân iderken bu âyete

²⁰⁵ Nisâ 4/77-78. “De ki: “Dünya geçimliği azdır. Ahiret Allah’a karşı gelmekten sakınan kimse için daha hayırlıdır. Size kıl kadar haksızlık edilmez. Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kalaler içinde bulsanız bile ölüm size ulaşacaktır.”

²⁰⁶ Kehf 18/29. “Deki: “Hak, Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin.” Biz zalimlere öyle ateş hazırladık ki, onun alevden duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) feryad edip yardım dilediklerinde, maden erği gibi yüzleri yakıp kavuran bir su ile kendilerine yardım edilir. O ne kötü bir içecektir! Cehennem ne korkunç bir yaslanacak yerdir.”

²⁰⁷ Zümer 39/53. “De ki: “Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günâhları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”

(وقل الحق من ربكم فمن شاء فاليوم من فمن شاء فاليكفر انا اعتدنا للظالمين نارا احاط بهم سرادقها وان
 208) çün şabâh oldu anı meyyite buldılar.

Beyt:

Şol ki fehm itse oñat âyât-ı kur'ân ma'nasın

Haşyet-i Hağ'dan hayâtı gider ol dem cân virür

Hikâyet-i hâmiseti ve 'işrûn ba'de'l-mieti, ba'zı şulehâdan rivâyet olunur ki dimiş, biz gider idük Eyle kenârında gice içinde, ay toğmuş idi, biz bir sipâhî kaşırna uğradık anda bir câriye var idi 'ûd çalar idi ve kaşır cânibinde bir fağîr var idi ki üzerinde iki hırka var idi işitdi câriyei ki dir idi:

Beyt:

Fî-sebîlillah muhabbet saña benden bezl olur

Her gün ammâ sen dilersin ğayrı oldur saña ecmel

Ol fağîr na'ra urub didi, tekrâr kıl iy Cârîye Mevlâ-yı [113a] kebîrûn hağğıçün ki bu benim hâlimdür Hağ Te'âlâ ile. Nazar kıldı câriye şâhibi ve didi câriyeye, 'ûdı terk kıl ve buña teveccüh eylegil tağkîken bu şûfidür. Cârîye şürû' itdi beyti oğumağa ve ol fağîr şürû' itdi, bu benim hâlimdür Allah ile dimege ve câriye tekrâr eyledi tâ ki ol fakîr na'ra urup düşdi ve biz anı tağrîk itdük vefât itmiş. Pes kaşır şâhibi kaşırından indi ve anı kaşıra idhâl kıldı ve biz ğuşşalandık ve didük, bu anı kefenlese gerekdür, kefen-i ğayr-ı tayyîb ile. Sipâhî kaşıra çıkdı âlet-i lehvî kesr itdi. Biz didük, bundan şoñra degildür illâ ğayrdur. Biz gitdük Eyle'ye ve nâsa i'lâm kıldık, çün şabâh vaktine dâhil olduğ kaşıra rücû' kıldık, nâsı gördük her cânibden cenâzeye müteveccihler, ke'ennehu Başra'da nidâ olındı hattâ kâzîler ve 'udûl ve ğayrılar çıkdılar, ol sipâhî dağı giderdi cenâze ardınca başı açık ve yalın ayak hattâ meyyit defn olındı. Çün nâs gitmek kaşır itdiler ol sipâhî kâzîye ve şühûda didi, şâhid oluñ benim her câriyem âzâd olsun li-vechillahi

²⁰⁸ Kehf 18/29.

Te‘âlâ ve her kumaşım ve ‘ağârım vaqf olsun fi-sebîlillah ve benim şandukda dört biñ dînârım vardur ol dağı fi-sebîlillah olsun. Ba‘dehu kaftânın çıkardı atdı, hemân temmân ile kaldı ve aña iki kaftân virildi, birin içine giydi ve birin büründi ve bir cânibe teveccüh idüp gitdi ve nâsuñ anuñ için bükâsı meyyit için bükâlarından ziyâde oldu ve ba‘zı şulehâ dimiş, biz anı benî isrâîl şahrâsında gördük, ‘ibâdet anı münclî kılmış ke’ennehu bir kühne kırbadur. Ben aña didim, seni ne nesne yetiştürdi bu hâlete? Baña nazar itdi, [113b] benim su‘âlimden ta‘accüb idici olduğı hâlde. Didi iy kişi, beni böyle şakîl-i evzâr ve havf-ı nâr ve hayâ-ı melik-i cebbâr eyledi ve ba‘dehu inşâd idüp didi:

Kit‘a:

‘Azâb-ı nârı añdım yâdı anuñ

Beni ehl ü vaţandan kıldı mehcûr

Ki şahrâlarda oldum vahş gibi

Şamu yârânile ihvândan dûr

Benim gibiye azdur bu ki itdim

Haţâ-yı bî-‘aded ‘işyân-ı mevfûr

Nidâ idüp mecâlisde diyesiz

Budur ol ehl-i ‘işyân merd-i menkûr

Günâhdan tâ’ib olmadı velî gayr

Anı gözyaşı ile dembedem yûr

Hikâyet-i sâdiseti ve ‘işrûn ba‘de’l-mieti, Abdullah b. Aḥnef (r.a.) dimiş: Ben çıktım Mısır’dan Ramle’yi diler idim ki Rûdbârî (rahmetullahi) ḥazretini ziyâret idem. Beni gördi ‘İsâ b. Yûnus el-Mısrî (rahmetullahi) didi, seni delâlet ideyün mi? Ben didim, ne‘am. Seniñ üzeriñe olsun Şur, ya‘nî Şur didükleri yire var. Anda bir pîr ve bir yigit vardur bir yirde cem‘ olmuşlardur murâkabe hâlinde. Eger anlara nazar itseñ saña fâ’ide virür idi bâkî ‘ömründe. Abdullah b. Aḥnef dimiş: Ben anlaruñ üzerine dâḥil oldum, hâlbukim aç ve şusuz idim ve benim üzerimde şemsden setr ider nesne yok idi.

Ol iki kimseyi buldım kıbleye müstağbeller, anlara selâm virdim ve söz söyledim baña söylemediler. Ben Didim, size and virürem Allah’a ki baña söyleyesiz ol pîr başını kaldırdı ve didi: Ne ‘aceb işüñ az imiş ki kendü işüñ koyup bize gelmişsin. Andan soñra başın aşğa kıldı, ben anlaruñ öñinde tururdum hattâ zuhr ve ‘aşr namâzların kılduğ, benden açlık ve şusuzluk gitdi. Ben ol cevâne didim, [114a] baña bir naşîhat kı ki anuñ ile müntefi’ olam. Didi, biz ehl-i meşâyibiz bizüm için lisân-ı va’z yokdur. Ben anlaruñ katında üç gün durdım gicesi ile anda nesne yimedük ve içmedük. Çün üçüncü gün ahşamı oldı ben kendü nefsimde didim, ben bunlardan bir vaşîyet su’âl ideyin ki anuñ ile müntefi’ olam ‘ömrümde. Pes ol yigit başın kaldırup didi, seniñ üzerine olsun şol kimsenüñ muşâhabeti ki aña nazâr saña Allah Te‘âlâ’yı aøndura, dağı saña va’z ide lisân-ı fi’li ile lisân-ı kavli ile degil. Andan soñra iltifât itdim anları görmedim.

Beyt:

Bağladılar şubhdan evvel yüki ve göçdiler

Beni virânde qodular anlarıñçün ağılaram

Hikâyet-i sâbi‘ati ve ‘işrûn ba‘de’l-mieti, Ebü’l-Kâsım Cüneyd (r.a.) demiş: İblîs-i ne‘ûzu billahi düşde gördüm ‘uryân. Ben aña didim, utanmaz mısın nâsdan? Didi, seniñ katında olanlar nâsdan mıdur? Ben didim, ne‘am. Didi, eger nâsdan olalar idi ben anları oynamaz idim oğlancıklar top oynar gibi, velâkin nâs bunlardan ğayrıdur. Ben didim, kimdür anlar? Didi, bir kavmdur Şûniziyye mescidinde, anlar benim cesedimi za‘îf itdiler ve cigerimi yaqdılar her bârî ki ben anlara kaçd eyledüm, anlar Allah’a işâret itdiler, ben karîb oldum ki muhterîk olam. Cüneyd demiş, çün uyğudan uyandım, ol mescide geldüm anda üç kimse gördüm, başların hırkalarına çekmişler, çün beni işsâs itdiler, birisi başını çıkardı ve didi, yâ Ebâ’l-Kâsım, seni mağrûr kılmason ğabîş sözi.

Beyt:

Şunlara kim itmeye İblîs mekr ile zarar

Anlar olmazlar emîn şerrinden anuñ iy püser

[114b] **Hikâyet-i şâmineti ve ‘işrûn ba‘de’l-mieti**, girü Ebü’l-Kâsım-i Cüneyd (r.a.) demiş, ben Şûniziyye mescidinde câlis idim, bir cenâzeye muntazır ki anuñ namâzın kılam ve ehl-i Bağdâd tabakâtı üzre câlisler idiler ol cenâzeye muntazır idiler. Bir faķır gördüm ki anuñ üzerinde eşer-i ‘ibâdet var, nâsdan dilenür. Ben kendü nefsimde didim, eger bu kimse bir ‘amel ide idi anuñ ile nefsinı şaklaya idi gökçek idi. Çün menzilime geldüm, benim için bir nesne var idi gice virdinden, hattâ ağlamak ve namâz kılamak ve bundan ğayrı şakıl oldı benim üzerime cemî‘-i evrâdım ve gice uyumadım, kâ‘id idim gözüm baña ğalebe itdi, ya‘nî uyudım ve ol faķiri gördüm, getürdiler bir süfre üzerinde uzanmış ve didiler baña ekl kıl bunuñ etini, taħkîken ğıybet itdün bunu, baña hâl keşf olındı ve didim, ben bunu ğıybet itmedim, kendü nefsimde bir nesne didim. Baña dinildi, sen bunuñ mişli ile ya‘nî bu cevâb ile râzî olılanlardan degilsin. Murâd budur ki seniñ gölñe ki gelen hemân ğıybet meşâbesindedür. Ben ğıybet itmedim gönüle gele geldi demek cevâb olmaz, yüri var andan helâllik dile. Şabâh oldı, ben zâ‘il olmadım tereddüd itmekten, ya‘nî gezüp ol faķiri aramağdan, hattâ gördüm anı bir mevzi‘de şudan yaprağlar cem‘ ider idi ki bağl budağlarından dökülmiş yaprağlar idi. Pes aña selâm virdim, baña didi, yine ‘avdet ider misin yâ Ebâ‘l-Kâsım, ya‘nî beni ğıybet [115a] ider misin? Ben didim yok. Ol didi, Allah mağfîret kılsun bize ve saña.

Қıt‘a:

Evlîyâñın kalbine ger gelse ‘ayb

Anı ğıybet ‘add ider imiş Hudâ

Bizde çokdur zâhir u bâtın ü hâl

Cümlesin ‘afv eylegil yâ Rabbenâ

Hikâyet-i tâsi‘ati ve ‘işrûn ba‘de’l-mieti, İbrahim el-Ĥavâş (r.a.) demiş: Ben cebel-i lükâmede idim, bir enâr gördüm anı ârzû itdim yakın vardım ve birini kıopardım ve yardım, ekşi buldım, ya‘nî ekşi nâr imiş, anı terk idüp gitdim ve bir recül gördüm yatur, aña zenbûrlar üşmiş. Aña es-selâmu ‘aleyke didim, ol baña ve ‘aleyke’s-selâm yâ

İbrahim didi. Ben aña didim, beni nice bildün? Didi, Allah Te‘âlâ’yı bilene bir nesne mahfi olmaz. Ben aña didim, seniñ Allah Te‘âlâ ile hâliñ var zann iderin, nicün su’âl itmezsın ki seni bu arılardan şaklaya? Ol didi baña, ben seniñ Allah Te‘âlâ ile hâliñ var zann iderin, niçün su’âl itmezsın seni şehvet-i enârdan şaklaya? Taḥkîken enâr şoḡduğınñ elemi âhiretdedir ve arılar şoḡduğınñ elemi dünyâdadur ben anı terk idüp gitdim ve inşâd itmişlerdür ki:

Beyt:

Hevân nûnı çüñkim hevâdan durur

Esîr-i hevâdur esîr-i hevân

Ol kimsenün Allah Te‘âlâ’yı bilene bir nesne mahfi olmaz dedügi bir nesneye teveccüh eylese, ya kaçd eylese ya ta‘alluk itse ya Allah anı muṭṭali‘ kılsa ya bunuñ gibi ile lafzı ‘âm ki kelâm-ı faşîhde vâkı’dür, taḥşîş itmek gerekdür; zîrâ lafz-ı ‘umûmi üzre komaḡ mümkün degildür ve meşâyih-i ‘ârifün ve muḥakkiḡün [115b] dimişlerdür, ‘ârif-i billah olan eşyâyı min ḡayşü’l-icmâl bilür, min ḡayşü’t-taḡşîl degil.

Hikâyet-i selâşün ba‘de’l-mieti, girü İbrahim el-Ḥavâş’dan (r.a.) rivâyet olunur ki dimiş: Ben Bağdâd’da idim ve anda fuḡarâdan bir cemâ‘at var idi. Bir yigit teveccüh kıldı zarîf ve ṡayyibü’r-râ’iḡa ve ḡilkati ve vechi ḡasen. Ben aşḡâbıma didim, baña şöyle vâkı‘ olur ki bu Yahûdîdür. Benim aşḡâbım bu kelâmımı mekrûh gördiler, ben çıḡdım ve ol yigit çıḡdı andan soñra aşḡâbım rücû‘ itdi ve didi, şeyḡ ne didi ki siz anı ‘azîm ‘add itdiñüz? Ya’nî ol söz size ‘azîm gelüp ḡabûl itmediñüz ve bunlara ibrâm itdi, anlar didiler, şeyḡ seni Yahûdîdür didi. İbrâhim Ḥavâş dimiş: Ol yigit geldi benim elim üzerine düşdi ve Müslimân oldu. Aña bunuñ sırrın sordular, didi, biz kitâbımızda buluruz; şiddik ḡaṡa itmez, ya’nî firâseti şaḡih olur ve ben kendü nefsimde didim, Müslimânları imtiḡân ideyin ve fikr itdim ve didim, eger bunlarda şiddik var ise bu ṡâ’ifede bulunur ki, bunlar mâsivâllahı terk iderüz dirler. Çün bu şeyḡ muṭṭali‘ oldu baña ve firâset itdi ben de bildüm ki şiddikdur ve ol yigit kibâr-ı şûfiyyeden oldu.

Beyt:

Vârid durur hadîs-i şahîh içre bu kelâm

Mü'min ferâsetinden eyâ müslimâ şağın

Hikâyet-i hâdiyeti ve şelâsûn ba'de'l-mieti, Ebü'l-'Abbâs b. Masrûk (r.a.)'dan rivâyet olunur ki demiş: Bize bir pîr geldi bizüm ile söyleşir idi bu dilde kelâm-ı hasen ve lezîz [116a] ile gökçek hâtır ile ve dir idi, hâtırınıza ne vâki' olursa baña diyesiz. Pes benim hâtırında bu vâki' oldu ki bu Yahûdîdür ve hâtır bunuñ üzerine kavî olup zâ'il olmadı, ben bunu Cerîri'ye didim, bu aña büyük geldi, ya'nî emr-i 'azîm ve müsteb'ad geldi. Ben didim, ben bunu bu recüle haber virürem. Pes aña didim, sen dirsın bize ki havâtırınızda ne vâki' olursa baña diyün, tahkîken benim hâtırında bu vâki' oldu ki sen Yahûdisin. Başın bir sâ'at aşğa idüp ba'dehu kıldurup didi, gerçek dirsın, **اشهد ان لا اله الا الله** ve didi, ben cemî'-i mezâhib ile mümâreset ve ihtilâf itdim ve ben dir idim, eger bir kavm ile şıdk var ise, ol bunlar iledür ve hayâl itdim ki sizi imtihân idem, sizi ben haq üzre buldım. Pes ol kimsenün İslâmî hasen oldu.

Beyt:

Evliyâdan nice hâtır vardur

Haq'dan olur Haq aña zâhir-i yakîn

Hikâyet-i şâniyeti ve şelâsûn ba'de'l-mieti, Ebü'l-Kâsım-i Cüneyd (r.a.)'den rivâyet olunur ki demiş: Seriy-i Saqatî, baña nâsa va'z kııl dir idi. Benim kalbime nâsa va'zdan hışmet gelür idi, kendü nefsime töhmet ider idim buña istihkâkda, ya'nî benim nâsa va'z itmege istihkâkım yokdur dir idim. Resûl (a.s.) hazretini bir cum'a gicesi düşümde gördüm, baña nâsa va'z kııl didi. Uyğudan uyandım Seriyi kapısına geldüm, şabâh vaqtinden evvel idi. Kapuyı kaqđım, baña didi, baña inanmadun hattâ saña [116b] denmayince. Pes Cüneyd irtesi câmi'de va'za kâ'id olup haberi münteşir oldu ki Cüneyd kâ'id olmuş, nâsa va'z ider. Pes bilmedikleri gulâm-ı Naşrânî Müslimân libâsında gelüp ayağ üzre durup didi, iy şeyh Resûl (a.s.) kelâmının ma'nası nedür ki demiş, **”اتقوا فراسة**

209، المؤمن فانه ينظر بنور الله، Pes Cüneyd başın aşğa idüp ba‘dehu başını qaldurup didi, İslâm’a gel tahkîken seniñ İslâmıñ vaqti geldi, qarib oldı. Pes ol gulâm Müslimân oldı.

Beyt:

Kerâmet bundadur iki biri bu küfrüni bildi

Biri bu kim bunı bildi ki geldi vaqt-i İslâmı

Hikâyet-i şâlişeti selâşûn ba‘de’l-mieti, hikâyet olunur Şiblî (r.a.)’den ki, bir gün aşhâbı üzerine çıkdı ve anlar kırk recül idi anlara didi, yâ kavm Hâk Te‘âlâ kullarınıñ rızqına tekeffül itmişdür ki buyurmışdur: (ومن يتق الله يجعل له مخرجا ويرزقه من حيث لا يحتسب) İmdi Allah’a tevekkül idüñ ve aña teveccüh kıluñ ve andan gayrıya teveccüh kıılmañ. Ba‘dehu bunları terk idüp gitdi. Bunlar üç gün ikâmet itdiler, ya‘nî halvetde muqîm oldılar, bunlara rızıqdan bir nesne feth olmadı. Dördüncü gün olıcaq Şiblî bunlaruñ üzerine dâhil olup dimiş, yâ kavm Allah Tebâreke ve Te‘âlâ tesebbübi kullarına mubâh kıldı, ya‘nî sebebe yapışup rızq taleb itmegi helâl kıldı ki didi: (هو الذي جعل لكم الارض ذلولا فامشوا في مناكبها وكلوا من رزقه واليه النشور) 211 İmdi nazâr idüñ içiñizde qanqıñızuñ niyyeti şâdiq ise ol [117a] çıqsun ola ki size qût getüre. Anlar kendülerden bir faqîr ihtiyâr itdiler. Ol faqîr çıkdı, Bağdâd’ıñ iki cânibinde yürür idi aña bir nesne feth olmadı. Anı açlıq dutup yürümekden ‘âciz olup bir tabîb-i Naşrânî dükkânı qatında câlis oldı ki nâsdan çok hâk gelürler ol anlara devâ vaşf ider, ya‘nî ‘ilâca delâlet ider idi ve ol tabîb bu faqîre nazâr idüp didi, saña ne oldı ve seniñ marazıñ nedür? Ol faqîr Naşrânîye açlıqdan şikâyeti girye gördi, ya‘nî marazım cû‘dur dimedi. Belki elini uzatdı, tabîb anuñ nabzına yapışup ben seniñ bu marazıñı bilürin ve devâsın dağı bilürin diyüp andan şoñra kendü gulâmına iltifât idüp didi, yuri bâzâra var bir rıql ekmek ve bir rıql büryân ve bir rıql helvâ getür. Anuñ gulâmı bâzâra varup didüklerini

²⁰⁹ Müminin ferasetinden korkun, zirâ o Allah’ın nuru ile bakar. İbnü’l-Cevzî, *Mevzûât*, III, 145-146; Süyûtî, *el-Leâli*, II, 278.

²¹⁰ Talak 65/2-3. “Kim Allah’a karşı gelmekten sakınırsa Allah ona bir çıkış yolu açar. Onu beklemediği yerden rızıklandırır. Kim Allah’a tevekkül ederse, O kendisine yeter.”

²¹¹ Mülk 67/15. “O, yeryüzünü sizin ayaklarınızın altına serendir. Haydi, onun üzerinde yürüyün ve Allah’ın rızıkından yiye. Dönüş ancak O’nadır.”

getürüp ve Naşrânî dutup ve ol fakîr ekl idüp ol tabîb-i Naşrânî, bu seniñ marazıñ devâsıdır benim katımda diyüp ve ol fakîr didi, eger hikmetiñde şâdıķ iseñ bu maraz kırķ kimsede vardur. Naşrânî gulâmına didi, bâzâra var tizcek kırķ şimdi getürdigiñ gibi getür diyüp gulâmı tizcek gidüp ve ol didüginüñ cemî'isini getürüp ve ol fakîre virüp ve bir ħammâla emr itdi ki bunı götürüp ol fakîrün mekânına getüre ve ol fakîre didi, al git bunı ol kırķ kimseye ki didüñ. Ol fakîr gitdi ve ħammâl anuñ ile bile idi tâ ki aşĥâbına irişdi ve Naşrânî ardınca irâķdan gider idi tâ ki anuñ şıdķını [117b] imtiĥân ide. Çünki ol fakîr ol evcügeze dâĥil oldu ki aşĥâbı anda idi. Naşrânî ħapunıñ taşrasında kemer altında durdı ve ol fakîr ta'âmı ħodu ve nidâ itdiler Şeyĥ Ebû Bekr Şibli'ye ve ta'âmı öñüne getürdiler ve şeyĥ elini ħaldurdu ve didi, iy fuĥarâ, sırrı 'acîb vardur bu ta'âmda. Andan soñra ol ta'âmı getüren fakîre teveccüh idüp baña ĥaber vir bu ta'âmıñ kışşasından diyüp ol fakîr daĥı kışşai kemâli ile ĥikâyet idüp Şibli bunlara ol vaķıtde didi, siz râzî olur mısız bir Naşrânî ta'âmın ekl idesiz aña 'ivaz itmeksiz? Didiler, iy bizüm seyyidimiz, bunuñ 'ivazı nedür? Şibli didi, 'ivaz budur, anuñ ta'âmın ekl itmezden evvel aña du'â idesiz. Pes bunlar du'â itdiler, ol Naşrânî işidür idi. Çünki Naşrânî gördi bunlar ta'âma muĥtâĥ iken ta'âmı ekl itmediler ve işitdi şeyĥiñ bunlara didügin. Pes ħapuyı ħaķdı ve içeriye dâĥil oldu ve zünnârını kesdi ve didi, yâ şeyĥ, uzat elüñi, *اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله* Pes Naşrânî Müslimân oldu ve İslâmı gökçek oldu, ya'nî eyü Müslimân oldu ve cümle aşĥâb-ı Şibli'den oldu.

Beyt:

Müslimânlarda ger şıdķ olsa muĥkem

İderler ħâfiri gerçek Müslimân

Ĥikâyet-i râbi'ati ve şelâşûn ba'de'l-mieti, ĥikâyet olunur Şibli (r.a.)'den ki ĥasta olmuş ve anı bîmâr-ĥâneye iletmişler ve Alî b. 'İsâ el-Vezîr ĥalîfeye mektûb yazup bunı i'lâm idüp ĥalîfe daĥı ĥekîm başını ki Naşrânî idi aña devâ içün gönderüp [118a] anuñ müdâvâtına zafer bulunmayup tabîb Şibli'ye dimiş: Vallahi eger ben bileydim seniñ müdâvâtıñ benim cesedimden bir et pâresin ħať'ında olsa baña müşkil gelmez idi ol ya'nî seniñ şıĥhatıñ benim cesedimden bir pâre kesmek ile olsa keserdim tâ ki ĥalîfeye

h idmet itmiş olaydım. Pes Şiblî didi, benim dev am bundan eksük ile olur. Tabîb didi, nedür ol? Şiblî didi, z nn rı kes M slim n ol. Tabîb didi: **اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمد رسول الله** Pes Őibl  Őiřhat bulup h l feye haber virdiler, bunu istim ' id p ağladı ve didi, biz tab bi h staya g nderd k şanur id k, bilmedik h stai tab be g ndermişiz.

Kıt'a:

Tab b-i cism ki h sta ola anu  kalbi

'Aceb kim olur  l  ol tab be hayr-ı tab b

Odur tab b ki 'ilm-i led na ' lim ola

Ki hikmet-i Hağ ile ol 'il ca ola leb b

H k yet-i hâmiseti ve řelâřûn ba'de'l-mieti, hikâyet olunur İbrahim H v ř'dan (r.a.) ki kađan sefer itmek dilese bir kimseye i'l m itmez ve z kr eylemez idi ve mađharasını alır ve gider idi. Hâmid-i Esved demiř, bir zamânda biz anu  ile mescidde id k mađharasını aldı ve gitdi ve ben anu  ardınca gitdim,  n  adisiyye'ye geldik baňa didi, iy Hâmid, k nda gidersin? Ben didim, iy seyyidim, ben çıkdım sen  ıkdıđıđn i n. Didi, ben Mekke'ye gitmek dilerin inřallah. Ben dađı didim, ben de Mekke'ye gitmek dilerin inřallah. Birkaç günden řoňra, bir yigit gördük, bize kořuldı ve bizüm ile [118b] gitdi bir gün bir gice, bir secde itmez idi Allah'a. Ben anı bild rdim İbrahim H v ř'a ve didim ki, bu gülüm namâz k lmaz. İbrahim c l s itdi ve didi, y  gülüm, noldu saňa ki namâz k lmazsın, řalât h d seniň üzerine evcebd r hacdan. Didi, y  řeyh, benim üzerime namâz yođdur. řeyh didi, M slim n degil misin? Didi, yođ. Didi, ya sen nesin? Didi, Nařr niyin velâkin iř retim Nařr niyyetde tevekküle oldu ve nefsim da'v  itdi ki anda muhkem oldu tevekkül hâli ben nefsimde inanmadım da'v sında hattâ nefsimi çıkdım bu řahrâya ki anda mevcûd yođdur ma'b d'dan gayrı sâkin mi kaldururın, ya'nî kendümi müteharrik k lurın ve h t rım imtiħ n iderin. Pes İbrahim kałđdı ve gitdi ve Hâmid-i Esved'e didi, bunu ko seniň ile olsun. Gitdük hattâ Bađn-ı Murr'a geldik, İbrahim kałđdı, eskilerin çıkdıđı řuyile p k itdi andan řoňra c lis olup ismiň nedür didi? Ol dađı ism m 'Abd 'l-Mes h'd r didi. Pes İbrahim didi, y  'Abd 'l-Mes h, bu dehl z-i

Mekkedür, ya'nî haremüdür. Hâk Te'âlâ buña duhûlî seniñ emşâline harâm kılmışdur ki Hâk Te'âlâ didi: ²¹²(انما المشركون نجس فلا يقربوا المسجد الحرام) Şol nesne ki sen kendü nefsiñden istikşâf idersin, taḥkîken zâhir oldı saña, ḥazer kıl Mekke'ye duhûldan. Hâmid-i Esved dimiş, biz mevkıfa çıkdık bir zamânda, 'arafâtda câlis idük gördük ol teveccüh itmiş üzerinde iki şevb var ḥâlbukim muḥrimdür nâsuñ yüzlerine bakar ḥattâ bizüm üzerimize vâkıf olup İbrahim üzerine düşüp başını öpdi. [119a] İbrâhim didi: Ne ḥaber yâ 'Abdü'l-Mesîḥ? Didi, heyhât şimdi ben şol kimsenüñ 'abdiyin ki Mesîḥ anuñ 'abdidür. İbrahim didi, bize ḥaber vir ḥaberiñi. Didi, ben câlis oldum mekânımda ḥattâ kâfile-i ḥuccâc teveccüh itdi. Kalkdım ve kendümi Müslimânlar bizeyi ile bilinmez kıldum ke'ennehu muḥrimin, bir sâ'at gitdük gözüm Ka'beniñ 'aynına vâkı' oldı benden muzmaḥḥil oldı her Dîn-i İslâm dîninden ğayrı. Pes İslâma geldüm ve ğusl itdim ve muḥrim oldum ve şimdi ben seni isterdim. Hâmid dimiş, İbrahim baña iltifât idüp didi, yâ Hâmid, nazar kıl bereket-i şıdka ki Naşrâniyetde şıdık buña nice hidâyet itdi İslâma ba'dehu bizüm ile muşâḥabet itdi ḥattâ fuḡarâ içinde vefât itdi.

Beyt:

Anda kim şıdık yaḳîn ola tamâm

Ḥaḳka iletir ger ola bâtılda ol

Ḳıṭ'a:

Selâm olsun şu şâdıḳ ululara

Ki cenk yiri ve râḫat yiri birdür

Şafa bulmuşdurur şûfidür anlar

Ki ma'sûḳ ḳapusı anlara yirdür

Ṭi'ân-ı nefse olurlar mülâḳî

²¹² Tevbe 9/28. "Allah'a ortak koşanlar ancak bir pislikten ibarettir. Artık bu yıldan sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar."

Olarıñ karı çün taqvâ ve birdür

Olurlar hadd-i seyf-i şıdka sâ'i

Maqâmı anlarıñ 'ulyâ-yı sırdur

İçürdi hamr-ı vaşlın yâr çünkim

Anuñçün dosta anlar müķirdür

İdeler mest olup feryâd gerçi

Ururlar na'ra kim Allah birdür.

Hikâyet-i sâdiseti ve şelâşûn ba'de'l-mieti, Şeyh Ebû Abdullah b. Hafif (r.a.)'den hikâyet olunur ki demiş: Ben müddet-i medîde vech-i arzı seyâhat itdim, bûdelâ bûdelâyâ irişmek için. Seyâhatden ve seferden uşandım, rücû' itdim İştêhur-i Fâris şehrine, dahil oldım şol [119b] şûfiyye evcügizine ve anda meşâyihden bir cemâ'at gördüm öñlerinde tâ'am var ve anlar toköz nefer, anlardan biri Hasan b. Ebî Sa'îd ve Ebü'l-Ezher b. Hayyân ve abdest aldım çün fâriğ oldım, baña yir açdılar ben anlar ile ku'ûd itdim ve tenâvül itdim ekl etdüklerinden, ba'dehu tağılduğ ve ben bir pâre uyudım Resûl (a.s.) hazretini düşde gördüm baña dir idi, yâ İbn-i Hafif, şol kimseler ki sen ister idüñ ve anlarıñ mücâlesetin recâ ider idüñ anlar bunlardur bu şehirde ve sen anlardansın ve nefsim benden diledi ki kavme haber virem gördüğümü, baña gâlebe itdi bunlardan vağar ve heybet. Günden bir sâ'at eylenmedim hattâ baña muķâbele itdi Şeyh Ebü'l-Hasen b. Ebû Sa'îd ve didi baña, yâ Ebâ Abdillâh haber vir bunlara düşde gördüğün. Ben anlara haber virdim pes tağıldılar şehirlerde haber fâş oldığı hinde.

Beyt:

Evliyâyı bulamaz âhir kişi

Evliyâdan olmayınca evvelâ

Hikâyet-i sâbi'ati ve şelâşûn ba'de'l-mieti, ba'zı şulehâdan rivâyet olunur ki demiş, ben sefer eyledüm şarğan ve ğarben tama' itdigim için bûdelâ ile gözümü

sürmelendirmeye. Deñiz kenârına rast geldüm, aħşama qarîb yoluñ sağ cânibine çığdım, deñiz kenârına qarîb oldum tâ ki şuya qarîb olam. On kimse gördüm kâ'idler seccâdeler üzre. Anlar ile mağharalar ve âletler görmedim tâ'ife-i şûfiyye ile olur ve bunlaruñ cemî'isi tırdılar ve baña istiķbâl itdiler ve benimle mu'ânaķa itdiler. [120a] Ba'dehu küllîsi cülûs itdiler, başların aşığa idüp ba'zı ba'zına nazâr itmez idi tâ ğurûb-ı şemse dek. Bunlardan kâ'im olup bahre dâhil oldu, bilmedim nicedür anuñ hâli, hemân anı gördüm on bir 'aded büryân olmuş balık getürdi, ammâ od ve odun görmedim ve bunlardan biri kâ'im olup her birinuñ öninde bir balık koyup kendüsi bir balık ile müteferrid oldu, ammâ ol balık a'zam idi ve meclisden tağıldılar, herbiri kendü hâline meşğûl oldu, bir kimse bir kimse için fâriğ olmadı, ya'nî anuñ kaydında olmadı. Çün şabâh qarîb oldu mü'ezzîn ezân okudu, şabâh namâzın cemâ'at olup kıldılar ve seccâdeleri aldılar ve deñize dâhil olup şu üzerine yürüyüp gitdiler ve ol hıdmet-kâr ki bunlara balık tarh idüp kendüye büyüĝin ihtiyâr itmiş idi, deñizde yürüyüp gitmek istedi şuya batdı ve anlar aña iltifât idüp didiler, yâ fülân, bize hiyânet iden bizden degildür ve ben anlara nazâr idüp anlaruñ firâķına taħassür ider idim ve mağharayı aldım ve gitdim ve ol hıdmet-kârı anda terk itdim.

Ķıt'a:

Semek kebîrini alan çü hayin olur imiş

Ki evliyâ anı şoħbetlerden itmişlerdür redd

Bu deñlü mâl ü menâle şu kim ola tammâ'

Kaçan olur ki ire evliyâdan ala meded

Hikâyet-i şâmineti ve şelâşûn ba'de'l-mieti, Şeyh Abdullah b. 'Ubeyd el-'Ubbâdânî (r.a.)'den hikâyet olunur ki dimiş, ben mescid-i 'ubbâdanda idim, 'işâ-i ahîreden soñra ve şaff-ı evvelde [120b] üç kimse var idi, bizümle namâz kıldılar ba'dehu çığdılar bahr tarafına gitdiler. Ben anlara tâbi' oldum, ya'nî ardlarınca gitdim baña şöyle vâķi' oldu ki bunlar evliyâdur. Çün bahre geldiler, bunlara çekildi taşma gibi gümüşden, anlar anuñ üzerine mürûr itdiler. Ben dağı ayağım ķodum tâ ki anlara dâhil

ve tâbi' olam, ya'nî ardlarınca gidem ayağım şuya batdı, ku'ûd idüp ağladım ba'dehu mescide döndim çün şabâh vaqti oldı girü anları şaff-ı evvelde gördüm. Mescidde cülûs itdiler, tâ 'işâ-i âhirei kıldılar, ba'dehu çıktılar baħr tarafına gitdiler, girü anlara çekildi taşma gibi gümüſden, anuñ üzerine mürûr itdiler, ben daħı ayağım kodum ayağım şuya batdı, ku'ûd idüp ağladım ve anlar gitdiler. Ben mescide döndüm, çünki üçüncü gün oldı girü anlar şaff-ı evvelde idi, ben kendü nefsimde didim, yâ nefis, senden götürildim, ya'nî baña zarar senden geldi, eger sende ħayr olaydı sen de anlar ile gider idüñ. Ĥaħ Te'âlâ benden ſıdķ bildi, anlar çıktılar ſol vaķitde ki çıkarlar idi her gice, pes anlara çekildi taşma gibi gümüſden anuñ üzerine mürûr itdiler, ben de kodum ayağımı ſu üzerine ve anlar ile bile gitdim bunlardan biri benim elim dutdı. Bunlar yedi nefis imiſ, her üç gicede bunlara yedi balıķ nâzil olur imiſ. Ol gice üçüncü gice imiſ, mâ'ide andı ki anda sekiz balıķ var. Ben ku'ûd itdim anlar ile ekl itmege. Ben bunlaruñ birine didim, nolaydı bize tuz olaydı. Ol baña didi, vah sen anlardan mısın, beli sen [121a] anlardan mısın? Benim elim dutdı, nâ-gâh kendümi ſu çıktığı yerde, ya'nî deñiz kenârında buldım ve anları görmedim andan ſoñra.

Beyt:

Terk-i ſehvet it dilerseñ evliyânıñ ſoħbetin

ſolkim ide ârzü terk ider anı evliyâ

Ĥikâyet-i tâsi'ati ve ſelâſûn ba'de'l-mieti, Abdulvâhid b. Zeyd (r.a.)'den ħikâyet olunur ki dimiſ, bir ğulâm ſatun aldım ħidmet ſartu üzre. Çün gice büridi anı evimde taleb itdim bulmadım, ħâlbukim kapular ħâli üzre bağlu idi. Çün ſabâħa dâħil oldum geldi ve baña bir dirhem virdi ki manķûſ idi üzerinde sûre-i ihlâſ. Ben aña didim, kândandur bu saña, ya'nî bunu kanda bulduñ? Didi, iy benim seyyidim, saña bir dirhem olsun her günde bunuñ gibi, ol ſart üzre ki beni gice taleb itmeyesin. Pes her gice ğâ'ib olur idi ve ſabâħ gelür idi ancılayın. Çün ba'zı eyyâm oldı baña konyalarım geldiler ve didiler, yâ Abdelvâhid, bu ğulâmuñı ſat, taħķiken bu kabır açıcıdur. Beni bu ğuſſalandurdu ve didim anlara rücû' idüñ ben anı ħıfz ideyin bu gice, ya'nî gözleyeyin göreyin neyler. Çün 'işâdan ſoñra oldı kâ'im oldı çıķmak için kapuya iſâret eyledi,

bağlu kapu açıldı, ba'dehu işâret eyledi girü bağlandı ve ikinci kapuya kaçd eyledi anda dağı böyle eyledi ve ben nazâr ider idim. Pes çıktı ben ardınca gitdim hattâ bir sırlak yire yetişdi şevblerin çıkardı ve pelâs giydi ve namâz kıldı [121b] şabâha dek ve başın kaldırdı semâya ve didi, küçücük efendim ücreti aña semâdan bir dirhem vâkı' oldı, anı aldı ceybinde kodu. Ben anuñ emrinde mütehayyir oldum ve anuñ hâli içün medhûş oldım, kalkdım abdest aldım ve iki rak'at namâz kıldım ve Allah'a istiğfâr itdim kalbime huţûr idenden ve niyyet itdim ki anı âzâd idem, ba'dehu anı taleb itdim bulmadım ve rücû' itdim hazîn ve ben ol yiri bilmez idim. Nâ-gâh bir atlu gördüm boz at üzre ve baña didi, yâ Abdelvâhid, niye ku'ûd idersin bunda? Ben didim, şundan ve şundan ötüri ve baña didi, bilür misin seniñle şehriñ ortasında ne deñlüdür? Ben didim, yok. Didi, iki yıllık yoldur tiz yürür atluya ve baña didi, buradan gitme ol saña gelür bu gice. Çün gice büridi anı gördüm teveccüh itmiş ve kendüsi ile zarf var, üzerinde her ta'âmdan var. Baña didi, ekl kıl iy efendi ve 'avdet itme bunuñ mişline. Ben ekl itdim ve ol kâ'im oldı ve şabâha dek namâz kıldı ba'dehu benim elime yapışdı ve bir kelâm söyledi fehm itmedim ve benim ile birkaç adım atdı, nâ-gâh kendümi kapum öninde buldım ve baña didi, yâ seyyidi, niyyet itmediñ mi ki beni âzâd idesin? Didim, öyledür. Didi, beni âzâd kıl ve şemeni benden al ve sen mâ-i cûr ol. Ba'dehu yirden bir hacir aldı ve baña virdi gördüm altun olmuş ve gulâm gitdi, ben anuñ firâkı üzre mütehasir kaldım. Ba'dehu koñşularım ile cem' oldum, baña didiler, kefen şoyıcı neyledüñ? Ben didim, ol nebbâş-ı nûr imiş, nebbâş-ı kubûr degil imiş. [122a] Ba'dehu anlara haber virdim müşâhede itdüğim kerâmâtını, ağladılar ve tevbe itdiler hâtırlarına huţûr idenden.

Rübâ'î:

Evliyâyâ nâs iderler iftirâ

Hem iderler bî-güne cevri u cefâ

Bir kavli olınca mevlâ için

Şat bunı nebbâşdur dirler saña

Hikâyet-i erba'ûn ba'de'l-mieti, İbrahim-i Havâş (r.a.)'dan rivâyet olunur ki dimiş, ben Başra'da bir kûl gördüm bâzârda nidâ olunur anuñ üzerine ki, kim şatun alur bu ğulâmı 'aybı ile ki ol 'uyûb üç haşletdür. Biri bu kim, gice uyumaz ve biri bu kim, gündüz yimek yimez ve biri bu kim, söz söylemez meger lâzım ola. Ben didim ol ğulâma, ben seni 'ârif görürin. Didi yâ İbrahim, eger ben 'ârif olaydım andan ğayrıya meşğûl olmaz idim. İbrahim dimiş ki, ben bildim anı ki 'âriflerdendir. Pes didim bâyı'ına, niceye bu ğulâm? Didi, niceye dilerseñ zîrâ bu mecnûndur. Ben aña şemenin virdim ve didim kendü nefsimde, yâ Rabbî ben anı âzâd eyledüm seniñ veçhiñ için. İltifât itdi baña ve didi, yâ İbrahim, eger sen beni i'tâk itdün ise dünyâda, Allah seni i'tâk itdi âhiretde nârdan. Andan sonra ğâ'ib oldı benden.

Beyt:

Şular kim ehl-i dünyâ 'âkilidür

Şanurlar ehl-i 'uqbâdur mecânîn.

Hikâyet-i hâdiyeti ve erba'ûn ba'de'l-mieti, ba'zı şâlihlerden hikâyet olunur ki dimiş, ben bir kûl şatun aldım ve aña didim, adıñ nedür? Didi, ne ad virürseñ yâ mevlâ ve didim, ne işlersin? Didi, ne emr iderseñ yâ mevlâ. Didim, ne ekl idersin? Didi, ne i'tâm iderseñ [122b] yâ mevlâ. Didim, bir nesnede irâdetiñ var mıdır? Didi, 'abd için ne irâdet olur yâ mevlâ. Anuñ kelâmı beni ağlatdı ve baña benim hâlimi mevlâm ile aındurdu ve didim, yâ fülân, beni te'dîb itdün mevlâm ile ve inşâ idüp didi:

Kıt'a:

Tamâm olsa seniñ ger kûlına bir kullığım yâ Rab

Anuñ fevķinde hergiz istemezdim bir na'îm ben

Baña rahm eylegil fazlûñ ile hem hayretim def' it

Çü bildim fazl u rahmet birle sen Rabb-i rahîmi ben

Hikâyet-i şâniyeti ve erba'ûn ba'de'l-mieti, hikâyet olunur ba'zı şulehâdan ki bir dâra bir sâ'atde nice kere da'vet olunmuş, çünkü bâb-1 dâra vâşıl olmuş her birinde da'vet

iden kişi redd eylemiş ve ol kimesne tayyib imiş, aña inzi‘âc ve infi‘âl ve tağayyür-i hâl gelmemiş. Ol da‘vet olan kimesne bunuñ hilminden ve şabrından ta‘accüb idüp ve bunu emr-i ‘azîm ‘add eylemiş. Ol kimesne dimiş, bu şıfatı benden ‘azîm ‘add eyleme, taḥkîken bir kelb şıfatıdır ki her bârî da‘vet olına gelür ve her bârî ki ṭard olına gider ve ol anı imtiḥân için itmişmiş.

Hasan-ı Başrî (r.a.)’den rivâyet olunur ki dimiş, kelbde on ḥaşlet vardır, lâyıḳdur ki her mü’minde ol on ḥaşlet ola. Evveli budur ki, aç ola, bu âdâb-ı şâlihîndendir. İkinci budur ki, anuñ için mekân-ı mu‘ayyen yoḳdur, bu ‘alâmet-i mütevekkilîndendir. Üçüncü budur ki, gice uyumaz illâ ḳalîl, bu şıfat-ı muḥibbîndendir. Dördüncü budur ki, vefât itse anuñ için mîrâs yoḳ, bu şıfat-ı mütenezzihîndendir. Bişinci budur ki, şâhibini terk itmez, egerçi şâhibi aña cefâ idüp zârb iderse daḫı, bu ‘alâmet-i mürîdîndendir. Altıncı [123a] bu ki, râzî olur arzdan ednâ emâkine, bu ‘alâmet-i mütevâzî‘îndendir. Yedinci budur ki, ğalebe olınsa mekân-ı üzre ol mekânı terk ider ğayra müteveccih olur, bu ‘alâmet-i râzîndendir. Sekizinci budur ki, kaçan zârb olınsa ve ṭard ḳılınsa ve cefâ olınsa ve bir pâre nesne atılsa aña icâbet ider, geḫmiş için kin itmez, bu ‘alâmet-i ḥâşî‘îndendir. Toḳuzuncu budur ki, kaçan ṭa‘âm ḥâzır olsa ba‘îd yirde câlis olur ve nazar ḳılır, bu ‘alâmet-i mesâkîndendir. Onuncu budur ki, kaçan bir mekândan riḫlet itse girü aña iltifât itmez, bu ‘alâmet-i maḫzûnîndendir.

Beyt:

Kelbde on ḥaşlet olur iy kişi

Âdem iseñ sende daḫı olsun ol

Ḥikâyet-i şâlişeti ve erba‘ûn ba‘de’l-mieti, ba‘zı şuleḫâdan ḫikâyet olunur ki dimiş, biz bir cemâ‘at idük ba‘zı bilâdda. Biz çıḳdık ol belediñ ḳapusına ba‘zı eyyâmde, bize tâbi‘ oldı bir kelb. Çün ḳapuya irişdük ol kelb bir ḫayvân cîfesin gördi. Çün aña nazar ḳıldı beledi rücû‘ eyledi. Bir sâ‘atden soñra girü ‘avdet itdi kendü ile yirmi miḳdârı kelb bile. Ol kelbler geldiler ol cîfeden ekl itdiler ve ol kelb ba‘îd yirde durup nazar ider idi. Çünki ol kelbler ekilden fâriğ olup ḳazâ-i vaṭar itdiler ve gitdiler ol kelb gelüp anlaruñ baḳıyye-i sûrin ekl idüp döndi.

Kıt'a:

Kelb şâdık dostların tercîh ider

Kendü nefsi üstüne muhtâc iken

Bir fakîri sende kılğıl ihtiyâr

Kendü nefsiñ üzerine aç iken

[123b] **Hikâyet-i râbi'ati ve erba'ûn ba'de'l-mieti**, hikâyet olunur ki ba'zı şâlihlerden ki kelbler gördi bir mağarada ba'zı cibâlde ki anda muķîm idiler, mağaradan çıkmazlar ve şehre girmezler idi illâ haftada bir gün şehre girürler ve mezbelelerden ekl iderler, ba'dehu mekânlarına giderler idi, böyle idi 'âdetleri. Ol kimesne bunlar ile muķîm oldu bir müddet, anlar çıkdığı günde bu dağı çıkar anlar ile ekl ider idi mezbelelerden kendüye ekli helâl olanı, ba'dehu 'avdet ider idi tağa. Hâşıl oldu ol kimseye kelbler ile riyâzât dağı âdâb ve ba'zı şâlihîn dimiş, ol kimseye bir kıavm uğradı, ol kıavm ile şayd kelbleri var idi, ol kelblere urdılar derbend kelbleri. Ol kimse didi, sübhânallah, güyyiâ bu kelbler ol kelbler ile söyleşürler, bu kelbler şayd kelblerine dirler, iy miskînler, siz rağbet ittiñiz pâdişâhlar ni'metlerine sizi zencîrlere urdılar, ya'nî bağladılar ve eger kıanâ'at ideydiñiz yabana atılmış ile bizüm gibi, boş olurduñiz bizüm gibi. Anlar cevâb virdiler şayd kelbleri ki dirler, size hafî oldu bizüm hâlimiz, biz anlarız ki biz de görildi hıdmet alâtı pes bizi hâbs ittiler hıdmet içün ve bizüm kifâyetimize durdılar, ya'nî bizi hıdmete dutdılar ve rızıklandurdılar ve ol kelbler şayd kelblerine didiler, sizden biriñüz büyüse, ya'nî kıocasa şalivürürler, bizüm ile olur. Şayd kelbleri didiler, anuñçün ki üzerine vâcib olan hıdmetde taķşîr ider [124a] ve her kimse ki üzerine vâcib olan hıdmetde taķşîr itse maķrûd olur.

Rübâ'î:

Kim kıanâ'at itse bulur şâh kıaydından hâlâş

Şol ki hıdmet ide olur ol şehiñ yanında hâş

Şol ki hıdmetde ide taķşîr ol merdûd olur

Dâ'im ol hıdmetde tâ kim olasın hâşu'l-havâş

Hikâyet-i hâmiseti ve erba'ûn ba'de'l-mieti, rivâyet olunur Üveys el-Ûaranî (r.a.) mezbelelerden rızıklanur idi ve andan libâslanur idi, ya'nî mezbelelerden ekli helâl olanı ekl ider ve anda bırağılan libâslar kühnelerin libâs idinür idi. Bir kelb aña bir gün mezbele üzerinde urdı, Üveys aña didi, sen kendüñe qarîb olandan ekl kııl ve ben kendüme qarîb olandan ekl iderin, baña urma eger ben şırâtı giçersem senden hayrın ve illâ sen benden hayırsın ve Üveys el-Ûaranî ehlini anuñçün mecnûn dirler idi ve aqrıbası istihzâ iderler ve oğlancıklar birbirin aña kıındırırlar ve taş atarlar idi.

Ûıt'a:

İçirdi hazret-i Hağ nicelele hamr u dâd

Uları hayret ile gördi bâdf ü hâzır-ı muğîm

Uları câhil olan kimse şandı mecnûnlar

Cünûn yoğ durur anlarda hubb durur zâhir

Çü ke's-i hubdan içirdiler anlara hamrı

Ki gitdiler ular olup refîk-i yâr-i mesâmîr

Gice karañlık olıcağ idüp münâcâtı

Nite ki hâlî olıcağ ider sülâle-i 'âmîr

Yemen'de ol idi meşhûr mecdi kapladı ol

Anıñla fağr iderüz biz fağîr olınca mefâhir

Hadîşde vârid olmışdur Ebû Hüreyre'den (r.a.) ki dimiş: Resûlullah (s.a.v.) didi: Tağkîken Hağ Te'âlâ sever halkından aşfiyâyı, ağfiyâyı, ebriyâyı; [124b] başları qarışık ve yüzleri tozlu ve qarınları aç olanları ki, anlar izin taleb itse ümerâ üzerine girmege izin virilmege ve eger mütene'ime hatunları nikâhlanmaya dileseler nikâh olınmaya ve gâ'ib olsalar yoğlanmayalar ve tulû' idüp gelseler anlaruñ tal'atı ile ferağ olınmaya ve hasta olsalar 'iyâdet kıılınmaya ve vefât itseler hâzır olınmaya, ya'nî meyyitine gelinmeye rağbet kıılınmaya. Aşhâb didiler yâ Resûlallah, nice olaydı bize anlardan bir recüle, ya'nî anlardan bir recül göreydük? Resûl (a.s.) didi: Anlardan bir recül Üveys el-

aranî'dür. Ahâb didiler, Üveys el-aranî nicedür? Resûlullah didi, eheldür, ya'nî koyun gözlüdür, kız kıllat saçludur, iki omuzlarının ortası ba'iddür, ya'nî yağırlıdır mu'tedilü'l-âmetdür, buğday eñlüdür, ziyâde zekânın adına omuşdur, ya'nî dâ'im murâkabe hâli üzredür ve başarı ile mevzi'-i secdesin gözler, ağ elini ol elinin üzerine omuşdur, kendü nefsi üzerine ağlar, iki pelâs âhibidür aña i'tibâr olunmaz, yünden izâr ile izârlanmışdur ve yünden ridâ ile ridâlanmışdur, ya'nî iç aftânı ve üst aftânı yündendür, mechûldür ehli araında, ma'rûfdur ehli semâda, eger and içse Allah'a Allah anı gerçek ider aseminde, âgâh oluñ ki ol omuzı altında bir a niân vardur, âgâh oluñ ki yevm-i ıyâmet olıcağ ullara denilür cennete dâhil oluñ ve Üveys'e denilür tevakuf ıl ve efâ'at ıl. Allah Te'âlâ anuñ [125a] efâ'atin abûl ider Rabi'a ve Muzar abileleri miinde, ya'nî cem'-i keir haında. Yâ Ömer ve yâ Alî, açan sizûñ ikiñiz aña mülâkî olasız, andan aleb idûñ ki sizûñ içün mağfired aleb itsün ki Allah size mağfired itsün. Ol ikisi, ya'nî Ömer ve Alî (raziyallahu 'anhumâ) aleb iderler idi anı on yıl ve âdir olmadılar aña çün âhîr-i sene oldu ki Ömer anda helâk oldu, cebel-i ebî ubeys üzerinde â'im oldu ve a'lâ avtıyla nidâ ıldı ki, yâ ehl-i Yemen, sizûñ içiñizde Üveys var mıdur? â'im oldu bir pîr-i kebîr ve akalı uzun, didi, biz bilmezüz kimdür Üveys velâkin benim arındaım oğlı vardur aña Üveys dirler. örheti yok zikri cihetinden ve aaldur mâl cihetinden ve hairdür ân cihetinden ki biz anı saña ref iderüz ve ol bizüm develerimiz güder, hairdür bizüm ortamızda. Ömer (r.a.), anlardan setr itdi, ke'ennehu anı dilemez ve didi, seniñ bu arındaıñ oğlı andadır, bizüm aremimizde midür? Ol pîr didi ne'am. Ömer didi, anda bulunur? Didi, 'arafâtıñ misvâk ağalarında. Pes Ömer ve Alî (raziyallahu 'anhumâ) râkib oldılar sür'atile 'arafâta gitdiler, gördiler anı â'im namâz ılır ve develeri anuñ erâfında otlarlar. Bu ikisi bağladılar merkeblerini, ba'dehu teveccüh itdiler aña ve didiler, es-selâmu 'aleyke ve raħmetullahi ve Üveys muhtaar ıldı namâzı ve redd itdi anlaruñ selâmını ve didiler, kimdür recül, ya'nî sen kimsin? Didi, deve güdici ve avmiñ ecîri. Didiler, senden gütmek su'âl itmezüz ve icâre su'âl itmezüz, adıñ nedür? Didi, Abdullah. Didiler, bilürüz ehl-i semavât [125b] ve ehl-i arz cemî'isi ibdullahdur, seniñ ol ismüñ nedür ki anañ virdi saña ol ismi? Didi, iy iki kimseler, ne istersiz benden? Didiler, Muħammed

(s.a.v.) bize vaşf itdi, Üveys el-Şaranî taĥkîken bildik kız kıllatlığı ve koyun gözlülüğü ve bize haber virdi şol omuzı altında aĥ nişânı vardur, anı aĥ bize eger sende ol var ise sen olsun. Omuzını açtı ol nişânı gördiler ve bu ikisi öñüzdüşdiler anı öpmeye ve didiler, biz şahâdet iderüz ki sen Üveys el-Şaranî'sin, bizüm içün maġfired taleb kııl, Allah saña maġfired kılsun. Didi, ben nefsimi taĥşîş itmezem taleb-i maġfiredile ve bir kimsei taĥşîş itmezem veled-i âdemden, ya'nî taleb-i maġfiredi taĥşîş itmezem, belki ta'mîm iderem qarada ve deñizde mü'min erenlere ve mü'mine ĥatunlara ve müslim erenlere ve müslime ĥatunlara. İy iki kimseler, Allah ma'lûm ve meşhûr kılmış sizlere benim ĥâlîmi ve sizlere bildürmüş benim emrimi, sizler kimsiz? Alî didi, ammâ bu Ömer Emîrû'l-mü'minîn'dür ve ammâ ben Alî b. Ebî Tâlib'im. Doğrudı ĥâ'imen ve didi, es-selâmu 'aleyke yâ Emîre'l-mü'minîn ve raĥmetullahi ve berekâtuhu ve saña da yâ İbn-i Ebî Tâlib, Allah cezâ virsün size bu ümmetden ĥayr ve ol ikisi didiler, Allah cezâ virsün saña kendü nefsiñden ĥayr ve Ömer aña didi, bunda yiriñde sâkin ol tâ biz Mekke'ye dâĥil olalım ve saña nafaĥa getürelim 'aĥamızdan ve fazl-ı kisve getürelim ĥaftânlarımızdan. Bu mekân mî'âd olsun bizüm ile seniñ ortañda. Didi yâ Emîre'l-mü'minîn, mî'âd yoĥdur benimle seniñ ortañda, ben seni görmezem bugünden [126a] şoñra bilürsin neylerin ben nafaĥayı ve neylerin kisvei, görmez misin benim üzerimde bir izâr var yünñden ve ridâ var yünñden görür misin ki ben anı yırtam ve iki babucum var yamalı, görür misin ben anları eskidem ve görür misin dört dirhem aldım gütmekden, ne zamânda görürsin ben anı ekl idem yâ Emîre'l-mü'minîn, benim ve seniñ öñüñde bir 'aĥabe vardur şarb, anı giçmez illâ ince ve sebük-bâr olan ve ĥîre olan ve ĥaffif ol yerĥamükellah. Çün Ömer bunu işitdi tu'arrasın yere urdı, ba'dehu 'a'lâ şavtıyla nidâ kıldı, nolaydı Ömer'i anası toĥurmayaydı, nolaydı anası kışır olaydı ĥamline 'ilâc itmeyeydi. Kim ola bunu ala bunda olan ile ve anuñiçün olan ile ya'nî ĥilâfet. Andan şoñra Üveys didi, yâ Emîre'l-mü'minîn, dut sen burada tâ ben de dutayın burada. Pes Ömer nâhiye-i mekkeye döndi ve Üveys develeri suvardı ve ĥavmine bulışdı ve anlara develerin virdi ve çobanlığı terk kıldı ve 'ibâdete teveccüh eyledi ĥattâ Ĥaĥ Te'âlâ'ya mülâķî oldı, ya'nî vefât itdi.

Ve *Şahîh-i Müslim*'de vardur ki Ömer b. el-Ḥaṭṭâb (r.a.) demiş, ben işitdim Resûlullah (s.a.v.) dir idi, gelür size Üveys b. 'Âmir ehl-i Yemen cemâ'ati ile Murâd'dan ve Ḳaren'den, anda barâş var idi, andan ḥalâş oldı illâ bir dirhem yiri vardur. Anuñ vâlidesi vardur ve ol aña muṭî' ve muḥsindür ve eger ol ḳasem itse Allah üzre Allah anı ḳaseminden yâr eyler, eger ḳâdir olursañ ki ol seniñ için ṭaleb-i mağfîret ide ḳıl ve andan şoñra ḥadîşi sürdi [126b] tâ zıkr itdi Ömer'in anuñla ictimâ'ını ve anuñ, benim için mağfîret ṭaleb ḳıl didügin ve Ömer aña didi, nereye gidersin? Ol didi, Küfe'ye giderin. Ömer didi, yazayın seniñçün anuñ 'âmiline, ya'nî beyine. Üveys didi, ben ḡabrâ-i nâsda olmaḳ baña sevgülüdür ve bu ba'zı ḥadîşdür ve rivâyet-i müslimde vardur Ömer'den (r.a.) ki demiş, ben işitdim Resûlullah dir idi, ḡayrû't-tâbi'in bir recüldür ki aña Üveys dirler ve anuñ vâlidesi vardur ve anda beyâz vardur ve aña emr idün sizün için mağfîret ṭaleb itsün. Üveys'in ḳavli ḡabrâi'n-nâs, feth-i ḡayn-ı mu'ceme ile ve sükûn-ı bâ-i müvaḥḥade ile ve medd ile. Fuḳarâ-i nâs ve miskîn-i nâsdur ve şol kimsedür ki 'aynı bilinmeye aḥlât-ı nâsdan ve Resûlullah (a.s.), ḡayrû't-tâbi'in bir recüldür ki aña Üveys dirler, didügi şariḥdür ki ol ḡayr-ı muṭlaḳdur ve delîldür ki nef'-i lâzım, ya'nî ḡayra müte'addi olmayan, efzaldur nef'-i müte'addiden ve 'ulemâ-i bâṭın ki 'ârif-i billah olalar efzaldur 'ulemâ-i zâhirden ki aḥkâmullah 'ârif-i olalar ve rivâyet olunur ki 'Alḳame b. Mirşad'dan (r.a.) ol demiş, zühd nihâyet buldı tâbi'inden sekiz kimsede, anlardandur Üveys el-Ḳaranî (r.a.). Ehli zann iderler idi ki ol mecnûndur, aña bir beyt binâ itdiler dârları bâbı üzre ve anlaruñ üzerine yıl ve bir nice yıl giçer idi anuñ yüzün görmezler idi ve ṭa'âmı anuñ cem' itdügi çekirdek idi. Aḡşam olıcaḳ anı ifṭâr için bey' ider idi, çün döndi Ömer b. el-Ḥaṭṭâb (r.a.) mevsimde didi, [127a] yâ eyyühe'n-nâs ḳâ'im oluñ! Nâs ḳâ'im oldılar ve didi, câlis oluñ illâ Ḳaran'dan olan câlis olmasun. Nâs câlis oldılar illâ bir recül degil ki ol Üveys'in 'ammusı idi. Aña Ömer didi, Ḳaran'dan mısın sen? Didi, ne'am. Didi, Üveys'i bilür misin? Didi, niye su'âl idersin andan yâ Emîrû'l-mü'minîn, vallahi bizde yoḳdur andan aḡmaḳ, andan mecnûn, andan muḥtâc? Ömer ağladı andan şoñra didi, saña aña degil, ben işitdim Resûlullah (s.a.v.) dir idi, cennete dâḡil olur anuñ şefâ'atı sebebi ile Rabî'a ve Mużar mişillü ve rivâyet olunur 'Îmâd b. Seyf el-Ẓabbî'den ki demiş, bir recül didi, Üveys'e, nice şabâḡa

dâhil olduñ ve nice mesâye dâhil olduñ? Üveys didi, şabâha dâhil oldum Allah'ı sevici olduğım hâlde ve aḥşama dâhil oldum Allah'a ḥamd edici olduğım hâlde. Ne şorarsın şol recül hâlini ki şabâha dâhil olsa zann ider ki aḥşama dâhil olmaya ve aḥşama dâhil olsa zann ider ki şabâha dâhil olmaya? Taḥkîken mevt ve anuñ zıkrı mü'min için feraḥ kıomaz. Dağı Hâk Te'âlâ, müslim mâlında müslim için mâlında gümiş ve altun kıomaz, ya'nî ben mâl ḥuḳûkın ri'âyet idemezsin deyü cem'-i mâl itmez. Dağı emr-i ma'rûf, nehy-i münker mü'min için dost kıomaz, ol emr-i ma'rûf ider aña şetm iderler i'râz idüp ve anuñ üzerine a'vân isterler fâsıklardan, ḥattâ vallahi baña atdılar kemükler ve kıasem iderin Allah'a ki terk itmeyim Allah için anlarda durmağı ḥaḳkı ile. [127b] Andan soñra ṭarîk dutdı, ya'nî gitdi ve beni kıodu ve rivâyet olınur Hirem b. Ḥayyân (r.a.)'dan ki dimiş, baña irişdi ḥadîs-i Üveys, ya'nî anuñ ḥaberin işitdim ve anı ziyâret kıaşd itdim ve Küfe'ye geldüm, benim için kıaşd yok idi illâ anuñ ṭalebi var idi, ḥattâ anuñ üzerine düşdim, ya'nî üzerine çıkavardım. Ol câlis idi fırat kenârında nışf-ı nehârda âbdest aluridi. Bildim anı şol vaşf ile ki baña vaşf olınmuş idi, gördüm bir recül-i za'îf, ziyâde buğday eñlü, şakalı, kıılı kıarışık, başı tıraş olınmış, mehîbü'l-manzar aña selâm virdim redd-i selâm itdi ve baña nazar eyledi ve elim uzatdım ki anuñ ile muşâfaḥa eyleyem imtinâ' itdi muşâfaḥadan. Ben didim, Üveys inkıbâzında ya'nî anda olan za'f-ı hâl dağı vahşet ve in'izâl ve aña câhiller nisbet itdüğü cünûn ve ihtilâl ve anda olan taḳaşşuf, ya'nî kıuvvet ile ve kıırkı ile kıanâ'at ve ibtizâl ve bundan ğayrı sâ'ir aḥvâl azher delıldür anuñ cânibine kıaşd iden fuḳarâ-i şâliḥîn için ve i'tibâr yokdur anlara inkâr ideniñ inkârına ve münkir olan zu'm ider ki, bu ḥilâf-ı sünnetdür ve bilmez bunı ki sünnet-i 'uzmâ terk-i dünyâ ve i'râz-ı mâverâ ve iḳbâl-ı Mevlâdur Sübhânehu ve Te'âlâ. Hirem dimiş, raḥimekellah yâ Üveys, Allah saña mağfıret eylesün nicesin sen? Ba'dehu beni gözyaşı boğdı anı sevdiğimden ve baña kıḳkat virdi anuñ ḥâli gördüğüm ḥattâ ağladım ve ol dağı ağladı ve didi, Allah seni var eylesün [128a] yâ Hirem b. Ḥayyân, sen nicesin iy kıarındaşım, seni kim delâlet itdi baña? Didim, Allah. Didi, lâ ilâhe illallah (سبحان ربنا)

²¹³(ان كان وعد ربنا لمفعولا) Pes didim, kim bildürdi saña benim ismimi ve babam ismini ve

²¹³ İsrâ 17/108. "Rabbimizin şanı yücedir. Rabbimizin vadi mutlaka gerçekleşecektir."

ben seni görmemiş idim ve sen beni görmemiş idiñ? Didi, haber virdi baña ‘Alîm ve Hâbîr. Bildi benim rûhum seniñ rûhuñı şol hînde ki söyledi benim nefsim seniñ nefsine, dağı mü’minlerüñ ba‘zı ba‘zını bilürler ve biribirin severler rûhullah ile egerçi birbirine mülâkât itmediler ise dağı ve dârları birbirinden ba‘îd ise dağı ve menzilleri müteferriğ ise dağı. Ben didim, baña hadîş zıkr kıl raħimekellah Resûl (s.a.v.)’den. Didi, ben Resûlullah (s.a.v.)’e erişmedim ve anuñla benim muşâhabetim olmadı, atam ve anam fedâ olsun Resûlullah’a velâkin ben erenler gördüm ki anlar Resûlullah’ı gördiler ve ben istemezim kendü nefsim üzre bu bâbı açam ki muħaddîş olam ya kâzî ya müftî olam ve benim nefsimde şugl vardur nâsdan, ya’nî kendü nefsimde eşgalim ve emr-i âhirete iğbâlîm vardur, ol beni nâs ile muşâhabetden ve anlara va‘z ve naşîhatden fâriğ kılar. Pes didim iy qarındaş, baña âyât okı kitâbullahdan ki işideyin anı senden ve baña vaşîyyet kııl hıfz ideyin anı senden, pes ben seni severin fillah. Pes benim elime yapışdı ve didi, اعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم Didi, Rabb’im ve aħaqqı kavlı Rabb’im kavlıdür ve aşdağ-ı hadîş Rabb’im hadîşidür [128b] andan soñra okudı (وما خلقتنا السموات (ما خلقتنا هما الا بالحق) ²¹⁴ Hâğ Te‘âlâ’nıñ el-‘azîz el-raħîm didüğü kavline dek. Pes bir na‘ra urdı ben anı bayıldı şandım, andan soñra didi, yâ İbn-i Hâyân, babañ Hâyân vefât itdi ve sen dağı vefât itseñ gerekdür ve merci‘ ya cennetdür ya nârdur ve babañ Âdem öldi ve anañ Hâvvâ öldi yâ İbn-i Hâyân, Nûh nebiyüllah öldi ve İbrâhîm ħalîlullah öldi ve Mûsâ necîyüllah öldi ve Dâvûd ħalîfetullah öldi ve Muħammed Resûlullah öldi (şallalahu ‘aleyhi ve’s-sellem ve ‘alâ cemî‘i’l-enbiyâi ve’l-mürselîn) ve Ebû Bekir ħalîfe-i Resûlullah öldi ve qarındaşım ve dostum Ömer öldi. Ben didim, yerħamükellah, taħkîken Ömer öldi? Didi, beli taħkîken baña Rabb’im anuñ mevti ħaberin virdi ve nefsim baña anuñ mevti ħaberin virdi ve ben ve sen mevtâdasım. Andan soñra Resûlullah ħazretine şalavât virdi ve ħafif du‘âlar kıldı. Andan soñra didi, bu benim saña vaşîyyetimdür seniñ üzerine ki lâzım olsun, kitâbullah dağı peygamberler vefâtı dağı mü’minlerüñ şâlihleri vefâtı dağı seniñ üzeriñe olsun zıkr-i mevt ve ħalbuñ andan müfâreğat kılsun, göz açup yumunca baķı oldıgıñca ve

²¹⁴ Enbiyâ 21/16. “Biz, göğü, yeryüzünü ve ikisi arasındakini oyun olsun diye yaratmadık.”

kavmüni inzâr kııl anlara rücû' idicek ve cemî'i ümmete naşîhat kııl ve şaşkın cemâ'atden müfârekat kıılma ki dîniñden müfârekat idersin, hâlbukim sen bilmezsin ve nâra dâhil olursın ve du'â kııl baña ve kendü nefesine. Andan şöıra didi, yâ Rabbî, bu kimse zu'm ider ki beni sever seniñ için ve beni ziyâret [129a] itdi seniñçün, baña bildir bunuñ veçhini cennetde ve bunu idhâl kııl dârîña, ya'nî dârü's-selâma ve hıfz kııl bunu mâdâm ki dünyâda hayy ola ve bunu râzî kııl dünyâdan yesîr ile ve bunu kııl buña 'atâ itdigün ni'metler üzre şâkirlerden ve benden buña hayr-ı cezâ kııl. Andan şöıra didi, es-selâmu 'aleyke ve rahmetullahi ve berekâtuhu ben seni görmezsin bundan şöıra, yerhamükellah ve ben sevmezsin şöhreti ve vahdet baña sevgilüdür, zîrâ keşîrü'l-ğam olurun, mâdâm ki bu nâs ile hayy olam. Pes benden su'âl kıılma ve beni taleb eyleme ve bilgil ki sen benden şân üzerinesin egerçi ben seni görmezsin ve sen beni görmezsin ve beni zîkr kııl ve baña du'â eylegil, taḥḳîken ben saña du'â iderin ve zîkr iderin inşallah, sen git buradan ben daḥî giderin buradan. Ben diledim ki anuñla gidem bir sâ'at imtinâ' itdi. Pes ben andan müfârekat itdim ağlayıcı olduğım hâlde, ol da ağlar idi, ben nazâr eyledüm ol ba'zî soḳaḳlara dâhil oldu, andan şöıra anı şordum ve taleb kııldum bir kimse bulmadım andan haber virür, daḥî baña anuñile cem'îyyet vâқи' olmadı, hemân düşde gördüm bir iki kere. Muşannif dimiş, Üveys, Muhammed (s.a.v.) öldi didi, Resûlullah dimedi. Zîrâ anuñ fazlı ma'rûfdur ve kemâl-i şerefi ve siyâdeti ma'lûmdur, medḥe ve temcîde hâcet yokdur görmez misin bizüm aşḥâbımız İmâm Şâfi'î zîkr itseler İmâm Şâfi'î didi, dirler ve ba'zî aşḥâbın zîkr [129b] itseler fazlı ile zîkr iderler ve buncılayın ba'zî ümerâ zîkr olınsa medḥ ve tavşîf ve ta'rîf iderler, anı sulṭâl zîkrinde itmezler zîrâ bir nesne ki kemâl-i fazl ve şerefle müştahir olsa medḥe ve ta'rîfe hâcet yokdur ve medḥ olınsa medḥ-i keşîre muhtâc olur ve gâh olur ki, olur ki anuñ medḥinde taḳşîr olunur, pes şöhret-i ḳadri müğniyedür anuñ zîkrinden ve rivâyet olındı Aşbağ'dan ol dimiş, Üveys (r.a.) ḳaçan aḥşam olsa bu gice rükû' gicesidür dir idi, ol gice hemin rükû' ider idi tâ şabâḥa dek ve dir idi, bu gice sücûd gicesidür ol gice sücûd ider idi tâ şabâḥa dek ve gice evinde fazla olan ta'âmı ve şarâbı taşadduḳ ider idi, ba'dehu dir idi, yâ Rabbî, aç olan için baña müâḥaze itme ve 'uryân olan için baña müâḥaze itme ve rivâyet olunur Naşr b. İsmail'den (rahmetullah) ki dimiş, Üveys mezbelelerde olan pâreleri cem' ider

ve pâk eyler ve ba'zını taşadduk ider ve ba'zını ekl eyler idi ve dir idi, yâ Rabbî saña ilticâ iderin her aç cigerden ve rivâyet olunur Abdullah b. Seleme'den (r.a.) ki demiş, biz ğaza eyledik Âzerbaycân'a Ömer b. Haţţâb zamânında ve Üveys el-Ķaranî bizümle bile idi. Çün rücû' itdük ğasta oldu. Biz anı götürdük, istimsâk idemez oldu ve vefât kıldı ve biz kondağ gördük kabri kazılmış ve şu dökülmüş ve kefen ve ğanût ğâzır, [130a] anı yuduğ ve kefenledik ve namâzın kıldığ ve defn eyledük ve gitdük ve ba'zımız ba'zımıza didi, rücû' itsek kabrini bilsek ve 'alâmet kılsağ. Pes rücû' itdük ne kabır var ve ne eşer var ve rivâyet olındı Abdurrahmân b. Ebî Leylâ (raĥmetullah)'dan ki demiş, bir münâdî nidâ eyledi Şıffin ğüninde, ğavimde Üveys el-Ķarânî var mıdır? Deyü yoklandı maĳtûller içinde bulundu aşĥâb-ı Alî'den (raziyallahu 'anhum ecma'in).

Beyt:

Şol zühd kim rivâyet olındı Üveys'den

Ger zühd ü 'uzlet ise hemân u hemîn ola

Hikâyet-i sâdiseti ve erba'ün ba'de'l-mieti, hikâyet olunur ki Rabî' b. Huseym düşde gördi ki buña nidâ olınur, fülâne-i sevdâ seniñ ğatunıñdur cennetde. Çün şabâĥ olur anı su'âl ider delâlet ider ki ol ĳoyun güder ğatun imiş. Pes Rabî' dir, ben bunuñ yanında durayın 'amelini göreyin. Üç ğün anuñ ĳatında durur, anı farz üzerine ziyâde ider görmez. Çün her ğün aĥşam olur anı görür bir dişi geçiye gelür anı şağar südünden içer ve Rabî'a içirür. Aña Rabî' üçüncü ğünde dir, niçün bundan ğayrısını şağmazsın? Ol ğatun dir, bu baña hibe olınmuşdur, bunuñ lebenin içerin ve istedigim kimseye içüririm. Rabî' aña dir, seniñ 'ameliñ bu benim gördüğümde ekşer yok mıdır? Ol ğatun dir, yokdur, illâ ben şabâĥa ve aĥşama dâĥil olmadım bir ğâl üzre herğiz ki ol ğiceden ğayrı temennâ idem Allah ĳismet itdüğine rızâ içün. Pes [130b] Rabî' aña demiş, ben düşde i'lâm olındım ki sen benim ğatunım olasıñ ğerek cennetde. Ol ğatun didi, sen Rabî' b. Huseym misin? Didim ne'am ve dinildi râviye, ol ğatun nice bildi bunu? Râvî didi, ol daĥı düşde gördi ola Rabî' gördüği ğibi. Muşannif demiş, râvî didüği şaĥîĥdür, zîrâ ihtimâldür ammâ aña münĥaşır degildür, câ'izdür ki aña uyanıĳla keşf olmuş ola ki aña diyeler istimâ' ide ya gösterile ğöre sekr aĥvâlde ve Muşannif demiş, baña ğaber virdi

ba'zı şulehâ, Rabî'a uyanıkla dimişler, seniñ zevciñ cennetde fülâne olsa gerekdür şâlihât-ı meşhûreden.

Beyt:

Saña zevce cennetde olur fülâne dimek

Beşâretdür ehl-i cennet olursız deyü

Hikâyet-i sâbi'ati ve erba'ûn ba'de'l-mieti, Şeyh Ebû Muhammed-i el-Cerîrî (r.a.)'den hikâyet olunur ki dimiş, benim evim kapısına hâzır oldu bir aktoğan, ben anı şayd idemedim. Hâlbukim ben kırk yıldur ipler ve ağlar naşb eyledüm idi, ola ki aña zafer bulam ya anuñ mişline zafer bulam deyü. Didiler aña, nedür ol toğan? Didi, dâhil oldu bizüm üzerimize Hâneqâhda 'aşr namâzından soñra bir yigit şaru beñizlü, qarışık saçlu, başı açık, yalın ayak; tecdîd-i vuzû' itdi ve namâzın kıldı, andan soñra cülûs itdi, başın yaqasında kodı mağribe dek. Çün bizüm ile aqşam namâzın kıldı girü öyle cülûs itdi. Nâ-gâh halîfeden kimse geldi bizi ziyâfete da'vete istedi. Ben turdım ol şâbba didim, bize muvâfaqat ider misin halîfe dârına? Başın kaldurup didi, benim gönlüm yok halîfe dârına, lâkin ben ıssı bulamaç isterin. Ben anuñ sözün redd itdim [131a] ol cemâ'ate muvâfaqat itmedigiçün ve ârzû taleb itdügiçün ve ben kendü nefsimde didim, bu kimse qarîbü'l-'ahddür, tarîkâta dahı öğrenmemiş edeb. Pes gitdim halîfe dârına anda ekl itdük ve toyduk ve tağıldık âhir-i leyde Hâneqâha dâhil olduk, ol şâbbı gördüm yine ol hâlet üzere tırur. Ben seccâdem üzerinde bir sâ'at cülûs itdim ve gözüm uykuya harîş olup uyıdum düşümde bir cemâ'at gördüm ve bir kâ'il dir, bu Resûlullah (s.a.v.) ve cemî'-i enbiyâ (a.s.)'dur. Ben Resûlullah hazretine qarîb oldum, selâm virdim yüzün benden döndürdi, tekrâr itdim, ol benden i'râz idüp selâmum almayup cevâb virmedi ve ben havf itdim bundan ve didim, yâ Resûlallah, ben ne günâh itdim hattâ benden yüz döndürdün? Didi, benim ümmetinden bir faqîr senden bir ârzû diledi sen anda kâhellik itdün ve anı horladın. Qorquyla uyandım ve ol faqîr cânibine vardım, anı bulmadım ve kapu avâzın işitdim anı talebde çıkdım, nâ-gâh anı gördüm ki çıkmış. Aña nidâ idüp didim, iy yigit şabr kıl tâ taleb itdigiñ ârzûyı hâzır idelim. Baña iltifât idüp didi, bir faqîr senden bir nesne ârzû idicek sen aña ârzûsın ulaşdurmayasın, tâ yüz biñ

yirmi dört biñ peygamberleri şefâ'ate getürmeyince benim aña hâcetim yokdur diyüp beni terk idüp gitdi.

Qıt'a:

Şağın ħor bakmağıl merd-i faķîre

Ki şâyed ol veliyyullah ola

Aña ħidmet idüp alğıl du'âsın

Ki Haķķ'a vuşlata ol râh ola

[131b] **Hikâyet-i şâmineti ve erba'ûn ba'de'l-mieti**, Seriiy-i Saķaķî (r.a.)'den hikâyet olunur ki dimiş, ben bir gün câmi'-i medîne kelimât ider idim. Bir şâbb-ı ħasenü's-şebâb, fâħirü's-şiyâb üzerime tırup va'zım istimâ' ider ve kendiyle aşħâbı bile idiler ve istimâ' ider beni ki direm va'zımda, 'acebdür za'îf 'âşî olur ħavîye. Ol şâbbıñ levni müteğayyir olup dönüp gitdi. Çün yarındası gün oldu ben meclisimde cülûs itdim ve ol şâbbı gördüm teveccüh idüp selâm virüp iki rak'at namâz kı lup baña didi, yâ Seriiy, seni işitdim dünki gün didüñ, 'acebdür za'îf 'âşî olur ħavîye, anuñ ma'nası nedür? Ben didim Allah'dan aķvâ yok ve 'abdan az'af yok ve bu aña 'âşî olur. Qalkdı ve çıķdı, mescidden gitdi, yarındası gün teveccüh itdi üzerinde iki aķ ħaftân var ve kendüsiyle bir kimse yok. Pes didi, yâ Seriiy, nicedür tarîķ Allah'a? Ben didim, eger 'ibâdet isterseñ seniñ üzerine olsun şiyâm-ı nehâr ve kıyâm-ı leyl ve eger Allah'ı isterseñ cemî'-i mâsivâllah terkini kıl tâ aña vâşıl olasın, maķâmıñ olmasun illâ mesâcid ve mevzi'-i ħarâb ve maķâbir. Pes ħâ'im oldu ve dir idi, vallahi ben sâlik olmazın illâ aş'ab-ı tarîķe ve rücû' itdi ħâric oldığı ħâlde. Bir nice günden soñra baña çok ħulâmlar geldiler didiler neyledi Ahmed b. Yezîd el-Kâtib? Ben didim, anı ben bilmezın illâ bir recül bilürim ki baña geldi şıfatı şöyle ve şöyle [132a] idi, benimle anuñ aħvâli şöyle şöyle cârf oldu ve anuñ ħâlini bilmezem. Anlar didiler, billahi seniñ üzerine olsun kaçan ki anuñ ħâlini bilesin bize bildüresin ve dârlarını baña delâlet itdiler, ya'nî evleri ħanda idüĝin bildürdiler. Bir yıl geċdi anuñ bir ħaberin bilmedim, bir gice 'işâ-i âħireden soñra beytimde câlis idim bir kimse ħapum ħaķdı aña duħûla ızın virdim, gördüm ol yigit

üzerinde bir pâre kilim var bağlanmış vasaında ve bir pâresi omuzında ve anuñla bir zenbîl var anda çegirdekler var, benim iki gözlerim ortasın öpdî ve didi, yâ Seriyy, Allah seni âzâd eylesün nârdan nitekim sen beni âzâd eylediñ rıkk-ı dünyâdan. Ben işâret itdim yoldaşıma var bunuñ ehline haber vir deyü. Ol gitdi, hatunı nâ-gâh oğlancıklar ile ve gulâmlarıyla gelüp dâhil olup oğlancıkların anuñ yanına koyup kendüsi zînetler ve hülleler ile aña hişâb idüp didi, iy benim seyyidim, beni tul eylediñ hâlbukim sen haysin ve veledleriñ yetim eylediñ hâlbuki sen haysin. Seriyy dimiş ki, ol yigit baña nazar idüp didi, yâ Seriyy, bu vefâ degildir. Andan soñra hatununa teveccüh idüp didi, vallahi benim kalbimiñ şemeresi ve habîbesisin ve benim veledim e‘azzi halkdur baña, ammâ bu Seriyy didi, şol kimse ki Allah ister cemî‘-i mâsivâyı terk ider. Andan soñra veledi üzerinde olanları çıkarup hatunına didi, bunu vaz‘ it aç cigerlerde ve çıplak cesedlerde, ya‘nî bunuñ bahâsıyla [132b] açlar toyur ve ‘uryânlar kisvelendir. Andan soñra kendü kiliminden bir pâre kıparup veled-i şağîri aña şardı ve hatun didi, ben veledimi bu hâletde görmezsin, pes anı çıkardı ol yigit hatunımı aña meşgûle gördi ve didi, benim gicemi zâyi‘ itdüñ, dârdan çıkup gitdi ve dâr içi ağlamak ile tıldı ve ol hatun didi, yâ Seriyy, eger saña tekrâr gelürse ya andan haber istimâ‘ iderseñ bize i‘lâm kııl. Ben didim, bir nice gündün soñra inşallah. Baña bir karı geldi didi, yâ Seriyy, şu şûniziyyede bir yigit seni ister. Ben aña vardım gördüm düşmiş başı altında bir kerpiç var ben aña selâm virdim, gözlerin açup didi, yâ Seriyy, nice re‘y idersin, mağfîret olunur mı ol cinâyât? Ben didim, ne‘am. Didi, benim mişlim için dahı mağfîret olur mı? Ben didim, ne‘am ve ol didi, ben ğarîkin. Ben didim, ol ğarîkleri kırtarıcıdır. Ol didi, benim üzerimde mezâlîm vardır. Ben didim, haberde gelmişdür ki, yevm-i kıyâmetde getirilür kimesne ki tâ‘ib ola ve anuñla hışımları olur, anlara denilür, bu kimesnei şalıvirüñ taħkîken Allah Te‘âlâ size ‘ivaż ider ve didi, yâ Seriyy, benimle dirhemler vardır çegirdeklerden cem‘ olmuş, çün ben vefât idem şatun al ben muhtâç olduğımı ve beni kefen içine kı ve benim ehlime i‘lâm eyleme kefenimi tağyîr itmesünler hârâma ve ben anuñ kıatında cülûs itdim zamân-ı kıalîl ve ol gözlerin açup didi, (لمثل هذا فاليعمل)

²¹⁵(العاملون) andan sonra vefât itdi. Ol dirhemleri [133a] aldım, aña hâcet olanı şatun alup anuñ cânibine gitdim. Nâsı gördüm her taraftan isti‘câl idüp gelürler. Didim, ne haber? Didiler, evliyâullahdan bir velî vefât itdi, anuñ namâzın kılmak isterüz. Pes ben geldüm anı ğasl itdük ve defn itdük. Bir müddet sonra ehli geldiler andan haber şordılar, ben haber virdim. Hâtunı teveccüh itdi ağlayıcı oldığı hâlde, aña haberin ve hâlin didim, benden diledi ki kabrin gösterem. Ben didim, korğarın kefenin tağyîr idesin. Ol hâtun didi, yok vallahi. Ben aña kabrini gösterdim ağladı ve iki şahid getürmek emr eyledi, getürdiler, âzâd eyledi câriyelerin ve vaqf eyledi ‘ağârların ve taşadduk itdi mâlını ve lâzım oldu anuñ kabrine tâ ki anda vefât itdi (rahmetullahi ‘aleyhimâ).

Ġazel:

Zâhir oldu terk iden eşğâlini

Bezî iden hem nefsini hem mâlını

Terk idüp hâtunı tül gibi iden

Mevtsiz eytâm iden etfâlini

Câi‘ ve ‘atşân olup lâğır olan

Gitmeye tahfif iden eşğâlini

Ġurbet ile olan ehlinden ‘azeb

Fevtden korğup açan ağlâlını

Nefsini dünyâ sûdından fağm iden

Terk idüp ni‘metde yâl ü bâlını

Havf idüp nâge ‘adedden ‘azm idüp

İsteyen fevzi görüp ahvâlini

Mübtelâ iden teni mürtâz olup

Def‘-i işkâlde bozan eşğâlini

²¹⁵ Sâffât 37/61. “Çalışanlar böylesi için çalışırlar.”

Vârid oldı ol cenâb-ı şâhına

Firâkıdan fevkinde buldı şâhını

Ol mihen kim çekdi birkaç küncükez

Buldı a'vâz-ı ebed gör hâlini

[133b] **Hikâyet-i tâsi'ati ve erba'ûn ba'de'l-mieti**, hikâyet olunur İbrâhîm Edhem'den ki ehlinden ve mâlından ve manşıbından ve riyâsetinden hürûcuñ sebebi bu olmuş; kendüsi ebnâ-i mülûkdan, meger bir gün çıkdı şayd idici olduğı hâlde. Bir dilkü kaldurdı ya tavşan kaldurdı. Bu anuñ talebinde iken buña hâtif nidâ idüp didi, bunuñ için mi halk olunduñ, ya bunuñ ile mi emr olunduñ? Andan soñra göründüriğinden nidâ olındı ki; vallahi bunuñ için halk olunmadıñ, ya'nî şayd için yaratılmadıñ ve bunuñla emr olunmadıñ. Pes atından indi, bir çobana şataşdı babası çobanlarından, çobanıñ yün kaftânların aldı ve giydi ve aña atını ve esbâbını virdi ve beriyye yoluna girdi. Pes anuñ hâlinden olan oldı.

Beyt:

Çü Haq'dan ire bir 'abda hidâyet

İder bir nesnei aña bahâne

Hikâyet-i hamsûn ba'de'l-mieti, hikâyet olunur Şâh b. Şücâ' el-Kirmânî (r.a.)'den ki, şayda çıkmış hâlbukim Kirmân pâdişâhıymış. Taleb-i şaydda ikdâm itmiş tâ ki yalıñuz bir hâlî beriyyeye girmiş, Nâ-gâh bir yigit görmüş bir sebu'a süvâr olmuş eţrâfında sibâ' var. Ol sibâ' bunu göricek bunuñ cânibine teveccüh itmişler, ol yigit men' itmiş çünkü qarîb olup selâm virüp ol yigit dimiş, iy Şâh, bu gaflet nedür Allah'dan, meşgûl olduñ dünyâyâ âhîretten, ya'nî âhîreti terk idüp dünyâyâ meşgûl olduñ ve lezzetiñe ve hevâña meşgûl olduñ hizmet-i mevlândan saña dünyâyı anuñçün virdigi anuñla isti'ânet [134a] idesin hizmet-i mevlâyâ sen, ol dünyâyı vesîle kıldık Allah'dan gaflete. Şâh dimiş, ol yigit baña söylerken bir çarı zâhir oldı, elinde şerbet-i mâ var anı ol şâbba şundı, ol andan içdi bâkîsin Şâh'a virdi ve Şâh içdi. Şâh dimiş, andan elez ve andan eber ve andan a'zeb içmedim. Andan soñra ol çarı gâ'ibe oldı, ol yigit didi, bu

dünyâdür, Hâk Te‘âlâ anı benim hizmetime müvekkele itmişdür, kaçan bir nesneye ihtiyâcım olsa ol baña anı ihzâr ider, kaçan kalbime huşûr itse hâzır olur, saña irişmamış mıdur bu haber ki Hâk Te‘âlâ dünyâyı halk idüp aña dimiş, ya dünyâ, baña hizmet idene hizmet kııl, saña hizmet ideni hizmetlen. Şâh çün bunu gördi tevbe kııldı. Andan soñra aña olan oldu, ya‘nî feyz-i ilâhi hâşıl oldu.

Rübâ‘î:

Hidmet olındım çün itdim hizmetin

Yanıma geldi sürûr-i ni‘metin

Hâdişât ider idi baña zârbeti

Eyledi ta‘zîm olandan haşmetin

Hikâyet-i hâdiyeti ve hamsûn ba‘de‘l-mieti, Mâlik b. Dînâr (r.a.) su‘âl olunmuş sebab-i tevbesinden dimiş, ben yasaççıydım ve şûrb-i hamre talmışidim. Andan soñra bir câriye-i nefise şatun aldım baña ahsen-i mevki‘de vâkı‘a oldu, ya‘nî katımda ziyâde kadri var idi. Baña kız toğurdı ben ol kıza ziyâde muhabbet itdim, çün kız yürür oldu anuñ muhabbeti kalbimde ziyâde oldu, ol baña me’nûse ve ben aña me’nûs oldum. Ben müskir vaz‘ ideridim, ol kızım baña gelür beni andan çeker ve şarâbı [134b] döker idi kaftânım üstüne. Çün kızım iki yaşında oldu vefât kııldı beni anuñ guşşası katı gam-nâk eyledi. Çünki şa‘bân ayınıñ nışfi gicesi oldu, cum‘a gicesiydi ben şarâbdan mest yatdım yatsu namâzın dağı kılmamışidim, düşümdede görürin gûyâ ehl-i kubûr kabrından çıkmışlar ve halâyık haşr olmuşlar ve ben anlarla bile imişin ardımdan bir ses işitdim nazar itdim gördüm bir ejderhâ ki ejderhâların a‘zemi, kendü kara ve gözleri gök ağzın açmış benim cânibime sür‘at ider ben anuñ öñünce kaçdım feryâd idüp korkup gider idim gitdigim yolda bir pîre uğradım şiyâbı pâk ve râ‘ihası tayyib. Ben aña selâm virdim, ol benim selâmum aldı. Ben aña didim, beni kırtar, baña meded kııl. Ol pîr didi, ben za‘îfin ol benden aqvâdur ben aña kâdir degilin lâkin yûri ve sür‘at kııl, Allah sebab kııla seni andan kırtaracak nesneye. Pes ben yöneldigim cânibe kaçdım ve kıyâmet depelerinden bir depeye çıkdım, andan cehennem depelerin gördüm ve anda havle ve

heybete nazâr kıldum qarîb oldum ki aña düşem ejderhâ qorqusundan ve ol benim talebimde ya'nî ardımcaydı. Baña bir şâlih kimse didi, rücû' kıl sen cehennem ehlinden degilsin. Anuñ sözüyle itmî'nân itdim pes rücû' itdim, ejderhâ dağı benim ardımca rücû' eyledi. Ol pîre geldüm ve didim, iy pîr, ben senden diledim ki beni bu ejderhâdan kırtarasın itmediñ. Ol pîr ağladı ve didi, ben za'îfin velâkin yûri şü tağa var [135a] anda Müslimânlaruñ emânetleri vardur eger seniñ dağı anda emânetiñ varise, ola ki saña nazâr ide. Ben ol tağa nazâr eyledüm gördüm bir degirmi tağ anda açılmış pencereler ve aşılmış perdeler var her bir pencereniñ iki qanadı var kızıl altundan yâkûtlarla zînet kılmış ve incülerle terşî' olınmış ve her qapu üzerinde perde var harîrden. Çün tağa nazâr itdim kaçdım aña gitdim ve ejderhâ ardımca hattâ tağa qarîb oldum, ba'zı melâ'ike çağırdı perdeleri kıldırñ ve qanatları açuñ ve teveccüh idüñ ola ki bu fakîriñ anda emâneti ola bunu düşmeninden kırtara. Pes perdeler götürüldi ve qanadlar açıldı, baña oğlancıklar teveccüh itdiler ay gibi yüzleri ile ve ejderhâ dağı baña qarîb oldı ve ben mütehayyir oldum emrimde, ba'zı oğlancıklar çağırdı, hep çıquñ buña, 'aded qarîb oldı didi. Pes bölük bölük çıkdılar nâ-gâh ol vefât iden kızımı gördüm, baña teveccüh kıldı ol oğlancıklarla, çün beni gördi ağladı, vallahi babamdur vallahi babamdur didi. Andan soñra nûrdan bir keffeye sıçradı oğ gibi hattâ benim önümde mütemessile oldı ve sol elini benim sağ elime şundı, ben aña yapışdım ve sağ elini ejderhâya uzatdı ejderhâ döndü kaçdı ve kızım beni iclâs itdi ben anuñ yanında ku'ûd itdim ve sağ elini benim şakalıma degirüp bu âyeti okudı,²¹⁶ (الم یأمنون ان تخشع قلوبهم لذكر الله) Ve ben ağladım ve didim, benim kızcugazım siz Qur'an bilür misiz? Didi, iy baba, biz sizden Qur'an'a a'refiz. [135b] Ben didim, baña haber vir ejderhâdan ki beni helâk itmek istedi. Didi, ol seniñ yaramaz 'ameliñdür sen onı qavî kıldıñ, ol diledi ki seni nâr-ı cehenneme qarğ ide. Ben didim, haber vir baña ol pîrden ki ben yolda uğradım. Didi, iy baba, ol seniñ 'amel-i şâlihiñdür sen anı za'îf kıldıñ ki tâqati yok yaramaz 'ameliñe mükâbele itmege. Didim, iy kızım neylersiz bu tağda? Didi, biz Müslimânlaruñ oğlancıklarıyuz bunda sâkin kılındıq kıyâmet kopuncaya dek, size muntazırız ki gelesiz

²¹⁶ Hadîd 57/16. "İman edenlerin Allah'ı zikretmekten ve inen haktan dolayı kalplerinin saygı ile ürpermesinin zamanı gelmedi mi?"

bize ve şefâ'at iderüz size. Pes düşden korkuyla uyandım, çün şabâh oldu olduğum hâlden müfârekat idüp ve tevbe kıldum Hâk Te'âlâ'ya ve bu benim sebeb-i tevbemdür.

Muşannif demiş, hadîşde gelmişdür, 'amel insânın kendüsiyle defn olunur kabrinde, eger eyü 'amel ise şâhibine ikrâm olunur ve eger yaramaz 'amel ise anı helâka bırağur, ya'nî 'amel şâlih olucağ şâhibine enîs olur ve beşâret kıılır ve kabrini nûrlandırur ve vâsi' kıılır ve anı şaklar şedâ'idden ve korkulardan ve eger yaramaz 'amel ise şâhibini guşşalandurur ve korkudur ve karanlık ider kabrünü dağı tar tar ider ve 'azâb ider ve anı şedâ'id ve ahvâl ve 'azâb ve vebâl ile kor ve Muşannif demiş, ba'zı şâlihlerden işitdim, ba'zı bilâd-ı Yemende didi ki, ba'zı mevti defn itmişler nâs dönmişler ol kişi kabirde zârb ve dağğ-ı 'anîf şavtın işitmiş. Andan sonra kabirden bir kara kelb çıkmış ol kimse ol kelbe demiş, sen nesin? Ol kelb demiş, ben meyyitiñ 'ameliyin, ol şâlih kişi demiş, [136a] bu zârb saña mıydı yoğsa meyyite miydi? Ol kelb demiş, baña idi, meyyit katında sûre-i yasîn dağı anuñ ağavâtı varımış, anlar benimle anuñ ortasında hâ'il oldu ve ben zârb olındım ve tãrd olındım. Muşannif demiş, anuñ 'amel-i şâlihi kavî oldığıçün 'amel-i tâlihiñe galebe itdi ve anı tãrd eyledi Hâk Te'âlâ keremiyle ve rahmetiyle ve eger 'amel-i kabîh kavî olaydı gâlib olurdu ve meyyite feryâd itdürür ve 'azâb olunur idi.

Kit'a:

İsterüz Hâk'dan kim ihsân eyleyüp

Hayrımız şerrimiz üstüne gâlib kııla

Cümle îmân ehline hem lütf idüp

Tâ'atine dâ'imâ tâlib kııla

Şehvet ü lezzât dünyâdan geçüp

Hazretine cümlemiz râgib kııla

Terk ideyüz şerr u şûr u gafleti

Kalbimize gayrı ol sâlib kııla

İdeyüz zıkrını dilde virdimiz

Zât-ı pâkin ol bize câlib kıla

Hikâyet-i şâniyeti ve hamsûn ba'de'l-mieti, hikâyet olunur ki ba'zî 'uşât vefât idüp anuñ için qabr kazdılar anda bir büyük yılan buldılar, bir qabr dağı kazdılar anda da bir büyük yılan buldılar, bir qabr dağı kazdılar anda da bir büyük yılan buldılar ve bi'l-cümle otuz miqdârı qabr kazdılar her birinde bir büyük yılan buldılar. Çün gördüler ki Allah'dan hereba kâdir olmaz bir hârib ve Haq Te'âlâ'ya gâlib olmaz bir gâlib, pes anuñla defn itdiler ki ol yılan anuñ 'amelidür nitekim Mâlik b. Dînâr hikâyetinde zıkr itdük.

Rübâ'î:

Haq Te'âlâ'dan isterüz tevfiq

'Amel-i hayr ide bize o refik

Tâ ki rızvânını idüp tahşil

Olur feyz-i fazl-ı Haqq'a haqîk

Hikâyet-i şâliyeti ve hamsûn ba'de'l-mieti, Ebû İshâk el-Fezârî (rahmetullahi 'aleyh)'den rivâyet olunur ki dimiş, bir recül [136b] bizümile çok cülûs ider idi ve yüzüniñ nişfi urılmış idi, ben aña didim, sen bizüm ile çok cülûs eylersin ve yüzüniñ nişfi urılmışdur bizi buña muṭṭali' kııl. Ol didi, sen bize emân virür misin? Ben didim, ne'am. Ol recül didi, ben nebbâş idim bir ḥatun defn olındı ben anuñ qabrine geldüm qabrini açdım ḥattâ kerpice irişdim ve kerpici kaldurdım andan sonra elim ridâya urdım ba'dehu elim lifâfeye urdım ve çekdim ol ḥatun dağı çekdi, ben didim, gördüñ mi baña gâlib olursın ola mı iki dizim üzerine çökdüm ve lifâfeyi çekdim, ol ḥatun elini kaldırdı ve beni ṭabanca ile urdı. Ol kimse yüzünü açdı nazar itdim nâ-gâh biş parmak eşeri var yüzünde. Ebû İshâk dimiş, ol kimseye didim, andan sonra neylediñ? Didi, ba'dehu lifâfeyi aña redd eyledüm ve izârını redd eyledüm ba'dehu ṭoprağı girü yirine redd itdim ve kendü nefsim üzerine lâzım kıldım ki, mâdâm ḥayâtdayın dağı qabr açıcılık itmiyem. Ebû İshâk dimiş, bunu Evzâ'i'ye yazdım bildirdim ol dağı kâğıd yazıp dimiş

ki, ol kimseye su'âl ide ehl-i tevâhidten ne deñlü kimseniñ yüzün kıbleye döndürilmiş ve ne deñlü kimseniñ yüzleri kıbleye imiş. Ebû İshâk su'âl itmiş, ol kimse demiş, ekşerinüñ yüzlerini kıbleden dönmüş buldım bunu dañı Evzâ'î'ye yazdım, ol dañı baña mektûbda yazmış, ²¹⁷(انا لله وانا اليه راجعون) üç kere ve dañı yazmış, ammâ yüzi kıbleden dönen sünnetden ğayrı üzerine vefât idendür anlaruñ sözi tamâm [137a] oldı. Muşannif demiş, İmâm Evzâ'î sünnetile burada millet-i İslâmı diledi, ma'na budur vallahu a'lem. İsrâr 'ale'l-âşî 'âşileriñ keşîrini küfr üzerine mevte çeker el-'iyâzu billahi Te'âlâ. **ثم كان عاقبة** ²¹⁸(اعاذنا الله تعالى منه ²¹⁹اعاذنا الله تعالى منه ²¹⁹اعاذنا الله تعالى منه) âyetiniñ tefsîrinde yazmışlar isâet 'âkıbeti tekzîb-i âyâtillâh olur ve aña istihza olur ol hûd küfrdür. ²¹⁹اعاذنا الله تعالى منه

Hikâyet-i râbi'ati ve ħamsûn ba'de'l-mieti, rivâyet olunur ki ba'zı nâsa vefât hâzır olup lâ ilâhe illallah telkîn olındıqda bu beyti oqurmuş,

Şi'r:

يا ربي قاتلة بيوما وقد لعبت

اين الطريق الي الحمام منجاب ²²⁰

Meger bir ħatun evinden çıkmış ħamâm-ı mincâb didüklerine gitmiş ve anuñ yolını bilmez imiş, yürümekden yorulmuş bir recüle şataşmış ki evi ħapusunda imiş. Ol ħatun ol recüle su'âl itmiş ol ħamâmı, ol recül demiş, ħamâm-ı mincâb budur. Kendü dârına işâret itmiş. Ol ħatun giricek ħapûyı berkitmiş, ol ħatun bilmiş ki kendüyi aldemiş. İzhâr-ı sürûr idüp demiş, bâzâra var ve ħatımız hoş olacağ nesne şatûn al ki şoĥbet ve muşâĥabet idelim. Ol recül isti'câl ile bâzâra varup ħapuyı açuğ ħomuş, ol ħatun ħud'a-ı ħağ ile ħalâş olup çıkup gitmiş. Ol bâzârdan rücû' itmiş niyyet-i fücûr ile evde bulmamış illâ veyl ve hilâk. Evden başında ħayret-i ħareket ve devrân eyleyüp beyt-i mezkûrı oqur imiş. [137b] Bu ħâtırında merkûz olup ħalmış ħattâ bunu şehâdetden bedel ħılmış ħâlet-i nezi'de iken.

²¹⁷ Bakara 2/156.

²¹⁸ Rûm 30/10. "Sonra, Allah'ın ayetlerini yalanladıkları ve onlarla alay etmekte oldukları için, kötülük işleyenin sonu daha da kötü oldu."

²¹⁹ Ondan Allah'a sığırız.

²²⁰ Bir kadın oynaya oynaya, Müncâb Hamamına giden yol nerede? diye sorarmış.

Beyt:

Zıkr-i tevhîde şu kim şıhhatdan ol mu'tâd ola

Hâlet-i nez'e varıcağ yine anı zıkr ider

Hikâyet-i hâmiseti ve hamsûn ba'de'l-mieti, rivâyet olunur bir gayrdan ki anuñ hırfeti otlağ şatmak imiş ve zıkrillah'dan ğâfil imiş, aña dağı vefât hâzır olup her bârî ki lâ ilâhe illallah telkîn olına, bir dutam bir pûla dirmiş. Ba'zı meşâyih bundan sonra eşhâbına dir imiş, şehâdet kelimesin çok iduñ hattâ anuñ üzerine vefât idesiz, nitekim bu kimse şıhhatda mu'tâd olduğı kelime üzerine vefât itdi.

Beyt:

Her neye mu'tâd olur ise zebân

Anuñile hatm olur ol 'âkıbet

Rivâyet olunur ehl-i kûr'ândan ba'zı ahyârdan ki aña vefât hâzır olup her bârî ki aña lâ ilâhe illallah telkîn olına ol dir imiş, (بسم الله الرحمن الرحيم طه ما انزلنا عليك القرآن) Her ne deñlü ki ²²¹(لا اله الا هو له الاسماء الحسنی) ²²²Hağ Te'âlâ'nıñ ol kavline dek ki, ²²³"يموت المرء على ما عاش عليه ويحشر على ما مات"

Beyt:

Nice 'iğ itse kişi mevti anuñ üzre olur

Her nice olsa vefâtı haşrı öyle olısar

Hikâyet-i sâdiseti ve hamsûn ba'de'l-mieti, hikâyet olunur ki bir hatun var idi müte'abbidâtdan aña râhibe dirler idi. Çün mevte müşrife oldı başını semâya ref' idüp didi, yâ zuhrüm ve zahîrem [138a] ve ol kimse ki i'timâdım aña dur hayâtımda ve

²²¹ Taha 20/1-2. "Taha, (Ey Muhammed!) Biz, Kur'an'ı sana sıkıntı çekesin diye indirmedik."

²²² Taha 20/8. "Allah, kendisinden başka ilah bulunmayandır. En güzel isimler O'nundur."

²²³ İnsan yaşadığı şey üzere vefat eder ve vefat ettiği şey üzere haşrolur. Rivayet hadis kaynaklarında bulunamadı.

memâtımda benden nuşreti terk itmeyesin mevtim katında ve baña vahşet virmeyesin kabrimde. Çün vefât kıldı anuñ oğlı kabrine gelür idi her cum‘a gicesi ve kur‘ân okur idi anuñ katında ve anuñçün du‘â ider ve mağfiret taleb eyler idi ve ehl-i kubûr için dağı böyle ider idi. Anuñ oğlı demiş, bir gice vâlidemi düşde gördüm, aña selâm virdim ve didim, yâ ana nicesin ve hâliñ nedür? Didi, yâ benim oğlancığım, mevtiñ gurbet-i şedîdesi var ve ben bi-ğamdillah berzahdayın ki eyüdür ve döşenmişdür anda reyhân ve yaşdık kılmışdur sündüs ve istebrağ yevm-i kıyâmete dek. Ben aña didim, hiç hâcetiñ var mıdur? Didi, ne‘am yâ benim oğlancığım, terk itmeyesin anda olduğıñ hâli, ya‘nî bizüm ziyâretimizi ve kırâ‘atı ve bizüm için du‘âyı taḥkîken ben mesrûr olurın seniñ geldiğıñ ile baña her cum‘a gicesinde ve cum‘a güninde sen teveccüh idicek mevtâ baña dirler yâ râhibe işte oğlıñ geli yürür ve ben anuñla mesrûr olurın ve eṭrâfımda olan mevtâ mesrûr olurlar. Oğlı demiş, ben her cum‘a gicesi anı ziyâret ider ve anuñ katında Kur‘ândan bir nesne okur idim ve dir idim, Allah sizüñ vahşetiñize enîs olsun ve gurbetiñize merḥamet kılsun ve seyyiâtıñızdan tecâvüz eylesün ve ba‘zılar ziyâde itdiler ve ḥasenâtıñız kabûl kılsun. Oğlı demiş, bir zamânda ben bir gice nâ‘im idim, gördüm ḥalk-ı keşîr baña geldiler ben anlara didim, sizler kimlersiz ve hâcetiñiz nedür? Didiler, biz maḳâbir ehliyüz saña geldük [138b] seniñ şükriñçün ve senden isterüz ki kaṭ‘ itmeyesin ol kırâ‘atı ve de‘vâyı. Ol oğlı demiş, pes ben zâ‘il olmadım anlar için kırâ‘atdan ve du‘âdan anlara her cum‘a güninde ve cum‘a gicesinde ve Muşannif demiş, zıkr olınan bu hikâyetde mevtâyâ nef‘-i Kur‘ân müeyyiddür, ‘ulemâdan şol kimseniñ kavlini ki buña ḳâ‘ildür ve bundan soñra zıkr olınacaklar dağı bu ḳavl-i müeyyiddür.

Hikâyet-i sâbi‘ati ve ḥamsûn ba‘de‘l-mieti, ba‘zı ehl-i ‘ilm zıkr eyledi ki, bir recül düşde görmüş ehl-i kubûrı maḳâbirde çıkmışlar kabirlerinden maḳbereniñ zâhirine, anda bir nesne dañşururlar. Ol kimse bilmemiş ki ne dañşururlar demiş, bundan ta‘accüb itdim ve bunlardan birini gördüm câlis nesne dañşurmaz anlar ile. Ben aña yakın vardım ve su‘âl itdim, bunlar ne dañşururlar? Didi, kendülere hediye olanı dañşururlar kırâ‘at-ı kur‘ândan ve şadaḳadan ve du‘âdan. Ol recül demiş, ben aña didim, pes niçün dañşurmazsın anlar ile? Didi, ben ğanîyin. Andan didim, ne nesne ile

sen ğanîsin? Didi, bir ħatme ile ki anı benim veledim oĸur ve baña hediye kıılır herġün ve veledim fûlân bâzârda zülâbiye Őatar. Ol recûl dimiŐ, ĸünkü uyandım ol bâzâra gitdim ki zıkr itdi idi, anda bir yigit gördüm zülâbiye Őatar ve Őudaĸların taĸrık ider. Ben aña didim, ne nesne ile Őudaĸlarıñ taĸrık idersin? Didi, Őur'ân oĸurım ve hediye iderin babama ĸabirde. Ol recûl didi, bir zamân geĸdi girü dűŐümde gördüm ol mevtâ ĸabirlerinden [139a] ĸıĸdılar dañıŐururlar evvel gördüğüm gibi ve ol recûli gördüm bunlar ile bile dañıŐurur uyandım ve bundan ta'accüb kııldım. Andan Őoñra ol bâzâra vardım tâ ki anuñ oĸlunuñ ħaberin bilem, ben anı buldım vefât itmiŐ (raĸmetullahi 'aleyh)

Ĥikâyet-i Őâmineti ve ħamsûn ba'de'l-mieti, rivâyet olunur ba'zı nisâ ħâli ki vefât itmiŐ anı bir ħatun dűŐünde görmiŐ ki anı bilür imiŐ. Anuñ ĸatında taĸt altında ĸanaĸlar var nûrdan örtülmiŐ bu ħatun ol ħatundan su'âl idüp dir, bu zarfıarda ne var? Ol ħatun oĸlancıkıarım babası bu gice baña hediye göndermiŐ anıardur dir. Bu ħatun uyanup ol ħatunuñ zevcine bu vâkı'ayı ħikâyet ider, zevci dir, bu gice Őur'ândan bir nesne oĸudım ve aña hediye itdim idi.

Beyt:

Yâ İlâhî isterüz biz raĸmetiñ

Hem eĸıbbâdan daĸı zıkr u du'â

MuŐannif dimiŐ, Yemen diyârında vefât idenleriñ ba'zı için Őur'ân oĸıyup Őevâbın aña hediye itmiŐ idim. Ba'zı aŐĸâb anı dűŐde görmiŐ beni zıkr idüp benden aña selâm idüp diyesin ki, Allah aña ħayr-ı cezâ ide nitekim ol baña Őur'ân hediye itdi.

Ĥıı'a:

Ĥayy olandan armaĸan mevtâ için

Ĥün olur Şur'ân ile zıkr-i Ĥudâ

Lâyıĸ oldur ħayy olanlar ideler

Meyyit olan dostları için du'â

Çün lisân ile olur lâzım degil

Akçe pul harc eylemek aña saña

Ehl-i inşâf olan ider mi dirîğ

Bir du‘âyı kim ola derde devâ

Rivâyet olunur ki Şeyh İmâm Müftiyü’l-enâm ‘İzzüddîn b. ‘Abdüsselâm, mevtâ [139b] için du‘âdan şevâb olmağa münkir imiş, kendü vefâtından soñra menâmda görüp demişler, ne dirsın münkir olduğın mevtâ için hediyeeye? Dimiş, heyhât emrî, ben zann itdigimiñ hilâfın buldım, ya‘nî du‘â ve tilâvet-i Qur‘ân meyyite nâfi‘ idüğün şimdi bildim.

Kit‘a:

Bilirüz biz bunı kim mevtâ için

Çün du‘â-yı hayy olan ihvân ide

Hak Te‘âlâ’dan ümîd oldur hemîn

Meyyite lütf eyleyüp gufrân ide

Biz dahı meyyit olıcağ umaruz

Her Müslimân bir du‘â ihsân ide

Hikâyet-i tâsi‘ati ve hamsûn ba‘de’l-mieti, Şâlih-i Murî (r.a.) demiş, ben teveccüh eyledüm cum‘a gicesi câmi‘e tâ ki anda şalât-ı fecri kılam. Mağâbire uğradım bir kabır katında cülûs itdim ‘aynım baña galebe itdi, düşümde gördüm ehl-i mağâbir kabirlerinden çıktılar halka halka ku‘ûd itdiler söyleşürler idi. Bir yigit gördüm üzerinde gizlü kaftânlar var mağâbiriñ bir cânibinde ku‘ûd itmiş mağmûm ve maħmûm ve yalıñuz. Ehl-i kubûr azacığ eglendiler hattâ teveccüh itdi melekler, ellerinde tabağlar var pîşkîrler ile urutulmuş, ke’ennehu didi nûrdan, bunlardan her birine bir tabağ gelürdi ol anı alurdu ve kabrine dâhil olurdu. Pes ben şabba didim, yâ Abdullah, noldu baña ki seni hazîn görürem ve bu gördüğim nedür, ya‘nî ehl-i kubûra gelen tabağlar nedür? Ol yigit didi, yâ Şâlih, tabağları gördüñ mi? Ben didim ne‘am, anlar nedür? Ol yigit didi,

anlar hayy olanların mevtâ için şadaqâtı ve du‘âlarıdır [140a] anlara gelir cum‘a gicelerinde ve cum‘a günlerinde. Andan sonra kelâm-ı tavîl zıkr eyledi ve anda zıkr itdi ki anuñ vâlidesi var imiş dünyâya meşgûle olmuş ve tezevvüc itmiş anuñ hayrânı olmuş, pes aña lâyıq imiş ki maḥzûn ola, zîrâ anı zıkr ider kimse yok imiş. Şâlih-i Murî, anuñ vâlidesiniñ menzili kıdadur deyü su‘âl kılmış. Ol yigit daḥı vaşf eylemiş çün şabâh olmuş, Şâlih anda varup nâsdan su‘âl idüp aña irşâd itmişler, ol ḥatuna perde ardından söyleyüp kışşai hikâyet eylemiş. Ol ḥatun ağlamış ḥattâ göziniñ yaşı yañaqları üzerine dökülmüş andan sonra dimiş, yâ Şâlih ol benim cigerimden ve tamarlarımdan anmışdur ve kırnım aña zarf olmuşdur ve memelerim aña meşk olmuşdur ve yanım aña yanak olmuşdur ba‘dehu baña biñ dirhem virdi ve didi, bunu taşadduk kıl benim ḥabîbim ve gözüm nûrı için ve ben anı unutmayayın du‘âdan ve şadaqadan baqiye-i ‘ömrümde inşallah. Şâlih-i Murî dimiş, ben ol biñ dirhemi anuñ için taşadduk itdim çün bir cum‘a daḥı oldı teveccüh eyledüm câmi‘e yine maḥâbire geldüm ve bir kabre söykendim ve başım tapınûr idi, nâ-gâh kıavmi ya‘nî ehl-i kıubûrı gördüm çıkdılar ve ol şâbbı gördüm üzerinde aḳ kıaftânlar var ve ol şâd ve mesrûr teveccüh itdi benim cânibime ḥattâ baña kıarîb oldı ve didi, yâ Şâlih Allah saña hayr-ı cezâ kılsun, taḥkîken baña hediye vâşıl oldı. Ben aña didim, siz cum‘a gününü bilür misiz? Didi ne‘am ve havâda kıuşlar [140b] daḥı bilürler ve dirler selâm selâm li-yevmin şâliḥin. Yevm-i şâlih deyü cum‘a günün dilerler.

Kıı‘a:

Cum‘a gicesin bilür zenbûrlar

Ol gice cümle kıovanına gelir

Çünkü bir âḥer yire naḳl ideler

Cum‘a gicesi gelince şabr olur

Hikâyet-i sittûn ba‘de‘l-mieti, Mâlik b. Dînâr (r.a.) dimiş, Başra‘da bir kıavm gördüm bir cenâze getirüp alup giderler. Ol getürenlerden ḡayrı cenâzeyi göndürü gider kimse yok. Ben anlara su‘âl itdim, didiler bu bir recüldür kıbâr-ı müznibînden ve ‘uşşât-

ı müsrifinden. Mâlik b. Dînâr demiş ben anuñ namâzın kıldum ve kabrine indürdim andan şoñra gölgeye döndüm ve anda nâ'im oldum düşümde iki melek gördüm semâdan indiler ve kabri yardılar ve biri aña nüzûl kıldı ve yoldaşına didi, bunu ehl-i nârdan yaz, bunda bir 'uzuv yokdur ki bunu ma'âşî ve evzârdan sâlim kıla. Ol bir melek didi, iy karındaş, isti'câl itme buñın üzerine iki gözlerine nazar kııl. Didi, gördüm ben iki gözini muhârama nazar ile tolu gördüm. Ol didi, kulağın gör. Didi, gördüm fevâhiş ve münker ile tolu buldım. Ol didi, iki ellerine nazar kııl. Didi, yokladım anı harâm tenâvüli ve helâl olmayan lezzâtile tolu buldım. Ol didi, ayakların gör. Didi, gördüm necâsete sa'î ve umûr-ı mezmûmâta meşî ile tolu buldım. Ol didi, iy karındaş isti'câl itme ve beni kıo aña nüzûl ideyin. Pes aña melek-i şânî nüzûl eyledi ve anuñ kıatında bir sâ'at eğlendi ve ol bir melek didi, [141a] ben bunuñ kıalbin gördüm îmânile tolu buldım, sen bunu merhûm ve sa'îd yaz ve fazl-ı mevlâ istiğrâk ider bunuñ zünûbını ve kıağâyâsını ve inşâd itmişler:

Rübâ'î:

Tâ'atımdan gördiler ma'bûd anı

Rağmetimden şandılar merdûd anı

Çünkü hilmüm a'zem ve 'afvum keşîr

İtmezem ben luğufdan ma'rûd anı

Muşannif demiş, bu sa'âdet her 'aşîye müyesser olmaz buña mağrûr olmamağ gerek ve 'aşîleriñ küllîsi kıağar-ı meşiyetdedür, belki muñî'ler bilmezler nice kıatm olsalar gerekdür.

Kıı'a:

Havf lâzımdur kudâdan iy kışi

Hem recâ kılgıl sen anuñ rağmetin

Rağmetim sâbık durur kışma demiş

Kendümüzde umaruz biz sebkatın

Hikâyet-i hâdiyeti ve sittûn ba'de'l-mieti, ba'zı şulehâdan mervîdür ki dimiş, ben Hâk Te'âlâ'dan diledüm ki baña göstere ehli maķâbir maķâmâtını. Pes gicelerden bir gece gördüm ke'ennehu kıyâmet kıpmuş ve kıbirler açılmış, ba'zı nâ'im sündüs üzerinde, ba'zı nâ'im harîr ve dîbâc üzerinde, ba'zı nâ'im reyhân üzerinde, ba'zı nâ'im tahtlar üzerinde bunların ba'zı dâhik ve ba'zı bâki. Ben didim, yâ Rabbî, nolaydı dileyeydiñ bunların beraberliğini kerâmetde. Ol kimse dimiş, ehl-i kıbûrdan bir münâdî nidâ eyledi ki, yâ fülân, bu menâzil-i a'mâldur, ammâ aşhâb-ı sündüs anlar hulûk-ı hasen şâhibleridür, ammâ aşhâb-ı harîr ve dîbâc anlar şehîdlerdür, ammâ aşhâb-ı reyhân anlar şâ'imlerdür, ammâ aşhâb-ı zihk ehl-i tevbedür, ammâ aşhâb-ı bukâ, ya'nî ağlayanlar 'aşîlerdür, ammâ aşhâb-ı [141b] merâtib anlar Allah için birbirine muhabbet idenlerdür. Nüşha-i aşîde böyle bulundu, ya'nî aşhâb-ı merâtib tefsîr kıldı, bâ-vücûd ki aşhâb-ı merâtib zıkr olunmamış idi ve aşhâb-ı sürûr, ya'nî tahtlar aşhâbı kimlerdür zıkr itmedi. Gâlibâ aşhâb-ı merâtib didüğü tahtlar şâhibleridür, ammâ haķikat-ı merâtib menâşib-ı şerîfe ve maķâmât-ı 'âliye ve münîfedür şek yokdur ki, tahtlar şâhibleri eşrefdür mertebe cihetinden ve a'lâ menzile cihetinden arz üzerinde olandan, egerçi ehl-i arz harîr üzerinde ve ğayr üzerinde ise dağı, bunun biri ile tahtlar ki ikrâm için hâzır olunmuşdur ve mertebe-i 'âliyedür 'azîz döşeklerden hâlî degildür, egerçi zıkr olunmadı ise anlar ile dağı. Nitekim Hâk Te'âlâ dimiş, ²²⁴(على سرر متقابلين) ki anlar ile döşekler zıkr olunmadı bu âyetde ve ma'lûmdur ki zıkr olan tahtlar üzerinde döşekler vardur ki mezkûrdur âyât-ı uhrâda ve kaçan bir kimse dise, **جلس الملك على السرير وجلسنا عنده** ya'nî pâdişâh taht üzerinde cülûs itdi ve biz anuñ kıatında cülûs itdük. Bundan iki nesne ma'lûm olur, biri bu kim, taht döşenmişdür egerçi zıkr olunmadı ise dağı ve şâninci budur ki pâdişâh taht üzerinde cülûs itdi tâ ki kıatında olanlardan mürtefi' ola rıf'at-ı meclis ile rıf'at-ı memleket ile bile ve râzî olmadı ki anuñ ğayr-ı taht üzerinde cülûs ide ve ol ğayr [142a] ile yir üzerinde cülûs ide. Vaktâki Aħnef b. Kıays (r.a.) ba'zı vâlîler üzerine dâhîl oldu ba'zı meşâlih-i müslimîn için anuñ ile taht üzerinde bile cülûs eyledi

²²⁴ Hicr 15/47. "Sedirler üzerinde karşılıklı otururlar."

ol vâli izinsiz ve Aḥnef anuñ vechinde ğazab gördi ve didi, vâ-‘acebâh nice tekebbür ider ol kimse ki eli ile necis yor her gün iki kere ve üç kere.

Қıт‘а:

İki kere bevli yolından çıkan

Hem olan cevfi anuñ zarf-ı necis

İki ya üç kere her günde olan

Desti ile ğâsıl-ı cevfi necis

Bir iki günden ecel iricegez

Aña ıtlâk olınan ħarf-ı necis

Hîç lâyıķ mı tekebbür eylemek

Bu kadar var anda çün ħavf-ı necis

Vaqtâki Abdülmuṭṭalib ba‘zı mülûk üzerine dâhil oldu ise ol melik andan manzar-ı ḥüsün gördi, ya‘nî güzel şûret gördi ve ḥaber virildi anuñ siyâdetinden ve ḥasebinden kıreyşde ḥaber-i ḥüsün ve lafz-ı ḥüsün, ya‘nî kıreyş içinde seyyid ve ḥasîb idüğinden ḥaber virildi. Pes ol melik aña tebcîl ve ikrâm kıldı ve mekrûh gördi bunu ki ol yirde cülûs ide ve kendüsi taḥt üzerinde cülûs ide ve mekrûh gördi bunu ki ol kendüsi ile taḥt üzerinde cülûs ide, melik taḥtında ve ‘ulüvv-i meclisde anuñ ile [142b] müşârik ola. Pes melik taḥtından indi ve Abdülmuṭṭalib ile arz üzerinde cülûs idüp ve taleb itdüğü ḥâcetin revâ eyledi ve anı teclîl itdi ve mertebe-i ‘âliyeye taḥşîş itdi. Pes böyleye Allah için muḥabbet idenler efzaldur ḥikâyetde mezkûr olanuñ sâ‘irinden. Taḥkîken geçmişdür ḥadîş-i *Şaḥîḥ-i Tirmizî* ki Ḥaķ Te‘âlâ dimiş, benim celâlim için birbiriyle muḥabbet idenler için minberler vardır nûrdan, nebîler ve şühedâ anlara günü iderler, ya‘nî anları günilerler ve şaḥîḥ ḥadîş vardır *Muvattâ‘*da ki Ḥaķ Te‘âlâ dir, benim muḥabbetim vâcibdür benim için birbirine muḥabbet idenlere ve benimçün birbirini ziyâret idenlere ve birbirine bezl idenlere. Pes taḥkîken zâhir oldu bu iki ḥadîşden menâm-ı mezkûrı müeyyed olan ki anlar aşḥâb-ı merâtib imişler ve saña kâfidür bu

merâtibden ve sebep-i ikrâm olan menâşıbdan ki şâmildür bir şerefi ki kıadr-i celîl ve fahr-i ‘azîmdür, bunuñ birle ki anuñçün ‘îş-i dehnâ’, ya‘nî sıkıcı ‘îş vardır ve cemâl-ı asnâ, ya‘nî rûşen şüret vardır, dağı na‘îm muķîm vardır civâr-ı mevlâ-yı kerîmde, Allah anları ziyâde kıılsun ni‘metlerinden ve kerem itsün bize ve Müslimânlara ihsân-ı ile ve ammâ tahtlar [143a] zıkr-i menâm-ı mezkûrda ve menâbir-i nûr zıkrî hadîş-i şâhîh-i meşhûrda bu ikisi ortasında tenâkuż yokdur. Ya‘nî düşde tahtlar üzerinde görüldi ve hadîşde minberler üzerinde dir, tevfiķ budur ki minberler kıyâmetde olur tahtlar kabirde olur, ya‘nî kıable’l-kıyâmeti. Nitekim düşde öyle görüldi ve hikâyât-ı âtiyede öyledür.

Hikâyet-i şâniyeti ve sittûn ba‘de’l-mieti, rivâyet olındı ba‘zı kabir kıazıcı mu‘temedden ki kabir kıazar idi ba‘zı şehirlerde. Aña görüldi bir insân ki taht üzerinde câlis ve elinde muşhaf var okur ve bunu dağı dimiş, altında ırmaķ var akar. Ol kabir kıazıcı bunu görüp bayıldı ve anı kabirden çıkardılar ve bilmediler aña ne irdi. Andan sonra ikinci günde ya üçüncü günde ifâķat buldı, nâsa gördüğinden haber viridi, ba‘zı nâs andan diledi ki ol kıabre delâlet ide. Ol aña ‘azm eyledi, çün gice oldu ol kıabr şâhibi aña düşde didi ve kıasem kııldı Hâķ Te‘âlâ’ya ki eger delâlet iderseñ bir kimseye benim kıabrüme taħķîķen saña şöyle şöyle ‘uķûbet irişür. Ol kimse uyandı ve niyyet itdigünden tevbe kııldı ve ol kıabr aña setr olındı kıanda idigün bilmedi.

Beyt:

Kabirde taht üstüne câlis olup

Haşırda minberde olmaķ nûrdan

[143b] *Özge sulţânlıķdur bu ‘ârif*

Aña tâlib ol sūrûr ve sûrdan

Hikâyet-i şâlişeti ve sittûn ba‘de’l-mieti, rivâyet olunur Manşûr b. ‘Âmmâr’dan (r.a.) ki dimiş, ben ba‘zı eyyâmda bir yigit gördüm namâz kıılır hâ’ifin namâzı gibi. Ben kendü nefsimde didim, bu yigit ben umaram ki velîdür evliyâullahdan. Pes teveķķuf kııldum tâ namâzdan fâriğ oldu ve aña selâm virdim ol benim selâmum aldı ve ben aña

didim, bilür misin cehennemde bir vadi vardur ki aña dirler, ادبر (لظى نزاغة للشوى تدعو من ادبر,
²²⁵ (يا ايها الذين امنوا قوا انفسكم واهليكم نارا وقودها الناس والحجارة عليها ملائكة غلاظ شداد) Ol yigit bir na'ra urdı ve bayıldı çün ifâkat buldı baña didi, ziyâde
 226 (فهو في عيشة راضية في جنة عالية قطوفها دانية) لا يعصون الله ما امرهم ويفعلون ما يؤمرون) Çün
 227 (يا ايها الذين امنوا قوا انفسكم واهليكم نارا وقودها الناس والحجارة عليها ملائكة غلاظ شداد) Çün
 üçünci gice oldı anı düşde gördüm taht üzerinde câlis ve başında tâc ve didim aña, Allah
 Te'âlâ neyledi saña? Didi, bana mağfîret kıldı ve baña virdi ehl-i bedir şevâbını ve dağı
 ziyâde kıldı. Ben didim, niçün? Didi, zîrâ anlar [144a] seyf-i küffârile katl olındılar ve
 ben kelâm-ı cebbâr ile katl olındım.

Qıt'a:

Şol ki mü'mindür raqîku'l-çalbdur

İstimâ' itse va'îd âyetlerin

Havfdan can virse ger olmaz 'aceb

Ehl-i nârîñ gûş idüp hâletlerin

Hikâyet-i râbi'ati ve sittûn ba'de'l-mieti, Mü'ellif dimiş, Allah anuñla mu'âmele
 eylesün dünyâsında ve âhiretinde lütfi ile ve rahmeti ile ben düşde gördüm bir kabr-ı
 meftûh ve aña dâhil oldum ol kabr vâsi' ve anda bir kimse yok ammâ taht ayakları var,
 gözümü kaldurdım gördüm bir yüksek taht ve üzerinde bir şahs nâ'im. Ben didim, ne
 'aceb kabîhdür ebnâ-i dünyâ fi'illeri ki terk itmezler hamâkatı ve refâhiyeti hattâ
 mevtden soñra dağı ki kabirlerine taht idhâl iderler meyitleri için. Nâ-gâh kabr şâhibi
 beni çağırdı kendüye ve ben kâdir olmadım çıkmağa taht ziyâde yüksek oldığıçün.
 Ba'dehu baña tarîk âsân kıldı kabriñ bir cânibinden, pes aña çıktım nitekim dereceler
 çıkılır hattâ ol taht üzerinde nâ'im olana beraber oldım, gördüm ol benim anam

²²⁵ Me'âric 70/16-18. "Cehennem derileri kavurup çıkarana alevli ateştir. O, (hakka) arka döneni ve (imandan) yüz çevireni; servet toplayıp yığıcı kendine çağırır."

²²⁶ Tahrim 66/6. "Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar taşlar olan ateşten koruyun. O ateşin başında katı, çetin, Allah'ın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen ve kendilerine emredilen şeyi yapan melekler vardır."

²²⁷ Hâkka 69/21-23. "Artık o, hoşnut bir hayat içindedir. Yüksek bir cennettir. Onun meyveleri sarkar."

rahîmehâllah baña selâm virdi be-ğâyet şefkat-i bâliğa ve re'fet-i kâmile ile ve benim bir qarındaşım şordu ki sağ idi, ammâ şol qarındaşlarım ki andan soñra vefât itmişlerdi bu düşden evvel anları şormadı, bu mü'eyyiddür şol vârid olanı [144b] ki mevtâ bilürler vefât idenleri ve kendülere varan meyyitelerden, su'âl iderler hayy olanları ehl-i dünyâdan. Ba'dehu baña vedâ' itdi selâmdan ve su'âldan soñra, pes uyandım kendümde bir hâlet buldım, ol selâmdan ve ol şefkatdan müddet-i tavîle, hattâ tezekkür itdükçe anuñ te'sîrini buldım kalbimde nice yıllar.

Qıt'a:

Diyâr-ı gurbete mevtâ giderler

Bu dünyâyı çün anlar terk iderler

Müsâfir var ise dünyâdan sorarlar

Fülânîñ hâli nicedür ne işler

Hikâyet-i hâmiseti ve sittûn ba'de'l-mieti, Mü'ellif dimiş, (ahsenellahu hâtimetehu) meyyitleri görmek hayırda ya şerde keşifden bir nev'dür. Haq Te'âlâ izhâr ider meyyitler hâlini ya beşâret için ya mev'îzet için ya bir maşlahat için, meyyite îşâl-ı hayrdan aña ya üzerinde olan deyni kazâ için ya bundan gayrı için. Andan soñra bu rü'yet-i meyyit gâh nevmde olur ve bu gâlibdür, gâh uyanıkla olur ve ol kerâmât-ı evliyâdandır ki anlar aşhâb-ı ahvâldur maqâmât-ı 'âliyede ki meyyitlere nazar iderler uyanıkla ne vaqt dilerse Haq Te'âlâ, bir hikmet sebebi ile ki ol bilür ol hikmeti ve bundan şahîh hikâyetler vardur zikri tavîl olunur. Eger dinilürse, bundandır [145a] biz taqdîm itdügimiz Şeyh Necmüddîn-i İsfahânî'den ki ol bir meyyitden işitmiş ki dir imiş, ta'accüb itmez misiz ki meyyit hayya telkîn ider? Bunı ol meyyit şol vaqt dimiş ki, mülakkin aña telkîn için ku'ûd itmiş ve bundandır şol hikâyet ki haber virdi ba'zı şâlihler Şeyh 'Ârif İsmâ'îl b. Muhammed el-Yemenî'den ki meşhûrdur Hazremî dimekle (r.a.) ki ol ba'zı maqâbire uğramış bilâd-ı yemende ve ağlamış büka-i şedîd ile ve anı hüzn ve güşşa kaplamış. Andan soñra zihk itmiş zihk-ı hamîdle ve anı ferağ ve sürûr kaplamış. Hazır olan nâs anda ta'accüb itmişler ve aña su'âl itmişler bundan.

Dimiş, baña keşf oldu bu maqâbir ehli ahvâli ki bunları gördüm ‘azâb olınurlar guşşalandım ve ağladım anuñçün, andan soñra tazarru‘ itdim Hâk Te‘âlâ’ya bunlarıñ hakkında, baña dinildi, seniñ şefâ‘atiñ kabûl itdük bunlarıñ hakkında ve bu kabriñ şâhibesi didi, ben bunlar ile bile miyin yâ Faķîh İsmâ‘îl ve ben fülâne-i muğaniyyeyin? Aña güldim ve didim, sen de anlar ilesin. Ba‘dehu göndürdi qabr qazıcıya ve su‘âl kıldı, bu qabr-i qarîbü’l-‘ahda kim vardur? Qabr qazıcı dimiş, fülâne-i muğaniyye vardur.

Beyt:

Şol kim merhûmîn içinde bulunur

Hâk Te‘âlâ aña da rahmet kıılır

[145b] Hîkâyet-i sâdiseti ve sittûn ba‘de’l-mieti, Mü’ellif dimiş (gaferellahu lehu) baña haber virdi şıka kimseler ki iki şeyh-i kebîr şüyûh-ı yemen içinde şehir ki, birine Şeyh Muḥammed b. Ebî Bekr el-Ḥikemî dirler ve birine Şeyh Ebü’l-Ġayş b. Ḥamîd dirler. Bu ikisi vefât itdükden soñra ba‘zı fuqarâ bunlar ile muşâḥabet için kabirlerine gelmiş Şeyh Muḥammed kabirden çıkmış, ol qabrine gelen kimesne ile muşâḥabet itmiş anuñ üzerine ‘ahd almış ve şürûṭ zıkr kıılmış zıkrî kelâm-ı tavîldeür ve Şeyh Ebü’l-Ġayş elini kabirden çıkarıp ol gelen kimesne ile muşâḥabet kıılmış. Hîkâyetde kelâm vardur zıkrî tavîl olur.

Beyt:

Rûh-ı insânı teccessüm bağlayup

Ḥayy olan insâna kendin gösterür

Hîkâyet-i sâbi‘ati ve sittûn ba‘de’l-mieti, Mü’ellif dimiş (rahmetullahi ‘aleyh) baña haber virdi ba‘zı ehl-i ‘ilm, Faķîh İmâm Muḥibüddîn Ṭanirî (r.a.)’den ki ol Şeyh-i ‘ârif İsmâ‘îl b. Muḥammed el-mezkûr ile bile imiş zübeyd qurbunda ol Şeyh İsmâ‘îl dimiş, yâ Muḥibiddîn, sen i‘tikâd ider misin kelâm-ı mevtâya? Muḥibiddîn dimiş, ne‘am. Ol Şeyh İsmâ‘îl dimiş, baña bu qabr şâhibi dir, ben cennet ḥaşviyin, ya‘nî döşek ve yaşdıķ içi gibi cennetiñ içindeyin. Mü’ellif dimiş, bunlarıñ hîkâyeti tavîldür yaqazada ve nevmde ve menâmlardandır ben gördüğüm benim ba‘zı şüyûhım ki

‘ulemâ-i şâlihînden idi, müteveffâ oldıktan sonra düşde gördüm saçallarında iki halhâl var [146a] her biriniñ nişfi altundan ve nişfi gümüşden cihet-i tûlda birbirine berikinmiş degil ve birbirinden munfaşıl ya‘nî altunla gümüş. Bu ikisi ‘aklı hayrân kılurlar hüsünleri ile ve ol şeyhimi gördüm şalınur idi meşyinde uyandım, gûyâ ben ol halhâllarıñ hüsni lezzetin bulırın ki anları kudret koyumcısı işlemiştir. Bunı ba‘zı koyumcılara şordum ki bu şıfat üzre işlenmek mümkün midür? Didi, mümkün degildir ki altuna gümüşden halhâl ola ve bunların birbirine ittîşâli olmayup birbirinden munfaşıl olalar. Pes bildim ki mahlûk şan‘atı halıka kâdir degilmiştir.

Beyt:

Ol ki eflâkı ‘amedsiz ref‘ ider

İttişâlsiz gayrıları şef‘ ider

Hikâyet-i şâmineti ve sittûn ba‘de’l-mieti, Mü’ellif demiş, vâlidemi mevtinden sonra düşde gördüm ke’ennehu baña ‘itâb ider anuñçün ki ol vefât itdükte ben gâ‘ib idim gaybet-i ba‘îde-i tavîletü’z-zamân ile. Ben aña didim, bilmez misin Ya‘kûb (a.s.)’iñ oğlı kendünden gâ‘ib oldu dehr-i tavîl, yâhûd didi, şu kadar şu kadar yıl ve ol şabr itdi. Babam didi, iy veledim bizi enbiyâya mı beñzedirsin, ya bizüm şabrımız enbiyâ şabrına mı beñzedirsin? Andan sonra babamı receb ayınıñ evvel cum‘a gicesi gördüm, kabri üzerinde Kur‘ân-ı‘azîm kırâ‘at itdigimden sonra baña beşâret eyledi ve benim likâm ile mesrûr oldu ve didi, el-hamdülillah ki baña in‘âm eyledi üç haşlet ile; biri, içtimâ‘. Ben uyandım ol iki haşleti zıkr itmeksiz. Mü’ellif demiş, mezheb-i ehl-i sünnet budur ki, ervâh-ı mevtâ rücû‘ iderler ba‘zı evkâtda ‘illiyînden [146b] ya siccînden cesedlerine kabirlerinde, Haq Te‘âlâ diledüğü vaqt huşûşan cum‘a gicesinde cum‘a gününde ve cülûs iderler ve söyleşürler ve ehl-i ten‘îm ni‘metlenürler ve ehl-i ‘azâb mu‘azzeb olurlar ve muhtaş olur ervâh ecsâd degil na‘îme ‘illiyûnda olan ve ‘azâba siccînde olan ve kabirde müşterek olur rûh ve cesed na‘îmde ya ‘azâbda rûh cesede ‘avdet idicek illâ cum‘a gününde ve cum‘a gicesinde degil, taḥkîken bize irişdi ki mevtâ mu‘azzeb olmazlar cum‘a gicesinde ve cum‘a gününde Allah’dan rahmet oldığıçün ve şeref-i vaqt için.

Mü'ellif demiş, ihtimâl vardur ki ref'-i 'azâb vaqıt-i mezkûrda 'uşât-ı müslimînden ola küffârdan olmaya. İki emr için; biri bu kim, kâfir muhalled fi'l-'azâb olur, müslim degil. İkinci bu kim, müslim mu'teqıddur cum'a gününüñ ve cum'a gicesiniñ fazlına ve bereketine kâfir mu'teqıd degildür vallahu a'lem. Tahkîken edille-i şer' aḥbârdan ve âşâr-ı şahîḥadan mütezâhir oldı na'îmde ve 'azâb-ı kabirde ve 'illiyînde olan ervâḥıñ na'îmi ve siccînde olan ervâḥıñ 'azâbı sa'âdet ve şakâvet ḥasebi iledür ve 'aql bunı muḥâl görmez ve naql zıkr olunursa kelâm tavıl olur ve edille-i ma'kûl ve menkûl zıkriniñ mevzi'î kütüb-ı uşûldur ve ol meydânda 'asker-i sünnet gâlib ve 'asker-i bid'at maḡlûbdur. Andan şoñra na'îm ve 'azâb ervâḥ ile ecsâda olmaḡ ya yalıñız ervâḥa olmaḡ berzahdadur, [147a] ammâ ba'sdan şoñra, ya'nî kıyâmet kôpacak rûḥ ve cesed müşterek olurlar na'îmde ve 'azâbda icmâ'-ı müslimîn ile ḥilâf-ı felâsife-i küffârıñ, anlar ki dirler, ervâḥ ba's olunur ecsâd olunmaz, anlar şaḥâyifiyyûndur ve bunlardan küfr cihetinden eşeddür felâsife-i ṭab'ıyyûn, anlar ki inkâr iderler ba's-ı ecsâda ve ba's-ı ervâḥa ma'an. Bu iki kısımdan eşeddür küfr cihetinden felâsifeden kısım-ı şâliş ki anlar dehriyyûndur ki anlar ba's-ı ecsâda ve ba's-ı ervâḥa inkâr iderler ve şâni'a daḡı inkâr iderler.

Rübâ'î:

Ḥamd olsun Ḥaḡḡ'a kim bize hidâyet eyledi

Zâllînden kılmadı hem ehl-i sünnet eyledi

Mu'teqıd kıldı bizi ol enbiyâ aḥbârına

Efzal-i faḡr-ı enâma ḡayr-ı ümmet eyledi

Ḥikâyet-i tâsi'ati ve sittûn ba'de'l-mieti, ḡikâyet olunur Şeyḡ Ebû Alî Rûdbârî (r.a.)'den ki aña fuḡarâdan bir camâ'at geldiler. Bunlardan biri ḡasta oldı ve marazda nice eyyâm ḡaldı ve yoldaşları anuñ ḡıdmetinden uşandılar ve andan bir gün Şeyḡ Ebû Alî'ye şikâyet itdiler. Şeyḡ nefesine muḡâlefet itdi ve yemin itdi ki anuñ ḡıdmetine ḡayrı kimesne naşb olunmaya. Pes Şeyḡ ḡıdmete bi-nefsihi mübâşeret itdi bir nice gün, andan şoñra ol faḡır vefât itdi, Şeyḡ anı kendü eliyle yudu ve kefenledi ve namâzın kıldı ve

defn eyledi ve kabre koyucağ yüzini açdı ve ol fakîr iki gözlerin açup Şeyh'e didi, yâ Ebâ Alî, ben saña nuşret ideyin câhim ile yevm-i kıyâmetde nitekim sen baña nuşret itdüñ nefsiñe muhâlefetde.

Rübâ'î:

[147b] *Vârid olmışdur hadîş içre beyân*

Mü'min olmaz deñşirür belki mekân

Meyyit olanlar gözünü açduğın

Gözi açıklar anı görür 'ayân

Hikâyet-i seb'ûn ba'de'l-mieti, Şeyh Ebû Sa'îd el-Hezzâz'dan rivâyet olunur ki dimiş, ben Mekke'de idim bir gün, Benî Şeybe çapısına uğradım, anda bir güzel yüzlü yigit gördüm meyyit, anuñ yüzine bağıdım ol tebessüm itdi benim yüzüme ve didi, yâ Ebâ Sa'îd, bilmez misin ki aḥbâb aḥyâdur meyyit olsalar bir dârdan bir dâra intikâl iderler ve Ebû Ya'kûb-ı Sûsî (r.a.)'den rivâyet olunur ki dimiş, baña bir mürîd geldi Mekke'de ve didi, yâ üstâd, ben yarın zuhr vaḳtinde vefât iderin, al bu filori nişfi ile kabir kazdur ve nişfi ile beni kefenle. Çün yarın zuhr vaḳtı oldu ol mürîd geldi tavâf kıldı ve irâḳ oldu vefât itdi, ben anı yudum ve kabrine kodum gözlerin açdı. Ben didim, mevten soñra hayât olur mı? Ol didi, ben hayyın ve her muḥibbullah hayyudur.

Beyt:

Meyyit oldur ki hayy iken ol Haḳḳ'a 'âşık olmaya

'Âşıkullah olan meyyit degildir hayyudur ol

Hikâyet-i hâdiyeti ve seb'ûn ba'de'l-mieti, ba'zı şulehâdan mervidür ki dimiş, ben bir mürîd yudum, ol benim başbarmağım dutdı ḥâlbukim muğtesil üzerinde idi. Ben didim, iy benim oğlancığım şalıvir elimi taḥḳîken ben bilürem sen meyyit degilsin ve bu intikâldur. Pes elimi şalıvirdi. Muşannif dimiş, baña irişdi ki [148a] ba'zı meyyitiñ ğâsili kendü mezhebi üzre tırnağların keser idi, ba'zı tırnağların kesmekde tecâvüz eyledi, meyyit barmağını çekdi, baña haber virdi bunu ğâsil ve bunu daḳı didi ki,

tebessüm ider idi ve yüzi yalabır idi ve gâsil-i mezkûr bir hatun ve meyyit dağı bir hatundi ve ikisi dağı şâliha idiler.

Beyt:

Meyyit-i şâlih olan hayyalar gibi cünbiş ider

Gâsil-i şâlih olan görür hemân ol cünbişi

Her kişi meyyit olıcağ böyle cünbiş eylemez

Buncılayın cünbişi hem görmez iy kes her kişi

Her işi işler iken olmaz bu hâlet kimseye

İster iseñ buncılayın hâli terk it her işi

Dişi ve erkek bir olur fazl-ı hağ feyz idicek

Bir dişi itmiş bu hâli görmüş anı bir dişi

Hikâyet olunur ki İbn-i Cellâ dimekle ma'rûf olan şeyh dimiş, çünkü babam vefât itdi muğtesil üzerinde zıhk ider idi, kimse anı yumağa cüret itmeyüp hayyudur bu dirler hattâ bir recül geldi anuñ akrânından ol yudı.

Beyt:

Nice yıllar ağlamak olur revâ

Tâ ki meyyit olıcağ zâhik ola

Hikâyet-i şâniyeti ve seb'ûn ba'de'l-mieti, ba'zı şulehâdan mervîdür ki dimiş, biz gemide idik, bir hasta kimse ol gemide vefât itdi, biz anuñ yırağın gördük, deñize atmağ diledik gördük deñiz iki pâre oldı ve gemi arz üzerine indi. Biz çıktık kabir kazdık ve anı defn kıldık çün fâriğ olduk şu geldi gemi kalkdı ve gitdi.

Beyt:

Harğ-ı 'âde oldur kim 'âdeten ola muhâl

Şol ki mu'tâd olmaya inkâr kıılma 'âkııl

Ve bir fakîr bir qarañu evde vefât itmiş, çün anı yumaq dilediler çırâk istemekde [148b] sa'î kııldılar zâhir oldu anlar için pencereden bir nûr ki evi rûşen kııldı. Pes ol meyyiti yuyup fâriğ oldılar ol nûr gitdi.

Beyt:

Buñâ şâhid ister iseñ ger okı

Unzûrnâ nektebis min nûrikum

Hikâyet-i şâlişeti ve seb'ûn ba'de'l-mieti, ba'zı şulehâdan mervîdür ki dimiş, Şeyh Ebû Tûrâb-ı Naşî beriyede vefât itmiş, ammâ kâ'imen degilmiş, turur kıbleye karşı anı kimse dutmaz ben diledim ki anı götürem ve toprakda gömem kaldurmağa kâdir olmadım ve işitdim bir hâtifi dir idi, ço Allah dostunı Allah ile ve rivâyet olunur ki Şeyh Ebû Alî Rudbârî'ye vefât hâzır olıcağ gözlerin açdı, işte semâ kapuları açıldı didi ve işte cennetler bezendi ve işte bir kâ'il dir, yâ Ebâ Alî, biz seni irişdirdik mertebe-i kuşvâya eger redd itmezseñ. Ba'dehu inşâd itdi:

Rübâ'î:

Nazar kıılmadım ben seniñ mâsivâña

Nazar eyledüm tâ ki ra'nâ liķâña

Seniñ haķķıñ için murâdım çü sensin

Nazar itmezem ben behiş-i semâña

Hikâyet-i râbi'ati ve seb'ûn ba'de'l-mieti, ba'zı şulehâdan rivâyet olunur ki çün İbn-i Celâ (r.a.) vefât itdi zıhık ider idi. Tabîb, bu hayy ancak didi, çün yapışdı didi meyyitdür. Ba'dehu yüzün açdı ve didi, bilmezem hayy mıdur meyyit midür.

Beyt:

Ne ra'nâ mevt olur ol kim gidüp cân

Anı hayy zann ide erbâb-ı 'irfân

Ve Abdullah b. Mübârek (r.a.) hîn-i ihtizârda gözlerin açup [149a] gülüp didi,
 228 (لمثلي هذا فاليعمل العاملون)

Beyt:

Buncılayın hâlete irmek için

‘Âmil olanlar ‘ameller eylesün

Ve Şeyh Ebû Muhammed-i Harîrî (r.a.) demiş, ben Cüneyd (r.a.) katında idim hâlet-i nez’inde, cum’a gün idi ve ol Kur’ân okur idi ve hatim itdi ben didim aña, bu hâletde dahı okur mısın yâ Ebâ’l-Kâsım? Ve ol didi ki, evlâdur benden aña ki şahîfe-i ‘amelim dürüli yürür.

Beyt:

Çünkü ‘ömrüm hatm olur hatm eylemek lâzım baña

Nâme-i a ‘mâl tâ kim hamte ile hatm ola

Hikâyet-i hâmiseti ve seb’ûn ba’de’l-mieti, Muhammed b. Hâmid (rahmetullahi ‘aleyh) demiş, ben câlis idim Aḥmed b. Huzrûyye katında ve ol hâlet-i nezi’de idi ve anuñ üzerine toḡsan biş yıl gelmiş idi, ya’nî toḡsan biş yaşına varmış idi. Ba’zı aşḡâbı aña bir mes’ele su’âl itdi, ağlayup didi, iy oḡlancığım, bir kapuyı toḡsan biş yıl idi kaçır idim şimdi açılrsa gerek, bilmezem sa’âdet ile mi açılır ya şekâvet ile mi açılır kanı baña cevâb zamânı ve anuñ üzerinde yedi yüz filori deyn var idi ve ğuremâ dahı hâzır olmuşlar idi. Anlara nazâr idüp didi, yâ Rabbî, rehinelere sen veşîka kılduñ erbâb-ı emvâl için veşîka ve sen anlardan veşîka alursın, benden edâ kııl. Pes bir kimse kapu kaçdı ve didi, kanı Aḥmed’iñ ğuremâsı? Bunlar çıktılar, ol kimse edâ itdi, andan soñra rûhı hurûc itdi.

Beyt:

[149b] *Bu ‘alâmetdür aña kim bâb-ı haḡ*

Buña fetḡ oldu sa’âdet birle ol

²²⁸ Sâffât 37/61. “Çalışanlar böylesi için çalışırlar.”

Hikâyet-i sâdiseti ve seb'ûn ba'de'l-mieti, ba'zı şulehâdan mervîdür ki, bir recül Şiblî'ye didi, niçün sen Allah dirsın lâ ilâhe illallah dimezsın? Şiblî didi, aña zıdd ve bedel dilemezem. Ol recül didi, yâ Ebâ Bekr, bundan a'lâ dilerem. Şiblî didi, korğarın nefî vaşsetinde aḫz olınam. Ol recül didi, bundan a'lâ dilerem. Şiblî didi, Haḫ Te'âlâ buyurdi, ²²⁹(*قل الله ثم نرهم في حوضهم يلعبون*) Ol recül bir na'ra urdı ve teslîm-i rûḫ kıldı. Evliyâ-i meyyit Şiblî'ye yapışdılar bundan kışâş ve intikâm taleb kıldılar ve ḫalîfe meclisine iletdiler, ḫalîfeye ḫaber oldu bunlaruñ da'vâsını şordu, Şiblî didi, bir rûḫ imiş mâ'il oldu ve nazâr kıldı ve da'vet olındı icâbet kıldı, pes benim ne günâḫım var? ḫalîfe na'ra urup koñ bunı bunuñ günâḫı yok didi.

Beyt:

Nice 'âşık rûḫı var kim meyl ider

Da'vet-i ḫaḫ olıcaḫ def'î gider

Hikâyet-i sâbi'ati ve seb'ûn ba'de'l-mieti, Şeyḫ Ebü'l-Ḥasan-i Müzenî (r.a.)'den rivâyet olunur ki dimiş, ben şulehâdan ba'zına ḫâlet-i nezi'de didim, di lâ ilâhe illallah. Tebessüm itdi ve didi, beni mi dilersin? Ol kimse 'izzeti ḫaḫkıçün ki mevt zevḫ itmez benim ile anuñ ortasında ḫalmadı illâ ḫicâb-ı 'izzet ve ol sâ'âtde söndi, ya'nî teslîm-i rûḫ kıldı. Şeyḫ Ebü'l-Ḥasan şaḫalına yapışup benim gibi ḫaccâm [150a] evliyâullahdan olana telkîn-i şehâdet ider diyüp vâḫacaletâḫ bundan dir idi. Bu ḫikâyet zıkr idicek ağlar idi ve Üstâd Ebü'l-Ḳâsım Cüneyd'e (r.a.) dimişler, Ebü Sa'îdü'l-Ḥezzâz mevt ḫîninde keşîrû't-tevâcüd idi. Ol dimiş, 'acîb degildür rûḫı uçarlar idi iştiyâḫdan.

Beyt:

Çünki ḫaḫ nûrı nâgihân yalabır

Göriceḫ ḫoşça cânımız ḫalabır

Şeyḫ Ebü Muhammed-i Rûyem (r.a.) dimiş, çün Ebü Sa'îdü'l-Ḥezzâz'a vefât ḫâzır oldu ol bunı dir idi:

²²⁹ En'am 6/91. "Allah de sonra bırak onları içine daldıkları bataḫda oynayadursunlar."

Ġazel:

‘Ărifleriñ kulûb-ı enini çü zıkr için

Olur ‘aceb mi olmasa ger meyli fikr için

Mevt çalındı kûs bular geçdi ġayrdan

Bu hâl olur niteki gehi ehl-i sekr için

Cevelân ider humûmı bulariñ şu ‘arşada

Eyler zemîn ehli nazâr necm-i zühr için

Ecsâdı yirde rûhları esmândadur

Cân virseler ‘aceb mi bular ger bu şükr için

Anlar ‘ibâdet ider idi liķâ için

Zâhid gibi degil ki ider hûr-i bıkr için

Ĥikâyet-i şâmineti ve seb‘ûn ba‘de’l-mieti, Ĥalef b. Selâm (rahmetullahi) demiş, ben didim Ebû Alî Ma‘tûh’a mekânıñ ķandadur? Didi, bir dârdadur ki anda ‘azîz ve zelîl beraberdür. Ben didim, bu dâr ķandadur? Didi, maķâbirde. Ben didim, saña vaķşet gelmez mi zulmet-i leylede? Didi, zulmet-i laġdi zıkr iderin ve anuñ vaķşetin fikr iderin baña zulmet-i leyl âsân gelür. Ben didim, maķâbirde ġâhi bir nesne görmez misin, saña andan inkâr ve ġavf gelmez mi? Didi, ġâhi öyle olur ammâ hevl-i âġiretde hevl-i ķabirden meşġûl kıılır nesne [150b] vardur, ya‘nî ġavf-i kıyâmet ķubûr ġavfîni unutturur ve inşâd itdiler ba‘zı ķubûrda yazılmış bulduķların:

Ĥıı‘a:

Muķîm ġalkı ġaķ ba‘ş iyleyince

Liķâñ görölmez ammâ sen ķarîbsin

Gice gündüz beden eskisi artar

Sen eskirsin velî yine ġabîbsin

Hîfâb-ı rûh inşanı ne eyler

Oñat fehm eylegil çünkim lebîbsin

Hikâyet-i tâsi‘ati ve seb‘ûn ba‘de‘l-mieti, Hâzret-i İmâm Hücetü‘l-İslâm Ebû Hâmid el-Ğazâlî (r.a.) demiş, ben işitdim İmâmü‘l-Haremeyn (r.a.)’den hikâyet ider idi üstâdı Ebî Bekr, ya‘nî İmâm İbn-i Fûrek (r.a.)’den, benim yoldaşım var idi eyyâm-ı ta‘allümde ve mübtedi idi keşîrû‘l-cehd idi ta‘allümde, taqî idi, müte‘abbid idi, ammâ aña bu kadar ictihâdı ile hâşıl olmaz idi illâ şey’-i qalîl ve biz anuñ hâlinden ta‘accüb ider idük. Pes hasta oldu ve mekânına lâzım oldu evliyâ ortasında, Hâneqâh’da beyt-i marazaya, ya‘nî bîmâr-hâneye dâhil olmadı ve marazı ile kemakân ictihâd ider idi ve aña hâl müştred oldu, ya‘nî hâlet-i nez‘e geldi ve ben anuñ katında idim ol bu hâlde iken gözünü semâyaya dikdi ba‘dehu didi, yâ İbn-i Fûrek, ²³⁰(لمتلي هذا فاليعمل العاملون) ve ol hinde vefât itdi.

Beyt:

Nezi‘ hâlinde maqâmını gören

Şükr idüp gayriyle terğîb ider

Hikâyet-i semânûn ba‘de‘l-mieti, Mâlik b. Dînâr (r.a.)’dan mervîdür ki demiş, bir koñşımız hasta [151a] oldu, hâlet-i nez‘e geldi, ben anuñ üzerine dâhil oldum ve ol baña didi, yâ Mâlik, iki tağ var nârdan öñümde baña teklîf iderler aña çıkmâğa. Mâlik demiş, ben anuñ ehline su‘âl kıldum anuñ ‘amelinden, didiler bunuñ iki kilesi var idi birisi ile alur birisi ile virür idi. Ol kileleri getürdim birbirine urdım kesr itdim ba‘dehu recüle su‘âl kıldum didi, emr müştred olmadı illâ şiddet cihetinden.

Beyt:

Tevbe maqbul olmaz ol dem ki hużûr-ı mevt ola

Âhîr ‘ömr ola terk-i zenb vaqti fevt ola

²³⁰ Sâffât 37/61. “Çalışanlar böylesi için çalışırlar.”

Rivâyet olunur ba‘zı şulehâdan ki ol ba‘zı nâsa vaqt-i nezi‘de iken didi ki, ol kimse nâs ile terazu ile mu‘âmele ider idi, di lâ ilâhe illallah. Ol kimse didi, qâdir degilün dimege, terazu lisânı benim lisânım men‘ ider nuţqdan. Ben didim, sen terazuyı îfâ itmez mi idüñ? Didi, ider idim, lâkin gâh olur terazuda tozdan nesne qalur ben anı bilmez idim.

Beyt:

Sûre-i muţaffifîn eyler beyân

Vezn ü keyli ikisiñ iden hâlîni

Hikâyet-i hâdî ve şemânûn ba‘de‘l-mieti, İmâm-ı Aḥmed b. Ḥanbel (r.a.) aşḥâbından ba‘zı dimiş, çün Aḥmed b. Ḥanbel vefât itdi ben anı düşde gördüm. Ol yürür ve yürürken şalınur idi, ben aña didim, iy qarındaş nedür bu yürimek? Didi, bu meşi huddâmdur dârü’s-selâmda. Ben aña didim, Allah saña ne eyledi? Didi, baña mağfîret kıldı ve altundan iki na‘leyn giydürdi ve baña didi, bu seniñ qavliniñ cezasıdır ki didüñ Qur‘ân kelâmulahdur, [151b] münezzeldür, ğayr-ı maḥlûḳdur ve didi, yâ Aḥmed, ne yirde isterseñ tur. Pes ben cennete dâhil oldum nâ-gâh Süfyân-ı Sevrî‘yi gördüm anuñ iki qanatları var idi yeşil ve anlar ile uçar idi bir ḥurma ağacından bir ḥurma ağacına ve ol bu âyeti okur idi, (الحمد لله الذي صدقنا وعده واورثنا الارض نتبوا من الجنة حيث نشاء فنعم اجر العاملین)²³¹ ve ben didim ne ḥaber var Abdulvâhid er-Rezzâḳ‘dan? Didi, ben anı gördüm nûrdan bir baḥirda nûrdan bir gemide ki anuñla Melik-i Ğafûr ziyâret olunur. Ben aña didim, neyer Bişr b. Ḥâfi b. el-Ḥâriş? Didi, baḫ baḫ, ya‘nî ne gökçek aña ve kim var anuñ mişli? Ben anı qodum Rabb-ı Celîl öñinde ki aña mütevecih idi ve dir idi, ekl kııl iy ekl itmeyen ve şürb kııl iy şürb kıılmayan, ni‘metlen iy ni‘metlenmeyen ve ba‘zı şulehâ dimiş, Ma‘rûf-ı Kerḫî‘yi (r.a.) düşde gördüm ke‘ennehu ‘arş altındaydı ve Ḥaḳ Te‘âlâ meleklerle dir idi, bu kimdür? Melekler dirler, sen a‘lemsin yâ Rabbî. Didi, bu Ma‘rûf-ı Kerḫî‘dür mest olmışdur benim muḥabbetinden ifâḳat bulmaz illâ benim cemâlim ile.

²³¹ Zümer 39/74. “Hamd, bize olan vaadini gerçekleştiren ve bizi cennetden dilediğimiz yere konmak üzere bu yurda varis kılan Allah’a mahsustur. Salih amel işleyenlerin mukafatı ne güzelmiş.”

Beyt:

Şu kim mest-i cemâl-i haq olupdur

Cemâlin görmeyince olmaz ayık

Rabî b. Selmân (rahmetullahi ‘aleyh) demiş, İmâm-ı Şâfi‘i vefât itdükden sonra düşde gördüm ve aña didim, yâ Ebâ Abdullah, saña Allah neyledi? Didi, beni iclâs itdi bir altun kürsi üzre ve benim üzerime nişâr eyledi yaş, ya‘nî tâze incüler ve ba‘zı ahyâr [152a] demiş, ben gördüm Şeyh Ebû İshâk b. İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf Şîrâzi‘yi düşde kendüniñ vefâtından sonra, üzerinde aq kaftânlar var ve başında tâc var. Ben aña didim, nedir bu aq? Didi, şeref-i tâ‘atdür. Ben didim, tâc nedür? Didi, ‘izz-i ‘ilimdür.

Beyt:

‘İlm ü ‘amelden eşref olur mı ki ‘izzeti

Bâkide zâhir olur olur ziynet beğâ

Ve Şeyh-i ‘arif Ebü’l-Hasan Şâzilî (r.a.) demiş, ben düşde Resûlullah (s.a.v.) hazretini gördüm, Mûsâ ve ‘Îsâ (a.s.) üzerine müfâharet ider idi İmâm-ı Ğazâlî ile (r.a.) ve dir idi, sizün ikiñiz ümmetinde buncılayın ‘âlim var mıdur? Ol ikisi didiler, yokdur.

Ķıı‘a:

‘Ulemâ-i ümmeti didi Resûl

Çün benî isrâiledür enbiyâ

Anlaruñ pîrî İmâm-ı Ğazâlî’dür

İtme inkâr aña iy ehl-i tuğâ

Hikâyet-i şâniyeti ve şemânûn ba‘de’l-mieti, Bilâl b. el-Ĥavâş (r.a.) demiş, ben şahrâ-yı benî isrâilede idim. Nâ-gâh bir recül gördüm benimle gider, ben andan ta‘accüb itdim, ba‘dehu baña ilhâm olındı ki bu Ĥızır’dur. Pes aña haq haqqıçün sen kimsin didim. Didi, qarındaşıñ Ĥızır’dur. Ben didim, dilerim ki senden nesne şoram. Didi, şor. Didim, ne dersin Şâfi‘i haqqında? Didi, evtâddandur ve Didim, ne dirsın Ahmed b.

Ḥanbel hakkında? Didi, recül-i şiddıkdur ve didim, ne dirsın Bısr b. el-Ḥâriş hakkında? Didi, aña ḥalef olmaz, anuñ mişli [152b] ve didim, ne sebeb ile ben seni gördüm, ya'nî sen baña görindiñ? Didi, seniñ kelâmıñ iyüligi sebebi ile.

Beyt:

Ḥızır'a yâr olmak dilersen eyü ol söyle eyü

Cins cinse mâ'il olup gayrdan nâfir olur

Ḥikâyet-i şâlişeti ve şemânûn ba'de'l-mieti, ba'zı şulehâdan mervîdür ki düşünde Bısr b. el-Ḥâriş'i görmiş. Ḥaḳ Te'âlâ saña ne eyledi deyü şormuş. Dimiş, baña mağfiret kıldı ve cennetiñ nişfını baña mubâḥ eyledi ve didi, ekl kıl iy eḳl itmeyen ve şürb kıl iy şürb itmeyen ve didi baña, iy Bısr eger ḳor üzerine secde eylesen edâ idemezsin ben seniñ için ḳullarımıñ ḳulûbında kıldığımiñ şükrini.

Beyt:

Ḳullarım ḳalbinde kıldum ben muḥabbetler saña

Secdei ḳor üstine itsen de şükr olmaz baña

Ve rivâyet-i uḫrâda vâriddür ki Ḥaḳ Te'âlâ aña dimiş, ben seni ḳabz eyledüm ve ḳabz itdiğim günde vech-i arzda senden sevgilü yoḳ idi baña. Muşannif dimiş, bu rivâyet ḳavl-i Ḥızır'ı müeyyiddür ki aña ḥalef olmaz anuñ mişli didi.

Beyt:

Zehî şeref aña kim Ḥızır diye anuñ için

Bunuñ 'adili cihâna daḫı gitdi gelmez

Ḥikâyet-i râbi'ati ve şemânûn ba'de'l-mieti, ba'zı şâlihînden rivâyet olunur ki dimiş, benim oḫlım var idi şehîd oldı. Ben anı hergiz düşde görmedim illâ ol gice ki ol gice Ömer b. Abdül'azîz vefât itdi, baña oḫlım görindi ol gice ben aña didim, iy oḫlancığım sen meyyit degil mi idiñ? Didi, yoḳ ben şehîd kııldım ve ben ḫayyın Allah ḳatında rızıklandırın [153a] ve ben aña didim, ya seni ne getürdi? Didi, ehl-i semâda nidâ

olındı, bir nebî bir şiddik bir şehîd kalmasun illâ Ömer b. Abdül'azîz namâzına hâzır olsun, ben namâza hâzır olmak için geldüm. Ba'dehu size selâm virmek için geldüm.

Kıt'a:

Ba'zı uluların işidürsin namâzına

Hâzır olur gelür kamu ervâh-ı etkiyâ

İş bu hikâyet aña delâlet ider şahîh

Böyle olur imiş şeref ve fazl vâkı'â

Sa'îy eyle aña kim olasın şâlihinden

Tâ meyyitiñ 'azîz duta Hazret-i Hüdâ

Şâlih tenine böyle olıcağ şeref 'azîz hitâb

Rûhına nice olur olağıl kıyâs aña

Hikâyet-i hâmiseti ve semânûn ba'de'l-mieti, ba'zı şâlihinden rivâyet olunur ki ol İmâm Süfyân-ı Şevrî'yi düşde görmüş vefâtından sonra ve dimiş, nedür hâliñ yâ Ebâ Abdullah? Ol bundan yüz döndürüp dimiş, bu künyetler zamânı degildür. Ol şâlih dimiş, nedür hâliñ yâ Süfyân? İnşâd idüp dimiş:

Kıt'a:

Âşikâre Rabb'ime kıldum nazar

Baňa didi, râzîyım senden şahîh

Karañu gicede sen idün kâ'im

Baňa müştâğ olup ağılardın şarih

İhtiyâr it istedigün kaşrı hem

Kıl ziyâret beni gör vech-i melîh

Hikâyet-i sâdiseti ve semânûn ba'de'l-mieti, hikâyet olunur ki Sehl b. Abdullah et-Tüsterî (r.a.) vefât idicek nâs anuñ cenazesine düşmişler ve üşümüşler ve şehirde bir

Yahûdî pîr var imiş ki yetmiş yaşı geçmiş imiş. Hengâme ve feryâd işidüp tışara çıkmış ki göre nedür, çün cenâzeye nazâr itmiş dimiş, bilür misiz ben ne görürin? [153b] dimişler ne görürsin? Dimiş, bir nice kıvam görürin semâdan inerler bu cenâze ile teberrük iderler ve ziyâret kıılurlar. Andan şoñra İslâma gelüp ve İslâmı ğâsen olmış.

Kıı'â:

Ėağ hidâyet istese bir kıuluna

Gösterür ol aña bir emr-i ğafi

Sâtı' ve lâmi' görür ol nûrdan

Nâr-ı küfr olur o demde münğafi

Ėikâyet-i sâbi'ati ve şemânûn ba'de'l-mieti, Râbi'a-i 'Adeviyye'niñ ğâdimesinden rivâyet olunur ki dimiş, Râbi'a-i 'Adeviyye her gice giceniñ küllîsin namâz kıılır idi. Çün fecr tûlû' ide azacığ muşallâsında olur idi, tâ ki şabâğ zâhir olur idi ve işidürdim anı dir idi şol vağtda ki tabağında tûrur idi ve feryâd idüp dir idi, yâ nefis, niceye dek uyursın bir vağt ola ki şöyle uyuyasın ki tûrmayasın tâ kıyâmet nidâsı olmayınca ve 'âdeti böyle idi tâ vefât idinceye dek (rağmetullahi 'aleyhâ). Çün aña vefât ğâzır oldu ya'nî vefât zamânı geldi beni çağırdı ve didi, benim mevtim ile kimseyi incitme, ya'nî benim techîzim ve tekfinim için kimseden nesne taleb itme, beni kefenle bu cübbede ve ol cübbe kııldan idi anda kıa'ime olur idi gözleri sâkin olıcağ ya'nî uyğuya varıcağ. Ol ğâdime dimiş, anuñ içinde kefenledük ve yûnden başörtüsü var idi anuñ ile setr itdük ve ben anı düşde gördüm üzerinde ğülle var yeşil istebrağdan ve başörtüsü var [154a] yeşil sündüsden ve ben andan güzel görmedim ve didim yâ Râbi'a, neylediñ cübbei ki biz seni anda kefenledük ve yûnden baş örtüsünü? Didi, ol benden çıkarıldı ve bedel kıılındı andan bu gördüğün ve kefenlerim dürüldi ve mühürlendi ve 'illiyine ref' olındı tâ ki baña anuñ şevâbı ola yevm-i kıyâmetde ve ben didim aña, bunuñ için 'amel ider idün sen eyyâm-ı dünyâda. Didi, bu nedür benim gördüğim kerâmet Allah kıatında evliyâsına. Pes ben aña didim, baña emr kııl bir 'amel ki anuñ ile tağarrüb idem Ėağ

Te‘âlâ’ya. Didi, sizün üzeriñize olsun keşret-i zıkr, qarîb ola ki baña gönilmek viresin kabriñde.

Hikâyet-i şâmineti ve şemânûn ba‘de’l-mieti, Aḥmed b. Ebî el-Ḥavârî ki Râbi‘a-i Şâmiyye’niñ zevcidür dimiş, Râbi‘a’nıñ aḥvâl-i muḥtelifesi var idi, ya’nî ḥatunı Râbi‘a-i Şâmiyye’niñ ḥâli dürlü dürlü olur idi. Gâh aña muḥabbet gâlib olur gâh üns gâlib olur gâh ḥavf gâlib olur idi. İştidim ben anı ḥâl-ı muḥabbetde dir idi:

Rübâ‘î:

Olur her kimsenün bir yâr-ı cânı

Ḥabîbim var aña bedel yok ḥabîb

Anıñ gayrı yok ḳalbime hem naşîb

Ḥabîbim ki gâ‘ib durur ‘aynden

Bu ḳalbinden ammâ degil lâ-yeğîb

Ve iştidim anı ḥâl-ı ünsde dir idi:

Ḳıṭ‘a:

Olur her kimsenün bir yâr-ı cânı

Ki olur dâ‘imen anuñ celîsi

Benim yârim gönüldedür muşâḥîb

[154b] *Celîsdür anda olmışdur enîs*

Ve iştidim anı ḥâl-ı ḥavfde dir idi:

Ḳıṭ‘a:

Zâdım ḳalîl menzile irgürmez ol beni

Zâdım ḳalîl ve tûl-ı maḳâm bî-meded müded

Nâr ile mi yaḳarsın eyâ dost sen beni

Ben varıcaḳ ol ḥazrete bî-zâd ü bî-‘uded

Ve Aḥmed b. el-Ḥavârî demiş, bir gice Râbi‘a erken kalkdı. Ben didim evvel-i leyleden kimse kalkmamışdur. Didi, sübhânallah seniñ gibi kimse böyle söyler mi, ben ol vaqt kalkarın ki nidâ olınam ve Aḥmed b. el-Ḥavârî demiş, ben cülûs itdim ta‘âm ekli için, bir vaqıtde Râbi‘a şürû‘ itdi baña va‘z itmege ve ben didim aña, ço bizi meşğûl olalım ta‘âmumıza. Ol didi, ben ve sen anlardan degiliz ki ta‘âm mükedder kıla zıkr-i âhiret katında ve Râbi‘a didi baña, ben seni sevdiğim evzâc muḥabbeti degil belki qarındaşlar muḥabbetidür ve Râbi‘a, kaçan ta‘âm pişürse baña dir idi, ekl it efendi ben pişürmedim illâ tesbîhle ve Râbi‘a baña didi, var tezevvüc kııl, ben üç ḥatun nikâhladım ve baña et it‘âm ider idi ve dir idi, yüri kuvvetiñ ile ehliñe ve Râbi‘a didi, gâhi cin gördüm gelürler giderler ve gâh ḥûr-ı ‘ayn gördüm. Muşannif demiş, zâhir budur ki bu rû‘yet yaqazada idi, ammâ rû‘yet-i menâm, ya‘nî düşde görmek evliyâdan ğayrıya daḡı olur ve bu Râbi‘a-i Şâmiyye’dür, Ebü‘l-Ḥavârî oğlınıñ ḥatunıdır nitekim zıkr itdük Râbi‘a-i ‘Adeviyye-i Başrîyye degildür ki anuñ zıkrı geçdi ve ba‘zı ehl-i ‘ilm demiş, bu Râyı‘a’dur altında iki noqṭayile ve ba‘zılar dirler, bir noqṭayiledür Râbi‘a-i Başrîyye gibi (r.a.)

[155a] Beyt:

Bu iki ‘avrat irdi kurb-ı Haqq’a

Anlarda kanı böyle erenler

Ḥikâyet-i tâsi‘ati ve semânûn ba‘de‘l-mieti, rivâyet olunur ki Şa‘vâne (r.a.) maḥzûn oldı şol ḥaddede ki namâzdan ve ‘ibâdetden munqatı‘ oldı aña bir kimse düşde geldi ve didi:

Kıt‘a:

Dök gözün yaşın eger ğam-nâk iseñ

Çün virür nevḥa şifâ maḥzûnlara

Cidd idüp dur şâ‘im ol dehri tamâm

Erimek yarar dil-i mecnûnlara

Pes terennüme ve ağlamağa şürû' idüp ve 'amele mürâca'at kıldı ve bu beyti tekrâr idüp ağlar ve 'ubbâdı ağladır idi:

Beyt:

Olur mağrûr emîn dârü'l-bekâdan

Emîn olduğı gibi hâ'if olur

Ve rivâyet olunur ki Şa'vâne'ye Fuzayl geldi, Şa'vâne anuñ şehrine gelicek ve Fuzayl Şa'vâne'den kendü için du'â-ı hayr taleb kıldı. Şa'vâne aña didi, yâ Fuzayl, âgâh olma ki seniñ ile Allah ortasında bir hâl vardur ki sen du'â eyleseñ Allah Te'âlâ seniñ için qabûl ider. Fuzayl bir na'ra urup bayıldı.

Beyt:

Aña kim ola beşâret du'â qabûli ile

Giderse 'aklı ferahdan 'aceb degildür bu

Hikâyet-i tis'ûn ba'de'l-mieti, hikâyet olunur ki 'Amre ki Habîb-i 'Acemi hatunudur zevcini gice uyandırur ve dir idi, iy recül kâ'im ol tahkîken gice gitdi ve öninde tarîk-i ba'îd vardur ve bizüm zâdımız qalîldür ve şâlihler kâfileleri bizüm önümüzce gitdiler ve biz gerüde kaldık ve ba'zı şâlihler dimiş, ben bir hatun nikâhlardım. Kaçan yatsu namâzın kılsa kaftânların giyüp ve tîb dürtinüp ve nuhûrlanıp andan soñra baña gelüp [155b] dir idi, hâcetiñ var mıdır? Eger ben ne'am dirsem benim ile olur ve eger ben yok dirsem kalkup kaftânların çıkarup ba'dehu iki kademin beraber idüp namâz kılar idi tâ şabâh oluncaya dek.

Qıt'a:

Âferin olsun erenler şol zene

Hıdmet-i mevlâda merdâne ola

Ola cevhernâm şâfi dürre gibi

Dürre-i çarh içinde şahdâne ola

Hikâyet-i hâdiyeti ve tis'ûn ba'de'l-mieti, hikâyet olunur ki ba'zı mülûkuñ câriyesi var idi ki aña Cevher dirler idi. Pâdişâh anı âzâd eyledi ve ol câriye Ebû Abdullah el-Berâsî'ye mürûr itdi ki ol bir kûh, ya'nî çamışdan ev içinde 'ibâdet ider idi. Aña nikâh olındı ve anuñ ile 'ibâdet ider idi. Bir gice düşünde gördi çadurlar kurulmuş su'âl itdi ki bu çadurlar kimindür? Didiler teheccüd namâzın kılanlarıñdur Qur'ânile. Andan soñra uyumaz oldu ve zevcini uyandırur ve dir idi, yâ Abdullah, kâfile gitdi ve ba'zılar inşâ eylemiş:

Qıt'a:

Kendümiñ dârın himâdan dûr gördüm hey dirîg

Uyanıklar varup anda hûb görmişler hiyâm

Bu 'alâmetdür benim merdûd olduğuma kim

Uyuyam uzun giceler gayra nevm ola harâm

Hikâyet-i şâniyeti ve tis'ûn ba'de'l-mieti, hikâyet olunur Kirmân pâdişâhı şeyh şâh-1 kirmânî kızın istemiş. Şeyh şâh-1 kirmânî andan üç gün mühlet taleb eylemiş. Andan soñra mescidler gezmiş bir gulâm görmüş güzel namâz kılar çün fâriğ olmuş aña dimiş, yâ gulâm, hatunuñ var mıdur? Dimiş yokdur. Dimiş [156a] ya bir zevce istemez misin ki Ku'ân okur ve namâz kılar ve oruç dutar ve cemîle ve pâkdur? Ol gulâm dimiş, baña anuñ gibi kimsei kim nikâhlandırur? Şâh dimiş, ben nikâhlandırurım, bir dirhem etmek al ve bir dirhem katık al ve bir dirhem tîb al dañı nesne lâzım degildir. Pes aña 'ağd-1 nikâh itdiler, çün kız anuñ evine duhûl ider anda bir qurı kirde görür desti üzerinde, çün kız anı görür nedür bu deyü su'âl ider. Ol gulâm dir ki kirdedür dünden kalmışdur anda qodum ki aħşam anuñ ile iftâr idem. Çün kız bunu işidür i'râz ider râci'a olduğu hâlde. Ol yigit dir, ben bilür idim ki şâh kızını benim fakrım ile kanâ'at itmez ve ben anuñ zevci olmağa râziye olmaz. Ol kız didi, benim seniñ menziliñden hurûcum seniñ fakrını için degildir belki za'f-1 yaqîniñ içündür ve ben senden 'acebe gelmezın babamdan 'acebe gelürin ki baña didi, seni 'afif şâbba nikâh itdim ve seni nice 'iffet ile vaşf eyledi ki 'iffet ile vaşf olunur mı şol kimse ki Hâk Te'âlâ'ya i'timâdı kirde zahîre

idinmek ile ola. Ol yigit didi, ben bundan mu'tezirin, ya'nî 'özrim vardur. Ol kız didi, ammâ 'özr ki dirsın sen şânını bilürsin ve ammâ ben ol evde olmazın ki anda rızık ma'lûm ola. İmdi ya ben çıkayın ya sen evden kirdei çıkar. Ol yigit kirdei taşadduk eyledi. Muşannif dimiş, bu tezvîc şâh-ı mezkûrdan şâdir oldığı salţânatdan [156b] ferâğat idüp tarîk-i taşavvufa sülûkından şoñradur ve bunuñ hikâyeti sabk itmişdür ve bu kız hakkında lâyıkdur kavlı-i kâ'il:

Kıt'a:

Eger böyle olursa cemî'-i nısvân

Revâdur yeg dimek nısvâna erden

Ki ism-i şems te'nîsi degil 'ayb

Müzekkerdür kamer ol yeg kamerden

Hikâyet-i şâlişeti ve tis'ûn ba'de'l-mieti, hikâyet olunur ba'zı 'ubbâd-ı murâbiñin 'Asşalânda kâ'im oldı bir gice teheccüd kaçdına tam üzerinde, nâ-gâh deñizden bir hâtif dir idi, yâ ma'sere'l-'ubbâd tahkîken 'ibâdet kısmet olındı üç cüze; evveli, kıyâm-ı leyl ve ikinci, şıyâm-ı nehâr ve üçüncü, du'â ve istiğfâr ve tesbîh ve ezkâr ve bu hayr-ı kısmetdür bundan ahz idüñ naşib-i evfer ve ol 'âbid yüzi üzre düşmiş şavtdan kendüye dâhil olan hâletile.

Kıt'a:

Kıyâm-ı leyl gerek terk-i ekl ve şarâb müdâm

Şıyâm-ı yevm ider nefsi serkeşi mağlûb

Du'â ve zıkr ider fikr-i ğayrıdan dil-i pâk

Ki dilde şâbit olur zıkr-i haq hüve'l-mağlûb

Hikâyet olunur, İblîs (ne'ûzu billahi minhu) mütemessil oldı Yağyâ b. Zekerıyyâ (a.s.) hâzretine ve andan rücû' itdi ve Haq Te'âlâ vahiy itdi Yağyâ'ya ki su'âl kııl andan ol saña gerçek söylese gerekdür. Ol dağı andan nice nesne su'âl eyledi, anlardan biri budur kim, hiç baña kâdir olduñ mı? Ol didi oldum ki bir gice ta'âmdan mümtelî olduñ

pes viridiñden nâ'im olduñ. Yaħyâ didi, min ba'd ben ta'âmdan şa'bân olmayayın ebedi.
İblîs didi, min ba'd ben kimseye nuşh itmeyeyim ebedi.

Қıт'а:

Geħi bir dem yimek yimek kişiyе

Olur mâni' nice müddet ta'âmı

[157a] *Geħi bir kimse bir nesneye tâlib*

Olur ammâ görür andan melâmı

Muşannif demiş, ba'zı muşannifler bu iki beyti bu hikâyetden soñra zıkr eyledi, ammâ bu münâsib degildür Yaħyâ (a.s.) hâline. Belki ol kimseye münâsibdür ki keşret-i ta'âm tuħme idüp andan soñra nice ekle mâni' ola, nitekim nâsdan çok kimseye vâқи' olur velâkin ben didim bu ma'nada:

Қıт'а:

Nice ekl olur ol ğafletle olur

Nice ğayrâta ve tâ'âta mâni'

Қanâ'at iden olur tecellâ

Gerek olmaқ қalil ekl ile қâni'

Hikâyet-i râbi'ati ve tis'ûn ba'de'l-mieti, hikâyet olunur Yaħyâ b. Zekeriyâ (a.s.) bir gice arpa etmeginden şa'bân oldu ol gice kendü ğizbinden nâ'im oldu. Haқ Te'âlâ aña vahiy kıldı ki, yâ Yaħyâ bir dâr bulduñ mı benim dârımdan ğayırлу ve bir civâr bulduñ mı benim civârımdan ğayırлу ve benim 'izzetim ve celâlim ğaқkıçün eger firdevse bir kere nazâr kılsañ cismiñ erir idi ve cânıñ çıkar idi aña iştiyâğdan ve bir kere bir cehenneme nazâr eyleseñ gözyaşından soñra şaru şular ve iriñler ağlar ve eskilerden soñra demürler giyer idüñ ve inşâd itdiler:

Kıt'a:

Kalîle kanâ'at kııl olgıl ganî

Keşîre olan tâlib olur fakîr

Şe'ır etmegi mâ ile milh ile

Necât isteyen kimseyedür keşîr

Hikâyet-i hâmiseti ve tis'ûn ba'de'l-mieti, hikâyet olunur Cüneyd'den (r.a.) ki dimiş, ben mescidde idim [157b] bir kere, nâ-gâh bir recül dâhil oldı ve iki rak'at namâz kıldı ba'dehu mescidiñ bir cânibinde uzandı ve baña işâret eyledi, çün aña geldüm didi, yâ Ebâ'l-Ğâsım qarîb oldı Hâğ Te'âlâ liğâsı zamânı dağı liğâ-i aħbâb, benim emrimden fâriğ olıcak seniñ üzerine bir muğanni dâhil olsa gerek aña viresin benim hırkâmı ve 'aşâmı ve rekvemi. Ben aña didim, muğanniye mi, ya'nî şâlih libâsı ve espâbı fâsıka mı virilür, bu nice olur? Didi, taħkîken ol ħidmet-i ħağ kıyâmı mertebesine irişdi benim mağâmumda Cüneyd didi, çün ol kimse vefât itdi, biz anuñ setrinden fâriğ olduğ nâ-gâh bir mışrı yigit dâhil olup selâm virdi ve didi, ħanı emânet yâ Ebâ'l-Ğâsım? Ben didim, nicedür ol ħaber vir bize kendü ħâliñden? Ol yigit didi, ben fülân oğlanları tãmı üstünde idim, baña bir ħâtif çağırdı ki ħâ'im ol ve Cüneyd'e var ve anuñ ħatında olanı ħabz kııl ki ol böyledür böyledür, taħkîken sen abdaldan fülânu'l-fülânı mekânına kılındıñ. Cüneyd didi, ben aña virdim ve ol kendü sıyâbın çıkardı ve ħusl eyleyüp hırkayı giydi ve Şâm cânibine müteveccih oldı.

Beyt:

Devlet-i nâğihânı oldur kim

Hâğ Te'âlâ 'aıııyesı irişe

Hikâyet-i sâdiseti ve tis'ûn ba'de'l-mieti, hikâyet olunur bir yigit ehl-i şalâħdan ve ehl-i ħayrdan emr-i ma'rûf ve neh-yi münker ider idi. Hârûn Reşîd üzerine meşâğğat olup emr [158a] eyledi anı bir evde kııldılar ve ħapusın ve menfezlerin sedd itdiler tâ ki anda helâk ola. Biş günden soñra ba'zı nâs Hârûn Reşîd'e didi, ben ol üzerine ħapu sedd

itdüğün kimesnei gördüm bostân-ı fülânide teferrüc ider. Reşîd anı ihzâr itmek emr eyledi. Çün hâzır oldı Hârûn didi, seni evden kim çıkardı? Ol yigit didi, bostâna idhâl iden. Hârûn didi, seni bostâna kim idhâl itdi? Ol yigit didi, evden çıkarar. Hârûn didi, bu emr-i ‘acîb. Ol yigit didi, Rabb’inün kankı umûrı ‘acîb degil? Hârûn ağladı ve aña ihşân ile emr eyledi ve bir hûş ata binmek emr eyledi ve bir münâdî önünce nidâ itmek emr eyledi ki bu bir ‘abddur ki Allah bunu ‘azîz eyledi ki Hârûn buña ihânet diledi kâdir olmadı illâ ikrâmına ve ihtirâmına ve bu ma‘nada didim:

Qıt‘a:

Çün ki ikrâm ide Raḥmân beñdesine ‘izz ile

Kâdir olmaz hiçbir maḥlûk kim ola mühîn

Aña kim ide ihânet kahr-ı mevlâ-yı ‘azîz

Hîç bir maḥlûk olmaz ‘izz ile aña mu‘în

Hikâyet-i sâbi‘ati ve tis‘ûn ba‘de‘l-mieti, ‘abbâdân ‘abbâdınıñ ba‘zı dimiş, altmış yıldan ziyâde idi ki bizüm katımızda ola şu tuzlu idi ve bizüm katımızda bir kimse var idi ehl-i sâhilden anuñçün fazl var idi ve anuñ sarnıçlarda nesnesi ya‘nî tatlu suyu yok idi ve mağrib hâzır oldı ve ben aşğa indim tâ ki ırmağdan abdest alam ve ol ramazânda ve ziyâde ıssı zamânında [158b] idi. Nâ-gâh gördüm ol kimsei dir, iy benim seyyidim, benim ‘amelimden râzî olduñ mı hattâ temennâ eyleyem ve benim tã‘atımdan râzî olduñ mı tâ senden su‘âl idem? iy benim seyyidim, hammâm yüvinesi çokdur saña ‘âşî olana. İy benim seyyidim, eger seniñ ğazabıñdan kormasam şudan tãtmaz idim. Andan sonra bir avuç aldı ayası ile ve içdi şürb-i şâlih ile ya‘nî tatlu tatlu içdi. Ben ta‘accüb itdim anuñ tuzluluğına şabr itdüğine, andan sonra anuñ içdüğü yirden aldım gördüm ki sükker gibi, içdim hattâ kandım ve ol kimse baña haber virdi ki ol düşünde görmüş aña bir kimse dimiş, seniñ eviñ binâsından fâriğ olduk, eger sen anı göreydüñ gözüñ nûrlanur idi ve bize emr olındı anı perdâht idüp tamâm eyleyeyiz yedi güne dek ve ol evüñ ismi dârü’s-sürûrdur, pes saña muştılık hayr ile ve râvî dimiş, yedinci gün olıcağ ki yevmü’l-cum‘a idi, ol kimse erkenden abdest için ırmağa iner ayağı tãyrınup

ğark olur, namâzdan sonra biz anı çıkarup defn itdük ve düşde gördüm üç giceden sonra anuñ üzerinde yeşil hülleler var, ben aña hâlınden şordum didi, beni kondurdu kerîm dâr-ı sürûrda ne hâzırlamış anda baña. Ben didim, vaşf eylegil baña. Didi, heyhât vâşıflar anda olanuñ vaşfından ‘âciz olurlar, nolaydı benim ‘iyâlim bileydi ne hâzırlandı anlar için [159a] menzillerde her bârî ki nefsleri iştihâ ider ni‘metlerine ve qarındaşlarım dağı bileler idi ve sen dağı anlar ile bilesin inşallahu Te‘âlâ.

Câriye-i Reyhâne dimiş:

Qıt‘a:

‘Azâb itme yüziñ Haqq-ı kerîme

Umaruz feyz idesin hayr-ı dârı

İdersin çünkü ebrârdan tecâvüz

Bize dağı müyesser kııl civârı

Hikâyet-i şâmineti ve tis‘ûn ba‘de’l-mieti, Sehl b. Abdullah (r.a.)’dan rivâyet olunur ki dimiş, benim evvel gördüğüm ‘acâyibden ve kerâmâtdan budur ki, bir gün bir mevzi‘-i hâlîye çıktım ve anda baña maqâm gökçek oldu ve qalbimden qurb-i haq buldım ve namâz hâzır oldu, ya‘nî namâz zamânı oldu ve abdest almak diledim ve benim ‘âdetim küçücükden tecdîd-i vuzu’ idi her namâz için, gûyiyâ guşşalandım şu olmadığı için. Ben böyle iken bir ayu gördüm iki ayağı üzerine yürür ke‘ennehu inşandur ve anuñla bir yeşil desti var eli ile anı dutmuş, çün anı ırâqdan gördüm tevehhüm itdüm ki âdemidür hattâ baña qarîb oldu ve selâm virdi ve desti önümde qodı. Pes baña i‘tirâz-ı ‘ilm geldi ben didim, bu desti ve şu qandan ola? Ol ayu söyledi ve didi, yâ Sehl, biz bir qavmiz vuşûşdan munqatı’ oldıq Allah Te‘âlâ’ya ‘azm-ı muhabbet ve tevekkül ile ve biz birbirimizle bir mesele söyleşürdük nâ-gâh nidâ olındıq ki Sehl şu ister tecdîd-i vuzû’ için ve bu desti benim elimde qonıldı ve iki melek yanımda anlara yakın vardım bu şuyu havâdan [159b] **anuñ** içine döktiler ve ben şu âvâzın işidür idim. Sehl dimiş, ben bayıldım, çün ifâkât buldım destiyi qonmuş gördüm, ayu nice olmuş ve qanda gitmiş bilmedim ve ben müteḥassirin ki niçün ol ayuya söylemedim. Pes abdest aldım ve fâriğ

oldım ve diledim ki ol destiden içem baña nidâ olındı dereden ki yâ Sehl, saña bu şudan içecek zamân olmadı. Pes desti kıvıldağa başladı ve ben anı görür idim bilmezem kıanda gitdi.

Hikâyet-i tâsi'ati ve tis'ûn ba'de'l-mieti, girü Sehl (r.a.)'den rivâyet olunur ki dimiş, abdest aldım cum'a güninde câmi'e gitdim ibtidâ-i sülûk eyyâmında câmi'i tolmış buldım nâs ile ve hâfîb kıasd eylemiş minbere çıkmağa, ben sû-i edeb eyledüm nâsîñ rîkâbın basmağdan zâ'il olmadım, ya'nî nâsîñ boynun adımlıya adımlıya gitdim tâ şaff-ı evvele yitdim ve anda cülûs itdim. Şağ cânibimde gördüm bir yüzi güzel ve taqvâsı gökçek yigit üzerinde yünnden eski kıaftânları var, çün baña nazâr itdi, nice bulursın kendüni yâ Sehl? Didi. Ya'nî hâlîm şordu. Didim, hayr ile bulurın aşlehekellah. Andan mütefekkir kıaldım beni nice bildi ve ben bu hâlde iken beni bevl taqâzâsı dutdı beni güşşalandurdı ki havf üzerine oldum; gidersem nâsîñ boyunların çekinmek lâzım gelür, gitmezsem bu hâl ile namâz kıılmağ müyesser degil. Ol yigit baña iltifât idüp didi, yâ Sehl seni bevl taqâzâsı dutdı. Didim, ne'am. İhrâmını [160a] omuzından çıkardı beni anuñile bürüdi ve didi, kıâzâ-i hâcet kııl ve tiz ol namâza iriş ve ben ortuldum ve gözüm açdım ve bir kıuyu gördüm işitdim bir kimse dir, kıuyuya gir rahimekellah. Pes girdim bir kıaşr gördüm muhkem, binâsı 'âlî, erkânı şâbit ve bir hurma ağacı gördüm yanında bir mağhara var şuyla tolmış, şuyı baldan tatlu ve şu dökecek menzil var ve silinceğ bez var ve misvâğ var. Libâsı kııkardım ve şu dökdüm ba'dehu gısl itdim ve silindim ve işitdim anı baña nidâ idüp dir, eger hâcetiñ kıazâ itdünse ne'am di. Ben ne'am didim. İhrâmı kıaldurdı kendümi câlis oldığım mekânda buldım ve beni bir kimse bilmedi ve ben kendü nefsimde mütefekkir kıaldım kendü nefsimi mükezzib idem cârî olanda ve namâza ikâmet olındı ve nâs namâz kııldı, ben anlar ile bile kııldum ve benim şüğlim yok idi illâ ol yigit ki anı bilmez idim. Çünki fâriğ oldı ben anuñ ardınca gitdim. Bir yola girdi ve baña iltifât idüp didi, yâ Sehl, keenehu i'tikâd itmediñ gibi gördüğüne. Ben didim, haşâ ve kellâ. Didi, kıapuya gir rahimekellah, nazâr itdim kıapuya bi-'aynihi ve kıaşra girdim nazâr itdim hurma ağacına ve mâterâya ve hâl bi-'aynihi ve ol silindigim bez yaş dağı kıurumamış. Ben didim, âmentu billahi. Didi, yâ Sehl, şol kimse muñi' olur

Allah'a, Allah aña muft' ider her nesnei ki ister ki bulasın. Gözlerimden yaş kaynadı, ben yaşını sildim ve gözlerim açdım ne ol civânı [160b] gördüm ne kaçrı gördüm, benden fevt olana müteħassir kıaldım ba'dehu 'ibâdete şürû' kııldım.

Kıt'a:

Hak Te'âlâ'nıñ 'acâyib şun'ı var

Anda ehl-i 'aql olan hayrân olur

Bu cihânda nice nesne var kim

Sırrı nâ-ma'lûm dil-i sekrân olur

İtme inkâr aña kim 'aql irmeye

Nice yer var 'ilm eri nâdân olur

Hikâyet-i mieteyn, Sehl b. Abdullah (r.a.) aşhâbınıñ ba'zından rivâyet olunur ki dimiş, ben Sehl'e otuz yıl hizmet eyledüm görmedim anı ki yanın döşek üzre kıoya, ne gicede ne gündüzde. Şabâh şabâh namâzın kıılır idi 'işâ vuzû ile ve nâsdan kaçdı 'Ubbâdân ile Başrâ ortasında cezîreye ve anuñ için kaçdı ki bir recül bir yıl hacc idüp gelüp bir kıarındaşıma didi, ben gördüm Sehl b. Abdullah'ı mevķifde 'arafe güninde. Ol kıarındaşı didi, biz anuñ kıatında idük terviye güninde kendü tekyesinde bâb-1 tüsterde ol hâcı kimse talâķa yemîn eyledi ki ben anı mevķifde gördüm. Ol kıarındaşı didi, gel aña varalım andan bunu su'âl idelim. Pes kıalkdılar ve anuñ üzerine dâhıl oldılar ve mâcerâyı aña zıkr itdiler ki kendüler ortasında vâķi' oldu. Sehl didi, sizüñ bu söze hâcetiñiz yokdur Allah'a meşgûl olıñ ve ol hâcı kimseye didi, kıatunı dut, ya'nî talâķ [161a] vâķi' olmadı kıaberiñde şâdıķsın ammâ bunu bir kimseye dime.

Kıt'a:

Bir kışı bir vâķitde iki yirde bulunmaķ olur

Birine timşâl dirler birisi 'aynî durur

Hikâyet-i ûlâ ba'de'l-mieteyn, ba'zı şulehâdan hikâyet olunur ki ol nâsa söz söyler ve va'z eyler idi ba'zı eyyâmnda ve anda bir Yahûdî uğradı ve bu kimse oķur idi

Ḥaḳ Te‘âlâ kavlini: ²³²(وان منكم الا واردها كان على ربك حتما مقضيا) Yahûdî didi, eger bu kelâm ḥaḳ ise biz ve siz beraberiz. Aña Şeyḥ didi, biz beraber degiliz belki biz vârid olur ve andan ge er uz, siz vârid olursuz ammâ ge mezsiniz. Biz necât buluruz taḳvâ ile siz anda  alursuz diz  okm u  z lm ile. Andan so ra âyet-i şâniyei o udı: (ثم ننجي الذين اتقوا ونذر) Yahûdî didi, bizüz m ttak . Şeyḥ didi, ḥa a ve kellâ belki bizüz m ttak  ve o udı Ḥaḳ Te‘âlâ kavlini: ²³⁴(فساكتبها للذين يتقون ويؤتون الزكاة) Ḥaḳ Te‘âlâ kavline dek: ²³⁵(الذين يتبعون الرسول النبي الامي) Yahûdî didi, delil getir bunu  şıdkına. Şeyḥ didi, burhân hâzır her kimse aña nâzır ve ol budur ki, ben ve sen  aft nlarımız n ra atalım Őunı  ki  aft nı yanmaya ol necât bulur n rdan, Őunı  ki  aft nı yanar ol b k   alır n rda. Bu ikisi  aft nların  ıkarıdılar Őeyḥ Yah d ni   aft nın alup dürdi ve anu  üzerine kendü  aft nın büridi ve ikisin n ra atdı. Andan so ra dâhil oldu ve  aft nların aldı cânib-i âhirden çıkdı [161b] ve  aft nları açdı Őeyḥi   aft nı sâlim ve a armı  n r anu  çirkin ekl idüp p k itmiş ve Yahûdî  aft nı yanmış, b -vücûd ki Yahûdî  aft nı i er de ve Őeyḥi   aft nı n ra z hirde mutta ıl idi,   n Yahûdî bunu gördi İslâma geldi.

Rübâ‘ :

Ḥamd lillahi kim bizi ḥaḳ ehl-i İslâm eyledi

Hem Muḥammed  mmetinden  ıldı ikrâm eyledi

 hiredde umaruz kim raḥmeti b -ḥad  ıla

Çünki dünyâda bu de l  lütf ve ikrâm eyledi

Ḥikâyet-i Şâniyeti ba‘de‘l-mieteyn, ba‘zı Şulehâdan rivâyet olunur ki dimiş, ben Őeyḥ Eb  Muḥammed el-Ḥar r  (r.a.)  atında idim. Bir recül geldi ve didi, ben bis t-ı  ns üzre idim, benim üzerime be   apusu açıldı pes  arındım bir kere ve maḥcûb oldum mek nımdan,  ar k nicedür ba a yine oldu m yire? Eb  Muḥammed-i Ḥar r  ağladı ve

²³² Meryem 19/71. “(Ey insanlar!) Sizden cehenneme varmayacak hiç kimse yoktur. Rabbin için bu, kesin olarak hükme ba lanmış bir i tir.”

²³³ Meryem 19/72. “Sonra Allah’a karşı gelmekten sakınanları kurtarırsız da zalimleri orada diz üstü  okm   halde bırakırsız.”

²³⁴ A‘raf 7/156. “Onu bana karşı gelmekten sakınanlara, zek tı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım.”

²³⁵ A‘raf 7/157. “Onlar Res le, o  mmi peygambere uyan kimselerdir...”

didi, cemî'-i kimse bu serhaddiñ qahrındadır, lâkin saña ebyât okıyayın andan cevâbını bul andan inşâd itdi ve didi:

Kıt'a:

Tevekkûf kııl şol yirde kim budur anlaruñ âşârı

Kim ağladur ehibbâyı teşevvuk dağı hem hasret

Nice yıl oldum ol yirde haberler şordum ehlinden

Beni dutdı o yirde be-gâyet şefkat ve hayret

Cevâb virdi baña anda hevâda 'îsî olan kes

Budur resmi bunuñ terk it hevâyı tâ ola vuşlat

Hikâyet-i şâlişeti ba'de'l-mieteyn, ba'zı şulehâdan rivâyet olunur ki dimiş, ben Cüneyd katında idim. Bir muğannî işitdim [162a] ki ırlar idi:

Beyt:

Şu menziller ki olmuşdık be-gâyet anlara tâlib

Nice müddetdür anlara muzaffersin dağı manşûr

Cüneyd ağladı ve didi, ne gökçekdür ülfet ve mü'aneset ve ne yaramazdur muhâlefet ve vahşet. Ben zâ'il olmazın henîn ve enîn itmekden ol irâdetime ve sa'ide hiddetime ve qorqulara rükûbuma, ya'nî ibtidâ-i hâlimde mücâhede ziyâde idi.

Rübâ'î:

Var mıdur hiç Şam'da 'ayn-ı hazîn

Ağlaya Necd'e olam aña mu'în

İtdiler gammâzlar şulhı velî

Oldı gögercin ile kumrı qarîn

Hikâyet-i râbi'ati ba'de'l-mieteyn, ba'zı şâlihînden rivâyet olunur ki dimiş, ben gördüm seyâhatimde bir a'râbiye-i şağîretü's-sinni. Didim aña, qanda qonarsız? Didi,

yâbânda. Ben aña didim, vahşet gelmez mi size? Didi, iy Battâl hiç vahşet gelür mi şol kimseye Allah ile me'nûs ola? Ben didim, nereden ekl idersiz? Didi, Allah a'lemdür nereden rızq virecegine kıllarına. Ol Allah kendüye inkâr idene rızq virür, kendüye tevhid idene nice rızq virmeye. Andan soñra didi, kıalbler 'iş ider anuñ ma'rifeti ile ve şu kıalınur anuñ vañdâniyyeti ile ve mañlût olur anuñ muñabetinde ğıdâlar üns-i billah ile ve müşâhedetüllah ile. Anlar rabbâniyyündür, revñâniyyündür gece ve gündüz tesbîh iderler yorulmazlar.

Rübâ'î:

Mâsivâ ħubbını terk iden olur Haqq'a qarîb

Her mühimmin anuñ iñzâr eyler ol Rabb-i mücîb

Dâ'imâ anuñ enîsi ħazret-i mevlâ olur

Zıkr u fikri dañı olur her zamân Rabb-i ħabîb

[162b] **Ĥikâyet-i ħâmiseti ba'de'l-mieteyn**, ĥikâyet olunur ki Ĥasan-ı Başrî'ye dinildi yâ Ebâ Sa'îd, şunda bir kimse var biz anı dâ'imâ yalnız câlis görürüz bir direk ardında. Ĥasan-ı Başrî aña gitdi didi, yâ Abdillâh, seni görürin ki saña 'uzlet sevgilü kılandı, ne men' ider seni nâs ile mücâlesetden. Didi, bir emr beni meşğül kılar nâsdan. Ĥasan-ı Başrî demiş ben aña didim, ne emr meşğül kılar seni nâsdan? Didi, ben şabâñ vañtine dâñil olurun ni'met ile zenb ortasında, pes böyle re'y itdüm ki nefsumi meşğül kılam ni'met üzre şükre ve günâhdan istiğfâra. Ĥasan-ı Başrî aña demiş, yâ Abdullâh, sen ĥasandan efñahsın, olduñ ĥâle lâzım ol.

Rübâ'î:

Âdemiñ fikri olsa añvâlî

Değil ol iki nesneden ĥâlî

Ni'metullah ile durur günâh ile hem

Şükr ve tevbe gerek anuñ ĥâlî

Ĥikâyet-i sâdiseti ba'de'l-mieteyn, ĥikâyet ider, bir recül şarâb içeri idi nedîmeleri ile ğulâmına dört aqçe virdi ve emr eyledi ki yemişlerden nesne ala meclis

içün. Ol ğulâm Mansûr b. ‘Ammâr meclisi çapısına uğradı şol hâlde ki mansûr bir faķır için su’âl ider ve dir, kim ki bu faķîre dört akçe virdi ben anuñçün dört du’â ideyin. Ol ğulâm dört dirhem ol faķîre virdi. Mansûr aña didi, ne istersin ki saña anuñ için du’â idem? Ol ğulâm didi, benim efendim vardur dilerin ki anuñ [163a] milkinden hıalaş olam. Aña du’â eyledi ve biri bu ki bu derâhim yerine baña bedel vire. Aña dağı du’â eyledi. Andan didi, dağı efendime tevbe müyesser ola. Aña dağı du’â eyledi. Andan didi, Haķ Te’âlâ baña ve efendime ve saña ve bu kavme maġfîret kıla. Aña dağı du’â eyledi. Ğulâm efendisine rücû’ kıldı, efendisi aña niçün eglendiñ? Didi. Ol ğulâm kışşai hikâyet itdi, evvelâ i’tâķ için du’âyı zıkr eyledi. Efendisi didi, li-vechillah azâd ol ve ikinci nedür? Ğulâm didi, ol dört dirhem yerine bedel ola. Efendisi, saña dört biñ akçe olsun didi ve üçüncü nedür? Didi Allah Te’âlâ saña tevbe müyesser eylesün. Efendisi didi, tevbe itdim ve dördüncü nedür? Didi, Allah Te’âlâ baña ve saña ve vâ’ıza ve anda hâzır olan kavme maġfîret eyleye. Efendisi didi, bu benim elimde degil. Çün gice oldı düşde gördi ke’ennehu bir kâ’il dir, sen eylediñ saña olanı nice zann idersin ben itmezmim baña olanı, maġfîret itdim saña ve ğulâma ve Mansûr b. ‘Ammâr’a ve anda hâzır olan kavme.

Hikâyet-i sâbi’ati ba’de’l-mieteyn, hikâyet olunur Süleyman b. Dâvud (a.s.) ‘asker-i ‘azîminde gider idi, kuşlar aña gölge olmuş ve devâb ve vuġuş ve en’âm [163b] ve cin ve ins ve sâ’ir hayvânât şaġında ve şolunda idi. Bir ‘âbide uğradı benî isrâîl ‘âbidlerinden. Ol ‘âbid didi, vallahi yâ DSüleymanâvudoġlı Allah Te’âlâ saña mülk-i ‘azîm virdi. Süleyman anuñ kelâmın işidüp didi, bir tesbîh ki mü’mîn kimsenüñ şaġîfesindedür hayrdur dâvudoġlına virilenden, zîrâ dâvudoġlına virilen gider tesbîh bâķî kalur ve ba’zılar inşâd itmiş:

Kıt’a:

Pâdişâh-ı muţâ’ olmazsın

Olġıl ol pâdişâha ‘abd-ı muţî’

Dutamazsın cemî’-i dünyâyı

Eylegil terk anı şöyle cemî‘

Mülk-i uhrâ gerek ‘ibâdetle

Bunlar eyler fetâyı merd-i refî‘

Şol kim itmez kanâ‘at-ı muhtâr

Olur ol ‘âkıbet zelîl ü vazı‘

Hikâyet-i şâmineti ba‘de’l-mieteyn, rivâyet olunur ki ba‘zı mülûk müte‘abbid idi ba‘dehu dünyâya rücû‘ kıldı ve riyâset-i mülke ‘avdet eyledi ve bir dâr binâ kıldı ve anı be-gâyet muhkem eyledi ve emr itdi ol dâr döşendi ve minder ve yaşıdık doldurıldı ve süfre ittihâz kılındı ve ta‘âm vaz‘ olındı ve nâs da‘vet kılındı, dâhil olurlar ve ta‘âm ekl iderler ve şerbet ve âb şürb iderler ve binâyâ nazar iderler ve ta‘accüb idüp ve du‘â eyleyüp giderler idi. Bunuñ üzerine eglendi nice eyyâm ve câlis oldı ve bir nefer havâs aşhâbından bile idi. Anlara didi, benim sürûrüm görür misiz bu dâr ile? Ve hâtırına geldi ki evlâdımın her biri için bunuñ gibi dâr binâ kılam, benim katımda bir nice gün muķım olın sizün kelâmınız ile müste’nis olam ve sizün ile [164a] bu binâ huşûşında müşâvere idem. anuñ katında nice eyyâm muķım lehv ü la‘b iderler idi ve bu anlar ile müşâvere ider idi ki nice binâ ide ve nice işleye ve nice tertîb eyleye. Bunlar böyle lehvilinde iken bir gice nâ-gâh aqşâ-yı dârdan bir kı‘il didi:

Kıt‘a:

Eyâ bânî olu ben mevt-i nâsı

Emîn olma ki mevtdür emr-i mektûb

Halâyık üzre ger ola sürûrı

Öñindedür elem bir emr-i manşûb

Binâ itme şu dârı kim tırılmaz

Rücû‘ it Hakk’a bula mağfiret hûb

Pâdişâh feryâd itdi bunuñ içün aşhâbı dañı feryâd itdiler be-ğâyet ziyâde. Pâdişâh didi, siz işidür misiz ben işitdügim? Didiler ne‘am ve didi, siz bulur mısınız benim buldığım? Didiler ne bulursınız? Didi, qalbim üzre dutulmağ bulurın ve bunu zann itmezem illâ ‘illet-i mevt zann iderem. Didiler haşâ ve kellâ belki ‘afiyetdür ve beqâ. Pâdişâh ağladı ve emr eyledi şarâb döküldi ve lehv âletleri çıkarıldı ya kesr olındı ve tevbe eyleyüp ol hâl üzre vefât itdi.

Qıt‘a:

Nice kimse var binâya başlar

Ol tamâm olmaz olur ‘ömr tamâm

Nice kimse var tamâm olur binâ

Lâkin ol olmaz binâsuñda hemân

Garre olma dâr-ı dünyâ dârına

Olmamışdur bunda kimse müstedâm

Hikâyet-i tâsi‘ati ba‘de‘l-mieteyn, hikâyet olunur Kinde pâdişâhlarından biri tavîlü‘l-muşâhabet idi lehve ve lezzâta ve keşîrü‘l-‘ukûf idi la‘be ve shevâta. Bir gün râkib oldı şayd içün ya bir ğayr içün, yoldaşlarından munqatı‘ oldı [164b] nâ-gâh bir kimse gördi câlis, kemükler cem‘ eylemiş meyyitler kemüklerinden, ol kemükler anuñ öñinde, kemükleri dönderür ve dir, nedür iy recül kıssañ ve saña ne irişdi ben gördüğim sû-i hâlden ve yübs-i cisimden ve tağayyür-i levnden ve yalnızlıqdan bu bayâbânda? Ve didi, ammâ ben zıkr ideyin, ya‘nî kendü hâlîmi; taḥkîken ben sefer-i ba‘îd ‘azmindeyin ve baña müvekeller var qoparıcılar ve beni ölçüp şoqarlar bir menzile ki maḥalli tar ve dibi qarañu çirkin qarar-gâh ba‘dehu beni teslîm iderler eskiler müşâhabetine ve hâlikler mücâveretine toprağ tabaқaları altında. Nolaydı terk olınydım ol menzilde tarlığı ve vaḥşeti ile ve haşerât-ı arz etimi otlaması ile ḥattâ ‘avdet idem çüriyip toprağ olmağa ve kemüklerim çürimege, belâya inqızâ ve şekâyâ nihâyet olur idi, ya‘nî nolaydı toprağ olup qalaydım kıyâmet olmayaydı. Lâkin ben ref‘ olunurın bundan soñra şayḥa-ı haşre ve varsam gerekdür mevâkıf-ı cezâ qorqularına, ba‘dehu bilmezın qanqı dâra emr

olunur, ne hâle lezzetlene, merci‘i bu olıcağ kişi. Çün pâdişâh bu kimsenüñ kelâmın işitdi atından indi ol kimsenüñ öñinde cülûs itdi ve didi, iy recül, mükedder kıldı seniñ maqâliñ benim ‘işimiñ şafâsın ve kalbime hâkim oldı, ‘iâde kııl baña qavliñ ve baña şerh kııl dîniñi. Didi, görür misin şol öñümde olan kemükleri? Didi, beli. Didi, bu pâdişâhlar kemükleri [165a] dür, dünyâ bunları mağrûr kıldı zehârifî ile ve gâlib oldı kalblerine, aldaması ile meşgûl ve gâfil kıldı bu mışra‘lara hâzırlanmaqdan, hattâ añsızdan geldi ecelleri ve bunları mahzûl kıldı emelleri ve bu kemükler haşr olınsa gerek, ecsâd olmağa ‘avdet olınsa gerek, andan şoñra a‘mâlî ile cezâ olınsa gerek ya dâr-ı na‘îm ve qarâra ya dâr-ı ‘azâb ve bevâra varsa gerek. Andan şoñra recül gâ‘ib oldı qanda gitdüğü bilinmedi. Pâdişâhiñ aşhâbı aña vardılar ol yirde buldılar levni müteğayyir olmış gözi yaşları birbirine mütevâşil. Çün gice oldı pâdişâhâne libâsları çıkardı iki pelâs giydi ve gice içinde çıkdı saltanatını terk itdi.

Qıt‘a:

Müna‘îm olan vaqt-i leyl ü nehâr

İder fânî iqbâl ü idbâr ile

Gice evvelinde sürûr itme çün

Havâdiş gelür cünki eşhâr ile

Emîn olma leyl evveli olsa hûb

Gehi gice âhîr olur nâr ile.

SONUÇ

Sözlü veya yazılı hikâyelerin insan üzerindeki etkisi inkâr edilemez. Kur'anı Kerim'de anlatılan peygamber kıssalarının, Hz. Peygamberin anlattığı hikâyelerin arkaplanında bu inkâr edilemez gerçeğin; yani insanoğlunun dinleyip, öğüt ve ibret alma dürtüsünü harekete geçirerek, bu minvalde hayatına yön ve şekil vermesinin nihai hedef olarak tasarlandığının bir yansıması olduğunu söylemek mümkündür.

Tasavvuf tarihinde, ilk örneklerini Kur'an ve Hadislerde gördüğümüz bu kıssaların birer numunesi olan evliyâ ve salih şahsiyetlerin hikâyelerini yine insanoğluna birer ibret vesilesi olması amacıyla derlenip toparlandığı, ardından kitaplaştırılıp günümüze aktarıldığı bir gelenek oluşmuştur. Öyle ki, mutasavvıf şairlerce içselleştirilen bu hikâyecilik geleneği onları "Mesnevi" türünde manzum hikâyeler yazmaya itmiştir.

Ravzu'r-Reyyâhîn fi-Hikâyâti's-Sâlihîn adlı eser de el-Yafi'î tarafından hikâyeye yazımında sözü edilen amaçlar doğrultusunda meydana geldiğini yazarın; "Ben evliyâ ve salih kimseleri çok seven, zevk ve şevk ehli, ilim ve irfan sahibi sofilere âşık biri olduğum için, onların sözlerine ve hikâyelerine gönül verdiğim için böyle bir kitap yazmayı uygun gördüm" şeklindeki kendi ifadelerinden de anlaşılmaktadır.

Bu kitabında, Ebû Hamid İmam Gazalî, Üstad Ebû Kâsım İmam Kuşeyrî, Şeyh Ebû Abdullah Muhammed b. İbrahim el-Habrî, Şeyh Şihabuddîn İmam Sühreverdî, Şeyh Taceddîn İmam Şâzelî, Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, İbni Kudâme el-Makdisî, Şeyh Ebü'l-Leys es-Semerkindî ve adını zikredemediği çok sayıda âlim ve mutasavvıf şahsiyetlerin hikâyelerini derleyip toparlayan yazar bu şahsiyetleri geniş halk kitlelerine birer model olarak sunmaktadır.

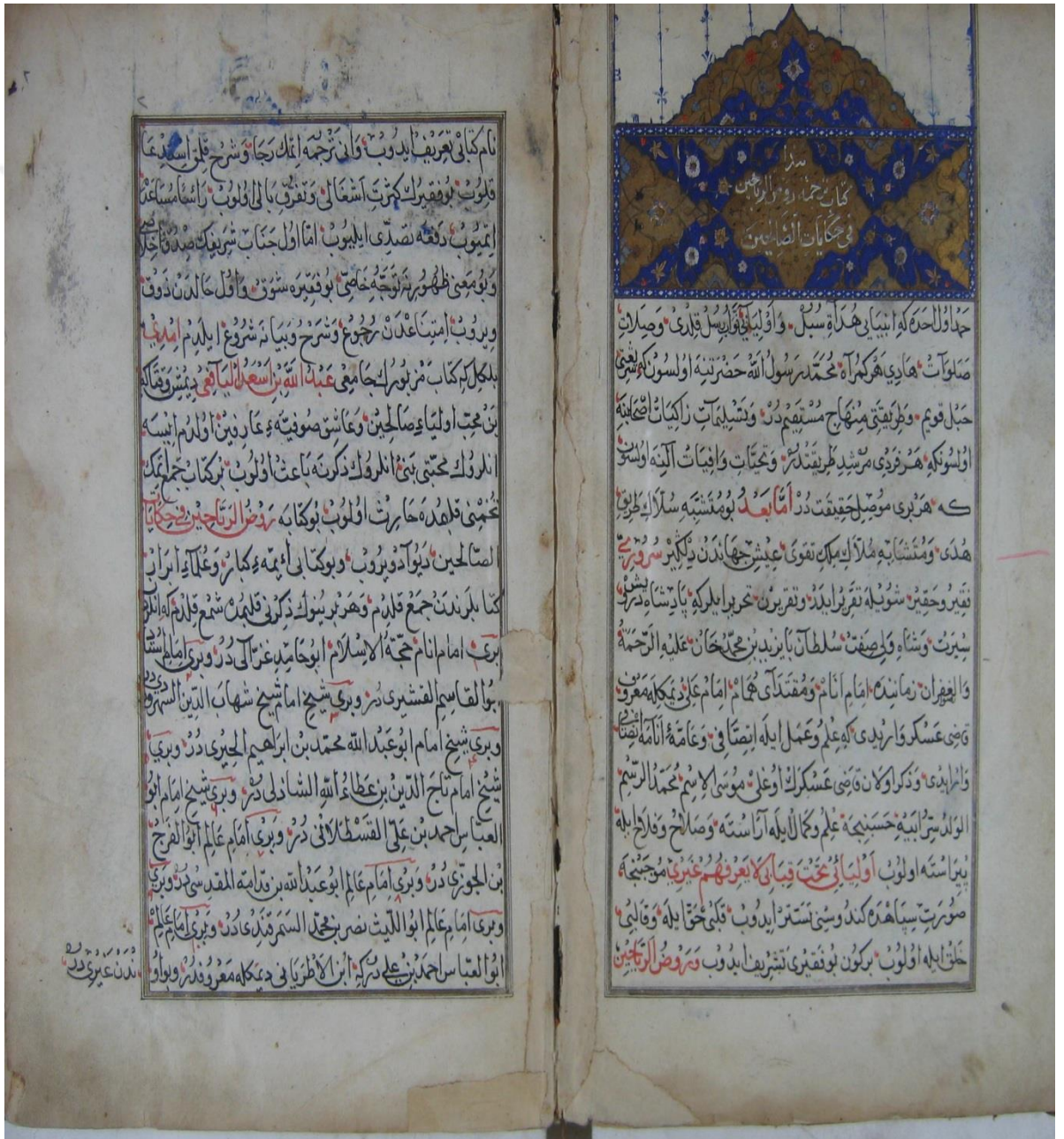
Derlenen bu hikâyeler, genel olarak zühd, takva, dünya nimetlerinin geçiciliği, aslolanın ahiret hayatı oluşu, bu dünyada iyi ve salih amelde bulunanların öteki dünyada alacakları mükâfatlar, fakirlik ve miskînlığe övgü, deli ve meczup görünen insanların aslında insanların genel eğilimlerine meyl etmediklerinden dolayı delilik ve meczuplukla yaftalandıkları, keşf ve keramet içerikli mevkîbeler, tâcını, tahtını terkeden şahsiyetler gibi çok farklı konular içermektedir.

Bu eserin Türkçe tercümesi olup çalışmamızın da ana omurgasını oluşturan *Tercüme-i Ravzu'r-Reyyâhîn fî-Hikâyâti's-Sâlihîn* adlı eser Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam ve Edebiyat gibi alanlarda telif, şerh ve haşiyeleri akademik çalışmalara konu edilen, XVI. y.y'ın kültür dünyasını daha iyi kavramak açısından önemli tarihi bir şahsiyet olan Sürûrî tarafından tercüme edilmiştir. Sürûrî'nin herbir eseri, o alanda dönemin anlayışını yansıtmaması bakımından birer tarihi belge niteliği taşımaktadır. Çok farklı ilmi sahalarda Arapça, Farsça ve Türkçe eserleri bulunan Sürûrî, hem özel olarak bu alanlarda hem de dil üzerine çalışmalar yapanlara küçümsenmeyecek eserler bırakmıştır. Bu bağlamda incelememize konu olan bu eser, hem içerdiği konular hem de dil ve üslup bakımından Türkçe yazılmış klasik dönem eserlerine ciddi bir örnek oluşturmaktadır.

Sürûrî, yetiştiği düşünsel iklimin ve şahsi eğilimlerine uygun olmakla beraber bir arkadaşının tavsiyesiyle tercümeyle yöneldiği bu eserin gerek içerik gerekse dil itibariyle kendisini etkilediği kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Eseri tercüme etmeye sevk eden hususlara bağlı olarak Sürûrî de halkın anlayacağı bir dil tercih etmiş ve eserin metodik çerçevesine bağlı kalmıştır.

EKLER

Osmanlıca Metnin İlk ve Son Sayfası:



ناكاه بركسته كوردی جالیس كموكر جمع الیش میتلر كموكر
 اول كموكر لوناك اولنده كموكری دوندر زردیندر ای خیل
 قصه ك و سگانه ایرشدی بن كورم كسو خال دن و بیس
 جسم دن و غیر لوندن و لیکن لوندن بویا باند و دیو
 بن دکر ایده بن یعنی کند و جامی تخمفا بن سیر تعید عن مد
 بن و بکا موكلر و ارقوچیلر و بنی اوجوب صوفی لر برضایه
 كه محی طار ویدی فر كوچرین قرار كاه بعده بنی تسلیم ایبر لر
 اسکیلر و صاحبینه و هاکلر بجا و تبه طیار و طبقه لر
 التند و تولیدی ترك اولندیم اول منزلده طار لغی و حشی
 ایله و حشر ات ارض اتم اولنسه ایله حتی عودت ایده چون
 طیارك اولغه و كموكرم چوریمكه بلایه انقضا و سفایه
 اولور ایدی یعنی تولیدی طیارق اولور ه لیم قیا ایست
 كین بن رف اولور بن بوند نصكره صحبه و حشر و واریم ك
 مواقب جزا قورقورنه بعدا بلرن قنغی داره امر اولورن
 نه حاله لزلنه مرجعی بوا و لجن ایسی چون پادشاه بویستل
 اشیدی آتندن ایدی اول كسینك اولنده جلوس ایدی و
 ای رجل مكر قلازی سرك مكالک نیم عیشیم صفاسین و
 حاكم اولدی ایحاده قیل بكا قوكری و بكا سرح قیل دینکی دیدی كورن
 شو اولنده اولن كموكری دیدی بلی بویدی بویا شاهل كموكر

۱۶۵
 در دنیا بویلدی معرفت قلدی زحار بی ایله و غالب اولدی
 قلدی بیه الد میسی ایله مشغول و غالب قلدی بویمه هله
 حاضر لمتقدن حتی کسیردن کلدی اجل لر و بویلدی خلد
 قلدی امل لر و بویكدر حشر اولنسه كرك اجساد اولغه
 اولنسه كرك اند نصكره اعمالی ایله جزا اولنسه كرك یا دا نعیم
 و تواره یا دا عذاب و تواره و ارسه كرك اند نصكره رخل
 غایب اولدی قنده كبد کی بلمدی پادشاهك اصحابی كا اولدی
 اول برده بولد بولونی متعب اولنسه كوزنی یا سكری برینه
 متواصل چون كجه اولدی پادشاهك لبیا سكری چور دی ایله
 كیدی و كجه اچنده چقدی سلطنتی ترك ایدی **قطعه**
 منع اولان و قیلیل و نهازه ایدر قانی اقبال و ایدار ایله
 كجه اولنده سرور ایدر چوق حواریت كلور چونكه اشجار ایله
 امین اوله لیل اولی اولنسه خوب كجه كجه آجر اولور پادشاه

بناح
اهل

نفره حربه راه دغدر

SULEYMANIYE G. Küt.	N 4
Kismi	Muhtelif
Yanlış t.o.	
Eski	185
Tarih	2993

KAYNAKÇA

- Aça, Mehmet, Gökalp, Haluk ve Kocakaplan İsa, *Başlangınçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yayınları, Üçüncü Baskı, Ankara 2012.
- Akün, Ömer Fâruk, “Sürûrî”, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979.
- Atâî, Nev’îzâde, *Zeyli Şakâyık*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, tsz.
- Bağcı, Ali, *Muslihiddîn Musatafa b. Şaban Sürûrî’nin Şerhu Merâhi’l-Ervâh Adlı Eserinin Edisyon Kritiği*, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova 2015 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Başkan, Gülhan, *Manisa İl Halk Kütüphanesinde 45 Hk. 5355 No’da Kayıtlı Sürûrî Çevirisi Acaibü’l-Mahlûkat Adlı Eserin Minyatürlerinin İncelenmesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2007 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Baş, Derya, “YAFİİ”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt XLIII, İstanbul 2013.
- Başa İsmail, *Hediyetü’l-Ârifin Esmâü’l-Müellifin ve Âsârü’l-Musannifin*, İstanbul 1951.
- Baştürk, Orhan, *Sürûrî’nin Mesnevi Şerhi (Tanıtım-İndeks-Tenkitli Metin)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1997. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Alî, *Şu’abü’l-Îmân*, thk. Dr. Abdülaliyy Abdülhamid Hamid, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad, 1423/2003
- Bingöl, Abdülkuddüs, “Îsâgucî”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt XXII, İstanbul 2001.
- Buhârî, Muhamed b. İsmâîl, *el-Câmi’u’s-Sahîh*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki-Muhiddin el-Hatib, el-Mektebetü’s-Selefiyye, Kahire, 1400/1980.
- Bursalı, Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, (haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen) İstanbul 1972.
- Ceylan, Semih, “Mesnevî”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt XXIX, İstanbul 2001.

- Çelebi, Âşık, *Meşâirü'ş-Şu'arâ* (haz. Filiz Kılıç), İstanbul, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2010.
- Çelebi, Kâtib, *Keşfü'z-Zünûn 'an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, Daruihyâi et-Turâsu'l Arabî, Beyrut, tsz.
- Çelebi, Kınalızâde Hasan, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, (haz. Aysun Sungurhan Eydurhan), Ankara, 2009.
- Durmuş, İsmail, “el- Emsile”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt XI, İstanbul 2001.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünen*, thk. Şuayb Arnavûd-Muhammed Kamil, Dârü'r-Risâle el-Alemiyye, Beyrût, 1430/2009.
- Elbir, Bilal, *Sürûri'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayal'i Metin-İnceleme*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2003 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Gelibolulu, Mustafa Âli, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, (haz. Mustafa İsen), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1994.
- Güleç, İsmail, “Gelibolulu Muslihuddîn Sürûri, Hayatı, Kişiliği, Eserleri ve Bahrü'l-Ma'ârif İsimli Eseri”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 21, 2001, s. 210-236.
- Heysemî, Ebû'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, thk. Abdullah Muhammed ed-Derviş, Dârü'l-Fikr, Beyrût, 1414/1994.
- Hidayatov, Rashadat, *Gelibolulu Muslihiddîn Mustafa b. Şaban Sürûri'nin Şerhu'l-Bina Adlı Eserinin Edisyon Kritiği*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Irâkî, Ebû'l-Fazl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdirrahmân, *el-Muğni an Hamli'l-Esfâr, fi'l-Esfâri fi-Tahrîcî mâ fi'l-İhyâi mine'l-Ahbâr*, thk. Eşref Abdülmaksud, Mektebetü Taberiyye, Riyad, 1415/1995.
- İbn Arrâk, Ali b. Muhammed el-Kinânî, *Tenzîhu'ş-Şerîati'l-Merfûa ani'l-Ahbâri'ş-Şenîati'l-Mevzûa*, thk. Abdulvehhâb Abdullatif-Abdullah Muhammed es-Siddîk, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, tsz.

- İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdîrahmân b. Alî b. Muhammed, *Kitabu'l-Mevzûât*, thk. Abdurrahmân Muhammed Osman, el-Mektebetü's-Selefiyye, Medine, 1386/1966.
- İbn Hanbel, Ahmed *el-Müsned*, thk. Şuayb Arnavûd v.dğr., Müessesetü'r-Risâle, Beyrût, 1421/2001.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbelî, *el-Menâru'l-Münîf fi's-Sahîhi ve'd-Daîf*, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde, Dârü'l-Besâiru'l-İslamiyye, Beyrût 1425/2004.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, *Sünen*, thk. Şuayb Arnavûd v.dğr., Dârü'r-Risâle el-Alemiyye, Beyrût 1430/2009.
- İpşirli, Mehmet, "Bab Mahkemesi", Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt IV, İstanbul 2001.
- Karahan, Abdulkadir, "Tezkire", İslam Ansiklopedisi, Cilt XII, İstanbul 2001.
- Kehhâle, Ömer Rızâ, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993.
- Kılıç, Hulusi, "el-Kâfiye", Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt XXIV, İstanbul 2001.
- Mâlik, İbn Enes, *el-Muvatta'*, thk. M. Mustafa A'zamî, BAE, 1425/2004.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Dâru İhyâi't-Türasi'l-Arabî, Beyrût, tsz.
- Riyâdîzade, Abdullatif, *Esmâu'l-Kutub el-Mütemmim li-Keşfü'z-Zünûn*, Kahire 1975.
- Sami, Şemsettin, *Kâmûsu'l-A'lâm*, İstanbul 1311.
- Süreyya, Mehmet, *Sicill-i Osmanî*, İstanbul 1311.
- Süyûtî, Abdullah b. Ebî Bekr, *Câmiu'l-Ehâdis*, tertib: Abbâs Ahmed Sakar-Ahmed Abdülcevvâd, Dârü'l-Fikr, Beyrût 1414/1994.
- Süyûtî, *el-Leâliu'l-Masnûa fi'l-Ehâdisi'l-Mevzûa*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût tsz.
- Süyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr fi-Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1425/2004.

Okur, Hüseyin, *Muslihiddîn Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin Şerhu'l-Misbah Adlı Eserinin Edisyon Kritiği*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2011 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Ortaç Oğuz, Meral, *Sürûrî'nin Şerh-i Divân-ı Hâfız'ı*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1998 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Pala, İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, 23. Baskı, İstanbul Ekim 2013.

Ünver, Niyazi, *Gelibolulu Sürûrî ve Divanı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, thk. Tarık b. İvadullah-Abdülmuhsin b. İbrahim, Dârü'l-Harameyn, Kahire 1415/1995.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed, *Sünen*, thk. Ahmed Muhammed Şakir v.dğr., Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1398/1978

Yazıcı, Tahsin, "Hâfız-ı Şîrâzî", Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt XV, İstanbul 2001.

Yazıcı, Tahsin, "Hemedânî, Emîr-i Kebîr", Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt XVII, İstanbul 2001.

Zirikli, Hayreddin, *el-'Alâm*, Beyrut, 2002.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı : Rıdvan KABAK
 Uyruğu : Türkiye (TC)
 Doğum Tarihi ve Yeri: 1983, MUŞ
 Medeni Durumu : Evli
 Tel : 05074066150
 Email : ridvankabak@gmail.com
 Yazışma Adresi : Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Sakarya Ün. İlahiyat Fak.	2011

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2007- 2013	Diyanet işleri Başkanlığı	Müezzin-Kayyım
2013-.....	Muş Alparslan Üniversitesi	Arş. Gör.

YABANCI DİL

Arapça, Farsça